

การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

นางสาวนิตยา พรหมวนิช

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-1276-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SYNTHESIS OF CHANGE IN ROLES OF RAJABHAT INSTITUTES

Miss Nitaya Promvanit

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy in Higher Education

Department of Educational Policy, Management and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic year 2004

ISBN 974-53-1276-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ
โดย นางสาวนิตยา พรหมวนิช
สาขาวิชา อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา ไชววิไลกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. บุญงา วัฒนนะ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

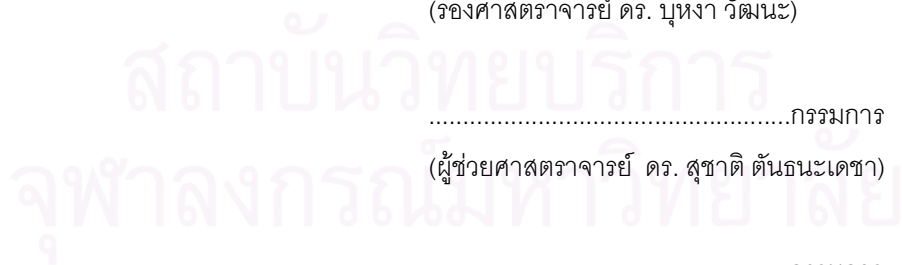
..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์ศักดิ์ พลสารรัมย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา ไชววิไลกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญงา วัฒนนะ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ ตันธนะเดชา)

..... กรรมการ
(ดร. สายหยุด จำปาทอง)

นิตยา พรหมวนิช : การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ (SYNTHESIS OF CHANGE IN ROLES OF RAJABHAT INSTITUTES) อ.ที่ปรึกษา: รศ.ดร.สุกัญญา โสวิไลกุล, อ.ที่ปรึกษาร่วม: รศ.ดร.บุหงา วัฒนนะ, 279 หน้า. ISBN: 974-53-1276-2

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ และสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501-2546 ด้วยวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากการศึกษาเอกสารและประวัติศาสตร์บอกเล่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทแบ่งออกเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และระบบการศึกษา และปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างและการบริหาร ปรัชญาและพันธกิจ นโยบายและเป้าหมาย ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณ อุดมการณ์ของประชาคม และรูปแบบการทำงาน

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยภายนอกหลักที่ส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ คือ นโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และปัจจัยภายในหลัก คือ นโยบายซึ่งกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงสร้างการบริหารจัดการที่ปรับเปลี่ยนเป็นการภายในและเป็นทางการ อุดมการณ์ของประชาคมที่มุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่น ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับการควบคุมภายใต้ระบบราชการ จากผลการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกส่งผลให้ปัจจัยภายในของสถาบันเปลี่ยนแปลง และสถาบันราชภัฏเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทไปตามลำดับ คือ สถาบันราชภัฏมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากโรงเรียนฝึกหัดครู เป็นสถาบันอุดมศึกษาในรูปวิทยาลัย และเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นในรูปของสหวิทยาลัยและสถาบัน โดยมีการปรับทิศทางจากการมุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่นไปสู่การมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีรูปแบบสมบูรณ์ขึ้น และมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากภารกิจการผลิตครูเพียงภารกิจเดียวไปสู่ภารกิจหลักเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย คือ การจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการ รวมทั้งได้ผนวกภารกิจที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาบัน คือ การส่งเสริมวิทยฐานะครู และการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งในส่วนที่พบว่า มีการปรับเปลี่ยนชัดเจนคือ ภารกิจการจัดการศึกษาที่ปรับจากหลักสูตรประกาศนียบัตร สาขาวิชาการศึกษา และขยายตัวเป็นหลักสู่อุดมศึกษาที่หลากหลายทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา

ภาควิชา	นโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำ ทางการศึกษา	ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา	อุดมศึกษา	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2547	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4384621027 : MAJOR HIGHER EDUCATION

KEYWORD: SYNTHESIS / CHANGE / ROLES / RAJABHAT INSTITUTES

NITAYA PROMVANIT : SYNTHESIS OF CHANGE IN ROLES OF RAJABHAT
INSTITUTES. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. SUKANYA KOVILAIKOOL, Ph.D.
THESIS CO-ADVISOR: ASSOC. PROF. BUNGA WATANA, Ph.D., 279 pp.
ISBN: 974-53-1276-2

The objectives of this research were to analyze the internal and external factors that affected changes in the Rajabhat Institutes - their directions and developments - and to synthesize their changing roles from 2501-2546 BE. Historical research was used as the tool for collecting data. Factors that led to the changing roles of Rajabhat Institutes were both external and internal. External factors under the study were political, economic, social, cultural, technological and educational, whereas internal factors consisted of institutional structure and management, philosophy, mission, policy and goals, personnel and budgeting, staff ideology and working pattern.

Results of the research showed

1. The most influential external factors were governmental policies and National Social and Economic Development Plans.
2. The most influential internal factors were institutional policies, management system, staff ideology, personnel and budgeting.
3. Both external and internal factors led to changes in directions, developments and roles of Rajabhat Institutes.

Department	Educational Policy, Management and Leadership	Student's signature.....
Field of Study	Higher Education	Advisor's signature.....
Academic year	2004	Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา โสวโณกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูงที่ได้เมตตาดูแล และให้คำปรึกษาที่มีคุณค่ายิ่งตลอดระยะเวลาของการเป็นศิษย์ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุหงา วัฒนนะ อาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาแนะแนวทางในการค้นคว้าและประเด็นที่ควรพิจารณามาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของงานวิจัย อีกทั้งได้ติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ตันธนะเดชา ที่กรุณาให้ความสนใจและสอบถามความก้าวหน้าของงานมาโดยตลอด

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาอุดมศึกษาทุกท่าน ที่กรุณาชี้แนะ อบรมสั่งสอน และประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการอุดมศึกษาแก่ศิษย์อย่างทุ่มเท

กราบขอบพระคุณ ดร.สายหยุด จำปาทอง อย่างสูงยิ่งที่ได้ให้ความเมตตาและชี้แนะแนวทางการศึกษาข้อมูลแก่ผู้วิจัยเป็นเบื้องต้นก่อนเริ่มค้นคว้าเอกสาร

กราบขอบพระคุณ อาจารย์ประพัฒน์ กุสุมานนท์ เป็นอย่างสูงที่เมตตาแนะแนวทางและได้ชี้ประเด็นที่ควรคำนึงถึงในการวิเคราะห์ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่ผู้วิจัย จนทำให้สามารถมองเห็นความงามของงานด้านวัฒนธรรมได้อย่างแจ่มชัด

กราบขอบพระคุณ อธิการบดี รองอธิการบดี และคณาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้การสัมภาษณ์ ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ และบุคลากรของสถาบันราชภัฏทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือและเอื้ออำนวยความสะดวกในการรวบรวมเอกสารของสถาบัน

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ภาควิชาอุดมศึกษา เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษาทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอขอบคุณผู้เป็นกัลยาณมิตรทั้งมวลที่มอบความรัก ความห่วงใย และความเอื้ออาทร แก่ผู้วิจัย ซึ่งยังผลให้เกิดเป็นพลังใจตลอดมา นับแต่เริ่มศึกษาจนประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะคุณวชิรา ปุชตรีรัตน์ คุณเพลินตา โมสกุล คุณวรรณีย์ ชัยเฉลิมพงษ์ คุณดรฤณี ชูประยูร คุณจุฑาทิพย์ ภารพบ คุณสุวิมล ณะผลเลิศ และคุณชนิษฐา วิมุตศรี

ขอขอบใจในความรัก ผูกพันและความเอื้ออาทรจากน้องสาวและน้องชายที่มอบให้ในทุกเวลา ในที่สุด ผู้วิจัยขอกราบแทบตัก แม่ ผู้เป็นทุกสิ่งของชีวิตลูก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	3
คำถามในการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	8
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	8
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	11
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์.....	11
แนวคิดการพัฒนางานองค์การ.....	13
การปรับเปลี่ยนของอุดมศึกษา.....	18
บทบาทภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา.....	19
การปรับระบบอุดมศึกษาไทย.....	21
การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ.....	22
ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ.....	28
ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ.....	45
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	54
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	54
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
การสังเคราะห์ข้อมูล.....	56
การนำเสนอผลการวิจัย.....	56

	หน้า
บทที่ 4 บัณฑิตและการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ	59
จุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ.....	60
1. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2435–2475.....	62
2. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2475–2501.....	65
3. การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435–2501).....	67
บัณฑิตและการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ.....	72
1. ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501–2528).....	73
1.1 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501–2504.....	74
1.1.1 บัณฑิตที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2501–2504..	75
1.1.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2501–2504.....	82
1.2 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2504–2515.....	84
1.2.1 บัณฑิตที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2504–2515..	84
1.2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504–2515.....	89
1.3 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515–2528.....	93
1.3.1 บัณฑิตที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2515–2528..	93
1.3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2515–2528.....	105
1.4 การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501–2528).....	111
2. ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528–2535).....	115
2.1 บัณฑิตที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2528–2535.....	115
2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2528–2535.....	123
2.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528–2535).....	127
3. ยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535–2546).....	130
3.1 บัณฑิตที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2535–2546.....	131
3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2535–2546.....	148
3.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535–2546).....	155
4. สรุปการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ.....	157
5. การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ.....	163

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	171
สรุปผลการวิจัย.....	171
การอภิปรายผล.....	188
ข้อเสนอแนะ.....	195
รายการอ้างอิง.....	198
ภาคผนวก.....	212
ภาคผนวก ก ข้อมูลด้านโครงสร้าง บุคลากร งบประมาณ ปรัชญาสถาบัน นโยบาย และ โปรแกรมวิชาที่เปิดสอน.....	213
ภาคผนวก ข ข้อมูลปริมาณงานวิจัย รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม โครงการสำคัญ และงานหลักด้านวัฒนธรรม.....	253
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์.....	277
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	279

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญญัตินี้

ตารางที่		หน้า
1	ระยะเวลาการปรับเปลี่ยนสถานภาพของสถาบันราชภัฏ.....	25
2	การเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏด้านสถานภาพ ภารกิจ และศักยภาพ...	27
3	โรงเรียนฝึกหัดครูที่เป็นจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ 24 แห่ง.....	70
4	ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501–2528).....	172
5	ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528–2535).....	175
6	ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535–2546).....	176
7	การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ.....	178
8	การแบ่งส่วนราชการกรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2497.....	214
9	บุคลากรกรมการฝึกหัดครูช่วงปี พ.ศ. 2499–2513.....	215
10	วิทยาลัยครูที่ได้รับการยกฐานะในปี พ.ศ. 2518–2520.....	221
11	การจัดกลุ่มวิทยาลัยครูตามโครงการกลุ่มวิทยาลัยครูควบคู่กับ โครงสร้างหลักตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518.....	226
12	สหวิทยาลัยและวิทยาลัยครูตามข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วย กลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528.....	227
13	งบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในปีงบประมาณ 2515–2528.....	228
14	จำนวนครูอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในวิทยาลัยครู ปีการศึกษา 2530–2536.....	232
15	การบรรจุบุคลากรกรมการฝึกหัดครู ปีงบประมาณ 2521–2537.....	233
16	งบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในปีงบประมาณ 2528–2535.....	234
17	โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในวิทยาลัยครู ปี พ.ศ. 2534.....	235
18	สหวิทยาลัยที่เป็นสถานที่ทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม และมีงานทำเป็นงานสอน จำแนกตามสหวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2529.....	236
19	สหวิทยาลัยที่เป็นสถานที่ทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม และมีงานทำเป็นงานสอน จำแนกตามสหวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2531.....	237
20	ปรัชญา ปณิธาน และวิสัยทัศน์ ของสถาบันราชภัฏ.....	240
21	นโยบายตามภารกิจในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 ของกรมการฝึกหัดครู....	244
22	นโยบายตามภารกิจในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8 ของสำนักงานสภา สถาบันราชภัฏ.....	245

ตารางที่		หน้า
23	โครงการสำคัญที่สถาบันราชภัฏดำเนินการในช่วง ปี พ.ศ. 2535-2546.....	246
24	โครงการก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ และสิ่งก่อสร้างอื่น ในปี พ.ศ. 2538-2546.....	247
25	อายุของบุคลากรของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ณ วันที่ 20 เมษายน 2543	248
26	งบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในปีงบประมาณ 2528-2535.....	249
27	โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในวิทยาลัยครู ปีการศึกษา 2536.....	250
28	โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในสถาบันราชภัฏ ปีการศึกษา 2546.....	251
29	ปริมาณงานวิจัยที่รวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2526-2535 จำแนกตาม ความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางการศึกษา สถาบัน และท้องถิ่น.....	254
30	ปริมาณงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจำแนกตามภารกิจ ซึ่งรวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2526-2535.....	255
31	ปริมาณงานวิจัยที่รวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2546 จำแนกตาม ความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางการศึกษา สถาบัน และท้องถิ่น.....	256
32	ปริมาณงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจำแนกตามภารกิจ ซึ่งรวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2546.....	257
33	รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในหลักสูตรของสภาการฝึกหัดครู พ.ศ. 2519....	258
34	รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในหลักสูตรสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2543.....	259
35	โครงการสำคัญและงานหลักด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการในช่วง พ.ศ. 2518-2535...	260
36	โครงการสำคัญที่เป็นผลงานเด่นของสถาบันราชภัฏ ระหว่างปี พ.ศ. 2535-2538....	261
37	โครงการสำคัญและงานหลักด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการในช่วง พ.ศ. 2538-2546...	263
38	โครงการสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมช่วงปี พ.ศ. 2521-2534.....	264
39	โครงการสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมช่วงปี พ.ศ. 2539-2545.....	265
40	กลุ่มบุคคลเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่จัดตั้งโดยการมีส่วนร่วมของสถาบันราชภัฏ...	266
41	ผลงานการประดิษฐ์ชุดการแสดง และเพลงประกอบที่สะท้อนเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรม.....	267
42	การฟื้นฟูการแสดง และการละเล่นพื้นบ้าน.....	268
43	การสืบสานประเพณี และการละเล่นพื้นบ้านที่ฟื้นฟูโดยสถาบันราชภัฏ.....	269
44	การผลิตสารสนเทศ และเผยแพร่วัฒนธรรมบางส่วนในช่วงปี พ.ศ. 2521-2535....	270
45	กิจกรรมในงานพัฒนาบุคลากรทางวัฒนธรรม.....	271

ตารางที่		หน้า
46	งานพัฒนาบุคลากรทางวัฒนธรรมช่วงปี พ.ศ. 2539-2546.....	272
47	หน่วยงานในโครงการศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณนาที่สถาบันราชภัฏดำเนินการ.....	273
48	สารสนเทศทางวัฒนธรรมที่เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2499-2546 จำแนกตาม หมวดงานวัฒนธรรม.....	274
49	ปริมาณโครงการวิจัยด้านวัฒนธรรมที่คณาจารย์และนักศึกษาสถาบัน ราชภัฏดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2540-2546.....	275
50	โครงการวิจัยด้านวัฒนธรรมของนักศึกษาสถาบันราชภัฏช่วงปี พ.ศ. 2541-2546....	276

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	โครงสร้างการเปลี่ยนแปลง.....	13
2	รูปแบบเชือกกลยทธ์ของ Tichy.....	15
3	รูปแบบของ Nadler และ Tushman.....	15
4	รูปแบบของ Burke และ Litwin.....	16
5	รูปแบบของ Porras และ Robertson.....	17
6	การปรับเปลี่ยนสถานภาพของสถาบันราชภัฏ.....	26
7	การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501).....	69
8	การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528).....	113
9	การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535).....	129
10	การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546).....	156
11	การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ.....	179
12	กระแสการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ.....	189
13	ส่วนราชการในระดับกรมตามที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ พ.ศ. 2512.....	216
14	ส่วนราชการกรมการฝึกหัดครูก่อนการแบ่งส่วนราชการตามประกาศ คณะปฏิวัติ ฉบับที่ 265 พ.ศ. 2515.....	218
15	ส่วนราชการกรมการฝึกหัดครูตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 265 พ.ศ. 2515	220
16	โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครูภาคกลาง.....	222
17	โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	223
18	โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครูภาคกลางที่ยึดระบบสายงานเดิม และประยุกต์หลักทฤษฎีการบริหารงาน.....	224
19	โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการในวิทยาลัยครูตามพระราชบัญญัติ วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518.....	225
20	โครงสร้างการบริหารวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2535.....	229
21	แผนผังการบริหารงานของวิทยาลัยครูธนบุรี.....	230
22	โครงสร้างการบริหารงานของวิทยาลัยครูสุรินทร์.....	231
23	โครงสร้างการบริหารส่วนราชการ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.....	238
24	โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการสถาบันราชภัฏนครพนม.....	239

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทที่แตกต่างกันไป ตามกาลเวลา โดยที่สถาบันอุดมศึกษานับว่าเป็นองค์การทางการศึกษาที่มีภารกิจต่อสังคมนานับประการ นับตั้งแต่ผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างองค์ความรู้ เป็นแกนผดุงสังคม เศรษฐกิจ และชาติรัฐ โดยรวม อีกทั้งยังต้องรับผิดชอบในการธำรงเอกลักษณ์ของชาติที่ทรงคุณค่ายิ่งไว้ด้วย และสืบเนื่องจาก บริบทโลก ซึ่งกำหนดให้มีการเปิดเสรีทางการค้าภายใต้สังคมเศรษฐกิจความรู้ และกระแสโลกาภิวัตน์แห่ง เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งบริบทของประเทศคือ การตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ส่งผลต่อสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยให้มีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ ทั้งในองค์กรและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจำเป็นต้องสามารถสร้าง และพัฒนาระบบการจัดการศึกษา ให้สามารถดำเนินภารกิจหลักได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยที่ยังคง รักษาสถานภาพขององค์กรให้ดำรงอยู่

เมื่อพิจารณาเฉพาะกรณีสถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาสถาบันหนึ่งของประเทศที่ได้มี พัฒนาการมาตลอดระยะเวลาที่ศตวรรษ โดยเริ่มต้นจากจุดก่อตั้งเป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 นั้น มีจุดประสงค์ในการผลิตครู เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศตามรูปแบบทาง ตะวันตก ต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูและมีการกระจายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยยังคง เป้าหมายในการผลิตครู เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งเพิ่มขอบเขตในแง่ของการประกอบอาชีพตามสภาพภูมิศาสตร์ร่วมด้วย จากนั้นจึงได้รับการยกฐานะ สูงขึ้น โดยกรมการฝึกหัดครูเริ่มยกระดับโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครูในปี พ.ศ. 2501 และได้ ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 เพื่อให้สามารถผลิตกำลังคนที่มีความสอดคล้องกับ การพัฒนาประเทศมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้ โดยจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีและเพิ่มเติมในสาขาที่ จำเป็นตามสภาพเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายใต้ปรัชญาของการเป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นความพยายามร่วมกันในการพัฒนาองค์กรไปสู่ สถาบันอุดมศึกษาที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น ตามศักยภาพและความเป็นไปได้แห่งสภาพการณ์จนสืบเนื่อง มาถึงระยะที่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และเป็นจุดเปลี่ยนผันสำคัญของการพัฒนาองค์กร กล่าวคือ เมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานชื่อเป็น “สถาบันราชภัฏ” เพื่อให้สามารถดำเนินการ ภายใต้ปรัชญาเดิมได้คล่องตัวยิ่งขึ้นนั้น ส่งผลสืบเนื่องให้เกิดการปรับเปลี่ยนทั้งระบบอย่างกว้างขวาง ภายในช่วงเวลาเพียงหนึ่งทศวรรษ อีกทั้ง เป็นการเตรียมความพร้อมไปสู่การพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยที่มี สภาพเป็นนิติบุคคล ภายใต้บริบทของการปฏิรูปการศึกษาตามสาระในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมทั้ง บริบทของสังคมโลกที่มีการปฏิรูปอุดมศึกษาในวงกว้างภายใต้บริบทของกระแสโลกาภิวัตน์แห่งสังคมการเรียนรู้และการประกันคุณภาพทั้งระบบด้วย

จากภาพรวมจะเห็นได้ว่า การพัฒนาองค์การของสถาบันราชภัฏจากอดีตจนถึงปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้เป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญหลายประการที่ส่งผลต่อพัฒนาการและการปรับเปลี่ยนทิศทางเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพทั้งภายในและภายนอกสถาบัน เพื่อให้สามารถดำรงองค์กรไว้ได้ และยังคงเดินหน้าในการพัฒนาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาให้สมบูรณ์ที่สุดตามสภาวะการณ์ ซึ่งการพัฒนาสถาบันดังกล่าวนี้มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการ การจัดโครงสร้าง การวางนโยบายในการบริหารทรัพยากรด้านบุคลากร การเงิน งบประมาณ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจทั้งในด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมภายใต้ปรัชญาและพันธกิจที่มีต่อท้องถิ่นในการพัฒนาประเทศ

การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบของสถาบันราชภัฏโดยอาศัยมิติทางประวัติศาสตร์นี้ทำให้เข้าใจถึงลักษณะรูปแบบการพัฒนาคณะการทางการศึกษาแห่งหนึ่งของประเทศไทย ในแง่ของแนวคิดการบริหารจัดการทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการและทิศทางของสถาบัน อาทิ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรัชญาและพันธกิจ นโยบายและเป้าหมาย ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและการเงินงบประมาณ คุณภาพของประชาคม รูปแบบการทำงาน รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจของสถาบันในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองเทคโนโลยี วัฒนธรรม และ ระบบการศึกษา ในช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501 จนถึง พ.ศ. 2546 รวมทั้งสิ้น 45 ปี อีกทั้ง พัฒนาการตลอดระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง รูปแบบองค์การที่มีลักษณะพิเศษหลายประการ กล่าวคือ มีรูปลักษณะของการบริหารจัดการที่เฉพาะตัว เกิดแนวคิดในการพัฒนาองค์การของบุคลากรที่มีอุดมการณ์ผลักดันให้มีการพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่องยาวนาน สร้างสมวัฒนธรรมของการทำงานในลักษณะเครือข่ายที่กว้างขวางทั่วประเทศ พัฒนาระบบการประสานความร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดอย่างมีแบบแผนร่วมกัน รวมทั้ง มีการสร้างสรรค์ผลงานตามบทบาทภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่ครอบคลุมกว้างขวางและเป็นไปเพื่อมวลชนกลุ่มใหญ่ของประเทศและอีกส่วนหนึ่งที่ขาดโอกาสอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศในวงกว้าง อีกทั้งได้มีความพยายามร่วมกันในการเสริมสร้างภารกิจที่ส่งผลต่อการพัฒนาชนบท ชุมชน และสังคมอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง รวมถึงการผนึกกำลังร่วมกันในการผลักดันองค์การไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่มีเหมาะสมกับภารกิจตามบริบทและเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ชี้ชัดว่ารูปลักษณะการพัฒนาคณะการของสถาบันราชภัฏแตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาอื่นหลายประการ นับตั้งแต่ ประวัติความเป็นมา การเติบโตขององค์การ การพัฒนาปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การ การกำหนดทิศทางและการพัฒนาบทบาทภารกิจของสถาบัน

กล่าวโดยสรุป คือ การรวบรวมข้อมูลรายละเอียดและการวิเคราะห์ภาพรวมสามารถแสดงถึงจุดเด่นที่เป็นลักษณะเฉพาะ และเนื้อหาในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนารองการ การปรับเปลี่ยนขององค์การ การเตรียมความพร้อมของสถาบัน ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อองค์การโดยรวม ในทางตรง คือ เป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนาสถาบัน และในทางอ้อม คือ ใช้สร้างเสริมความเข้าใจของประชาคม โดยเฉพาะบุคลากรรุ่นใหม่ ในความเป็นมาขององค์การ ทั้งนี้ จะช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการรักษาอุดมการณ์และวัฒนธรรมการทำงานของสถาบัน เพื่อประโยชน์ในการผลักดันสมรรถนะขององค์การให้สูงขึ้น และมุ่งไปสู่เป้าหมายตามปณิธานของสถาบัน อีกทั้งเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าพัฒนาองค์การในรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะในแง่ของ แนวคิดการพัฒนารองการ รูปแบบการบริหารจัดการองค์การ และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนารองการภายใต้บริบทของประเทศไทย ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสังคมเศรษฐกิจความรู้

วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนารองการของสถาบันราชภัฏ
2. สังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ ตั้งแต่เริ่มยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูในปี พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2546

คำถามในการวิจัย

1. ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีผลต่อการปรับเปลี่ยนของสถาบันในแต่ละยุคอย่างไร?
2. การปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทของสถาบันราชภัฏในแต่ละยุคก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารจัดการ และภารกิจหลักอย่างไร?

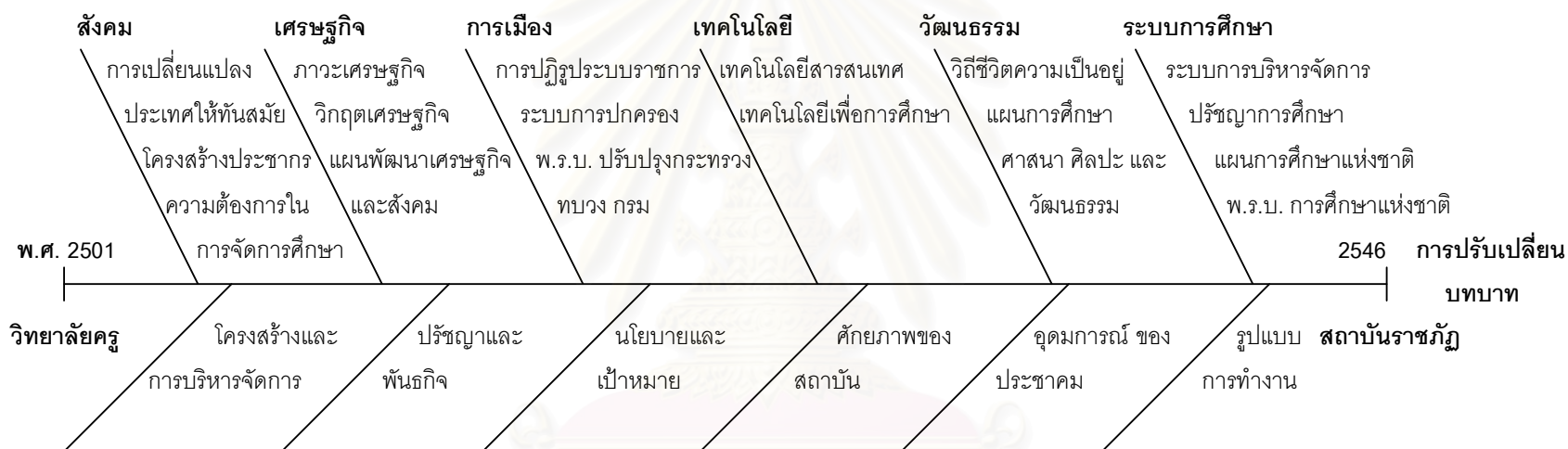
จากความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดเรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายใน

สถาบันวิทยบริการ

แผนภูมิการสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ นี้ เป็นการแสดงหลักการ แนวคิดในการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในสถาบัน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทิศทางและพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ ตามระยะเวลาการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2546 ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ ยุควิทยาลัยครู ยุคสหวิทยาลัย และยุคสถาบันราชภัฏ

ปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถาบันในการบริหารจัดการ และการดำเนินการทางธุรกิจ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรม และระบบการศึกษา รายละเอียดพิจารณาโดยลำดับดังนี้ คือ

ปัจจัยทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีต่อการจัดการศึกษา ได้แก่ การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก และอิทธิพลของชาวตะวันตก ในยุคเริ่มต้นของการพัฒนาการศึกษาในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย ซึ่งทำให้มีการรับแนวคิดตามแบบตะวันตก ภาวะสงครามที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต การปกครองประเทศ และเศรษฐกิจของชาติโดยรวม โครงสร้างประชากรที่มีการกระจายตัว ด้านอายุและปริมาณของผู้เรียนแตกต่างกันในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ทำให้ต้องจัดการศึกษาอย่างเพียงพอและทันต่อความจำเป็น ตามความต้องการและค่านิยมของผู้เรียน รวมทั้ง ความต้องการในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยปรับการจัดการศึกษาในสาขาที่ต้องการและเพียงพอต่อผู้เรียน อีกทั้งเป็นที่ให้การยอมรับของสังคมและชุมชน กระแสโลกาภิวัตน์ และสังคมเศรษฐกิจความรู้ ที่แพร่กระจายทั่วโลก ซึ่งทำให้มีการส่งผ่านความรู้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว รวมทั้งจัดให้มีการเปิดเสรีทางการค้า ซึ่งหมายรวมถึง การจัดการศึกษาดังนั้นได้ส่งผลให้เกิดการแข่งขันในเชิงธุรกิจและเชิงคุณภาพโดยรวม

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจ ในสภาวะการณ์ต่าง ๆ และวิกฤตเศรษฐกิจ ทั้งระดับประเทศ และระดับโลก ทำให้มีความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยกำหนดเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วงเวลาต่อเนื่องตามลำดับ

ปัจจัยทางเทคโนโลยี ได้แก่ เทคโนโลยีความก้าวหน้าด้านต่างๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทำให้ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการศึกษาให้มีรูปแบบที่เหมาะสม

ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมโดยรวม ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการดำรงตนในสังคม ทำให้ต้องมีการกำหนดกรอบรวมเป็น แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

ปัจจัยทางระบบการศึกษา ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการ และปรัชญาการศึกษา ที่ส่งผลให้มีการกำหนดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาตามระบบบริหารที่เอื้อให้เกิดความคล่องตัว และมีอิสระทางวิชาการ ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติร่วมด้วย

จากปัจจัยภายนอกดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนภายในสถาบัน และสะท้อนต่อทิศทางและพัฒนาการของสถาบัน ซึ่งทิศทาง และโครงสร้างภายในนั้น กำหนดตามนโยบายของรัฐบาล สำหรับสถาบันราชภัฏ โครงสร้างภายในแบ่งตามยุคที่ปรับเปลี่ยนอย่างชัดเจนได้ 3 ยุค คือ ยุควิทยาลัยครู ยุคสหวิทยาลัย และยุคสถาบันราชภัฏ โดยลำดับ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงดังกล่าวนี้ อาจมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพทั้งที่เป็นอิทธิพลเกื้อหนุนและลดทอนต่อพัฒนาการของสถาบันและมีผลต่อทิศทางของสถาบันโดยรวม ทั้งนี้ปัจจัยภายในหลัก ได้แก่ โครงสร้างและการบริหาร ปรัชญาและพันธกิจ นโยบายและเป้าหมาย ศักยภาพของสถาบัน อุดมการณ์ของประชาคม และรูปแบบการทำงาน กล่าวคือ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้สถาบันปรับเปลี่ยนแนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการ โดยปรับโครงสร้างองค์การ กำหนดเป็นนโยบาย แนวทางปฏิบัติและดำเนินภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งแตกต่างกันตามน้ำหนักของปัจจัยโดยรวม และปรากฏภาพของบทบาทภารกิจในเชิงลึกและเชิงกว้างที่มีลักษณะเด่นชัดของแต่ละยุคการเปลี่ยนแปลง

การแบ่งยุคการวิจัยในการศึกษา เรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ โดยการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์นี้ ผู้วิจัยประสงค์จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในกับการปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทภารกิจของสถาบันที่มีความสอดคล้องกัน ตั้งแต่เริ่มยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูในปี พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2546 โดยใช้หลักการแบ่งยุค ตามระบบการบริหารจากการเปลี่ยนสถานภาพองค์การที่มีชื่อเรียกกันจนเป็นที่รู้จัก ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ยุค ตามลำดับ ดังนี้คือ

ยุคที่ 1 วิทยาลัยครู เป็นช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2501 – 2528 นับจุดเริ่มต้นที่กรมการฝึกหัดครูได้ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครู และประกาศใช้ พ.ร.บ. วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518

ยุคที่ 2 สหวิทยาลัย เป็นช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2528 – 2535 นับจุดเริ่มต้นที่วิทยาลัยครูได้รวมกลุ่มในการบริหารจัดการตามภาคภูมิศาสตร์เป็น สหวิทยาลัย 8 สหวิทยาลัย ทั้งนี้เพื่อเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยอาศัยความตามข้อบังคับของสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528

ยุคที่ 3 สถาบันราชภัฏ เป็นช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2535 – 2546 นับจุดเริ่มต้นที่วิทยาลัยครูได้รับพระราชทานชื่อ สถาบันราชภัฏ และต่อมาได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 และระบุไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่มีภารกิจหลักและเพิ่มเติม รวมทั้งสิ้นเป็น 6 ภารกิจ

สำหรับการศึกษาเอกสารในแต่ละยุค ประกอบด้วยเอกสารสำคัญ ดังนี้ คือ

ยุคที่ 1 วิทยาลัยครู เอกสารที่ศึกษา ได้แก่ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ระเบียบข้อบังคับ แผนพัฒนาการศึกษา กรมการฝึกหัดครู ประกาศคำสั่ง บันทึกส่วนบุคคล จดหมายเหตุหนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ รายงาน สถิติต่างๆ บันทึกรายงานการประชุม เอกสารประกอบการประชุม รายงานประจำปี งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และวารสาร เช่น วิทยาสารย์ ครูปริทัศน์ เป็นต้น

ยุคที่ 2 สหวิทยาลัย เอกสารที่ศึกษา ได้แก่ เอกสารประเภทเดียวกับในยุคที่ 1 และ เอกสารเผยแพร่เฉพาะหน่วยงาน เช่น สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู วารสารทางการศึกษาและคุรุศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ยุคที่ 3 สถาบันราชภัฏ เอกสารที่ศึกษา ได้แก่ เอกสารประเภทเดียวกับในยุคที่ 1 และ เอกสารเผยแพร่เฉพาะหน่วยงาน เช่น สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ วารสารวิชาการของสถาบันราชภัฏ

ขอบเขตการวิจัย

การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏนี้ เป็นการศึกษาภาพรวมของการปรับเปลี่ยนองค์การในแง่ของ ความเป็นมา ทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทภารกิจ โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้คือ

1. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาภาพรวมการพัฒนาองค์การที่เริ่มมีการยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครู ในปี พ.ศ. 2501 จนมาเป็นสถาบันราชภัฏ 41 แห่ง ในปี พ.ศ. 2546 โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร ศิษย์เก่า และชุมชน เพื่อให้สามารถสรุปประเด็นหลักของการพัฒนาสถาบันในด้านต่างๆ ที่ผูกโยงกับภารกิจของสถาบัน ทั้งนี้ เพื่อเสนอการปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจ ในส่วนที่เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบ เพื่อการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อสังคมด้านการจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบริการทางวิชาการ และการปฏิบัติงานเพิ่มเติมในลักษณะเฉพาะตามปรัชญาของสถาบัน

2. การศึกษานี้ มุ่งเน้นเสนอเฉพาะประเด็นที่ปรากฏเด่นชัดในภาพรวมและเฉพาะกรณี โดยมีได้ศึกษาตามรายสถาบันทุกสถาบัน

3. การศึกษานี้ มุ่งค้นหาข้อมูลเพื่อให้สามารถวิเคราะห์แยกแยะข้อเท็จจริง ประมวลหาสาเหตุของเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์ถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ของปรากฏการณ์ในประวัติศาสตร์

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาย้อนอดีต ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2546 เป็นระยะเวลา 45 ปี โดยเน้นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักและการสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม จึงมีข้อจำกัดบางประการ คือ

1. ข้อจำกัดเชิงเอกสาร

เอกสารที่เกี่ยวข้องมีอยู่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ อาจมีการสูญหาย และเอกสารบางประเภทเป็นเอกสารปกปิด ดังนั้น การวิจัยนี้จึงศึกษาเฉพาะเอกสารที่ปรากฏและเปิดเผยได้เท่านั้น

2. ข้อจำกัดเชิงบุคคล

ในการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากบุคคลโดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ความเป็นมา แนวคิด และการดำเนินงานในบางช่วงเวลาอาจไม่ครบถ้วน เนื่องจากสภาพการณ์ชีวิตและความทรงจำลึ้นสุดลงหรือไม่สมบูรณ์ และบุคคลไม่อยู่ในฐานะที่จะเปิดเผยข้อมูลได้ ดังนั้นการศึกษานี้จึงศึกษาจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญได้เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ด้วยจุดประสงค์ในการศึกษา เรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ ให้มีความชัดเจน และตรงตามแนวคิดของการวิจัย จึงได้นิยามคำจำกัดความไว้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเฉพาะเรื่องที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษา ดังนี้ คือ

พัฒนาการของสถาบันราชภัฏ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสถานภาพองค์การจากจุดการเริ่มก่อตั้ง คือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เป็น โรงเรียนฝึกหัดครู วิทยาลัยครู สหวิทยาลัย และสถาบันราชภัฏ โดยลำดับ

สถาบันราชภัฏ หมายถึง สถาบันราชภัฏ 41 แห่ง ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งก่อกำเนิดในกระทรวงศึกษาธิการที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 และเป็นสถาบันที่ได้มีพัฒนาการมาจากวิทยาลัยครูในอดีต

ทิศทาง หมายถึง แนวทางการปรับเปลี่ยนแนวคิดและการปฏิบัติในการบริหารสถาบันและดำเนินภารกิจของสถาบัน

บทบาท หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบันที่ศึกษาในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อสังคมในด้านการจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบริการทางวิชาการ และการปฏิบัติงานเพิ่มเติมในลักษณะเฉพาะตามปรัชญาของสถาบัน

ปัจจัยภายนอก หมายถึง เหตุการณ์สภาพบริบทภายนอกสถาบัน ซึ่งเป็นสาเหตุผลักดันให้เกิดพัฒนาการ และมีส่วนในการกำหนดทิศทางและบทบาทภารกิจของสถาบัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรม และระบบการศึกษา

ปัจจัยภายใน หมายถึง องค์ประกอบภายในสถาบัน ซึ่งเป็นสาเหตุของพัฒนาการ และมีส่วนในการกำหนดทิศทางและบทบาทภารกิจของสถาบันร่วมกับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างและการบริหารจัดการ สภาพทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมภายในองค์กร

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย ศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงในอดีต โดยรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานที่เป็นเอกสารและประจักษ์พยานที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีการควบคุมปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ต้องการศึกษา และรวมถึงการสอบถามบุคคลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลจากประสบการณ์และจากการสังเกตการณ์ของผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์นั้น ๆ ในภาพรวมที่สมบูรณ์ขึ้นด้วย

การวิเคราะห์ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ หมายถึง วิธีการแยกแยะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ สภาพบริบทภายนอกและองค์ประกอบภายในสถาบัน จนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์กันของข้อมูลที่โยงใยเกาะเกี่ยวกันเป็นรูปร่างอย่างมีเหตุผล และน่าจะตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

การสังเคราะห์ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ผลลัพธ์ของการกระทำที่เกิดจากการรวบรวมข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ สภาพบริบทภายนอก และองค์ประกอบภายในสถาบัน จำนวนมากมาไว้ด้วยกัน และอธิบายถึงความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงที่คิดขึ้นด้วย

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ หมายถึง ความเกี่ยวข้องของข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น 2 กลุ่ม โดยกำหนดให้กลุ่มหนึ่งเป็นสาเหตุ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผลลัพธ์ ซึ่งผูกพันเข้าหากันอย่างต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการอุดมศึกษาไทย ดังนี้ คือ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและพัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษา ที่มีจุดเริ่มต้นจากโรงเรียนที่เป็นสถาบันฝึกอาชีพครู และพัฒนาเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยทำงานเป็นเครือข่ายไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นแบบอย่างสำหรับสถาบันอุดมศึกษาอื่น อาทิ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
2. เป็นการจัดระบบข้อมูลทางประวัติศาสตร์การอุดมศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาของสถาบันในอนาคต
3. ทำให้ได้ฐานข้อมูลสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์การ ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาของการปรับเปลี่ยนองค์การทางการศึกษา และสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับกรวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและวรรณกรรมที่ศึกษาค้นคว้าเพื่อการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏประกอบด้วยแนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ แนวคิดการพัฒนาองค์การ การปรับเปลี่ยนของอุดมศึกษา บทบาทภารกิจของอุดมศึกษา การปรับระบบอุดมศึกษาไทย การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ และปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ นับเป็นระเบียบวิธีวิจัยวิธีหนึ่ง แม้ว่าจะค่อนข้างยากและไม่มีขอบเขตแน่นอน แต่ก็สามารถใช้ศึกษาวิจัยปัญหาได้อย่างกว้างขวาง เมื่อมีการกำหนดขอบเขตและทำได้อย่างมีระบบระเบียบ ครอบคลุมปัญหาที่ศึกษาได้อย่างครบถ้วน ซึ่งจะทำให้ผลงานวิจัยมีคุณค่าเช่นเดียวกับการวิจัยในลักษณะอื่นๆ (บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ, 2540: 95) การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นการค้นคว้าหาหลักฐานแห่งความจริงเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อการทำความเข้าใจในรายละเอียดของประวัติศาสตร์นั้นๆ ในส่วนลึก โดยที่ผู้วิจัยจำต้องค้นคว้าหาหลักฐานจากอดีตมา แล้วนำมาถ้อยแถลงจัดระบบ ตีความ และเสนอเป็นเรื่องราวเพื่อให้ผู้อ่านสามารถรู้เรื่องได้มากที่สุด เพียงตรงที่สุด ว่าอะไรเกิดขึ้น อย่างไร และทำไม อย่างไรก็ดี จุดมุ่งหมายของการวิจัย เป็นไปเพื่อให้ผู้วิจัยมีความรู้อย่างลึกซึ้งขึ้น อีกทั้งผลงานที่ได้จะมีส่วนช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่วิชาการโดยส่วนรวม นอกจากนี้กระบวนการทำงานวิจัยนั้น ยังทำให้ผู้วิจัยได้พัฒนาคุณภาพในการคิด กล่าวคือ ส่งเสริมให้สามารถคิดได้อย่างกว้างขวาง รู้จักจัดระบบความคิด ตลอดจนสามารถลงวินิจจัย และทำให้ผู้วิจัยเป็นนักวิชาการหรือนักปฏิบัติงานที่เข้าใจในปัญหาต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งรู้จักวิธีประเมินค่าความคิดและผลงานของผู้อื่นด้วย (ภารดี มหาขันธ์, 2531: 1-2)

ลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ, 2540: 96) มีดังนี้ คือ

1. เป็นการตรวจสอบผลงานการค้นคว้าวิจัยที่ผู้อื่นทำไว้ มีลักษณะเป็นการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ทั้งหมดเกิดขึ้นเอง ผู้วิจัยไม่ได้จัดกระทำให้เกิดขึ้น และไม่มี การควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้องใดๆ
3. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตที่ยาวนาน
4. ผู้วิจัยไม่สามารถจัดกระทำหรือบังคับให้เหตุการณ์นั้นเกิดซ้ำเพื่อทดสอบผลที่เกิดขึ้นได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิพากษ์วิจารณ์ พิจารณาหลักฐาน เอกสารที่เป็นข้อมูล ทั้งในลักษณะความเป็นจริงและคุณค่าของหลักฐาน เอกสาร แล้วสรุปผลการวิเคราะห์ที่ตั้งเป็นสมมติฐานต่อไป

6. การรวบรวมข้อมูล กระทำด้วยการสำรวจหาแหล่งที่เก็บข้อมูล และบันทึก คัดลอก กระบวนการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ (แกมสุข นุ่มนนท์, 2545) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดเป้าหมายหรือคำถามที่ต้องการคำตอบเพื่อเป็นแนวทางในการค้นคว้า

ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องเริ่มงานด้วยความประสงค์ที่ชัดเจนว่า จะศึกษาอะไร อดีตในสวนไหน สมัยไหน เพราะเหตุใด กล่าวคือ จะต้องมีการตั้งคำถาม เนื่องจากคำถามที่ดีจะทำให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ดี ซึ่งหมายความว่า คำถามนั้นจะต้องเป็นคำถามที่ตอบได้ นำไปสู่การค้นคว้าที่ลึกและกว้างออกไปและจะต้องเป็นคำถามที่ทำนายต่อสติปัญญาในการแสวงหาคำตอบด้วยเหตุและผล

การพัฒนาคำถามในทางปฏิบัตินั้น จะกระทำโดยเริ่มจากคำถามง่าย ๆ กลุ่มหนึ่ง และเมื่อตอบคำถามนั้นได้แล้วจะก่อให้เกิดคำถามอีกกลุ่มหนึ่งตามมา โดยที่เป็นการทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนบรรลุถึงคำถามอีกกลุ่มหนึ่งหรืออีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นที่สุดของคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้นหรือยุคสมัยนั้น รวมทั้งครอบคลุมคำถามที่ผ่านมาและหวังได้ว่าคำตอบแต่ละคำถามนั้น จะส่งความกระจ่างไปยังยุคสมัยนั้นหรือเรื่องนั้นได้ดีกว่าคำอธิบายใดๆ ที่เคยมีมาแล้ว

2. การค้นหาหลักฐานประเภทต่างๆ

เครื่องมืออย่างเดียวที่สามารถนำผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เข้าไปอยู่ในอดีตให้ใกล้กับความเป็นจริงมากที่สุด ก็คือ หลักฐาน ดังนั้น จะต้องพิจารณาว่ามีหลักฐานอะไรบ้าง ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษานั้นจริง ๆ และรวบรวมมาให้ได้มากที่สุด เพราะหลักฐานอันหลากหลายแต่ละชิ้นแต่ละเรื่องจะให้ความรู้แก่ผู้ใช้ได้ใน 3 ลักษณะ คือ ให้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับเหตุการณ์โดยวิธีอนุมาน และให้ทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์ โดยผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องพยายามหาความจริงที่ได้จากหลักฐานมาผสมผสานกับความรู้และประสบการณ์ในชีวิตมาวิเคราะห์พร้อมด้วย

3. การวิเคราะห์หลักฐาน

ในการวิเคราะห์หลักฐาน ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องยึดหลักว่า ข้อเท็จจริงเป็นบันไดขั้นต้น และมีหน้าที่สำคัญ คือ การรักษาความซื่อสัตย์ต่อหลักฐาน และความซื่อสัตย์ต่อผู้อ่านประวัติศาสตร์ โดยจะต้องดึงภาพจากความบังงาดใจ ความเข้าใจจากอดีตเพื่อสร้างชีวิตขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ผู้ใช้หลักฐานจะต้องวิเคราะห์หลักฐานตามกระบวนการ คือ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน การรู้จักให้ความสำคัญของหลักฐานว่าเป็น หลักฐานหลัก หรือหลักฐานรอง รวมทั้งข้อแตกต่าง และการวิเคราะห์ซึ่งนำหนักของความจริงของหลักฐาน

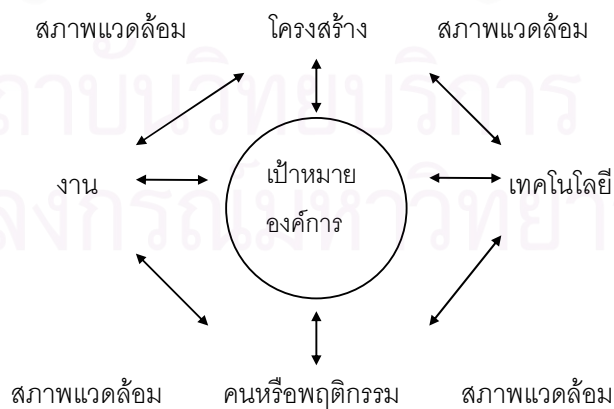
4. การประเมินความสำคัญของข้อเท็จจริง

การประเมินความสำคัญของข้อเท็จจริงนั้น เป็นการประเมินถึงความน่าเชื่อถือของข้อเท็จจริงว่ามีมากน้อยเพียงใด และต้องสรรหาสาเหตุที่จะอธิบายความสัมพันธ์ของเหตุการณ์แต่ละเรื่อง โดยนำ

หลักฐานมาเลือกสรร จัดรูปใหม่ และตีความด้วยหลักใหญ่ 3 ประการ คือ จะต้องไม่บังคับหลักฐานให้บอกข้อมูลเกินขีดจำกัดของตัวเองอย่างไม่สมเหตุสมผล ต้องเน้นความสำคัญของการแต่ง และชำระเอกสาร และการถ่ายทอดข้อมูล โดยจะต้องตีความอย่างเคร่งครัด ปราศจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ก่อนและจะต้องคงเส้นคงวา คือ ไม่พยายามประนีประนอม เพื่อหาข้อยุติจากแหล่งข้อมูลที่เห็นได้ชัดว่าแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

แนวคิดการพัฒนารองคการ

การเปลี่ยนแปลงองค์การเป็นลักษณะปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งส่งผลให้องค์การต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงขององค์การ หมายรวมถึง การเปลี่ยนแปลงจากสถานภาพด้านโครงสร้าง กระบวนการ ปัจจัยนำเข้า และผลผลิตไปสู่อีกสถานภาพหนึ่งตามที่องค์การได้กำหนดไว้ โดยทั่วไปจำแนกได้ 3 แบบ คือ การเปลี่ยนแปลงโดยวิธีปฏิบัติ โดยวิธีวิวัฒนาการ และโดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ แรงผลักดันจากภายนอกองค์การ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือควบคุมได้น้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านการตลาดหรือการบริการ ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี ด้านสังคม เศรษฐกิจ และนโยบายและบทบาทของรัฐ และแรงผลักดันจากภายในองค์การ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากกระบวนการและพฤติกรรมของบุคคลภายในองค์การ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การปรับนโยบาย การใช้เทคโนโลยี และกิจกรรมของพนักงาน แสดงดังแผนภูมิที่ 1 โดยที่การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นในอัตราและมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความแรงของปัจจัยดังกล่าวที่อาจแตกต่างกันไปตามสถานการณ์และสถานที่ จากปรากฏการณ์ในช่วงปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในองค์การต่างๆ และรวดเร็วกว่าในอดีต (สุนันทา เลานันท์, 2544: 34-36)

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการเปลี่ยนแปลง

ที่มา : สุนันทา เลานันท์, 2544.

อย่างไรก็ดี พบว่า ปัจจัยหลักที่เป็นตัวผลักดันที่สำคัญ คือ เทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ การเมืองที่ค้ำึงถึงธุรกิจ และเปลี่ยนแนวคิดไปสู่การกระจายอำนาจ และการค้าเสรี รวมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างรุนแรง (Champy and Norhia, 1996 อ้างถึงใน Hamlin, Keep and Ash, 2001: 14) ดังนั้น การพัฒนาองค์การในสภาวะดังกล่าว ซึ่งเป็นยุคของข่าวสาร ข้อมูลนั้น จึงควรพิจารณาถึง กรอบการพัฒนาองค์การ ระดับความต้องการ และสภาพความเป็นจริงเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนองค์การไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ โดยที่จะต้องทำการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูล ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณขององค์การ เลือกสรรวิธีที่เน้นกระบวนการพัฒนาองค์การที่มีประสิทธิภาพ ให้สามารถเริ่มต้นและเปลี่ยนแปลงภายในองค์การจนสามารถพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงวัฒนธรรมการทำงานได้ (Waclawski and Church, 2002 : 20; Hamlin, Keep and Ash, 2001: 28)

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการพัฒนาองค์การที่เกี่ยวข้อง และความสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้โดยลำดับ นับตั้งแต่ การเปลี่ยนแปลงตามบริบทที่เปลี่ยนแปลง การพัฒนาองค์การเชิงระบบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์การทุกส่วน เพื่อมุ่งสู่การปรับเปลี่ยนประสิทธิภาพโดยรวม ได้แก่

1. Tichy 's Strategic Rope Model
2. Nadler - Tushman Congruence Model
3. Burke - Litwin Model
4. Porras - Robertson Model

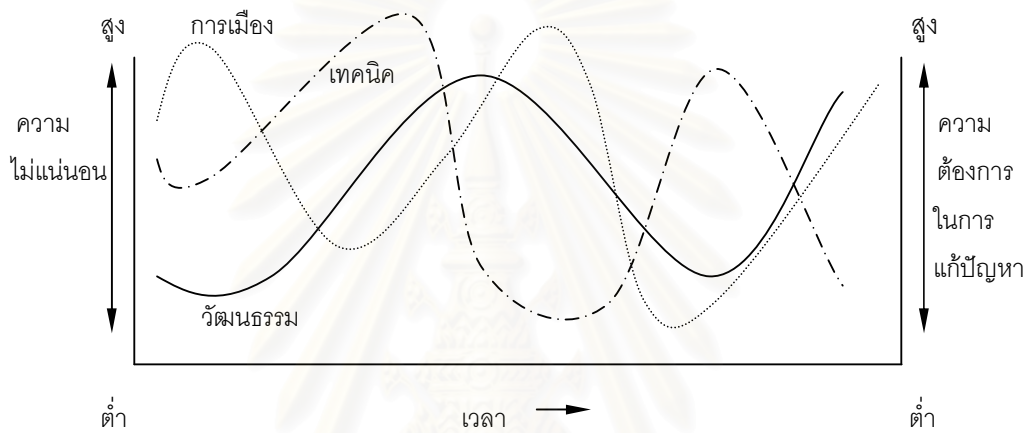
เนื่องจากองค์การเป็นระบบเปิด มีลักษณะเป็นพลวัตและสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน การพิจารณาตามแนวคิดของ Tichy ได้คำนึงถึงตัวแปรเบื้องต้นที่มีผลต่อพลวัตขององค์กร 3 ประการ คือ

1. ทางเทคนิค (technical) ได้แก่ วิธีการผลิต (production methods) ทรัพยากร (resources) การออกแบบของค์การ (organization design) และระบบการจัดการ (management systems)
2. ทางการเมืองการปกครอง (political) ได้แก่ การใช้พลังอำนาจ (power) การตัดสินใจ ความเป็นผู้นำระดับอาวุโส (senior leadership) ความสัมพันธ์ขององค์การ (union relations)
3. ทางวัฒนธรรม (cultural) ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และการสื่อสาร

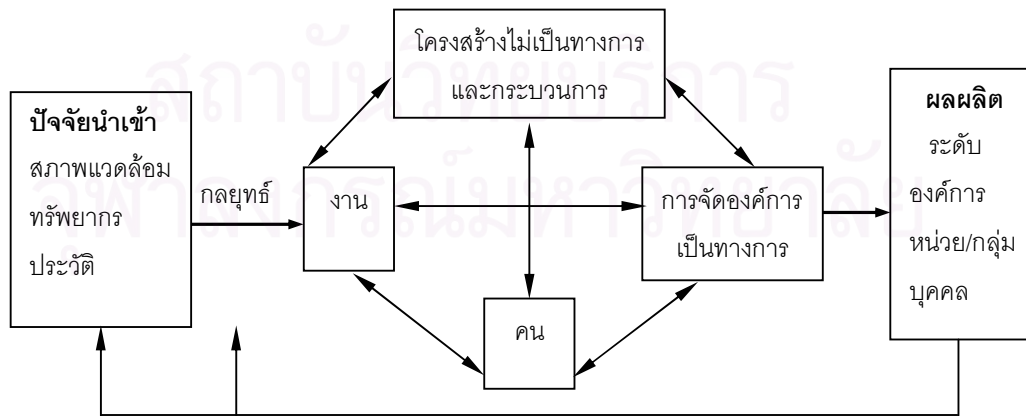
ทั้งนี้ Tichy ได้ใช้สัญลักษณ์เป็นเชือกกลยุทธ (metaphor of strategic rope) เพื่ออธิบายพลวัตการเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวขององค์การตามตัวแปรทั้งสามที่ปรับขึ้นลง และสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน แสดงดังแผนภูมิที่ 2 (Tichy, 1983 อ้างถึงใน Waclawski and Church, 2002: 82-83)

เมื่อพิจารณาองค์การเชิงระบบเป็น ปัจจัยนำเข้า (input) กลไกการเปลี่ยนแปลง (transforming mechanism) และผลผลิต (output) ในรายละเอียด ตามแนวคิดของ Nadler และ Tushman ซึ่งได้คำนึงถึงปัจจัยนำเข้า 3 ประการ คือ ปัจจัยสภาพแวดล้อม ที่หมายรวมถึง โอกาสที่องค์การสามารถทำได้และไม่ได้ด้วย ปัจจัยด้านทรัพยากรที่รวมทั้งต้นทุน บุคลากร ความรู้ และเทคโนโลยี และปัจจัยด้านประเพณีและความเป็นมา ซึ่งรวมถึงประสบการณ์ของความสำเร็จ ความล้มเหลว เหตุการณ์สำคัญ และ

การตัดสินใจสำคัญ ๆ ในอดีตที่ส่งผลต่อพฤติกรรมขององค์กรในปัจจุบันในส่วนของผลผลิต ได้พิจารณาถึงสมรรถนะ (performance) โดยรวมขององค์กรในทุกระดับ คือ ระดับองค์กรทั้งหมด ระดับหน่วย/กลุ่ม และระดับบุคคล สำหรับกลยุทธ์ที่ใช้เป็นวิถีของการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ โดยการขับเคลื่อนการทำงานของคนที่มีทักษะ ความรู้ การรับรู้ และความคาดหวังขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แสดงดังแผนภูมิที่ 3 (Nadler and Tushman, 1992 อ้างถึงใน Waclawski and Church, 2002: 81-82)

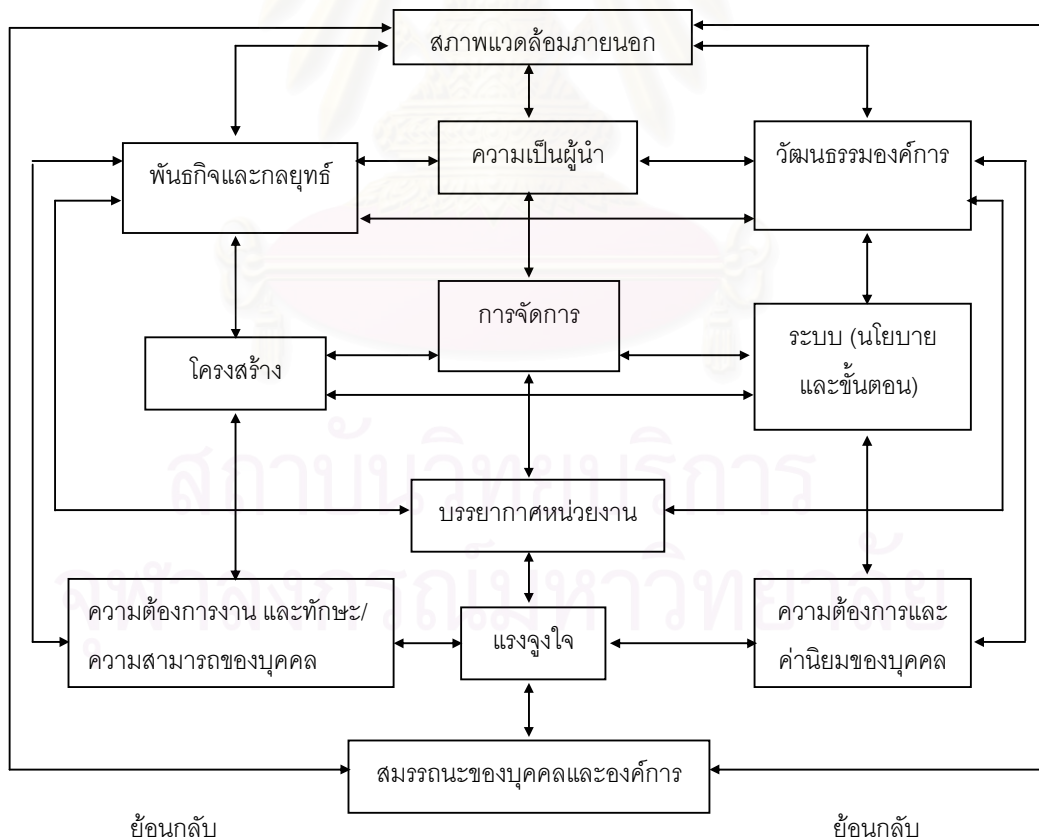

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบเชิงกลยุทธ์ของ Tichy
ที่มา : Tichy, 1983.

แผนภูมิที่ 3 รูปแบบของ Nadler และ Tushman
ที่มา : Nadler and Tushman, 1992.

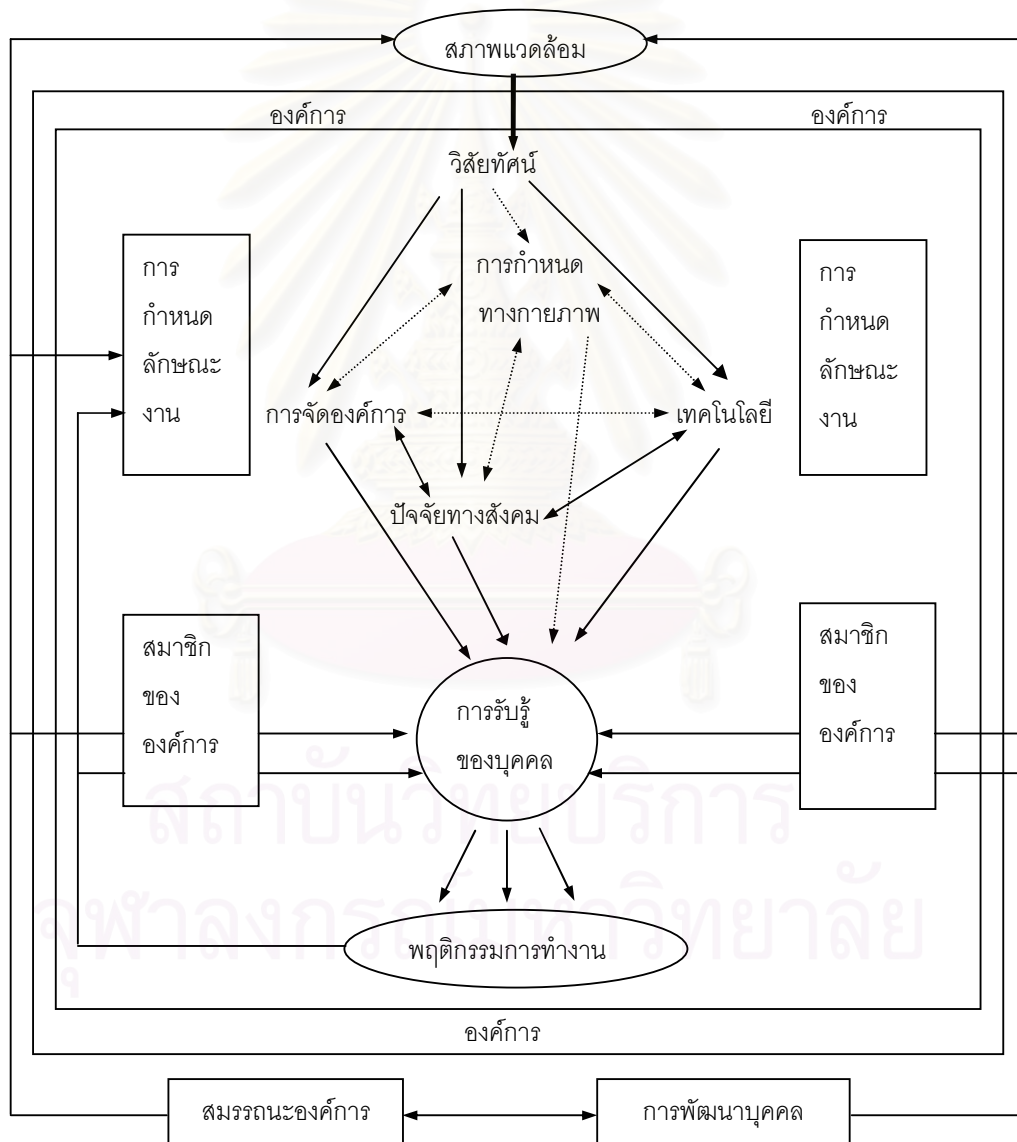
เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงขององค์การและสมรรถนะตามแนวคิดของ Burke และ Litwin ซึ่งคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ประการ และความสัมพันธ์ภายในได้อธิบายถึงสมรรถนะขององค์การและบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลง 2 ระดับ คือ ลำดับที่ 1 (first-order or transactional) คือ มีการเปลี่ยนแปลงบางประการ แต่ธรรมชาติขององค์การคงเดิม และ ลำดับที่ 2 (second-order or transformational) คือ มีการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติขององค์การในลักษณะพื้นฐานและปรับเปลี่ยนอย่างมากด้วย ทั้งนี้รูปแบบได้แยกความแตกต่างระหว่างบรรยากาศขององค์การ และวัฒนธรรมขององค์การ ไว้ว่า บรรยากาศขององค์การ หมายถึง การรับรู้และทัศนคติ เกี่ยวกับองค์การ ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างง่ายและวัฒนธรรมขององค์การ หมายถึง สมมติฐานเบื้องต้น ค่านิยม ความเชื่อ ที่มีอยู่อย่างยาวนานและยากต่อการเปลี่ยนแปลง โดยสรุปการพัฒนาองค์การตามรูปแบบนี้มุ่งตรงยังโครงสร้าง การจัดการ และระบบ ซึ่งหมายถึง นโยบายและขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงลำดับที่ 1 และมุ่งตรงยังพันธกิจและกลยุทธ์ ความ เป็นผู้นำ และวัฒนธรรมขององค์การในการเปลี่ยนแปลงลำดับที่ 2 กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การจัดการ และระบบมีผลให้บรรยากาศขององค์การเปลี่ยนไป ซึ่งส่งผลต่อให้เกิดแรงจูงใจและสมรรถนะของ องค์การและบุคคล แสดงดังแผนภูมิที่ 4 (Burke,1994 อ้างถึงใน French and Bell, 1999: 76-79)

แผนภูมิที่ 4 รูปแบบของ Burke และ Litwin

ที่มา : Burke,1994.

การพัฒนาองค์การตามรูปแบบ Porras และ Robertson มีหลักว่า การเปลี่ยนแปลงการกำหนดลักษณะงาน (work settings) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลและนำไปสู่การปรับปรุงบุคคลและองค์การนั้น โดยที่ การกำหนดลักษณะงาน ประกอบด้วย ปัจจัย 4 ประการคือ การจัดองค์การ ปัจจัยทางสังคม การกำหนดทางกายภาพ และเทคโนโลยี และเมื่อพิจารณาจากกรอบงานขององค์การ ปัจจัยดังกล่าวทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และส่งผลให้พฤติกรรมในการทำงานที่เป็นตัวกำหนดสมรรถนะขององค์การและการพัฒนาเฉพาะบุคคล แสดงในแผนภูมิที่ 5 (Porras and Robertson, 1991 อ้างถึงใน French and Bell, 1999: 79-81)

แผนภูมิที่ 5 รูปแบบของ Porras และ Robertson
 ที่มา : Porras and Robertson, 1991.

การเปลี่ยนแปลงของอุดมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมใตุนั้น เกิดขึ้นโดยเกี่ยวโยงผูกพันกับบริบทที่แปรเปลี่ยนไปด้วยนัยแห่งกาลเวลาและสถานที่ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกับสภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีไปพร้อมกันอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องและเป็นระบบ จากสภาวะการณ์สืบเนื่องมาจากปัจจัยทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่โดดเด่นและมีศักยภาพสูงมากในการผลักดันให้สังคมเกิดพัฒนาการ ตลอดจนควบคุมสภาพสังคมอีกประการหนึ่งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นตัวเชื่อมโยงสังคมโลกได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วเหนือมิติของเวลาและสถานที่ จนเกิดเป็นเครือข่ายโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Urry, 1998 ใน Scott, 1998 ; Pister, 1999 ใน Brennan et al , 1999)

สืบเนื่องจากบริบทดังกล่าวได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาเกิดการปรับเปลี่ยนทั้งในรูปแบบการบริหารจัดการและบทบาทภารกิจ (Harvey and Knight, 1996; Coffield and Williamson, 1997; Trowler, 1998; Brennan et al , 1999) อุดมศึกษาในรูปแบบใหม่ควรมีการพัฒนาทั้งระบบ ปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบใหม่ที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญในทุกด้าน ซึ่งได้แก่ โครงสร้าง นโยบาย ภารกิจ ทรัพยากร การเรียนการสอน นิสิตนักศึกษา คณาจารย์ บุคลากร คุณภาพ และการยอมรับ (accountability) รวมทั้งการพัฒนาทางวิชาชีพ (professional development) และประสิทธิผลของคณาจารย์ (productivity of faculty) ในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงนี้ กล่าวคือ อุดมศึกษาควรปรับโครงสร้างให้สอดคล้องกับสังคมแบบประชาธิปไตย เพิ่มบทบาทความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับมวลชน รักษาความน่าเชื่อถือไว้ พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ร่วมกับสถาบันในภูมิภาค ส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกรูปแบบโดยเฉพาะสหสาขาเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จัดการศึกษาให้มวลชนเข้าถึงได้โดยไม่มีข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและสถานที่ สะท้อนจุดประสงค์ของสถาบันให้เห็นได้ในโครงสร้างการจัดการขององค์กร อีกทั้งสามารถเลี้ยงตนเองได้ในสภาวะการณ์ที่ยังคงจุดหมายปลายทางของการสร้าง และค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่ (Coffield and Williamson, 1997: 122-127) อุดมศึกษาต้องมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาได้เต็มศักยภาพตลอดชีวิต เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเพื่อประโยชน์ส่วนตน และประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ ตอบรับความต้องการในสังคมเศรษฐกิจความรู้ในทุกระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาคและระดับชาติ รวมทั้งมีบทบาทในการปรับสังคมประชาธิปไตย (Dearing, 1997 อ้างถึงใน Trowler, 1998: 13) ทั้งนี้ลักษณะการจัดการเรียนการสอน ควรจัดเป็นชุดการเรียนการสอน (modularity) ในระบบทวิภาคภายใต้ความร่วมมือ (franchising) และมีการเทียบโอนหน่วยกิตจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและจากประสบการณ์การทำงาน (accreditation of work-based learning and of prior learning) (Trowler, 1998: 4) นอกจากนี้ คณาจารย์ควรปรับใช้กระบวนการที่ใหม่ คือ เน้นที่ผู้เรียน ผลผลิต (outcome) ผลสัมฤทธิ์ (achievement) โดยผู้สอนเป็นผู้แนะนำตามความต้องการของแต่ละบุคคล (Robertson, 1994 อ้างถึงใน Trowler, 1998: 8) รวมทั้งจัดการประเมินผลที่เหมาะสม โดยพิจารณาถึงประสบการณ์ก่อนการเรียนร่วมด้วย และควรเน้นการเข้าถึง (access) การบริการ และให้ความสนใจแก่นิสิตนักศึกษามากขึ้น เน้นศาสตร์การสอน

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มสมรรถนะของนิสิตนักศึกษาให้สูงขึ้น โดยพัฒนาความร่วมมือของคณาจารย์ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับพันธกิจของสถาบัน อีกทั้งเพิ่มการจัดสรรทุนการศึกษาและพัฒนาการสอนให้มากขึ้นด้วย (Johnstone, 1999 ใน Brennan et al , 1999: 242)

สำหรับรูปแบบของมหาวิทยาลัยที่เหมาะสมนั้น ได้มีผู้เสนอไว้ว่า ควรมีลักษณะเป็นแบบความร่วมมือ (partnership university) ประกอบด้วย ลักษณะเฉพาะรวมมาจากลักษณะของมหาวิทยาลัยทุกประเภท 5 ประการ (Stauffer, 1990: 20) คือ

1. ความเข้มแข็งทางวิชาการและการวิจัย (academic strength and research) โดยเน้นงานวิจัยประยุกต์ในจุดก่อตั้งของมหาวิทยาลัย
2. การเปิดหลักสูตรที่หลากหลาย (breadth in academic offerings)
3. หลักสูตรแกนระดับปริญญาตรีและดุลยภาพระหว่างการสอนและวิจัย (a core undergraduate curriculum and a balance between teaching and research)
4. การให้ความสำคัญในการบริการบนฐานด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคที่สถาบันตั้งอยู่ (a strong emphasis on service to economic and cultural base of the region)
5. การพัฒนาในประเด็นทางวิชาการหรือจุดเน้นเฉพาะ (the development of academic theme or special emphasis) โดยสะท้อนจุดเน้นบนฐานด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคที่สถาบันตั้งอยู่

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยในรูปแบบความร่วมมือนี้ จะต้องคำนึงถึง การตอบสนองต่อภายนอกและความร่วมมือภายใน (external responsiveness and partnership cooperation) กล่าวคือ ในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย จำต้องพิจารณาถึง สภาพแวดล้อมภายนอกของมหาวิทยาลัย และเน้นการผนึกกำลังในการรักษาเสถียรภาพของมหาวิทยาลัย หรือสภาพแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยที่จะต้องปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมภายนอกได้เป็นอย่างดี และการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ภายใต้ความร่วมมือนี้ จำเป็นต้องพิจารณาถึง ศักยภาพด้านทุนทางปัญญา (intellectual capital) โดยเฉพาะคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา มีการระดมการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างพึงพา เพื่อให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยได้สูงสุด และสามารถปฏิบัติภารกิจในการสร้าง องค์ความรู้ โดยการสอน และวิจัยควบคู่กันไปอย่างหลากหลายยิ่งขึ้น (Gibbons, 1998 ใน Scott, 1998: 77-79)

บทบาทภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาเป็นสถานการศึกษาระดับสูงสุด ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เต็มศักยภาพเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และประเทศชาติโดยรวม ดังนั้น ภารกิจของอุดมศึกษาจึงปรับเปลี่ยนไปตามบริบทอย่างต่อเนื่อง คือ

1. มหาวิทยาลัยมีภารกิจตามปฏิญญาสากลของมหาวิทยาลัยในปี 1950 ที่ได้ตกลงร่วมกันนั้น 3 ประการ คือ เสรีภาพวิชาการ ความเป็นอิสระ และความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งมหาวิทยาลัยมี

บทบาทที่นำสังคม โดยจะต้องปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย นอกเหนือจากการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลัก 3 ประการ คือ มหาวิทยาลัยต้องมีความเป็นสากลนิยม ต้องเป็นพหุกิจนิยม และดำรงอยู่เพื่อมนุษยชาติ (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2543: 8-9)

2. บทบาทของสถาบันอุดมศึกษามีเพื่อการผลิตบัณฑิต การวิจัยสร้างองค์ความรู้ และประยุกต์ใช้ และการบริการชุมชน (ประกอบ คูปรัดน์, 2529: 61-62) ซึ่งมีจุดเน้นคือ

- 1) พัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของความรู้และคุณธรรม
- 2) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาความสามารถของมนุษย์ เพื่อทดแทนการขาดทรัพยากรธรรมชาติ

ธรรมชาติ

3) พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มีความสามารถดัดแปลงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ประโยชน์มากที่สุด มีการทดลอง ค้นคว้า วิจัย

- 4) พัฒนาสังคม ส่งเสริมสภาพความมั่นคงในการดำรงชีวิต

3. มหาวิทยาลัยมีหน้าที่หลักอยู่ 4 ประการ คือ การประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ การวิจัย การบริการชุมชน และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยที่กิจการทั้ง 4 ด้านนี้ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2533: 11)

4. มหาวิทยาลัยมีหน้าที่หลัก 4 ประการ (เกษม วัฒนชัย, 2539: 76-79) ดังนี้คือ

- 1) เป็นสถาบันวิชาการและสถาบันวิชาชีพ (academic and professional institution)
- 2) เป็นสถาบันวิจัย (research institution) เพื่อขวนขวายความรู้ใหม่ ความคิดใหม่
- 3) เป็นสถาบันบริการแก่สังคม (service institution) โดยถ่ายทอดความรู้ใหม่ที่ได้มาให้แก่

ประชาชน

4) เป็นสถาบันทางวัฒนธรรม (cultural institution) ดำรงรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม โดยที่มหาวิทยาลัยต้องสร้างปรัชญาของตนเองและลักษณะเฉพาะตามปรัชญา

ทั้งนี้ได้เสนอว่ามหาวิทยาลัยสมัยใหม่ (modern university) นั้น มีภารกิจ 6 ประการ คือ

- 1) ฝึกหัดความเป็นวิชาชีพ (to train professional)
- 2) ปรับความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมโดยเข้าถึงผู้ด้อยโอกาส (access to under privilege)
- 3) กระตุ้นให้เกิดการวิจัยคุณภาพสูง (encourage high quality research)
- 4) ตอบรับต่อเศรษฐกิจชาติ (serve national economy)
- 5) ตอบรับการฝึกทักษะและการศึกษาตลอดชีวิต (serve life long education and training)
- 6) รักษาเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (serve cultural and historical

identity)

โดยที่มหาวิทยาลัยจะต้องพิจารณาถึงสมดุลในการปฏิบัติภารกิจที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากร และควรคำนึงถึง ปัจจัยหลักในการดำรงสถานภาพ และความเจริญรุ่งเรืองของมหาวิทยาลัยไว้ ซึ่งได้แก่

- 1) มหาวิทยาลัยต้องแสวงหาความรู้ หารัจจะ (pursue of truth)
 - 2) ถิ่นรักษาวัฒนธรรม (preservation of culture) โดยมีเอกลักษณ์ทางปรัชญาของตนเอง (philosophical identity)
 - 3) สามารถหาคนหนุ่มสาวเข้ามาเป็นอาจารย์ใหม่ นักวิจัยใหม่ และเด็กเก่งมาเป็นนักศึกษาได้ (induction of the young)
5. สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญ 5 ประการ คือ โดยทั่วไปต้องทำหน้าที่ 3 อย่าง คือ การศึกษา การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการ โดยที่มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาโดยรวมเป็นส่วนประกอบสำคัญของสังคมหรือประเทศชาติ มีบทบาทหน้าที่เชิงปรัชญา เป็นสัญลักษณ์ทางปัญญาหรือความจริงทางความคิด สถาบันอุดมศึกษาต้องเป็นแหล่งวิชาการ บุกเบิกหาความรู้ใหม่ วิจัยสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประเทศชาติเพื่อใช้ในการพัฒนา ช่วยให้เกิดความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ทำให้สามารถเลือกทางแก้ปัญหาได้ถูกต้อง และวางนโยบายที่ผู้อื่นจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นผลดีต่อส่วนรวม เป็นที่พึ่งทางวิชาการ ให้บริการฝึกอบรมและการศึกษาต่อเนื่อง อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษายังต้องทำหน้าที่อีก 2 ประการ คือ ชี้นำเตือนสติสังคม และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมโดยรวมด้วย (จรัส สุวรรณเวลา, 2540: 28-32)

การปรับระบบอุดมศึกษาไทย

สืบเนื่องจากอุดมศึกษาไทยได้พัฒนามานานกว่าร้อยปีและได้สนองความจำเป็นแก่ประเทศชาติอย่างมาก ทว่าในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมา อุดมศึกษาไทยได้ขยายตัว และปรับเปลี่ยนไปเป็นอันมาก เมื่อพิจารณาภาพอุดมศึกษาทั้งระบบ ยังพบว่า อยู่ในสภาพวิกฤต ควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้ประเทศพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจและสังคม และสามารถแข่งขันในโลกอนาคตต่อไปได้ โดยที่สถาบันอุดมศึกษาไทยจะต้องมีหลากหลายรูปแบบ จึงจะสนองความจำเป็นของชาติในอนาคตได้ ทั้งนี้แต่ละรูปแบบจะต้องมีเป้าหมายเฉพาะและมีค่านิยมของตนเอง ซึ่งจะมีส่วนในการกำหนด พันธกิจ บทบาท นโยบายและโครงสร้างของแต่ละสถาบัน ระบบต้องยอมให้แต่ละสถาบัน มีเป้าหมายและเอกลักษณ์ของตนเองที่เหมาะสมที่สุด และจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สิ่งสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำก็คือ การปรับแก้ถึงโครงสร้างของระบบ มีการบริหารจัดการที่ดี กล่าวคือ กระจายอำนาจ (decentralization) ลดการควบคุม มีอิสระในการจัดการ (deregulation หรือ autonomy) สร้างระบบใหม่ในการจัดสรรทรัพยากร (resource-allocation system) บนฐานของข้อมูลจริง ตรงนโยบาย ยุติธรรมและโปร่งใส สร้างระบบประกันคุณภาพและการรับรองคุณภาพ (quality assurance and accreditation system) ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ รวมทั้งมีระบบภายในสถาบันที่เชื่อถือได้ (accountability) และมีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ (good management) ที่ตรวจสอบได้ (จรัส สุวรรณเวลา, 2545: 9-18) กล่าวโดยรวมแล้ว จะต้องปฏิรูประบบอุดมศึกษา 6 ประการ คือ

- 1) การปรับโครงสร้างของระบบอุดมศึกษา

- 2) การปฏิรูปการเงินสำหรับอุดมศึกษา
- 3) การรื้อปรับระบบในกระบวนการจัดการศึกษา
- 4) การฟื้นฟูพลังของนักวิชาการด้วยการปรับแก้ระบบบริหารงานบุคคล
- 5) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสมเชิงยุทธศาสตร์
- 6) การสร้างเสริมการบริหารจัดการและการปกครองในมหาวิทยาลัย

การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงจากจุดกำเนิดการฝึกหัดครู จนเกิดโรงเรียนฝึกหัดครู ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู และพัฒนาสถานภาพเป็นสถาบันราชภัฏ เป็นเวลากว่าศตวรรษ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2435 จนถึง พ.ศ. 2546 มีจุดเวลาสำคัญตามลำดับ คือ

พ.ศ. 2435	ก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
พ.ศ. 2456	ประกาศใช้โครงการจัดการศึกษาจัดการฝึกหัดครู และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู
พ.ศ. 2497	ตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม และมีการขยายงานของกองฝึกหัดครูจัดตั้งเป็นกรมการฝึกหัดครู
พ.ศ. 2501	กรมการฝึกหัดครูยกระดับโรงเรียนฝึกหัดครู 6 แห่ง เป็นวิทยาลัยครู
พ.ศ. 2516	มีวิทยาลัยครูทั่วประเทศรวม 36 แห่ง
พ.ศ. 2528	ปรับระบบการบริหารโดยรวมกลุ่มวิทยาลัยครู จัดตั้งเป็น “สหวิทยาลัย”
พ.ศ. 2535	ได้รับพระราชทานชื่อ “สถาบันราชภัฏ” ใช้แทน “วิทยาลัยครู”
พ.ศ. 2538	ตราพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538
พ.ศ. 2542	ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลให้สถาบันราชภัฏต้องปรับโครงสร้างเพื่อเตรียมการในฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ รวมทั้งเกิดกระแสการปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏในคราวเดียวกัน
พ.ศ. 2544	จัดตั้งสถาบันราชภัฏในส่วนภูมิภาคอีก 5 แห่ง

การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ สามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาตามการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญได้เป็น 5 ระยะ คือ

ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ. 2435 – 2456	มีสถานภาพเป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สังกัดกระทรวงธรรมการ
ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2456 – 2501	ปรับเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู สังกัดกระทรวงธรรมการ/ศึกษาธิการ
ช่วงที่ 3 ปี พ.ศ. 2501 – 2528	ยกระดับโรงเรียนฝึกหัดครู 25 แห่ง เป็นวิทยาลัยครู และมีการจัดตั้งเพิ่มเติมอีก 11 แห่ง รวมเป็นวิทยาลัยครู จำนวนทั้งสิ้น 36 แห่ง ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ

ช่วงที่ 4 ปี พ.ศ. 2528 – 2535 จัดการบริหารรวมกลุ่มวิทยาลัยครู เป็น 8 สหวิทยาลัย
 ช่วงที่ 5 ปี พ.ศ. 2535 – 2546 มีสถานภาพเป็นสถาบันราชภัฏ สังกัดสำนักงานสภาสถาบัน
 ราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ

การปรับเปลี่ยนในแต่ละช่วงเวลาอธิบายรายละเอียดได้ตามลำดับดังนี้

สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน
 การฝึกหัดครู ที่พัฒนามาจาก โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ในสังกัดกระทรวงธรรมการ ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2435
 (กรมการฝึกหัดครู, 2535ก) เพื่อผลิตครูประถม ต่อมา พ.ศ. 2456 มีประกาศใช้โครงการจัดการศึกษา
 จัดการฝึกหัดครูให้อยู่ในสายวิสามัญศึกษา และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู และนับรวมเป็นแผนก
 หนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2516: 27) ในช่วงเวลาประมาณ 60 ปี คือ ตั้งแต่
 ปี พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2496 สถานภาพของสถาบันฝึกหัดครูได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วทุกด้าน ทั้งในด้าน
 การบริหารงาน การเปิดหลักสูตรวิชาครูสาขาต่างๆ บุคลากรและอาจารย์ผู้สอนในสถาบันฝึกหัดครู
 ตลอดจน อาคารสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

ใน ปี พ.ศ. 2497 ได้มีการขยายงานการฝึกหัดครู เพื่อให้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงาน
 เพียงหน่วยงานเดียว จึงขยายงานกองการฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู โดยมีโรงเรียนฝึกหัดครูสังกัด
 กรมการฝึกหัดครูอยู่ทั้งสิ้น 30 แห่ง คือ ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร 7 แห่ง และกระจายตามจังหวัดในทุก
 ภูมิภาค 23 แห่ง ซึ่งในช่วงระยะเวลานี้ โรงเรียนฝึกหัดครูได้ปฏิบัติภารกิจหลักในการผลิตครูมาโดยตลอด
 และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็คือ ความต้องการผลิตครูให้สามารถจัดการศึกษาสูงขึ้น
 ตามลำดับ จากชั้นประถมศึกษา สภาพเศรษฐกิจ การขยายตัวของประชากร และความต้องการหลักสูตร
 ในการพัฒนาอาชีพ ต่อมาใน ปี พ.ศ. 2498 กรมการฝึกหัดครูได้รับโอนเพิ่มอีก 2 แห่ง รวมเป็น 32 แห่ง
 ซึ่งรวมวิทยาลัยวิชาการไว้ด้วย และในปี พ.ศ. 2500 เพิ่มอีก 1 แห่ง โดยยุบโรงเรียนขนาดเล็กไป 6 แห่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2501 กรมการฝึกหัดครูได้ยกระดับโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครู 6 แห่ง
 และปี พ.ศ. 2503 อีก 4 แห่ง จากนั้นปี พ.ศ. 2505 และ 2509 อีกปีละ 1 แห่ง โดยสรุป ณ จุดนี้ มี
 วิทยาลัยครูทั้งสิ้น 25 แห่ง จากนั้นในปี พ.ศ. 2515 จัดตั้งวิทยาลัยครูอีก 4 แห่ง และปี พ.ศ. 2516 อีก 7
 แห่ง รวมมีวิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครู จำนวนทั้งสิ้น 36 แห่ง (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 9-17)
 ซึ่งในช่วงเวลานี้ กรมการฝึกหัดครู ได้มีแผนให้วิทยาลัยครูเลิกการผลิตครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา
 (ป.กศ.) และเพิ่มการผลิตครูระดับปริญญาตรี ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2518 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติ
 วิทยาลัยครูฉบับแรกขึ้น โดยมีสาระสำคัญ คือ ...ให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาและการวิจัย มี
 วัตถุประสงค์ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพและวิทย-
 ฐานะครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่ ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้บริการวิชาการแก่สังคม ...
 (กรมการฝึกหัดครู, 2521) ทั้งนี้เพื่อให้วิทยาลัยครูสามารถรองรับการผลิตครูในระดับปริญญาตรีตามความ

ต้องการของผู้สำเร็จการศึกษาที่ประสงค์จะเรียนต่อ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงนี้วิทยาลัยครูมีภารกิจหลัก 4 ประการเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัย

ในปี พ.ศ. 2526 มีการประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนขึ้น 4 แห่ง ภายในวิทยาลัยครู และในปีต่อมา นั้นจึงได้โอนนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนมาใช้หลักสูตรของสภากาการฝึกหัดครู (กรมการฝึกหัดครู, 2530: 10) และในปี พ.ศ. 2527 นี้ มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติเพิ่มเติมโดยได้มีการตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ขึ้น ซึ่งเป็นผลให้วิทยาลัยครูสามารถผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และ ศิลปศาสตร์เพิ่มขึ้นอีก 2 สาขาวิชา จากนั้นวิทยาลัยครูได้รวมกลุ่มกัน โดยอาศัยข้อบังคับของสภากาการ ฝึกหัดครูว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528 จัดตั้งเป็นกลุ่มวิทยาลัยครูตามภาคภูมิศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อ ประโยชน์และประสิทธิภาพในการบริหารร่วมกัน ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2528 จึงมีการปรับปรุงระบบบริหาร ดังกล่าวโดยที่วิทยาลัยครู 36 แห่ง รวมกันเป็นสหวิทยาลัย 8 สหวิทยาลัย (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 21) ได้แก่ สหวิทยาลัยล้านนา สหวิทยาลัยพุทธชินราช สหวิทยาลัยอีสาน-เหนือ สหวิทยาลัยอีสาน-ใต้ สหวิทยาลัยศรีอยุธยา สหวิทยาลัยทวารวดี สหวิทยาลัยทักษิณ และสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ (ยูทธศักดิ์ ฮมแสน, 2529: 2-3)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้รับพระราชทานชื่อ “สถาบันราชภัฏ” ใช้แทน วิทยาลัยครูเพื่อแก้ไข ปัญหาในการเกิดความเข้าใจผิดต่อบทบาทภารกิจของสถาบัน และผลกระทบทางลบต่อบัณฑิตในการหา งานทำ (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 70) และในปี พ.ศ. 2538 จึงได้ตราพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ที่กำหนดรูปแบบให้สถาบันราชภัฏแตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ กล่าวคือ ให้สถาบัน ราชภัฏทุกแห่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีพันธกิจหลัก 6 ด้าน คือ 4 ด้านแรกนั้น เหมือนกับมหาวิทยาลัย และพันธกิจอีก 2 ด้าน เป็นพันธกิจพิเศษเฉพาะการดำเนินงานของสถาบันราชภัฏ (สงบ ลักษณะ, 2543: 2)

สำหรับบริบทที่สำคัญอย่างยิ่ง ก็คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ส่งผลให้ สถาบันราชภัฏ จำต้องปรับเปลี่ยนสถานะ โครงสร้าง และการบริหารงานให้สอดคล้องกับบทบัญญัติ กล่าวคือ สถาบันราชภัฏจะมีฐานะเป็นนิติบุคคลและต้องปรับโครงสร้างเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ตามโครงสร้างของกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยในเบื้องต้นนี้ สถาบันราชภัฏจัดเป็นส่วนราชการของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นกรม หนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544: 1-2) และ ณ จุดหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ สถาบันราชภัฏทั้งหมด 41 แห่ง ยังได้เตรียมการปรับเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏอีก ประการหนึ่งด้วย ทำให้ต้องมีภาระหนักหน่วงยิ่งภายใต้ภาวะที่สถาบันมีข้อจำกัดอย่างมาก ทั้งทางด้าน บุคลากรและงบประมาณ รวมทั้งยังต้องเตรียมการจัดโครงสร้างใหม่ในการบริหารจัดการสำหรับช่วงเวลา อันจำกัดเช่นนี้ ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาดศาลขององค์กร

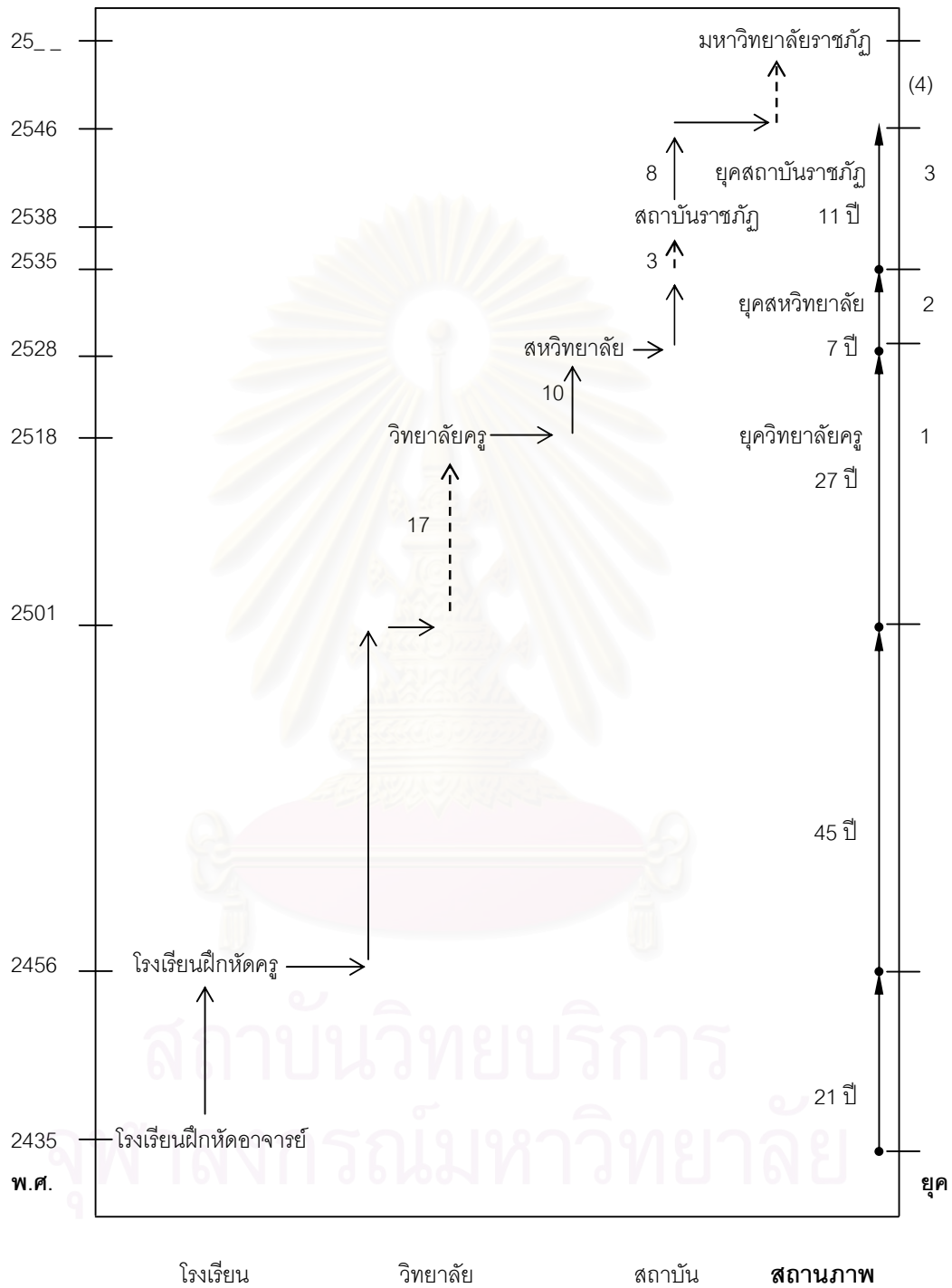
ทั้งนี้ ในช่วงเวลา 111 ปี ได้แสดงให้เห็นทิศทางของการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏเกี่ยวกับ สถานภาพ ศักยภาพ แนวคิดการบริหารจัดการ ปรัชญา เป้าหมาย และบทบาทภารกิจ ทั้งในเชิงคุณภาพ

และปริมาณ ซึ่งสามารถสรุปเป็นสภาพการณ์โดยรวม พิจารณาได้จาก ตารางที่ 1 และแผนภูมิที่ 6 แสดงระยะเวลาการปรับเปลี่ยนสถานภาพของสถาบัน โดยตารางที่ 2 แสดงเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านสถานภาพ ภารกิจ และศักยภาพ ตามลำดับ ดังนี้ คือ

ตารางที่ 1 ระยะเวลาการปรับเปลี่ยนสถานภาพของสถาบันราชภัฏ

ยุค	ช่วงเวลา (พ.ศ.)	เวลา (ปี)	สถานภาพ	บริบท
1. วิทยาลัยครู	2501- 2528	27	2501-2518 โรงเรียนฝึกหัดครู โดยใช้ชื่อวิทยาลัยครู 2518-2528 วิทยาลัยครู ทั้งชื่อและโครงสร้าง	การยกระดับฐานะ โดย กรมการฝึกหัดครู และ พ.ร.บ. วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518
2. สหวิทยาลัย	2528- 2535	7	กลุ่มวิทยาลัยครู ตามสภาพภูมิศาสตร์	ข้อบังคับสภาการฝึกหัดครู ว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528
3. สถาบันราชภัฏ	2535- 2546	11	2535-2538 กลุ่มวิทยาลัยครู โดยใช้ชื่อสถาบันราชภัฏ 2538-2546 สถาบันราชภัฏ ทั้งชื่อและโครงสร้าง	พระมหากษัตริย์คุณ พระราชทานชื่อ สถาบันราชภัฏ พ.ร.บ. สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538
รวม 3 ยุค	2501- 2546	45	วิทยาลัยครู →	สถาบันอุดมศึกษา
4. มหาวิทยาลัย ราชภัฏ	(2546) -	มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ที่มีสภาพเป็นนิติบุคคล	พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 6 การปรับเปลี่ยนสถานภาพของสถาบันราชภัฏ

----- เปลี่ยนเฉพาะชื่อและอยู่ภายใต้โครงสร้างเดิม

————— ทั้งชื่อและโครงสร้างตรงกัน

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ ด้านสถานภาพ ภารกิจ และศักยภาพ

เหตุการณ์	สถานภาพ	ภารกิจ	ศักยภาพ
29 ก.ย. 2497 จัดตั้งกรมการฝึกหัดครู			
2501 เริ่มยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครู	โรงเรียนฝึกหัดครู ในสังกัดกรมการฝึกหัดครูที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล	1 ภารกิจ	25 แห่ง
14 ก.พ. 2518 ประกาศ พ.ร.บ. วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518			
2518 ประกาศพระราชกฤษฎีกายกฐานะสถาบันการฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครู ตาม พ.ร.บ. วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518	โรงเรียนฝึกหัดครู 19 แห่ง และ วิทยาลัยครู 17 แห่ง ในสังกัดของกรมการฝึกหัดครู	5 ภารกิจ	36 แห่ง
2520 ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูครบ 36 แห่ง	วิทยาลัย ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู	5 ภารกิจ	36 แห่ง
27 ก.ย. 2527 ประกาศ พ.ร.บ. วิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527			
2528 ประกาศให้วิทยาลัยครูรวมกลุ่มจัดตั้งเป็น สหวิทยาลัย ตามข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528	สหวิทยาลัย ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู	5 ภารกิจ	36 แห่ง ในสหวิทยาลัย 8 กลุ่ม
14 ก.พ. 2535 ใช้ชื่อพระราชทานว่า สถาบันราชภัฏ			
24 ม.ค. 2538 ประกาศ พ.ร.บ. สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538			
2538 ยกฐานะเป็นสถาบันราชภัฏ ตามประกาศ พ.ร.บ. สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538	สถาบัน ในสังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ	6 ภารกิจ	36 แห่ง
2544 จัดตั้งสถาบันราชภัฏอีก 5 แห่ง	สถาบัน	6 ภารกิจ	41 แห่ง

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ

บริบทหลักที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงขององค์กร อันได้แก่ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม รวมทั้งตัวระบบการศึกษาเอง ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถาบัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับช่วงเวลา และอิทธิพลที่มีน้ำหนัก และการผสมผสานตัวที่ต่างกันไปตามช่วงเวลา การฉายภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สามารถสรุปโดยสังเขปตามประเด็นสำคัญและลำดับเวลาดังนี้

1. สังคม

ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1.1 การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกและอิทธิพลของชาวตะวันตก

ในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 เป็นช่วงเวลาที่จักรวรรดินิยมตะวันตกได้เข้ามาแถบเอเชียอาคเนย์ และคุกคามเพื่อล่าอาณานิคม รวมทั้ง ชาวตะวันตกยังได้เผยแพร่วิทยาการร่วมด้วย โดยได้เสนอให้มีการจัดตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยขึ้นในประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถด้านภาษาและรับราชการได้ด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 44) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดให้มีการปฏิรูปประเทศในหลายด้าน สำหรับการปฏิรูปการปกครองนั้น ทรงปรับปรุงโครงสร้างระบบราชการใหม่ให้เป็นระบบกระทรวง 12 กระทรวง ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 คือ กระทรวงพระคลัง กระทรวงมหาดไทย กระทรวงต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงกลาโหม กระทรวงนครบาล กระทรวงเกษตราธิการ กระทรวงธรรมการ กระทรวงโยธาธิการ กระทรวงวัง กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงมหรธาทร (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535: คำนำ) จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องผลิตคนให้เป็นข้าราชการเพื่อประโยชน์ในการปกครองและพัฒนาประเทศ ดังนั้น ช่วงเวลานี้ได้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ทำการขยายการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวางในทุกระดับ และมีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ขึ้นในวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2516: 27) เพื่อผลิตครูในหลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทย และประกาศนียบัตรครูสอนภาษาอังกฤษ และต่อมาได้เปิดหลักสูตรเพื่อผลิตครู ชั้นมูลศึกษา ชั้นประถมศึกษา และชั้นมัธยมศึกษาด้วย (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 11)

1.2 การเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย

สืบเนื่องจากประเทศไทยได้มีการติดต่อกับประเทศต่างๆ ทั่วโลกมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศทางตะวันตก จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายประการ กล่าวคือ สภาพสังคมไทยสมัยโบราณเป็นระบบศักดินาที่เอื้ออำนวยประโยชน์ และอำนาจให้กับบุคคลชั้นสูงในสังคม ซึ่งมีเป็นส่วนใหญ่ เป็นสังคมที่ล้าหลังทางด้านวิทยาศาสตร์และความคิดในเชิงเหตุผลแบบตะวันตก อีกทั้งเป็นสังคมปิดในด้านความคิดริเริ่มและการแสวงหาเหตุผล เชื่อถือในโชคและเคราะห์ เมื่อมีการเปิดประเทศด้วยการทำสัญญาบาวริงกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2398 และกับชาติอื่นในภายหลัง ทำให้ความคิดแบบโลกตะวันตกหลั่งไหล

เข้ามาสู่สังคมไทยโดยลำดับ (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2521) ดังนั้น การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตามแบบตะวันตกจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่เห็นได้จากการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ การปฏิรูประบบราชการ การเมือง การศึกษา เป็นต้น (ลิขิต อีรวคิน, 2540; ปิยนาด บุนนาค, 2543) กล่าวคือ การเปิดเสรีทางการค้าทำให้ไทยต้องปรับตัว ปรับความคิด เพื่อให้สามารถติดต่อกับชาวตะวันตกได้ จึงส่งผลให้สังคมไทยเริ่มรับแนวคิดจากตะวันตก ทั้งด้านการเมืองและการศึกษามากขึ้น ตามลำดับ และภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมานั้น ประเทศไทยมีแนวคิดและวิธีการในเชิงอุตสาหกรรม ธุรกิจ และการค้า โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากสหรัฐอเมริกา ตามแนวทางเสรีนิยมอย่างกว้างขวาง ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมที่สงบเรียบง่ายไปสู่สังคมที่มีการแข่งขันสูง เปลี่ยนจากเดิมที่เน้นหนักด้านเกษตรและเทคโนโลยีพื้นบ้านมาเป็นเน้นด้านอุตสาหกรรมและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น (ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2543)

โดยนัยเกี่ยวกับการศึกษาที่ว่า ระบบการศึกษา และความรู้มีปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นพลวัต เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวโยงอย่างรอบด้านต่อมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม นั้น ศักยภาพของการศึกษาควรเป็นแนวทางที่จะแสวงหาทางเลือก ซึ่งเหมาะสมสอดคล้องต่อสภาพความเป็นจริงและธรรมชาติด้านสร้างสรรค์ของมนุษย์ โดยการจัดการศึกษาจะต้องพิจารณาทั้งในแง่ของ เป้าหมาย คุณภาพ และสัมฤทธิ์ผลผลความสำเร็จทางการศึกษาในเรื่อง หลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินวัดผล รวมทั้ง พื้นฐานทางคุณค่าและวัฒนธรรมด้วย แต่โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยที่ผ่านมา ได้ทำให้ระบบการศึกษาและแบบแผนกระบวนการเรียนรู้ ถูกจัดให้เข้าสู่เป้าหมายและมาตรฐานคุณภาพเดียวกันตามแบบตะวันตก ซึ่งส่งผลกระทบต่อ กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจน วิถีชีวิตโดยรวมของสังคมวัฒนธรรมไทย (เสนห์ จามริก, 2544) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวแล้ว ได้สะท้อนให้มีการทบทวนภารกิจของมหาวิทยาลัย ในการเป็นกลไกที่จะเข้ามามีบทบาทใหม่ในการสร้างบุคลากรและทรัพยากรใหม่ให้กับสังคมได้อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพตามแนวทางสมัยใหม่ ทั้งนี้ บทบาทใหม่ที่ส่งผลต่อความต้องการในสังคมไทย ก็คือ การศึกษาค้นคว้า และการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งความรู้ใหม่ ซึ่งต้องปรับบทบาทเพื่อการตอบสนองสังคมในวงกว้างให้มากขึ้น (ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2543)

1.3 ภาวะสงคราม

การเกิดสงครามระหว่างประเทศ เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรง เพราะเหตุว่าต้องทำการฟื้นฟูประเทศให้กลับสู่ภาวะปกติ ดังที่เห็นได้จากภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2484-2488 ทำให้รัฐบาลมีความจำเป็นต้องทำนุบำรุงประเทศ รวมทั้ง การศึกษาด้วย ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งพบว่า คุณภาพการศึกษาต่ำลงและไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามปกติ เช่น มีการโยกย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนครไปอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี และมีโรงเรียนฝึกหัดครูทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวน 15 โรงเรียน ได้รับความ

เสียหายจากสงคราม ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2491 ทั้งนี้เพื่อยกฐานะครูประจำบาลให้เป็นข้าราชการพลเรือนทำให้เกิดขวัญกำลังใจและยกฐานะความเป็นอยู่ของครูให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาเป็นอย่างมาก เหตุเพราะสามารถโน้มน้าวให้คนนิยมในอาชีพครูมากขึ้น และสมัครเข้ารับราชการครูมากขึ้น จึงทำให้การขาดแคลนครูลดลงอย่างมาก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 94-133)

1.4 โครงสร้างประชากร

ปริมาณและสัดส่วนของประชากรในแต่ละช่วง มีผลต่อการปรับลดเพิ่มของปริมาณและคุณภาพของครู ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้อง การขยายตัวของประชากรทำให้ผู้ต้องการเรียนในโรงเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและทำให้ต้องเพิ่มปริมาณการผลิตครูเป็นจำนวนมาก ดังที่พบได้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่รัฐมีนโยบายในการเพิ่มประชากร อีกทั้งเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้นำเทคโนโลยีทางการแพทย์และการสาธารณสุขมาใช้อย่างกว้างขวาง จึงทำให้ประชากรไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง พ.ศ. 2490 - 2500 และเพิ่มสูงสุดในช่วง พ.ศ. 2500 - 2510 ซึ่งมีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงเกินกว่าร้อยละ 3 ต่อปี (สุรพันธ์ ยนต์ทอง, 2533: 14, 61) ผลก็คือ เกิดภาวะการขาดแคลนครู ทางรัฐบาลจึงทุ่มงบประมาณเพื่อการศึกษามากขึ้น และได้เล็งเห็นความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงกิจการฝึกหัดครูให้เจริญก้าวหน้าและเพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายในการผลิตครูเป็นเรื่องสำคัญที่สุด มีการจัดตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นในปี พ.ศ. 2497 และได้มีการปรับปรุงหลักสูตรฝึกหัดครูใหม่เป็นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (2 ปี) ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง หรืออนุปริญญาการศึกษา (2 ปี) และปริญญาตรีทางการศึกษา (2 ปี) ซึ่งเป็นการจัดแบบระบบสากล โดยเริ่มรับนักศึกษาตามหลักสูตรใหม่ในปีการศึกษา 2499 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 130) และในระยะหลัง พ.ศ. 2497 นี้ พบว่า งานการฝึกหัดครูเป็นระบบและขยายตัวอย่างรวดเร็วจนได้ครูเพียงพอกับความต้องการ

1.5 ความต้องการและค่านิยมของผู้เรียน

ความไม่นิยมในการศึกษาและไม่ตระหนักในคุณค่าของการศึกษา จึงไม่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่รัฐกำหนด ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับสูงขึ้นไปด้วย ทำให้การจัดการศึกษาไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งรัฐได้พยายามแก้ไขมาโดยตลอด นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526:134-135)

1.6 ความต้องการในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

เนื่องจากการศึกษาระดับอุดมศึกษามีหน้าที่และบทบาทสำคัญ ในการผลิตกำลังคนระดับกลาง และระดับสูง วิจัยค้นคว้า สร้างและพัฒนางานความรู้ บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องทบทวนบทบาทและปรับแนวทางการบริหารจัดการให้ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงของบริบทที่มีอิทธิพลต่ออุดมศึกษาโดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว จากแนวโน้มการปฏิรูปอุดมศึกษาโลก พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงคือ การขยายตัวด้านปริมาณของ นักศึกษา และความต้องการในทรัพยากรมนุษย์ที่ดีขึ้นและมากขึ้นด้วย จึงทำให้อุดมศึกษาปรับทิศทางให้ สามารถจัดการศึกษาเพื่อมหาชน เปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์เข้าเรียนได้อย่างทัดเทียมกันบนพื้นฐานของ ความสามารถ ดังนั้น การจัดการศึกษาควรจัดในบริบทการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกกระบบ และ ตามอัธยาศัย (ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2543)

สำหรับกรณีของสถาบันราชภัฏที่จัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ ภาคปกติ เป็นการจัดการศึกษา เพื่อผลิตกำลังคนรุ่นใหม่ โดยรับจากผู้สำเร็จระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จัดการเรียนการสอนในวัน เวลาราชการ และภาคพิเศษ คือ โครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บ.ป.) เป็นการ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาส่งเสริมวิทยฐานะแก่ผู้มีงานทำแล้ว ซึ่งเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอีก แบบหนึ่ง พบว่า ข้อมูลจำนวนนักศึกษาในช่วง ปี พ.ศ. 2535-2542 ที่ผ่านมามีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและ ต่อเนื่อง อีกทั้ง ปริมาณนักศึกษาเพิ่มขึ้นโดยลำดับ และนักศึกษาภาคพิเศษสูงกว่าภาคปกติเกือบเท่าตัว ทั้งนี้ สถาบันได้ปรับแผนการรับนักศึกษาให้มากขึ้นจากแผนพัฒนาการศึกษา และแผนประจำปีที่ได้ตั้งไว้ มาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่สามารถจัดการศึกษาให้เพียงพอกับความต้องการของผู้เรียนได้ ซึ่งเห็นได้จาก จำนวนผู้สมัครที่มีมากกว่าที่รับได้ประมาณ 2-3 เท่าตัว (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543) ดังนั้น สถาบันจึงกำหนดเป้าหมาย และปรับเกณฑ์การรับนักศึกษาให้เอื้อต่อการขยายโอกาสทางการศึกษา โดย มุ่งจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคน สนองความต้องการของท้องถิ่นและความจำเป็นในการ พัฒนาประเทศเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ดี พบความต้องการในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ในลักษณะดังกล่าวนี้ ตั้งแต่ ภายหลังประกาศใช้ พ.ร.บ. วิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 กล่าวคือ วิทยาลัยครูได้เปิดสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษา เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของท้องถิ่น และความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาที่ ต้องการบุคลากรทางการศึกษาระดับปริญญาตรีเพิ่มมากขึ้น ต่อมาหลังใช้ พ.ร.บ. วิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 วิทยาลัยครูได้จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ เพิ่มเติมขึ้น ตามความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเพื่อการ ประกอบอาชีพ นอกเหนือจากวิชาชีพครูที่มีเพียงพอแล้ว นอกจากนี้ ได้พยายามเพิ่มสัดส่วนการรับ นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ให้เพิ่มขึ้นเท่าที่เป็นไปได้ตามศักยภาพ รวมทั้ง ปรับนโยบายการรับนักศึกษา และรูปแบบวิธีการจัดการศึกษา และในระยะหลังใช้ พ.ร.บ. สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 สถาบันได้จัด การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพิ่มขึ้น ในสาขาที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นในการใช้

บุคลากรระดับสูงของท้องถิ่น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการวิจัยเพื่อทราบความต้องการที่สถาบันจัดทำขึ้นพบว่า นักศึกษา สถานประกอบการ และชุมชน ต้องการให้สถาบันราชภัฏจัดการศึกษาระดับปริญญาโทเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเพิ่ม คุณวุฒิทางการศึกษา ประสิทธิภาพการทำงาน และเพิ่มฐานะทางสังคม รวมทั้งยังต้องการให้จัดการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น ร่วมด้วย (สำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, 2543 ; อมรา รัตตากร และคณะ, 2544 ; คณะกรรมการวิจัย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2544)

1.7 การยอมรับของสังคมและชุมชน

ในการดำเนินงานของสถาบัน จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกองค์การ โดยเฉพาะกรณีของสถาบันราชภัฏที่มีปรัชญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์การกับชุมชนและสังคม จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งทั้งในแง่ของการสนับสนุนศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรงบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุน รวมทั้งการยอมรับของสังคมต่อภาพรวมของสถาบัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเสริมสร้างพลังความร่วมมือให้สถาบันสามารถปฏิบัติภารกิจ ในฐานะของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างสอดคล้องต้องกันกับศักยภาพด้วย

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ผ่านมา พบว่า สถาบันยังมีลักษณะที่เป็นจุดอ่อน และเป็นอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ สภาพการที่ไม่เป็นนิติบุคคล ทำให้ขาดความเป็นอิสระและไม่คล่องตัวในการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับ ความต้องการและจุดเน้นของแต่ละสถาบัน ศักยภาพของสถาบันยังไม่พร้อมต่อการปรับเปลี่ยนอย่างเต็มที่ บุคลากรยังมี ความคิด ความเชื่อ และแนวปฏิบัติเดิม และที่สำคัญยิ่งคือ ยังไม่เข้าใจอุดมการณ์ของสถาบันอย่างแท้จริง ไม่ออกไปสัมผัสท้องถิ่นเท่าที่ควร ทั้งนี้ ด้วยสาเหตุของภาระงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และไม่มีกระแสสังคมในการจัดงบประมาณเพิ่มเพื่อประโยชน์ต่อสังคม คุณภาพบัณฑิตบางส่วนไม่ตรงต่อความต้องการและลักษณะงาน นอกจากนี้ สังคมและชุมชนยังมองไม่เห็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของสถาบัน จึงทำให้การยอมรับจากสังคมยังไม่ได้เท่าที่ควรและขาดเครือข่ายที่จะช่วยพัฒนาสถาบัน

อย่างไรก็ตาม สถาบันมีจุดแข็งหลายประการที่เอื้อให้เกิดการสร้างควมไว้วางใจ กล่าวคือ บุคลากรมีรากฐานมาจากชาวบ้าน เป็นชนชั้นกลาง มีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความผูกพันกับท้องถิ่น ส่งผลให้สามารถปฏิบัติภารกิจในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สถาบันราชภัฏจึงได้มีความพยายามปรับเปลี่ยนบทบาทเพื่อให้สามารถเพิ่มการยอมรับของสังคมให้สูงขึ้นโดยลำดับ ได้แก่ การขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียนในท้องถิ่น และผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น มีเป้าหมายมุ่งพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะภูมิปัญญาไทยและศาสตร์สากล เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมไทย รวมทั้ง มุ่งพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยกำหนดเป็น เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาพันธกิจทุกด้านเพื่อให้บรรลุสู่การผลิตบัณฑิตตามที่สังคมต้องการและเป็นที่ยอมรับด้วย

(สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544)

2. เศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

2.1 ภาวะเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการจัดการงบประมาณที่นำไปใช้ในการจัดการศึกษา ดังที่พบได้ในแทบทุกยุคสมัย นับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา เริ่มปรากฏชัดตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 และถูกกระหน่ำซ้ำเติมโดยภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจทั่วโลกในรัชกาลที่ 7 โดยที่กระทรวงธรรมการได้รับงบประมาณการจัดการศึกษาน้อยมาก ประมาณร้อยละ 10 หรือ 11 และระหว่างสงครามโลกได้รับเพียงร้อยละ 6.9 ของงบประมาณแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องหาวิธีการจัดหางบประมาณเพิ่มเติมด้วยวิธีต่างๆ เช่น การจัดจำหน่ายแสตมป์ การกุศล การสมทบทุนจากประชาชนเพื่อสร้างอาคารเรียน เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 123-124)

แม้ว่าในช่วง พ.ศ. 2503-2523 ที่มีภาวะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คือ มีผลผลิตรวมภายในประเทศเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี แต่พบว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ มีความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้ ส่งผลให้คนในชนบทไม่ได้รับความเสมอภาคในการรับการศึกษาอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกับคนในเมือง ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนในชนบทมักขาดแคลนครูและอุปกรณ์การเรียนการสอน (สุรพันธ์ ยนต์ทอง, 2533: 62) ในระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2525 ได้เกิดวิกฤตการณ์ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้เกิดปัญหาสำคัญ ก็คือ การว่างงาน อันเนื่องมาจากการจ้างงานภาครัฐชะลอตัว การจ้างงานภาคเกษตรมีขีดจำกัดและการจ้างงานในภาคเอกชนเพิ่มขึ้น ปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกรมการฝึกหัดครู เพราะตลาดแรงงานสามารถรับนักศึกษาในสาขาวิชาชีพครูได้ประมาณปีละ 4,500 คน เท่านั้น (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 39)

2.2 วิกฤตเศรษฐกิจ

การปรับตัวทางเศรษฐกิจ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งต่อศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ นโยบายเศรษฐกิจส่วนรวม และความสามารถในการแข่งขันร่วมด้วย ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ตกอยู่ใต้ระบบอุปถัมภ์ของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกา และได้รับผลกระทบจากประเทศที่มีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมัน ดังนั้น ภาวะทางเศรษฐกิจ จึงเปลี่ยนแปลงและอาจเข้าสู่ภาวะวิกฤตได้เมื่อกลุ่มประเทศดังกล่าวเกิดความอ่อนแอทางเศรษฐกิจขึ้น ดังเช่น กรณีที่โอเปคประสบความสำเร็จในการอุดรคาน้ำมันในตลาดโลกทำให้ธนาคารโลก มีทรัพยากรทางการเงินเพิ่มขึ้นอย่างมากและปล่อยกู้ให้แก่ประเทศโลกที่สาม จึงส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อทั่วโลก และเกิดวิกฤตภาระหนี้ของประเทศโลกที่สามในวงกว้าง

จากสถานการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมา พบว่า ในช่วง พ.ศ. 2525-2529 ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เป็นช่วงเวลาที่ภาวะเศรษฐกิจเกิดปัญหาและตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่น่าเป็นห่วง กล่าวคือ มีภาวะหนี้สินในระดับสูง เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย และต่อมาเมื่อสถานการณ์เศรษฐกิจโลกดีขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงปี พ.ศ. 2530-2532 แต่กลับสร้างปัญหาหลายประการ คือ การขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน เกิดภาวะเงินเฟ้อ การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ประกอบ ด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจส่วนรวม เช่น นโยบายอัตราแลกเปลี่ยน นโยบายการเงินการคลัง นโยบายการค้า เป็นต้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ซึ่งเป็นหน้าที่ของทั้งนักการเมืองและนักวิชาการโดยตรง (โฆเซิต ปันเปียมรัษฎ์, 2534)

อย่างไรก็ดี วิกฤตเศรษฐกิจอาจเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ คือ สภาพระบบการเมืองอ่อนแอ ระบบราชการที่มีข้อบกพร่อง การเกิดธุรกิจการเมืองหรือระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เอนเอียงไปทางชนาธิปไตย การขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ไม่สามารถสร้างเทคโนโลยีการผลิตภายในประเทศ ทั้งนี้ แนวทางการแก้ไขจำเป็นต้องปฏิรูประบบการทำงานหลักไปพร้อมกัน คือ การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูปวัฒนธรรม และการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งการปฏิรูปการศึกษาจะเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการผลักดันให้เกิดการปฏิรูปวัฒนธรรมโดยส่งผลต่อเนื่องและสอดคล้องกับโครงสร้างของสังคมเพื่อให้เกิดการปฏิรูปการเมือง ระบบราชการ และเศรษฐกิจให้สมบูรณ์ได้ ทั้งนี้ องค์การที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในส่วนนี้ ก็คือ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน บุคคลในองค์กร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ผู้นำทางการเมืองที่จะต้องเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนในการหล่อหลอมให้เกิดวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนและสวมเข้ากับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศใหม่ได้อย่างสมดุล (ลิขิต ธีรเวคิน, 2540)

3. การเมือง

การเมืองและระบอบการปกครองนี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษานับตั้งแต่เริ่มปฏิรูปราชการของไทยให้เป็นแบบตะวันตก ในปี พ.ศ. 2435 ได้ก่อให้เกิดเอกภาพในการบังคับบัญชา และความเป็นระเบียบแบบแผนเดียวกันของการปกครองทั่วราชอาณาจักร ภายใต้องค์พระมหากษัตริย์ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่ระบบราชการมีโครงสร้างและรูปแบบตามตะวันตก มีกลไกสำคัญ คือ ทรัพยากร ได้แก่ บุคลากรผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน งบประมาณ สถานที่ทำงาน และอำนาจวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้ง การบริหารราชการเป็นแบบผสมผสานระหว่างโลกทัศน์ และภูมิปัญญาเก่าของไทยกับภูมิปัญญาใหม่ของตะวันตก ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคมไทย ที่มีลักษณะเป็นแบบจารีตที่ให้ความสำคัญต่อชาติกำเนิด อำนาจวาสนา ระบบอาวุโส ระบบเครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ และที่สำคัญยิ่งคือ พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ดังนั้น การบริหารประเทศจึงเป็นไปตามเงื่อนไขของบริบททางสังคม คือ ขึ้นกับ

พระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ ซึ่งอยู่ในฐานะผู้นำการปกครองที่ทรงพระราชอำนาจอย่างแท้จริงและได้ทรงกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีกระทรวง และที่ปรึกษาทั่วไป ชาวต่างประเทศ (ปิยนาค บุนนาค, 2543)

เมื่อพิจารณาพัฒนาการทางเวลา พบว่า มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดรูปแบบหนึ่งของการอุดมศึกษา ที่มีกำเนิดมาจากสังคมวัฒนธรรมตะวันตก และเข้าสู่เมืองไทยในศตวรรษที่ 19 ในฐานะส่วนหนึ่งของกระแสการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตกในกระบวนการปฏิรูปการศึกษาสมัยใหม่จวบจนปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยทุกแห่งที่มีอยู่มีรูปแบบเดียวกันหมด คือ เป็นสถาบันวิชาชีพชั้นสูงที่มีมาตรฐานการศึกษาชั้นอุดมที่มีบทบาทหน้าที่หลัก เป็นกลไกสังคมของรัฐ ทำการผลิตกำลังคนให้เป็นนักเทคนิควิทยาป้อนรัฐและสังคม ตามลักษณะความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งนี้มหาวิทยาลัยทุกแห่งที่วิวัฒนาการมาจากความเป็นโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงประจำกระทรวงต่างๆ และมหาวิทยาลัยในรุ่นหลัง ปี พ.ศ. 2500 ที่มีรูปแบบการจัดการภายใต้ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาจากต่างประเทศนั้น ต่างถูกกำหนดทิศทางและนโยบายจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตสัมพันธ์กับตลาดแรงงานและอิทธิพลของตลาดแรงงาน ได้แก่ หน่วยราชการ และธุรกิจเอกชน แต่อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมไทยนี้ รัฐยังคงเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงต่อการควบคุมและจัดการศึกษา ทำให้มหาวิทยาลัยต้องดำเนินนโยบายโดยรวมภายใต้แนวทางเดียวกันที่เป็นความต้องการของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยของรัฐที่ต้องอาศัยงบประมาณของรัฐบาล (วารุณี ไอสถารมย์, 2533)

ด้วยเหตุที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายการบริหารประเทศ ตามระบอบการปกครองที่เอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา จึงปรากฏเป็นนโยบายรวมและนโยบายเฉพาะด้านมาโดยลำดับ กล่าวคือ มีสาระเกี่ยวข้องกับการบริหารประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ดังที่พบได้จากนโยบายของคณะรัฐมนตรีคณะที่ 1 เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีว่า ...จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร... เป็นต้น (รุ่งฤทธิ ศยามานนท์, 2519) และพบได้จากสาระในแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ตลอดจน พระราชบัญญัติ และข้อบังคับต่างๆ ที่มีผลบังคับใช้โดยรวม ดังกรณีการใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ที่บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี บริบูรณ์ต้องเรียนจนถึงอายุ 14 ปี ซึ่งทำให้ผู้เรียนเพิ่มจำนวนอย่างมากและส่งผลให้ต้องผลิตครูให้เพียงพอด้วย สำหรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองนับว่าเป็นผลกระทบที่ชัดเจนมากโดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งคณะราษฎรได้นำการจัดการศึกษาแบบใหม่มาใช้ และได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปกครองตามระบอบของประชาธิปไตย ดังข้อความที่ระบุในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 และแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ว่า ... ให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่ อัดภาพของตน... และ ...รัฐมีความมุ่งหมายที่จะให้พลเมืองทุกคน ได้รับการศึกษาเพื่อจะได้ทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญได้โดยเต็มที่...

นอกจากนี้ ยังพบได้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในหลายฉบับ โดยเฉพาะฉบับ พ.ศ. 2492 ที่กำหนดให้การรับการศึกษาเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 85,92,94) ส่วนผลจากแผนการศึกษาชาติ ปี พ.ศ. 2494 ที่บังคับให้บุตรธิดาต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับและการเพิ่มประชากรทำให้ความต้องการครูเพิ่มอย่างมาก จึงมีความต้องการครูที่มีมาตรฐานด้วยพบว่า การฝึกหัดครูจึงมีความสำคัญ โดยรัฐกำหนดเป็นนโยบายว่า...รัฐจะเป็นผู้จัดการศึกษาและพึงสนับสนุนการฝึกหัดครูเป็นพิเศษ...และ ...สถานศึกษาทั้งปวงพึงใช้ผู้สอนที่มีประกาศนียบัตรหรือปริญญาหรือผู้เชี่ยวชาญให้เหมาะแก่ประเภทและชั้นของการศึกษา...ซึ่งในระยะหลังการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 และการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมการฝึกหัดครูแล้ว กรมการฝึกหัดครูได้ปรับปรุงสถานศึกษาเป็นการใหญ่ และยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูเพื่อขยายการศึกษาฝึกหัดครูให้สูงขึ้น

ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2503 เริ่มมีการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมาได้ส่งผลให้มีการปรับปรุงโรงเรียนฝึกหัดครูมาโดยลำดับ กล่าวคือ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นระยะเริ่มต้นของการปรับปรุงโรงเรียนฝึกหัดครูด้วยการขยายภายใน คือเพิ่มจำนวนอาคาร และได้โอนสถาบันการฝึกหัดครูในส่วนภูมิภาค มาสังกัดส่วนกลางเพื่อประโยชน์ในการบริหาร ต่อมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) โรงเรียนฝึกหัดครูได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูทั้งหมด 25 แห่ง และได้รับการจัดตั้งเพิ่มอีกรวมเป็น 36 แห่ง ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) (กรมการฝึกหัดครู, 2530: 9-10) อย่างไรก็ดี การขยายตัวงานการฝึกหัดครูส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะตอบสนองของความต้องการครูของหน่วยงานการศึกษาระดับอื่น และตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในการขยายการศึกษาทุกระดับควบคู่ไปกับการฝึกหัดครู ดังเช่นในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐมีนโยบายขยายการประถมศึกษา เมื่อจำนวนนักเรียนฝึกหัดครูที่จบจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมสามัญ โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม และโรงเรียนฝึกหัดครูมูล ไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับนโยบาย จึงทำให้กระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดขึ้นจำนวนมาก โดยรับนักเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 2 หรือประถมศึกษาปีที่ 6 และใช้เวลาเรียน 2 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 110)

นอกจากนี้ ยังพบว่า ช่วงแผนฯ ฉบับที่ 5 มีแรงกดดันทางการเมืองโดยผ่านทางสภาผู้แทนราษฎร ส่งผลให้วิทยาลัยครูรับนักศึกษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากรัฐบาลต้องหาที่เรียนให้กับผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายที่ประสงค์เรียนต่อในภูมิลำเนาใกล้กับท้องถิ่นของตน และวิทยาลัยครูมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่และบุคลากร แม้ว่าสถาบันมีเป้าหมายที่จะลดการผลิตครูเชิงปริมาณลง (กรมการฝึกหัดครู, 2530: 2)

จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกองค์กรของสังคมไทยนั้น และในส่วนของสถาบันราชภัฏ จึงได้พัฒนาบทบาทและการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่พัฒนา และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ในหลักการแบบประชาธิปไตยแก่นักศึกษาและ

ชุมชน การเป็นที่ปรึกษา และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่องค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยราชการในส่วนภูมิภาค รวมทั้งการเสริมสร้างประชาคมด้วย ทั้งนี้ สถาบันราชภัฏจะต้องเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อปวงชนและเอื้อโอกาสแก่ทุกคน (ไพโรจน์ ดั่งวิเศษ, 2543: 167-171) ในส่วนประเด็นสำคัญของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทำให้สถาบันราชภัฏจะต้องทำการปรับเปลี่ยนเพื่อเป็นนิติบุคคล และพัฒนาไปสู่สถาบันในกำกับของรัฐในอนาคต มีการบริหารจัดการที่เป็นอิสระและคล่องตัว ภายใต้พระราชบัญญัติที่ต้องปรับเปลี่ยนอย่างสอดคล้องและเหมาะสมด้วย

4. เทคโนโลยี

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จัดว่าเป็นปัจจัยที่โดดเด่นมากในช่วงสองทศวรรษนี้ ทำให้การพัฒนาประเทศในฐานะที่ไทยเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก และอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ก็คือ การพัฒนาภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วหมดแดนในทุกด้าน ส่งผลต่อทุกบริบททั้งทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการศึกษา ดังนั้น การปรับตัวของการศึกษาต้องจัดให้มีความพร้อมในด้านการบริหารจัดการและการปฏิบัติการที่สำคัญ กล่าวคือ ให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศของสถาบัน ให้สามารถนำไปใช้ในการบริหารและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจน ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย เพื่อพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการและคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนรู้จักพัฒนาและนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้วิจัย รวมทั้ง พัฒนาทักษะความสามารถที่จะศึกษาหาความรู้ และฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

เนื่องจากข้อจำกัดด้านโครงสร้างการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการที่เป็นลักษณะรวมศูนย์ใน ส่วนกลางและไม่มีเอกภาพ อีกทั้งการจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของท้องถิ่น พบว่า ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนยังขาดความเที่ยงตรง ขาดความครอบคลุมและไม่ทันสมัย เทคโนโลยีสำนักงานยังไม่เพียงพอ และไม่ทันสมัยต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน รวมทั้งเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีของสถานศึกษามีไม่เพียงพอและล้าสมัยไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษายังขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามแก้ไขปัญหา โดยกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อปฏิรูปการดำเนินการให้มีการจัดหาและระดมทรัพยากรให้เพียงพอ รวมทั้ง การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนา การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังปรากฏไว้ในแผนพัฒนา การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 พ.ศ. 2540-2544

เมื่อพิจารณาผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อสถาบันราชภัฏ ในแง่ของการบริการทางการศึกษา ระดับอุดมศึกษานั้น สถาบันราชภัฏได้ปรับให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ในกระแสที่สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสผลักดัน 4 กระแส คือ สถาบันราชภัฏสู่ความทันสมัย เปิดเสรี สู่ปวงชน และ สู่ความเป็นสากล กล่าวโดยรวม คือ เป็นคลังความรู้อันทันสมัย ประกอบด้วย

คณาจารย์และทรัพยากรเทคโนโลยีข่าวสารที่ทันสมัย ปฏิรูปการเรียนรู้และการถ่ายทอดที่ทันสมัย มีการเปิดเสรีให้มีการแข่งขันจัดการศึกษาได้หลากหลายและเอื้อแก่ทุกคน รวมทั้ง พัฒนาสู่ความเป็นสากล (ไพโรจน์ ดั่งวิเศษ, 2543: 170-171)

5. วัฒนธรรม

สังคมที่ดีต้องมีศิลปะและวัฒนธรรมเป็นกรอบ และเครื่องประกอบในการใช้ชีวิตที่มีคุณค่า มีเป้าหมายที่ดี มีสุนทรียภาพและความประณีตในจิตใจ สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการหลงใหลของอารยธรรมตะวันตก ทำให้คนในสังคมปรับตัวไม่ทันและเกิดสภาพล้าหลังทางวัฒนธรรมขึ้นเกือบทั่วทุกท้องที่และทุกภูมิภาค มีการปรับเปลี่ยนสภาพท้องถิ่นที่เคยเป็นแหล่งเกษตรกรรมให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรม และเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งการปรับเปลี่ยนดังกล่าวนี้ เป็นกระบวนการปฏิเสธและถอนรากถอนโคนสิ่งที่เป็นชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น และทำให้คนรุ่นใหม่กลายเป็นคนที่ไม่ีรากเหง้าทางสังคมวัฒนธรรมไปในที่สุด ดังนั้นจึงควรมีการทบทวนและฟื้นฟูความร่วมมือในการดำรงเอกลักษณ์ท้องถิ่นและสำนึกการดำรงชีวิต ทั้งในมิติทางวัตถุและจิตวิญญาณตามสังคมวัฒนธรรมไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543)

สถาบันอุดมศึกษาในฐานะองค์สำคัญของสังคมที่จะช่วยเป็นสมอง ปัญญา และสติของสังคม จึงต้องทำหน้าที่ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมโดยรวม (จรัส สุวรรณเวลา และคณะ, 2540: 32) ซึ่งความเกี่ยวข้องของระหว่างศิลปวัฒนธรรมกับมหาวิทยาลัยมิใช่เรื่องของการอนุรักษ์หรือทะนุบำรุงเท่านั้น แต่ได้กินความกว้างไปถึงศิลปวัฒนธรรมเพื่อคุณภาพชีวิตด้วย และเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยที่แต่ละชาติแต่ละสังคมมีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตน (สุชาติ ชินะจิตร ใน จรัส สุวรรณเวลา และคณะ, 2540: 307) ซึ่งเห็นได้ว่าวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการที่สถาบันอุดมศึกษาจะนำมาใช้ เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาลักษณะเฉพาะ และความเชี่ยวชาญในภูมิภาคขึ้นภายใต้สภาพความเปลี่ยนแปลงและหลากหลายของวัฒนธรรม โดยที่การศึกษานั้น ต้องช่วยให้เข้าใจและเคารพค่านิยมทางวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ตลอดจนกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางวัฒนธรรมด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544: 5)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมอย่างทัดเทียมกับทุนทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จาก กรอบแนวคิดของแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2545 - 2559 ที่เป็นแผนบูรณาการ การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการเดียว คำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดี และการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีคุณภาพ ดังพบได้

ในแนวนโยบายเพื่อการดำเนินการที่ระบุให้ สถาบันอุดมศึกษาปฏิรูป โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร ให้มีสาระของความจริงของชีวิตและธรรมชาติ หลักธรรมของศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงามของระบบวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ไทย ดำเนินการวิจัยทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของไทย ให้มีคุณค่า มีความเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้ง พัฒนา ส่งเสริม สร้างสรรค์ความรู้และการเรียนรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความเข้าใจเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาสากลด้วย

6. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาประกอบด้วยรายละเอียดคือ

6.1 ระบบบริหารจัดการ

สถาบันราชภัฏเป็นหน่วยงานที่สังกัดในกระทรวงศึกษาธิการ และบริหารจัดการในระบบราชการมาโดยตลอด คือ เมื่อเป็นวิทยาลัยครูสังกัดในกรมการฝึกหัดครู ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 และเป็นสถาบันราชภัฏ สังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 โดยที่เป็นการบริหารงานแบบรวมศูนย์อยู่ที่กรมการฝึกหัดครูหรือสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏที่มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ และมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544: 2) ดังนั้น การบริหารจัดการจึงเปรียบเสมือนหนึ่งว่า สถาบันราชภัฏแต่ละแห่งได้ถูกผูกโยงไว้รวมกันภายใต้การดูแลของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ซึ่งส่งผลให้การบริหารจัดการไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้คล่องตัวและมีประสิทธิภาพจับใจ ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ และการที่สถาบันราชภัฏอยู่ในระบบราชการเช่นนี้ ทำให้เกิดข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในแง่อัตรากำลังและการพัฒนาบุคลากร พบได้จากคำกล่าวที่ว่า

...ราชภัฏในฐานะที่ยังอยู่ในระบบราชการเต็มตัว ทุกคนเป็นข้าราชการ เรามีความจำกัดสูงมาก ความจำกัดประการที่หนึ่ง เขาไม่ให้ขยายอัตรากำลัง เราก็จำเป็นจะต้องใช้บุคลากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

...ประการที่สอง การที่เราอยู่ในระบบราชการ ข้าราชการนั้นเข้าง่ายออกยาก ความมั่นคงสูงไม่เหมือนกับระบบที่ไม่ใช่ราชการซึ่งมีสัญญาจ้าง มีการประเมิน เข้ายากออกง่าย ความจำกัดนี้เกิดประโยชน์สูงสุด มันไม่มีทางอื่น นอกจากจะเร่งรัดพัฒนาอาจารย์ที่มีอยู่แล้ว...

(วิจิตร ศรีสุขอาน, 2541: 8)

ระบบบริหารราชการเป็นระบบที่สามารถตอบสนองต่อสังคมในยุคที่ต้องการสร้างรัฐให้เข้มแข็งได้ โดยใช้หลักของกฎหมายเป็นหลักสำคัญของการปกครองประเทศ (วิชัย ตันศิริ, 2540: 101) และภายใต้ระบบราชการนี้เอง ได้ก่อให้เกิดสภาพปัญหาสำคัญ เหตุเพราะระบบราชการเน้นการจัดระเบียบสังคม การตรวจสอบและควบคุม ทำให้ระบบราชการถูกติดตรึงจากกฎระเบียบมากมาย และมีความล่าช้าใน

การปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและสถานการณ์ ช่องว่างที่เกิดขึ้น คือ การบริหารงานที่ล่าช้า ขาดประสิทธิภาพ และสูญเสียทรัพยากรคน เงิน วัสดุ และเวลาอย่างที่ไม่ควรเป็น อีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบราชการที่ยึดติดกับกฎระเบียบเป็นระบบที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีประสิทธิผล และไม่ประหยัด (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535: 27) แต่สำหรับช่วงเวลาที่มีการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และเป็นระบบเปิดแบบเสรีที่รุกเข้ามาทุกขณะ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบองค์กร และระบบบริหารจัดการให้สามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะองค์กรที่เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความจำเป็นดังกล่าวนี้รุนแรงมาก ทั้งนี้ การปฏิรูประบบบริหารจัดการจำต้องคำนึงถึง แนวคิด หลักการ และทิศทางของอุดมศึกษาในประเด็นของ ปรัชญา เป้าหมาย และภารกิจหลักเป็นสำคัญ (วิชัย ต้นศิริ, 2540: 101-102)

แนวคิดสำคัญเพื่อปฏิรูปการศึกษาของไทยโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษานี้ ได้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2471 ที่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกได้ทรงเสนอรายงานข้อเสนอแนะว่า การอุดมศึกษาควรเป็นอิสระทางวิชาการ โครงสร้างระบบบริหาร เศรษฐกิจแห่งการอุดมศึกษา ประเภทของสถาบันอุดมศึกษา การปกครองภายในสถาบันอุดมศึกษา และหลักสูตรอุดมศึกษา จากนั้นเป็นต้นมาก็มีการตื่นตัวในทุกมหาวิทยาลัยอย่างกว้างขวางในการปรับปรุงระบบงานภายใน และการดำเนินงานเพื่อให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 173-174)

อย่างไรก็ดี รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้จัดให้มีทบวงมหาวิทยาลัยขึ้นในปี พ.ศ. 2515 เป็นผลให้เกิดระบบมหาวิทยาลัย ที่เปิดโอกาสให้อุดมศึกษาเกิดความคล่องตัวและมีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาประเทศ ส่วนกระแสสำคัญที่ผลักดันให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ ก็คือ บริบททางเศรษฐกิจที่องค์กรธุรกิจเอกชนเป็นกลไกหลักเข้ามามีบทบาทแทนกลไกอำนาจรัฐ คือ ระบบราชการ เหตุเพราะมีการตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาระดับสูง ซึ่งต้องการการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาเกินกว่าที่รัฐจะสามารถทุ่มเทแหล่งทรัพยากรให้ได้ และยังมีประเด็นด้านความคล่องตัวของการจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ให้สอดคล้องกับกลไกการตลาดและสามารถมีความยืดหยุ่นหลากหลายมากขึ้นด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535: 239)

ส่วนการควบคุมให้เกิดผลของการนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบขึ้นเป็นรูปธรรมนั้น ก็คือ การตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วยสาระแห่งมาตรา 36 ที่กำหนดให้

...สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21 และให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระ อีกทั้งสามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ...

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นี้ เป็นบริบทสำคัญที่ส่งผลให้สถาบันราชภัฏต้องปรับเปลี่ยนเป็นนิติบุคคล และจัดโครงสร้างการบริหารงานใหม่โดยอยู่ในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาภายใต้โครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้น สถาบันราชภัฏจะต้องเตรียมการเพื่อให้พร้อมเข้าสู่ระบบมหาวิทยาลัยในด้านต่างๆ คือ ระบบบริหารงานบุคคล ระบบงบประมาณ และการบริหารจัดการงบประมาณแบบใหม่ ได้แก่ การบริหารบุคคลในระบบกฎหมายข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยที่ร่างขึ้นใหม่ การขออนุมัติงบประมาณในระบบงบประมาณแบบเป็นก้อน (block grant) ที่ต้องขอรับโดยตรงกับสำนักงบประมาณ และการบริหารจัดการงบประมาณและการเงินในระบบบัญชี และระบบการตรวจสอบแบบใหม่ที่ไม่ใช่เกณฑ์บัญชีในรูปแบบของเกณฑ์เงินสด (สุรพล นิติไกรพจน์, 2543: 12-23)

6.2 ปรัชญาการศึกษา

การจัดระบบการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีอุดมการณ์ทางการศึกษา และจัดให้อยู่ในตำแหน่งที่สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม โดยสามารถพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ ปัญหาที่ว่าระบบการศึกษาควรมีตำแหน่งอยู่ ณ ที่ใดในโครงสร้างของสังคม และบุคคลที่รัฐให้หรือควบคุมการให้การศึกษา นั้น ควรมีลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร ซึ่งอุดมการณ์ทางการศึกษาทั้งสองนี้เรียกรวมว่า ปรัชญาทางการศึกษา สำหรับสังคมไทยที่รัฐเป็นผู้ควบคุมการศึกษานั้น อุดมการณ์ทางการศึกษา มักถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ของรัฐ อันมีอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมเป็นแกน ทั้งนี้ ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นบทแทรกของปรัชญาสังคมโดยรวม และรัฐมักจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาสังคมนั้นๆ ดังเช่นถ้าสังคมยึดอุดมการณ์ประชาธิปไตย รัฐก็จะส่งผลให้เยาวชนเรียนรู้ในการแสดงออกโดยเสรี ลักษณะการสอนก็จะสอนแบบปล่อยเสรี เป็นต้น

สำหรับการจัดการศึกษาช่วง พ.ศ. 2411-2475 ซึ่งสังคมไทยอยู่ในระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยนั้น ในช่วงต้นรัฐได้อาศัย ระบบการศึกษามาใช้ในการอบรมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี และสนองต่อนโยบายในการป้องกันประเทศ โดยที่โรงเรียนรัฐซึ่งจัดสอนระดับอุดมศึกษานั้น ตั้งขึ้นเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ และในเวลาต่อมาเมื่อเพียงพอแก่ความต้องการแล้ว เป้าหมายหลักของการศึกษาจึงเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ รัฐมุ่งจะให้ความรู้ชั้นสูงเพื่อไปทำงานด้านต่างๆ นอกจากการเข้าสู่ระบบราชการ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติ พบว่า ระบบการศึกษามีส่วนช่วยให้แบบแผนแห่งชาติกระจายสู่ท้องถิ่นต่างๆ วัฒนธรรมที่เนื่องด้วยตัวหนังสือรับบทบาทนี้ได้เป็นอย่างดีโดยผ่านทางภาษาและวรรณคดี แต่กิจกรรมนอกหลักสูตรที่จัดเพื่อบำรุงศิลปะแห่งชาติแทบจะไม่มีเลย แม้ว่าจะระบบการศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง และบำรุงวัฒนธรรมที่ไม่เนื่องด้วยตัวหนังสือก็ตาม ทั้งบทบาทของการศึกษาในระบบก็มีอิทธิพลค่อนข้างน้อย และอาจกล่าวได้ว่ารัฐมิได้ใช้ระบบโรงเรียนเป็นสะพานถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่เนื่องด้วยตัวหนังสือ แต่มีจุดมุ่งหมายทางการเมือง การปกครองเป็นหลักสำคัญกว่าอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลง 2475 ยังคงรูปเดิมเกือบ

ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์ 2475 มิได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม ในสาระสำคัญแต่ประการใด (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2544: 2-14, 45-47)

6.3 ปรัชญา เป้าหมาย และบทบาทภารกิจ

การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยเป็นไปตามแนวคิด 3 แนวทาง คือ แนวคิดดั้งเดิมนั้น การอุดมศึกษา คือ การศึกษาทางด้านวิชาการระดับสูง มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการแขนงต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ แนวคิดที่สองเห็นว่า อุดมศึกษา คือ การศึกษาวิชาชีพชั้นสูง และแนวคิดสมัยใหม่ที่มีมองเห็นว่าการอุดมศึกษานั้น จะต้องตอบสนองต่อภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (วิชัย ต้นศิริ, 2540: 103-104) ดังนั้น อุดมศึกษาจึงต้องปฏิรูประบบเพื่อให้สามารถกำหนดปรัชญา และเป้าหมายในการจัดการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ในการแสดงบทบาทภารกิจที่สอดคล้องกับปรัชญาของสถาบันด้วย ทั้งนี้ การปฏิรูประบประกอบด้วย การปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหาร โดยคำนึงถึงโครงสร้างการจตุสดมภ์ โครงสร้างทางปรัชญาทางการศึกษา และโครงสร้างหลักสูตรเนื้อหาให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม-ครอบครัว-วัฒนธรรม และโครงสร้างทางกฎหมาย ระเบียบแบบแผนเพื่อให้ได้โครงสร้างใหม่ที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ภารกิจได้จริง (อมร รักษาสัตย์, 2545: 1) และมหาวิทยาลัยต้องสร้างปรัชญา กำหนดเป้าหมายของตนเอง และเดินตามปรัชญาให้สามารถสร้างลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้ง จะต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของสถาบันให้เหมาะสม กล่าวคือ มีความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจหลัก ในสัดส่วนที่วางไว้ตามปรัชญา เป้าหมาย ได้อย่างสอดคล้องกับการจัดสรรทรัพยากร (เกษม วัฒนชัย, 2539: 77-78)

การจัดอุดมศึกษาในประเทศไทยจัดเป็น 4 ลักษณะ คือ ระบบมหาวิทยาลัยของรัฐที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ระบบมหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยเปิดหรือกึ่งเปิด และสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการและสังกัดกระทรวงอื่นๆ (วิชัย ต้นศิริ, 2540: 104) อีกทั้ง พบว่า โครงสร้างและระบบบริหารดังกล่าว มีจุดอ่อนหลายประการ คือ โครงสร้างยุ่งยาก ซับซ้อน และขาดระบบ ขาดความต่อเนื่องมาก และขาดปรัชญาการศึกษา ในการกำหนดเป้าหมายการผลิตบุคลากร เชิงคุณภาพและปริมาณ (อมร รักษาสัตย์, 2545: 2) ดังนั้นการพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อให้มีบทบาทในการพัฒนาประเทศได้ตามที่พึงประสงค์ จึงควรกำหนดแนวทางโดยระบุนุสถานะสถาบันให้มีรูปแบบหลากหลาย กำหนดเป้าหมายและภารกิจของสถาบันแต่ละประเภทร่วมกัน กล่าวคือ เป็นสถาบันที่มุ่งวิจัยและสอนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ มุ่งการสอนวิชาชีพชั้นสูง (วิชัย ต้นศิริ, 2540: 104) มุ่งเน้นการสอนระดับต่ำกว่าปริญญา ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาตรีและโทเป็นหลัก และเป็นสถาบันวิจัยที่เน้นการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและเน้นวิจัย ทั้งนี้จะต้องสร้างให้สถาบันอุดมศึกษาทุกประเภทให้เป็นสถาบันที่เน้นการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการเรียนการสอน และเพื่อแก้ปัญหาแก่สังคมและผู้ประกอบการ ให้ความสำคัญสูงสุดแก่การเรียนรู้ให้นักศึกษา คิดเป็น ทำเป็น เป็นผู้มีคุณธรรม สร้างระบบความรับผิดชอบต่องานบริหารและงานวิชาการพร้อมระบบคุณภาพมาตรฐาน อีกทั้งสร้างนักวิชาการและ

ศูนย์วิชาการที่รู้จักจริง ประยุกต์ได้ และเป็นกลางไม่อคติ เพื่อร่วมกันสร้างสังคมความรู้และเศรษฐกิจฐานความรู้ร่วมด้วย (เกษม วัฒนชัย, 2544: 2)

อย่างไรก็ตาม จากช่วงเวลายาวนานนับจากจุดเวลาที่มหาวิทยาลัยแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 คือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น จนถึง พ.ศ. 2516 และพัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ได้ดำเนินไปโดยลำดับ พบว่า บทบาทส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยเป็นภารกิจเกี่ยวกับการสอน ส่วนการวิจัยมีพัฒนาการช้ามาก โดยเฉพาะการวิจัยที่มหาวิทยาลัยมีส่วนรับผิดชอบ ทั้งนี้ การวิจัยที่ปรากฏการดำเนินงานระยะแรก คือ เมื่อสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จัดตั้งสำนักวิจัยในปี พ.ศ. 2509 สำหรับ บทบาทการบริหารชุมชนนั้น นับว่าเป็นบทบาทใหม่เมื่อเทียบกับการสอน โดยเริ่มขึ้นระยะแรกในปี พ.ศ. 2498-2499 ที่ทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีโครงการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ ส่วนบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อสังคมนั้นได้ถูกละเลยมาจนถึงระยะหลังการปฏิวัติ ปี พ.ศ. 2501 ที่มหาวิทยาลัยให้ความสนใจมากขึ้น พบได้จากบทความของ เสน่ห์ จามริก ในปี พ.ศ. 2506 ที่ชี้ให้เห็นอย่างแน่ชัดถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในยุคของการตื่นตัวพัฒนาประเทศ และมหาวิทยาลัยมีส่วนสำคัญยิ่งในการฝึกอบรมผลิตกำลังคนของชาติ และจากข้อเขียนของ ระวี ภาวิไล ในปี พ.ศ. 2513 ที่เสนอให้มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ในด้านการบริการชุมชนและทำตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า

...แม้มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องปลีกคนอยู่บ้าง เพื่อปลอดจากความสับสนและพันธะส่วนใหญ่ของสังคมด้วยมุ่งความสะดวกในการเจริญสติปัญญา ให้เหมาะสมที่จะดำรงตนเป็นมโนธรรมของชุมชน แต่มหาวิทยาลัยก็ต้องรักษาสัมพันธ์สนิทกับสังคมไว้โดยสม่ำเสมอ มหาวิทยาลัยไม่ควรดำรงตนโดดเดี่ยวดังปราสาทสูงชัน ทั้งนี้ ไม่เพราะทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ได้มาจากชุมชน แต่สังคมปัจจุบันตระหนักคุณค่าของวิชาการมากขึ้นและต้องปรึกษาหารือศึกษาและรับข้อเสนอแนะทางวิชาการในการดำเนินกิจการในการดำเนินกิจการต่างๆ สมาชิกชุมชนเองก็ปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์ทางวิชาการและทางอื่นๆ กับมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ ประชาชนมักมีความหวังดี และต้องการมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างความเจริญแก่มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันของชาติที่ตนพากพุ่มใจ... (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2516)

สำหรับงานบริการทางวิชาการแก่สังคมนั้น สถาบันการศึกษาสามารถจัดได้หลายรูปแบบ เช่น การสอนวิชาการบางอย่างแก่บุคคลภายนอก การฝึกอบรมให้มีความรู้ความชำนาญทางด้านวิชาชีพ การจัดปฐกฐา การจัดอภิปรายและสัมมนา การจัดนิทรรศการทางวิชาการ การเผยแพร่เอกสารทางวิชาการ การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน และการออกไปปฏิบัติงานในท้องถิ่น (วิจิตร อาวะกุล, 2517 อ้างถึงใน มานพ ภาษิตวิไลธรรม, 2527: 6) โดยที่คำว่า การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมนี้ เริ่มปรากฏเป็นครั้งแรก ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517 ส่วนพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยอื่นที่ประกาศใช้ก่อนปี พ.ศ. 2517 มิได้ระบุหน้าที่นี้ไว้ชัดเจน และปรากฏการกำหนดภารกิจ

ของมหาวิทยาลัยไว้อย่างชัดเจน ในนโยบายของการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ระยะเวลาที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ระบุว่า ...ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินภารกิจในด้านการสอน การวิจัย ค้นคว้า แต่งตำรา การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น... (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524: 273)

สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่พัฒนามาจากวิทยาลัยครู ซึ่งเป็นสถาบันการฝึกหัดครูได้พัฒนาการบทบาทเริ่มต้นจากการมุ่งผลิตบุคลากรในด้านฝึกหัดครูเพียงด้านเดียวคือ จัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรประถม ประกาศนียบัตรครูการเรือน ครูมูล ครูประถม และครูมัธยม (กรมการฝึกหัดครู, 2530: 11) ต่อมา เมื่อมีความจำเป็นต้องสอนวิชาที่กว้างขวางขึ้น การผลิตครูสอนด้านวิชาที่พกก็ค่อยๆ ขยายตัวเพิ่มขึ้น และแม้ว่าพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2497 ได้กำหนดให้กรมการฝึกหัดครูเป็นผู้ผลิตครูแห่งเดียวแต่ก็ไม่สามารถขยายบทบาทการผลิตครูเพื่อสอนวิชาที่พกได้อย่างทั่วถึง ส่วนใหญ่วิทยาลัยครูจึงผลิตครูเพื่อสอนวิชาสามัญในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 163) และหลังจากตั้งกรมการฝึกหัดครูแล้ว ได้มีการพัฒนาหลักสูตรมาโดยลำดับ และในปี พ.ศ. 2499 จึงมีการใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) และ ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (ป.กศ.สูง) และในปี พ.ศ. 2514 นั้น วิทยาลัยครูได้จัดสอนระดับประกาศนียบัตรครูประถม (ป.ป.) เพื่อเร่งการผลิตครูให้ทันกับความต้องการ (กรมการฝึกหัดครู, 2530: 11)

สืบเนื่องจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ได้ทำให้วิทยาลัยครูมีบทบาทเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เป็นสถาบันการศึกษาและการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เดิม คือ ผลิตครู แต่ยกระดับขึ้นเป็นระดับปริญญาโดยเปิดสอนหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) รวมทั้งมีบทบาทภารกิจเหมือนมหาวิทยาลัย คือ การวิจัย ทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม อีกทั้งมีหน้าที่พิเศษมากกว่า คือ ส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะของครูอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ซึ่งในทางปฏิบัติวิทยาลัยครูได้ปฏิบัติและทำหน้าที่ดังกล่าวมาก่อนการใช้พระราชบัญญัติแล้ว โดยที่แต่ละแห่งอาจมีความแตกต่างและเน้นหนักหน้าที่ดังกล่าวมากน้อย ขึ้นกับองค์ประกอบและอิทธิพลบางประการ เช่น อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ความแตกต่างด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความพร้อมของบุคลากร การบริการวิชาการแก่สังคมที่ปฏิบัติ ได้แก่ โครงการวิทยาลัยทางอากาศ วิทยาลัยชาวบ้าน กลุ่มสนใจ การสอนนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การฝึกอบรมแก่ครูประจำการ (กรมการฝึกหัดครู, 2521: 1-3) โครงการฝึกหัดครูชนบท โครงการศูนย์ศิลป์และวัฒนธรรมไทย โครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรประจำการ (อ.ค.ป.) โครงการศูนย์เด็กเล็ก โครงการฝึกอบรมนักประสานสัมพันธ์ โครงการศูนย์พัฒนาประชากร โครงการสอนหนังสือชาวเขา ส่วนบทบาทเกี่ยวกับการฟื้นฟูศิลปะประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น วิทยาลัยครูต่างก็ให้ความสำคัญมากพอสมควร ได้แก่ โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม โครงการนิทรรศการทางวัฒนธรรมอีสาน และโครงการศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (สากุล จริยวิทยานนท์, 2524; อรุณ ปรีดีดิถก, 2526 อ้างถึงใน มานพ ภาษิตวิไลธรรม, 2527)

วิทยาลัยครูได้เปลี่ยนแปลงบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง ใน ปี พ.ศ. 2528 กล่าวคือ เมื่อมีพระราชบัญญัติกำหนดให้ วิทยาลัยครูสอนสาขาวิชาอื่นในระดับปริญญาตรีได้นอกจากสาขาครู (สุพรรณิพันธ์ ทอง, 2533) โดยขยายฐานการผลิตบัณฑิตอีก 2 สาขา คือ วิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ และบนพื้นฐานข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบความต้องการเทคนิคอาชีพในท้องถิ่น และความพร้อมของวิทยาลัยครู (กรมการฝึกหัดครู, 2535) อย่างไรก็ดี จากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของสถาบันการฝึกหัดครูในประเทศไทยเกี่ยวกับบทบาทด้านการวิจัย พบว่า วิทยาลัยครูมีบทบาทการทำวิจัยเพื่อบริการให้ข้อมูลแก่ชุมชนในระดับน้อย ซึ่งเป็นระดับเดียวกันกับสถาบันการฝึกหัดครูสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ เนื่องจาก มีปัญหาด้านงบประมาณ ขาดบุคลากรทำงานวิจัย และคณาจารย์มีภารกิจมาก สำหรับบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พบว่า วิทยาลัยครูดำเนินการในด้านนี้มากกว่าสถาบันสังกัดทบวง และเน้นวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวัฒนธรรมประจำชาติ โดยปัญหาที่พบ คือ การขาดงบประมาณ บุคลากรเฉพาะด้าน ระบบข้อมูลด้านวัฒนธรรม และโอกาสในการดำเนินการ และในบทบาทด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคม พบว่า ให้บริการแก่ชุมชนในระดับปานกลางถึงมากในด้านการเป็นวิทยากรแนะแนวและการฝึกอบรมอาชีพ โดยปัญหาที่พบ คือ การขาดงบประมาณ บุคลากรและข้อมูลสนเทศ (กรมการฝึกหัดครู, 2530) ทั้งนี้ในการปฏิบัติภารกิจของวิทยาลัยครูนั้น ยังคงมีอุปสรรคต่อการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอนระดับบัณฑิตศึกษาได้ และการเปลี่ยนชื่อวิทยาลัยครู จึงเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมให้สามารถดำเนินการที่ยั่งยืนต่อไปได้ และในปี พ.ศ. 2535 ได้รับพระราชทานชื่อ “สถาบันราชภัฏ” จากนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนภายในมาโดยตลอด จนประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ที่ระบุในปรัชญาว่า สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และดำเนินบทบาทภารกิจเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการพัฒนาและสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลัก และภายใต้กรอบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เอื้อให้สถาบันราชภัฏสามารถปรับเปลี่ยนฐานะเป็นนิติบุคคล ในขณะเดียวกันสถาบันจึงได้เลือกใช้ออกส่นึกโครงสร้างขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏไปในคราวเดียว โดยยังคงปณิธานของราชภัฏที่จะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญกับการมีบทบาทภารกิจต่อท้องถิ่นและประเทศชาติในอนาคต

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ

จากการศึกษาพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ พบว่า มีปัจจัยสำคัญหลายประการที่มีผลต่อสภาพและการปรับบทบาทภารกิจของสถาบัน ได้แก่ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรัชญาและพันธกิจ นโยบายและเป้าหมาย ศักยภาพของสถาบัน อุดมการณ์ของประชาคม และรูปแบบการทำงาน ซึ่งส่งผลให้สถาบันราชภัฏปรับเปลี่ยนจากโรงเรียนไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้นทั้งในแง่ของโครงสร้างและการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถมีลักษณะความเป็นอิสระ คล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ

ตลอดจนปฏิบัติการกิจให้สมบูรณ์มากขึ้นตามลำดับ โดยยังคงปณิธานแห่งความเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และมุ่งพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนแห่งอุดมการณ์ มหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไทในอนาคต

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ปรากฏ ชี้ให้เห็นถึงผลของปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ โดยลำดับดังนี้ คือ

1. โครงสร้างและการบริหารจัดการ

ตลอดระยะเวลาแห่งพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ จะเห็นได้ว่า การจัดโครงสร้างขององค์กร ยังมีได้มีสภาพเป็นนิติบุคคลทั้งในระดับวิทยาลัยครูและสถาบันราชภัฏ หากแต่เป็นองค์กรย่อยในสังกัด รวมที่มีสภาพนิติบุคคล กล่าวคือ วิทยาลัยครูสังกัดกรมการฝึกหัดครูที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่นเดียวกับ สถาบันราชภัฏ ซึ่งอยู่ในสังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏที่มีฐานะเทียบเท่ากรม และเป็นนิติบุคคล ดังนั้น การบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องผูกพันไว้ด้วยกัน ทำให้ขาดความคล่องตัวในการดำเนินงาน ทั้ง ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา

อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการกระจายอำนาจ จากหน่วยงานระดับบนสู่หน่วยงาน ระดับล่าง กล่าวคือ กรมการฝึกหัดครูได้มอบอำนาจบางอย่างให้วิทยาลัยครูไปดำเนินการแทน และเตรียมการที่จะกระจายอำนาจให้เมื่อวิทยาลัยครูมีความพร้อม ซึ่งในระยะต่อมา กรมการฝึกหัดครูได้จัดให้มีการรวมกลุ่มวิทยาลัยครู เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และดำเนินงานร่วมกัน ตามภารกิจหลักให้มีประสิทธิภาพ และเพื่อพัฒนากลุ่มวิทยาลัยครู ให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาตรีที่สมบูรณ์ ซึ่งนับว่าเป็นการกระจายอำนาจได้ในระดับหนึ่ง

การที่สถาบันราชภัฏนั้นยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นนิติบุคคลได้ ทั้งนี้ เนื่องจากคณะกรรมการรัฐมนตรีมีความเห็นว่า สถาบันราชภัฏไม่อาจเป็นนิติบุคคลได้ แต่ก็มีพยายามให้สถาบันมีความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น และแม้ว่าจะไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลแต่พระราชบัญญัติ สถาบันราชภัฏ ก็มีลักษณะก่อให้เกิดความคล่องตัวมากที่สุดจนเกิดรูปแบบใหม่ของระบบอุดมศึกษาของประเทศ กล่าวคือ สถาบันราชภัฏแต่ละแห่งจะมีสภาพประจำสถาบันของตน มีอิสระสูงมากในการ บริหารงาน และบริหารงบประมาณ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับนโยบายรัฐ ได้กำหนดให้มี คณะกรรมการสภาสถาบันราชภัฏเป็นจตุรรวม เพื่อจัดนโยบาย การประสานงาน และกำกับดูแล และเมื่อ พิจารณาเรื่อง ความคล่องตัว และความเป็นอิสระ พบว่า มีมากขึ้น ทั้งด้านบริหารและวิชาการ กล่าวคือ สถาบันสามารถปรับตัวสอดคล้องกับสภาพต่างๆ ทั้งตามสภาพทั่วไปและสภาพที่เป็นปัญหาในท้องถิ่นได้ สูงสุด สามารถดำเนินการภารกิจทุกอย่างได้เต็มที่ใน วงกว้างและลึก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการให้บริการ สังคม วิจัย ส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม รวมทั้ง ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ความคล่องตัวในการพัฒนา หลักสูตร โดยสามารถอนุมัติหลักสูตรและปริญญาบัตรได้เองโดยสภาประจำสถาบัน นอกจากนี้ ในการ บริหารก็มีความคล่องตัว การดำเนินการด้านบุคลากร การจัดตั้งงบประมาณ การจัดหาผลประโยชน์ จากทรัพย์สิน การจัดทำแผนระยะยาวอย่างมีระบบโดยสภาประจำสถาบันเป็นผู้คอยกำกับดูแลให้เป็นไป

ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสภาประจำสถาบันราชภัฏและผูกโยงกับนโยบายของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (ศรีวิการ์ เมฆธวัชชัยกุล, 2540: 34-38)

2. ปรัชญาและพันธกิจ

จากช่วงเวลาพัฒนาการนับตั้งแต่โรงเรียนฝึกหัดครูจนถึงสถาบันราชภัฏ พบว่า ปรัชญาคือมุ่งการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหลัก กล่าวคือ ในช่วงโรงเรียนมีการยึดปรัชญาพื้นฐานของการกระจายโอกาสแก่คนในท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป นับจากการผลิตครู โดยเฉพาะโครงการฝึกหัดครูชนบทที่ได้เริ่มขึ้นในช่วงรอยต่อของการยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครู ส่วนในระยะวิทยาลัยครูก็ยังคงตระหนักถึงท้องถิ่น และยึดมั่นในความเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น สำหรับช่วงของสถาบันราชภัฏก็เช่นเดียวกัน ปรัชญาของสถาบันจึงมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 และในช่วงปัจจุบันที่จะมีการปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยและมีสภาพเป็นนิติบุคคลนี้ สถาบันราชภัฏได้จัดเตรียมแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 9 โดยใช้กระบวนการวางแผนกลยุทธ์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งยังคงระบุทิศทางการพัฒนาสถาบันที่สำคัญไว้ กล่าวคือ มุ่งพัฒนาสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อปวงชน โดยมุ่งสร้างบัณฑิตที่มีความรู้คู่ความดี มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ผูกพันกับท้องถิ่นและมีสำนึกไทย ทั้งนี้ สถาบันมีเจตนารมณ์ มุ่งพัฒนาคนในท้องถิ่น และสร้างองค์ความรู้ที่นำไปสู่การเสริมสร้างท้องถิ่นให้เข้มแข็ง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนคุณภาพ และชุมชนสมานฉันท์ และส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้มั่นคง ยั่งยืน โดยดำเนินการตามพันธกิจของสถาบันบนหลักการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544: 19-21)

3. นโยบายและเป้าหมาย

ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อชี้ทิศทางการพัฒนาสถาบันและการดำเนินภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นผลตามประสงค์ จำเป็นต้องกำหนดเป็นกรอบภาพรวม พร้อมระบุ นโยบายและเป้าหมาย ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของ บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี โดยจะต้องสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติเป็นสำคัญ สำหรับการกำหนดแนวนโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษาของกรมการฝึกหัดครูและสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ พบว่า ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 นั้น แผนพัฒนาการศึกษาเป็นแผนที่กำหนดนโยบายโดยรวมเพื่อใช้เป็นแนวทางอย่างกว้างแก่วิทยาลัยครูเพื่อนำไปปรับเป็นแผนปฏิบัติงานต่อไป โดยที่แผนพัฒนาการศึกษาของกรมการฝึกหัดครูนั้น ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินงานและงบประมาณ (แผนพัฒนาการศึกษา กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2525 -2529 : คำนำ) และภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำ

แผนอย่างมาก ทั้งนี้ด้วยเหตุที่กรมการฝึกหัดครูต้องกำหนดแผน ซึ่งเป็นกรอบและทิศทางในการปฏิบัติงาน ให้สอดคล้องกับภารกิจที่ระบุไว้ในมาตรา 5 ว่า กำหนดให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัย โดยที่แผนงานนั้น ต้องสะท้อนให้เห็นภาพภารกิจของ กรมการฝึกหัดครู และวิทยาลัยครู อย่างชัดเจน (แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 พ.ศ. 2530-2534: คำนำ) และการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 เป็นการจัดทำอย่างเป็นระบบครั้งแรก กล่าวคือ มีกระบวนการจัดทำที่ประสานสัมพันธ์กันทั้งระบบช่วยให้ ได้แผนทั้งระดับ วิทยาลัย สหวิทยาลัย และกรมการฝึกหัดครูในคราวเดียว โดยกรมเป็นผู้กำหนดกรอบ วัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมายหลัก และวิทยาลัยครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับกรอบที่ กำหนดไว้ (ทิพย์วัลย์ สมุทร์, 2534: 87-89)

สำหรับแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 ระยะที่ 7 และ ระยะที่ 8 ได้กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติม โดยจำแนกเป็นแผนงาน 7 แผนงาน รวมทั้ง โครงการและงบประมาณตามแผนงาน ยกเว้นแผนฯ 6 ที่ มีได้ระบุงบเงินงบประมาณ ส่วนการจัดทำแผนฯ 7 ได้ยึดหลักการดำเนินงาน 2 แนวทาง คือ กำหนด กรอบระดับกรม และกำหนดรายละเอียด ในระดับสหวิทยาลัยและวิทยาลัยครู โดยยึดผลการวิจัย เรื่อง การติดตามผลการปฏิบัติงานของบัณฑิต และความต้องการกำลังคนในท้องถิ่นในพื้นที่ของวิทยาลัยครู เป็น แนวทางในการกำหนด วัตถุประสงค์ นโยบาย มาตรการ และมีความร่วมมือกัน ทั้งในระดับกรม สห- วิทยาลัย และวิทยาลัยครู เช่นเดียวกับแผนฯ 6 (แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 พ.ศ. 2535-2539: คำนำ) และสำหรับแผนฯ 7 และ 8 มีการกำหนดนโยบายชัดเจนแยกตามภารกิจและการบริหารสถาบัน นอกจากนี้ ในแผนฯ 8 ยังได้ระบุมาตรการแยกตามนโยบายไว้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งด้วย

ส่วนในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 9 มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และกระแสดังกล่าวความต้องการทางการศึกษาระดับ อุดมศึกษา รวมทั้ง เกิดภาวะการแข่งขันระหว่างสถาบันอุดมศึกษา และการตรวจสอบคุณภาพ ดังนั้น สถาบันราชภัฏจึงได้จัดทำแผนฯ ระยะที่ 9 เป็นรายสถาบันตามบริบทของแต่ละท้องถิ่นภายใต้แนวทางการ ปฏิรูปการศึกษา และกรอบวิสัยทัศน์ นโยบายการพัฒนาการอุดมศึกษาของชาติ และจากรายงานการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ แผนฯ ระยะที่ 9 ของสถาบันราชภัฏ โดยสำนักงานสถาบันราชภัฏเป็นผู้สนับสนุน ชี้ให้เห็นถึง เป้าหมายสำคัญในภาพรวมจำแนกตาม ภารกิจและการบริหารสถาบัน รวมทั้ง ระบุดัชนี ความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันราชภัฏไว้พร้อมกัน

กล่าวโดยสรุป นโยบายที่กำหนดขึ้นในแต่ละแผนพัฒนาการศึกษาจึงเป็นเครื่องชี้แนวทางการ ดำเนินการตามภารกิจของสถาบัน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาอย่างมี ประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดในทิศทางที่มุ่งหวัง คือ การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่นและเพื่อปวงชน อีกทั้งเป็นการนำทางไปสู่การพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไทใน อนาคตร่วมด้วย

4. ศักยภาพของสถาบัน

ศักยภาพของสถาบัน หมายถึงรวมถึง ความพร้อมด้านบุคลากร การเงินงบประมาณ และทรัพยากรสนับสนุน องค์ประกอบแต่ละประเด็นอธิบายได้ดังนี้

4.1 บุคลากร

บุคลากร นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่กำหนด ศักยภาพขององค์กร ทั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึง ประเภท จำนวน หน่วยงานที่สังกัด คุณวุฒิ ตำแหน่ง อายุ และภาระงาน ร่วมด้วย จากข้อมูลด้านบุคลากรได้สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมในการดำเนินภารกิจของสถาบันโดยรวม กล่าวคือ จากการศึกษาค้นคว้า ณ วันที่ 20 เมษายน 2543 พบว่า ผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาโท รองลงไป คือวุฒิปริญญาตรี และส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ มีอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง คือ 44 ปี และเมื่อพิจารณาถึงภาระงาน พบว่า มีภาระงานค่อนข้างสูงโดยเฉพาะภาระงานสอน และต้องมีภาระงานตามภารกิจหลัก รวมทั้งทำงานด้านการบริหารและการสนับสนุนการสอนด้วย คือ มีภาระงานทุกด้านโดยเฉลี่ย 44.4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ทั้งนี้ไม่นับรวมภาระงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาภาคพิเศษ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบอัตราส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษา ในปีการศึกษา 2542 พบว่า โดยภาพรวมเท่ากับ 1:24.2 นอกจากนี้ ปริมาณอาจารย์โดยเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิทยาการจัดการ และบุคลากรสายสนับสนุนการสอน และการบริหารมีจำนวนน้อย โดยสรุปจะเห็นได้ว่า สถาบันราชภัฏมีข้อจำกัดในการพัฒนาสถาบัน อันเนื่องมาจากศักยภาพด้านบุคลากรในประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา และระดับปริญญาตรีบางสาขาในกรณีของการพัฒนาหลักสูตรโปรแกรมวิชาใหม่ที่สนองตอบต่อความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น สถาบันจึงเร่งพัฒนามูลฐานในรูปแบบการศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ การฝึกอบรมและดูงาน การทำวิจัยเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ความสามารถที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการปรับเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543)

4.2 งบประมาณ

งบประมาณ นับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมาก สำหรับนำมาใช้ในการบริหารจัดการ ทั้งในแง่ของการดำเนินงานตามภารกิจปกติ เพื่อใช้เป็นเงินเดือนของบุคลากรทั้งหมด และงบลงทุนในการสร้างอาคาร สถานที่ ให้เหมาะสมและเพียงพอกับปริมาณนักศึกษาที่รับผลิตจบ รวมทั้ง ใช้ในการเตรียมความพร้อมด้าน สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โดยเฉพาะ เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีทางการศึกษา เฉพาะทางเพื่อให้สามารถประสานงานทั้งภายในและระหว่างหน่วยงานได้คล่องตัว และยังคงดำเนินงานภารกิจหลักได้ครบอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

สถาบันราชภัฏมีแหล่งงบประมาณจาก 2 แหล่ง คือ งบประมาณแผ่นดิน และเงินรายได้จากการให้บริการทางการศึกษานอกเหนือจากภาคปกติ จากข้อมูลในช่วงที่ผ่านมา พบว่า สถาบันราชภัฏได้รับงบประมาณจากรัฐต่ำที่สุดในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาาระบบจำกัดรับด้วยกัน เมื่อเปรียบเทียบจาก

ฐานจำนวนนักศึกษาที่รับผิดชอบ และแม้ว่าได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นมาโดยลำดับ เมื่อเปรียบเทียบจาก ปีงบประมาณ 2530 จนถึงปีงบประมาณ 2543 ที่เพิ่มจากประมาณ 796 ล้านบาท เป็น 4,760 ล้านบาท แต่ก็ยังพบว่า การเพิ่มงบประมาณดังกล่าวไม่สอดคล้องกับการขยายตัวของภารกิจและการเพิ่มจำนวน นักศึกษา ซึ่งก็หมายรวมทั้งที่รับตามแผนและในส่วนที่ต้องรับเกินกว่าเป้าหมายเนื่องมาจากการเรียกร้อง ของประชาชน ผู้ปกครองในท้องถิ่น และจากแรงกดดันทางการเมือง โดยที่ในกรณีหลังนี้ มักไม่ได้รับ จัดสรรงบประมาณเสริมตามจำนวนนักศึกษา ทั้งนี้การจัดสรรงบประมาณโดยรวม ได้ส่งผลให้เกิดความ ขาดแคลน อาคาร สถานที่ ห้องปฏิบัติการ และอุปกรณ์การเรียนการสอน จึงทำให้สถาบันราชภัฏจำต้อง ปรับบทบาทและดำเนินการ เพื่อสรรหารายได้เพิ่มเติมและมีปริมาณเพียงพอต่อการจัดการศึกษา และการ บริหารจัดการ โดยยังคงประสิทธิภาพและคุณภาพในการผลิตบัณฑิตของสถาบันต่อไป (สำนักงานสภา สถาบันราชภัฏ, 2543)

5. อุดมการณ์ของประชาคม

พัฒนาการของสถาบันราชภัฏ นับตั้งแต่เป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ มีศักยภาพเพียงแห่งเดียว และขยายตัวมาโดยลำดับ กล่าวคือ เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูที่มีจำนวนมากขึ้น และเป็นวิทยาลัยครู จำนวน 36 แห่ง ซึ่งกระจายตัวในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดในทุกภูมิภาคของประเทศนั้น ทั้งสิ้นล้วนเกิดจาก แนวคิดของการกระจายโอกาสให้แก่ประชาชนทั่วประเทศบนหลักการพัฒนาชนบทและท้องถิ่นเป็นสำคัญ ดังที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ระยะแรกเมื่อ นายบุญถิ่น อัตถากร อธิบดีกรมการฝึกหัดครูคนแรก ซึ่งเป็น ผู้บุกเบิกการวางรากฐานสถาบันการฝึกหัดครูโดยมีปรัชญาพื้นฐานว่า ต้องการกระจายโอกาสให้แก่คนใน ท้องถิ่นให้มากที่สุดเพื่อให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นของจังหวัดที่ตั้งวิทยาลัยครู และอีก 1-2 จังหวัดใกล้เคียง ได้มีโอกาสเข้ามาเรียนครูเพื่อออกไปเป็นครูในท้องถิ่นของตน และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ของตนต่อไป ส่งผลให้มีการขยายปริมาณโรงเรียนฝึกหัดครูครอบคลุมทั่วประเทศ และยกฐานะเป็น วิทยาลัยครูเพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการศึกษาในระดับสูงขึ้น และเป็นไปตามลำดับความสำคัญของ ประเทศ รวมทั้งได้ริเริ่มวางรากฐานโครงการฝึกหัดครูชนบทขึ้น จากนั้นเป็นต้นมา วิทยาลัยครูก็ได้ ดำเนินการในแนวทางนี้มาโดยตลอด

ในช่วงต่อมา ปี พ.ศ.2523-2527 เป็นช่วงที่เกิดปัญหานักศึกษาครูเกินความต้องการ อธิบดี กรมการฝึกหัดครู นายพะยอม แก้วกำเนิด ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาวิทยาลัยครูให้สามารถเปิดสอน วิชาอื่นได้ ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชาติบ้านเมือง โดยที่ได้ต้นแบบมาจาก ต่างประเทศเมื่อไปศึกษาดูงานการฝึกหัดครู และพบว่า วิทยาลัยครูในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเกิด ปัญหาเช่นเดียวกับในประเทศไทย จึงเตรียมการปรับปรุงพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูเพื่อให้สามารถจัด การศึกษาตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นในสาขาที่เหมาะสม อีกทั้งยังมี แนวคิดในการพัฒนาวิทยาลัยครูให้ก้าวไปสู่สถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้นด้วย

ในช่วงต่อมา ปี พ.ศ. 2527-2529 เกิดวิกฤตการณ์ผลิตครูเกินความต้องการ อธิบดีกรมการฝึกหัดครู นายเดโช สวณานนท์ จึงเกิดแนวคิดพัฒนาวิทยาลัยครู ทั้งในแง่การบริหารและการจัดการศึกษากว่าคือ มีแนวคิดการจัดเครือข่ายการบริหารและการประสานงานทางวิชาการในรูปแบบสหวิทยาลัย และพัฒนามูลฐาน รวมทั้ง เตรียมความพร้อมเพื่อให้สามารถพัฒนาการฝึกหัดครู ให้มีคุณภาพและปรับสภาพวิทยาลัยครูให้เข้มแข็งพอที่จะผลิตบุคลากรนอกเหนือ จากการผลิตครู

ในระยะ พ.ศ. 2532-2533 อธิบดีกรมการฝึกหัดครู นายสุวรรณ จันทร์สม ก็ยังคงสืบสานแนวคิดนี้ ซึ่งเห็นได้จากการริเริ่ม โครงการครูทายาท โดยให้ทุนการศึกษาแก่เด็กในท้องถิ่นตามหัวเมืองที่เร่ร่อน และเมื่อจบแล้วจึงกลับไปเป็นครูสอนในท้องถิ่น และโครงการอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่นโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพเยาวชนให้เข้าไปพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจัง (กรมการฝึกหัดครู, 2537)

ช่วงเวลาที่สำคัญมากคือ ช่วงรอยต่อระหว่างวิทยาลัยครูกับสถาบันราชภัฏ อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2537 อธิบดีกรมการฝึกหัดครูคนสุดท้าย นายนิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนชื่อวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏ เพื่อมุ่งประโยชน์ต่อบัณฑิตจากปัญหาการหางานทำและความเหมาะสมในการจัดการศึกษา นอกเหนือสาขาวิชาชีพครู อีกทั้งให้สามารถมีบทบาทภารกิจในการบริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น และเอื้อต่อการประสานความร่วมมือในการพัฒนาสถาบันให้มีศักยภาพในการมีบทบาทต่อท้องถิ่นเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้วิทยาลัยครูได้มีความพยายามในการขยายงานการผลิตกำลังคนทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของประเทศ คือ การจัดให้มีโครงการพิเศษ ได้แก่ โครงการศูนย์วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์เพื่อผลิตครูวิทยาศาสตร์ และกระจายโอกาสทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์แก่กลุ่มนักเรียนชนบท ให้สามารถศึกษาต่อได้โดยใช้ค่าใช้จ่ายต่ำกว่าการเข้ามหาวิทยาลัย และจากปณิธานที่ชัดเจน ซึ่งระบุไว้ใน พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 มาตรา 7 ว่า ให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ในที่สุด เลขานุการสภาสถาบันราชภัฏ นายถนอม อินทรกำเนิด ได้มีการพัฒนาให้สถาบันราชภัฏไปสู่การเป็น มหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นและเพื่อปวงชน รวมทั้ง การสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ของชาวราชภัฏ ในการระดมพลังปัญญา เพื่อร่วมกันจัดการอุดมศึกษาให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นและสังคมไทยต่อไป โดยการฟื้นฟูจิตวิญญาณแห่งความเป็นไทยขึ้นในหมู่เยาวชนด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำริ การสืบทอดคำสอนของพระพุทธศาสนา และการสืบสานภูมิปัญญาที่มีคุณค่าเป็นแนวทางสร้างกระบวนทัศน์ และวิสัยทัศน์ใหม่ในการจัดการอุดมศึกษา กำหนดทิศทางเพื่อมุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไทย ที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์สัมพันธ์ระหว่างการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเป็นมหาวิทยาลัยแห่งจิตสำนึกเพื่อชุมชนและสังคม โดยมีจุดหมายปลายทางที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาชุมชนและสังคม และเป็นไปในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันกับท้องถิ่นเป็นสำคัญ (ถนอม อินทรกำเนิด, 2544)

6. รูปแบบการทำงาน

จากการพิจารณารูปแบบการทำงานขององค์กร นับตั้งแต่เป็น วิทยาลัยครู สหวิทยาลัย และ สถาบันราชภัฏ พบว่า มีลักษณะของการประสานงานความร่วมมือกันภายในมาโดยตลอด แม้ว่าในบางช่วงยังไม่มีกรออกเป็น กฎระเบียบ หรือข้อบังคับ อย่างเป็นทางการก็ตาม นับแต่จุดก่อตั้ง วิทยาลัยครู โดยกระจายไว้ในทุกภูมิภาค และให้วิทยาลัยครูแต่ละแห่งรับผิดชอบ ในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนในพื้นที่แต่ละจังหวัดที่ตั้งและจังหวัดใกล้เคียง กระทั่งเกิดเป็นเขตการบริการทางการศึกษาเป็นโครงข่าย โยงใยไปทั่วประเทศตามแนวคิดของรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ พลเอก มังกร พรหมโยธี ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล และนายบุญถิ่น อัตถากร ที่มีความเชื่อว่า การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบท (กรมการฝึกหัดครู, 2535)

ในช่วงวิทยาลัยครู ได้มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด จัดเป็นกลุ่มวิทยาลัยครู โดยมีสภาการฝึกหัดครูเป็นแกน (ถนอม อินทรกำเนิด, สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2545 อ้างถึงใน สถาบันราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา, 2545: 131) ทั้งนี้ ยังมีได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ให้มีสภาพเป็นนิติบุคคล โดยที่เป็นเจตนาในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูที่ไม่ประสงค์จะให้วิทยาลัยครูเป็นนิติบุคคลนั้น เนื่องจากมีความเชื่อมั่นว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดตามสภาพในขณะนั้นแล้ว (กรมการฝึกหัดครู, 2529 อ้างถึงใน ยุทธศักดิ์ สมแสน, 2529: 11) แต่ภายหลังพบว่า ทำให้เกิดจุดอ่อนในการดำเนินงานตลอดมา เพราะขาดฐานทางกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับ จึงมีความพยายามในการรวมพลังในทุกด้านของวิทยาลัยครู เกิดเป็นแนวคิดในการพัฒนาวิทยาลัยให้มีประสิทธิภาพ และขอแก้ไขสาระในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู โดยกรมการฝึกหัดครู ได้กำหนดให้เป็นข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่า ด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พัฒนากลุ่มวิทยาลัยครูให้เป็น สหวิทยาลัย เพื่อให้วิทยาลัยครูสามารถดำเนินงานร่วมกันตามภารกิจหลัก ทำให้เกิดการรวมภารกิจของวิทยาลัยครูทุกแห่งในแต่ละสหวิทยาลัย เพื่อให้ได้ดำเนินการในลักษณะการรวมพลัง เกิดประโยชน์และความเข้มแข็ง ทั้งในการบริหารและด้านวิชาการ

สำหรับช่วงสถาบันราชภัฏ แม้ว่าจะมิได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 อย่างชัดเจนดังลักษณะของสหวิทยาลัย แต่ยังคงมีแนวคิดของการทำงานกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ดังระบุไว้ในมาตรา 9 ที่ว่า

...ถ้ามีกิจการใดอันอยู่ในวัตถุประสงค์ของสถาบันตั้งแต่สองสถาบันขึ้นไป ที่จะทำร่วมกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการและการพัฒนาการศึกษาของสถาบัน ให้จัดตั้งองค์กรขึ้นเป็นกลุ่มสถาบัน เพื่อดำเนินกิจการดังกล่าวได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของคณะกรรมการสภาสถาบัน ...

อย่างไรก็ดี ได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการตามกลุ่มภาคภูมิศาสตร์ และมีตัวแทนตามกลุ่มสถาบันเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในรูปของ คณะกรรมการสภาสถาบันราชภัฏ และสภา

วิชาการ ซึ่งเสมือนหนึ่งเป็นแกนเครือข่ายกลุ่มสถาบัน นอกจากนี้ ในช่วงปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏได้มีแนวคิดในการรวมพลังเป็นเครือข่ายเช่นเดียวกันในหลายระดับ คือ อาจจัดเป็นสภาอธิการบดีในระดับสภาผู้บริหาร และสภาคณบดีในระดับสภาวิชาการ โดยมีลักษณะเกาะเกี่ยวกันทั้ง 41 แห่ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการรวมพลังสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งที่จะใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ใช้อุดมการณ์ร่วมกัน และใช้ปัญญาร่วมกัน ซึ่งพบได้จากสาระที่บัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ หมวด 3 ว่า จะต้องมีการระดมสรรพกำลัง ด้วยนัยแห่งการมีเครือข่ายเพื่อประโยชน์ทางด้านบริหารและวิชาการร่วมกัน (สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2545)

กล่าวโดยสรุป คือ การมีวัฒนธรรมการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือนี้ ได้ส่งผลให้มีการดำเนินการในโครงการสำคัญตามภารกิจเกิดขึ้นในวงกว้าง และเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนส่วนใหญ่และหลากหลายในสังคม โดยเฉพาะในเขตภูมิภาคและกลุ่มคนส่วนหนึ่งในเขตเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในแง่ของปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทภารกิจ ในช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501 – 2546 ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คือ จากการศึกษาเอกสารเป็นหลัก และเสริมด้วยการศึกษาจากบุคคลเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า เพื่อค้นคว้าหารากฐานความจริงเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในรายละเอียดส่วนลึกจากหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยทำการรวบรวมหลักฐานนำมาวิเคราะห์ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ประเมินความสำคัญของข้อเท็จจริง และสรรหาสาเหตุเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของเหตุการณ์แต่ละเรื่อง ได้อย่างสมเหตุสมผล และตีความอย่างเคร่งครัดโดยปราศจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ก่อน (แกมสุข นุ่มนนท์, 2545)

ประชากร คือ เอกสารและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิทยาลัยครูและสถาบันราชภัฏในระยะเวลา พ.ศ. 2501-2546 ซึ่งเอกสารประกอบด้วย พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ระเบียบข้อบังคับ แผนพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกาศคำสั่ง บันทึกส่วนบุคคล จดหมายเหตุหนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ รายงาน สถิติต่างๆ บันทึกรายงานการประชุม รายงานประจำปี งานวิจัยวิทยานิพนธ์ วารสาร ได้แก่ วารสารวิทยากร วารสารครูปริทัศน์ และเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงาน ได้แก่ สารประชาสัมพันธ์ของกรมการฝึกหัดครู และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อดีตผู้บริหาร ศิษย์เก่า และชุมชน

ส่วนในขั้นตอนการวิจัยได้ยึดหลักการและแนวทางของการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ และการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลโดยศึกษาเอกสารและศึกษาจากประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งมีวิธีการดังนี้ คือ

1.1 การศึกษาเอกสาร

1) ศึกษารวบรวมเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของสถาบัน ได้แก่ เอกสารส่วนบุคคล บทความ งานวิจัย พระราชบัญญัติ ระเบียบข้อบังคับ สถิติ รายงาน เอกสารการประชุม รายงานประจำปี วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น หนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสถาบันและการดำเนินภารกิจหลัก รวมทั้ง เอกสารสำคัญคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2) คัดเลือกเอกสารดังกล่าวโดยนำมาประเมินความน่าเชื่อถือและความถูกต้อง ด้วยเกณฑ์ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คือ การวิพากษ์ภายนอก เพื่อตรวจสอบความแท้จริงของเอกสาร โดยพิจารณาจากลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ อายุเอกสาร สภาพแวดล้อมของการเขียนเอกสาร ผู้เขียน จุดมุ่งหมาย และรูปเดิมของเอกสาร (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตมียะ, 2525: 89-90) และการวิพากษ์ภายใน เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และคุณค่าของข้อมูลภายในเอกสาร โดยพิจารณาความหมายและความเป็นไปได้ของข้อมูลที่ได้ โดยพิจารณาจากลักษณะของผู้เขียน คือ ประสบการณ์และความสามารถในการสังเกตการณ์ ความสัมพันธ์ต่อเหตุการณ์และสภาพแวดล้อม จุดประสงค์ในการเขียน อุปนิสัยที่อาจมีผลต่อความถูกต้องในการบันทึก (ความเป็นกลาง อคติ หรือเห็นด้วยและสนับสนุนจนเกินจริง) ความทรงจำ ระยะเวลาที่บันทึกหลังจากเกิดเหตุการณ์ และความสอดคล้องกับผู้เขียนอื่น (Cohen, 2000: 162-163) ทั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ การตีความหลักฐานของข้อสนเทศ เพื่อให้ทราบความหมาย และขั้นตอนที่สอง เป็นการประเมินคุณค่าของข้อสนเทศ โดยตัดสินว่าข้อสนเทศนั้นเป็นจริงหรือไม่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตมียะ, 2525: 127, 131)

3) ตีความจากหลักฐาน เพื่อหาความหมายขั้นต้นและขั้นลึกจากข้อสนเทศ ด้วยใจที่เป็นกลาง โดยที่การตีความขั้นต้นเป็นความหมายที่ผู้สร้างหลักฐานตั้งใจให้รู้ตามตัวอักษร และการตีความขั้นลึกเป็นความหมายที่แท้จริง ซึ่งแฝงอยู่ตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างหลักฐาน (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และ อาคม พัตมียะ, 2525)

1.2 การศึกษาเชิงบุคคลจากประวัติศาสตร์บอกเล่า

ทำโดยการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ และบุคลากร เพื่อรวบรวมแนวคิด ประสบการณ์ และข้อมูลที่ไม่มีการบันทึกไว้ ทั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบมีจุดความสนใจร่วมด้วย โดยได้แนวทางมาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (สุภางค์ จันทวานิช, 2543: 76-79)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเป็นการทำซ้ำกลับไปกลับมาเพื่อตรวจสอบข้อมูลและเข้าใจแบบแผนของปรากฏการณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (อุทัย ดุลยเกษม, 2536: 146) กล่าวคือ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและประวัติศาสตร์บอกเล่า ทำการปรับและคัดเลือกข้อมูลให้ถูกต้องชัดเจน ดังนี้ คือ

1. การลดทอนข้อมูล (data reduction) เป็นการเลือก ปรับให้เข้าใจง่าย จับสาระสำคัญและบันทึกข้อมูลในลักษณะที่ชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจ
2. การจัดระเบียบข้อมูล (data display) จัดกระทำข้อมูลที่วิเคราะห์และลดทอนแล้วให้เป็นลำดับต่อเนื่อง

3. การสรุปความ (conclusion drawing) เป็นการให้ความหมาย ตีความข้อมูล โดยให้เหตุผล และข้อเท็จจริง

ทั้งนี้ โดยการให้รหัสร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Eisenhardt in Huberman and Miles, 2002 ; Bogdan and Biklen, 1992; สุกงาค์ จันทวานิช, 2543)

3. การสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลเป็นระบบแล้ว จึงวิเคราะห์ และสังเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ เพื่อแยกแยะ ข้อเท็จจริง จนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงเหล่านี้ ซึ่งมีเหตุผลและน่าจะตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยสรุปเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มปรากฏการณ์ ในลักษณะเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ (นิตติเยศวศิริวงศ์ และอาคม พัทธมยะ, 2525: 209)

4. การนำเสนอผลการวิจัย

ในการศึกษาการสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ ได้วิเคราะห์และสรุปแยกเป็นยุค โดยแสดงผลในรูปของการบรรยาย ตาราง และแผนภูมิประกอบ เพื่อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในกับบทบาทที่ปรับเปลี่ยนไปในระยะเวลาตามลำดับ และสรุปการปรับเปลี่ยนในแต่ละยุคดังหัวข้อต่อไปนี้

จุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ

1. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2435-2475
2. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2475-2501
3. การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501)

ปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

1. ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)
 - 1.1 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501-2504
 - 1.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2501-2504
 - 1.1.1.1 ปัจจัยภายนอก
 - 1.1.1.2 ปัจจัยภายใน
 - 1.1.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2501-2504
 - 1.1.2.1 การผลิตครู
 - 1.1.2.2 การอบรมครู
 - 1.1.2.3 ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2504-2515

1.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2504-2515

1.2.1.1 ปัจจัยภายนอก

1.2.1.2 ปัจจัยภายใน

1.2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504-2515

1.2.2.1 การผลิตครู

1.2.2.2 การอบรมครู

1.3 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515-2528

1.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2515-2528

1.3.1.1 ปัจจัยภายนอก

1.3.1.2 ปัจจัยภายใน

1.3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2515-2528

1.3.2.1 การจัดการศึกษา

1.3.2.2 การวิจัย

1.3.2.3 การส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะครู

1.3.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

1.3.2.5 การบริการทางวิชาการ

1.4 การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

2. ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2528-2535

2.1.1 ปัจจัยภายนอก

2.1.2 ปัจจัยภายใน

2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2528-2535

2.2.1 การจัดการศึกษา

2.2.2 การวิจัย

2.2.3 การส่งเสริมวิทยฐานะครูอาจารย์และบุคลากรทางวิชาการ

และการบริการทางวิชาการ

2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

2.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

3. ยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)
 - 3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2535-2546
 - 3.1.1 ปัจจัยภายนอก
 - 3.1.2 ปัจจัยภายใน
 - 3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2535-2546
 - 3.2.1 การจัดการศึกษา
 - 3.2.2 การวิจัย
 - 3.2.3 การผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู
 - 3.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
 - 3.2.5 การบริการทางวิชาการ
 - 3.2.6 การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี
 - 3.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)
4. สรุปการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ
5. การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาท ของสถาบันราชภัฏ

การศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏนี้ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นองค์การทางการศึกษาที่ได้พัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดครู โดยมีปัจจัยส่งผลจากบริบทภายนอกคือสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรม และระบบการศึกษา ซึ่งทำให้เกิดผลเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในของสถาบันที่มีส่วนให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษา และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนบทบาทตามเหตุปัจจัยในแต่ละยุค คือ ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528) ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535) และยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546) การนำเสนอประกอบด้วยการประมวลภาพการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏโดยสังเขปไว้เป็นเบื้องต้น รวมทั้งแจกแจงปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจของสถาบันราชภัฏตามลำดับช่วงเวลา โดยแบ่งหัวข้อในการนำเสนอ ดังต่อไปนี้ คือ

จุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ

1. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2435-2475
2. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2475-2501
3. การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501)

ปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

1. ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)
 - 1.1 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501-2504
 - 1.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2501-2504
 - 1.1.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2501-2504
 - 1.2 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2504-2515
 - 1.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2504-2515
 - 1.2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504-2515
 - 1.3 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515-2528
 - 1.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2515-2528
 - 1.3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2515-2528
- 1.4 การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

2. ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)
 - 2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2528-2535
 - 2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2528-2535
 - 2.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)
3. ยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)
 - 3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2535-2546
 - 3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2535-2546
 - 3.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)
4. สรุปการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ
5. การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ

จุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ

การนำเสนอในหัวข้อจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2435-2475
2. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2475-2501
3. การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501)

สถาบันราชภัฏจัดว่าเป็นองค์การทางการศึกษาหนึ่ง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของไทย ที่ก่อตั้งขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องไปตามสภาพแวดล้อมที่เป็นเหตุปัจจัยสำคัญของประเทศ และหากพิจารณาถึงสาเหตุที่เป็นปัจจัยของการเปลี่ยนแปลง พบว่า เหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นแต่เหตุที่เป็นเหตุปัจจัยอันของเหตุการณ์นั้นและเหตุสืบเนื่องกันมาจากอดีต รวมทั้งเหตุการณ์นั้นอาจมิได้เกิดจากสาเหตุเพียงประการเดียว ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องพิจารณา ร่วมกับโครงสร้างหลักของสังคม คือ ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม พร้อมกันไป

สำหรับกรณีของสถาบันราชภัฏนี้ นับได้ว่าถือกำเนิดขึ้นโดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาไทย ที่เปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับมาจากโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครู อีกทั้งการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาการไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงโดยอิสระอย่างโดดเดี่ยวเพียงสถาบันเดียวตลอดสาย รวมทั้งไม่อาจกล่าวได้โดยตรงว่า สถาบันราชภัฏนั้นถือกำเนิดมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ หากแต่ผลที่ปรากฏคือ โรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรกในประเทศไทย และจากสภาพการณ์ของประเทศได้ส่งผลให้มีการขยายตัวเกิดโรงเรียนฝึกหัดครูอีกเป็นจำนวนมากในภายหลัง ทั้งนี้ เพื่อให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจ จึงเลือกวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์ โดยเชื่อมโยงระหว่างสาเหตุที่เป็นปัจจัยหลัก คือ โครงสร้างทางสังคม และผลที่เป็นการปรับเปลี่ยนของระบบการศึกษา จำแนกเป็นช่วงเวลาตามความแตกต่างของปัจจัยหลัก เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันราชภัฏโดยตรงเป็นสำคัญ กล่าวคือ ช่วงเวลา

ที่นับได้ว่า เป็นจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ คือ ระยะเวลาตั้งแต่ปีที่มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ถึงปีที่โรงเรียนฝึกหัดครูเริ่มได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู ซึ่งในงานวิจัยนี้ เรียกว่า ยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501) เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการกำหนดช่วงเวลาในอีก 3 ยุค สืบเนื่องจากนี้ไป

เป็นที่สังเกตว่า ในโครงสร้างทางสังคมนั้น ระบบการเมืองการปกครองเป็นกลไกหลักอันดับแรกที่มีผลผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และส่งผลต่อระบบการศึกษาในที่สุด โดยที่กิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม อีกทั้ง อุดมการณ์ทางการศึกษานั้นก็มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์การเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมด้วย ดังนั้น ระบบการศึกษามักได้รับการจัดให้อยู่ในตำแหน่งที่สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่า ระบบการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญเพื่อให้อุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมบรรลุเป้าหมาย หากพิจารณาในช่วงเวลา พ.ศ. 2435-2501 ซึ่งเป็นยุคโรงเรียนฝึกหัดครูนั้น อาจแบ่งเป็น 2 ช่วง โดยใช้เหตุการณ์ พ.ศ.2475 เป็นเกณฑ์ กล่าวคือ ช่วงแรก พ.ศ. 2435-2475 ซึ่งเป็นการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช และ ช่วงที่สอง พ.ศ. 2475-2501 ซึ่งเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พบว่า รัฐเป็นผู้จัดการและควบคุมการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการและเป้าหมายทางการเมืองและการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกัน หากแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดของกลุ่มบุคคลและวิธีการจัดการ ทั้งนี้ ระบบการศึกษาที่ก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง 2475 ยังคงรูปเดิม โดยที่เหตุการณ์ 2475 นั้น มิได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมแต่ประการใด กล่าวคือ แม้ว่าจะบอบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ระบบการศึกษาก็ไม่ได้ผันแปรไปตามการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานนั้น (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2544: 3-5)

การจัดการศึกษาในช่วงแรกนั้น เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีการจัดตั้งโรงเรียนอย่างเป็นทางการเป็นระบบในปี พ.ศ. 2414 อีกทั้งสภาวการณ์ของประเทศ พระองค์ได้ทรงปฏิรูปการปกครองโดยจัดการบริหารราชการเป็นระบบกระทรวง 12 กระทรวง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535) ทำให้กระทรวงธรรมการถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อ 1 เมษายน 2435 เพื่อปฏิรูปการศึกษา และด้วยพระประสงค์ให้ราษฎรได้มีการศึกษาอย่างทั่วถึง จึงจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูอย่างเป็นทางการขึ้นในปีเดียวกัน (กรมการฝึกหัดครู, 2535ก: 94) โดยได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก คือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ขึ้น ปัจจัยประการสำคัญคือ การได้รับอิทธิพลของชาวตะวันตก ได้แก่ การทำสัญญาบาวริงกับอังกฤษในปี 2398 การศึกษาต่อต่างประเทศของพระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลชั้นสูง รวมทั้ง การว่าจ้างชาวต่างประเทศ จึงทำให้เกิดการรับแนวคิดของโลกตะวันตกในทุกด้าน (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2521: 2, 4-5)

เป็นที่สังเกตได้ว่า ระบบราชการที่ได้ปฏิรูปขึ้นนี้ มีความเป็นตะวันตกแต่เพียงโครงสร้างและรูปแบบ เนื่องจากการบริหารประเทศยังคงขึ้นกับพระราชวินิจฉัย ซึ่งทรงให้ความสำคัญต่อข้าราชการที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ระบบอาวุโส และความเป็นผู้ที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย (ปิยนาด บุนนาค, 2543: 130, 146) อาจกล่าวได้ว่า ระบบการศึกษานั้นยังอยู่ในขอบเขตการจัดการและควบคุมของรัฐ โดย

กลุ่มบุคคล คือ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นสำคัญ แต่จากสภาพการณ์ของประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากการปฏิรูประบบราชการ ระหว่างปี 2435-2453 พบว่า การใช้ทรัพยากรในการบริหารราชการเป็นไปอย่างจำกัด และต้องคำนึงถึงลำดับความสำคัญ อีกทั้งมีปัญหาการขาดแคลนบุคลากร กำลังคน ทำให้ต้องว่าจ้างชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการด้วยวงเงินที่สูง และพบว่า งบประมาณของกระทรวงธรรมการค่อนข้างน้อย เหตุเพราะรัฐต้องนำไปใช้ในการป้องกันประเทศ การจัดการปกครองบ้านเมือง การรักษาความสงบภายใน และการจัดการคมนาคมมากกว่าด้านการศึกษา (ปิยนถ บุนนาค, 2543: 150)

ภายใต้ข้อจำกัดทั้งทางด้านบุคลากรและงบประมาณ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบกับการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ได้ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนอย่างเป็นทางการเป็นระบบจำนวนมากขึ้นตามศักยภาพ อีกทั้งมีความพยายามอย่างยิ่งในการขยายการจัดการศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงด้วยการขยายการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค เพื่อทำการผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ ทั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์ของการศึกษาในการอบรมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ฝึกคนให้เข้ารับราชการ และประกอบอาชีพอื่น (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2544: 23, 30, 33)

การติดตามการเปลี่ยนแปลงยุคโรงเรียนฝึกหัดครูนี้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรก พ.ศ. 2435-2475 และช่วงที่สอง พ.ศ. 2475-2501 ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นโดยลำดับ ดังนี้

1. โรงเรียนฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2435-2475

การจัดการศึกษาเป็นไปตามการควบคุมและดูแลของระบบราชการ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2435-2475 ซึ่งเป็นเวลาคาบเกี่ยวใน 3 รัชกาล คือ รัชกาลที่ 5 (2435-2453) รัชกาลที่ 6 (2453-2468) และรัชกาลที่ 7 (2468-2475) นั้น รัฐได้ดำเนินการโดยผ่านทางกระทรวงประกาศแผนการศึกษาในลักษณะของ โครงการศึกษา และการประกาศใช้พระราชบัญญัติ เป็นสำคัญ อาทิ โครงการศึกษา ร.ศ. 111 (2435) พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเป้าหมาย กล่าวคือ จัดการศึกษาภาคบังคับและการประกอบอาชีพในสังคมเกษตรกรรม อย่างไรก็ดี ในช่วงปี 2435-2453 ปราบกฏโรงเรียนฝึกหัดครูที่ได้จัดตั้งขึ้นตามลำดับ คือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์วัดเทพศิรินทราวาส (2435) โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (2446) โดยที่โรงเรียนฝึกหัดครูแห่งที่ 1 และ 2 นี้ รวมกันเป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ในภายหลัง และนับเป็นโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา (2449) โรงเรียนฝึกหัดครูเมืองกรุงเก่า (2448) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ขณะเป็นมณฑลกรุงเก่า) โรงเรียนมัธยมสตรีวิทยา แผนกฝึกหัดครูหญิง (2450) และโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง (2450) รวม 5 แห่ง (กรมการฝึกหัดครู, 2535ก: 95-96, 2535, ลำดับที่ 6: 182)

หลักสูตรที่เปิดสอนระยะเริ่มแรกเมื่อ พ.ศ. 2435 มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทย และหลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาอังกฤษ (กรมการฝึกหัดครู, 2535) เพื่อเป็นครูสอนชั้นประถมศึกษา (กรมการฝึกหัดครู, 2516) ต่อมาได้เปิดสอนหลักสูตรครูมูลศึกษา ดังระบุกรณีของโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตกที่ผลิตครูสอนชั้นมูลศึกษาเพื่อส่งไปสอนตามหัวเมือง และกรณีโรงเรียน

ฝึกหัดอาจารย์ กำหนดหลักสูตร 2 ปี รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษา โดยเปิดสอน 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นมูลศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (กรมการฝึกหัดครู, 2516ก, 2535ก) ส่วนกรณีโรงเรียนฝึกหัดครูเมืองกรุงเทพฯ ได้จัดสอนวิชาสามัญอนุโลมตามหลักสูตรมัธยมศึกษา 1-2-3 แต่เพิ่มวิชาครู โดยคัดเลือกนักเรียนตามหัวเมืองในมณฑลกรุงเทพฯ คือ หัวเมืองกรุงเทพฯ อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี พรหมบุรี อินทร์บุรี และสิงห์บุรี มาฝึกหัดเป็นครูเพื่อส่งไปยังโรงเรียนต่างๆในมณฑล (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ลำดับที่ 6: 182) กล่าวโดยสรุปคือ โรงเรียนฝึกหัดครูดังกล่าว ทำการผลิตครูเพื่อสอนนักเรียนชั้นมูลศึกษาเป็นสำคัญ

จากการประกาศโครงการศึกษา ร.ศ. 111 (2435) นับเป็นครั้งแรกที่เริ่มแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศ โดยแบ่งการศึกษาของชาติเป็น 2 ระบบ คือ การศึกษาในกรุงเทพมหานคร กับการศึกษาใน "ตำบลบ้านนอก" ซึ่งระบบที่ 2 นี้มีแต่ชั้นมูลศึกษา นอกจากนี้ได้มีประกาศการจัดการเล่าเรียนในหัวเมืองฉบับหนึ่ง เพื่อการขยายการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ออกไปยังหัวเมืองในปี 2441 โดยจัดการศึกษาให้วัดเป็นโรงเรียนและมอบภาระงานสอนให้เป็นของพระภิกษุสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้มากขึ้น ด้วยงบประมาณที่จำกัด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527: 15) อย่างไรก็ตามก็ตีเหตุการณ์ในปี 2441 นี้ แสดงให้เห็นถึงสภาพการขาดแคลนครู และงบประมาณในการบริหารงานเป็นอย่างมากพร้อมด้วย

โดยสรุป การฝึกหัดครูในช่วง 2435-2453 มีพัฒนาการในการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ ได้รับการยอมรับว่าเป็นโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา รวมทั้ง เริ่มมีการขยายตัวในส่วนภูมิภาค ทำหน้าที่ผลิตนักเรียนครูตามความต้องการของรัฐเพื่อเป็นผู้สอนระดับต้น คือ ชั้นมูลศึกษาเป็นหลัก โดยที่ทิศทางได้ถูกกำหนดด้วยระบบราชการ

สังเกตได้ว่า ตลอดระยะเวลานับแต่จัดตั้งโรงเรียนอย่างเป็นระบบ และขยายการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ออกไปยังหัวเมือง จนถึงปี พ.ศ. 2453 นั้น ไม่ได้กำหนดไว้ว่า การเรียนเป็นหน้าที่แต่อย่างใด อีกทั้งการจัดการศึกษาช่วงปี 2453-2468 นี้ พบว่า เกิดปัญหาหลายประการ กล่าวคือ การผลิตคนเข้ารับราชการระดับต่ำและระดับกลางอึดตัวมาตั้งแต่ปี 2449 เกิดปัญหาคนว่างงาน บุตรหลานเกษตรกรเมื่อมาเรียนหนังสือแล้วไม่ยอมกลับไปทำเกษตรกรรมในถิ่นเดิม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2544: 11) ประกอบกับคนทั่วไปไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน แต่รัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาและมีความจำเป็นต้องขยายการศึกษาของมวลชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ในการสร้างความเจริญของประเทศ ดังนั้นรัฐจึงประกาศโครงการศึกษาหลายฉบับ นับแต่ พ.ศ. 2456 ว่า การฝึกคนเข้ารับราชการไม่ได้เป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา (วิทย์ วิศทเวทย์, 2544: 9, 30) รวมทั้งประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 กำหนดให้เด็กทุกคนที่มีอายุ 7 ขวบ ต้องเข้าโรงเรียนจนกระทั่งอายุ 14 ขวบ รวมทั้งพยายามชักจูงให้ประชาชนประกอบอาชีพอื่น และเกิดแนวคิดจะใช้ระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือ โดยจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูฝึกกรรมในมณฑลไม่น้อยกว่ามณฑลละโรงเรียน จึงทำให้ความต้องการครูเพิ่มมากขึ้น ทั้งในระดับสายสามัญและวิชาชีพ ในช่วงปี 2453-2468 มีโรงเรียน

ฝึกหัดครูที่จัดตั้งเพิ่มเติมอีกตามลำดับ คือ โรงเรียนเบญจมราชาลัย (2456) โรงเรียนประจำมณฑลนครราชสีมา (2457) โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา (2462) โรงเรียนฝึกหัดครูศึกษกรรรม จังหวัดนครปฐม (2465) โรงเรียนฝึกหัดครูมูลมณฑลนครสวรรค์ (2465) โรงเรียนฝึกหัดครูศึกษกรรรมมณฑลอุดร (2466) โรงเรียนฝึกหัดครูศึกษกรรรมมณฑลพายัพ (วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2527: 10-11) และโรงเรียนประถมศึกษกรรรมจังหวัดมหาสารคาม (2468) รวมทั้งสิ้น 8 แห่ง โดยที่เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูศึกษกรรรมจำนวน 4 แห่ง ทั้งนี้ได้เปิดสอนเพิ่มเติมในหลักสูตรประกาศนียบัตรจังหวัด (ครู ว.) แผนกศึกษกรรรม และหลักสูตรครูมูลศึกษกรรรม

โดยสรุป การฝึกหัดครูในช่วง 2453-2468 มีพัฒนาการในการจัดตั้งเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสายวิชาชีพ คือ กศึกษกรรรม เพิ่มเติมขึ้นจากสายสามัญ ทั้งนี้ทำหน้าที่ผลิตครูตามความต้องการของรัฐเพื่อเป็นผู้สอนระดับต้น คือ ชั้นมูลศึกษาเป็นหลัก โดยที่ทิศทางยังถูกกำหนดด้วยระบบราชการเช่นเดียวกับช่วง 2435-2453

สำหรับการจัดการศึกษาช่วง 2468-2475 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยังพบการจัดการฝึกหัดครูทั้งสายสามัญและสายวิชาชีพคือ กศึกษกรรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่สามารถผลิตครูศึกษกรรรมได้มากนัก พบว่า ในปี พ.ศ. 2474 มีนักเรียนครูประถมศึกษกรรรมสำเร็จการศึกษา 66 คน ครูมูลศึกษกรรรม 60 คน รวมทั้ง 2 ระดับ จำนวน 126 คน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และค่านิยมในการเป็นข้าราชการ กล่าวคือ การขาดแคลนงบประมาณ และการผลิตครูศึกษกรรรมเป็นงานใหม่มีปัญหเกี่ยวกับบุคลากรและความพยายามในการเปลี่ยนทัศนคติของราษฎรให้หันมาประกอบอาชีพกศึกษกรรรมไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 76-77) นอกจากนี้ ยังพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการประถมศึกษา คือ คุณภาพครูและการขาดแคลนครู ทั้งนี้เนื่องมาจาก มีผู้สมัครเป็นครูประชบาลน้อย อีกทั้งมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานต่ำ เหตุเพราะเงินเดือนครูต่ำ รวมทั้งประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้ขาดแคลนเงิน จึงส่งผลให้การขยายตำบลที่ประกาศบังคับการศึกษาไม่เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี ช่วงเวลา 2468-2475 นี้ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นอีก 3 แห่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูศึกษกรรรม จังหวัดราชบุรี (2469) โรงเรียนฝึกหัดครู (หญิง) เพชรบุรีวิทยาลัยกกรม (2475) โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร (2477) ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ (2461) โดยที่เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูศึกษกรรรม 1 แห่ง ทั้งนี้หลักสูตรที่เปิดสอนเพิ่มเติม คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรมณฑล ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีการเรียนวิชาศึกษกรรรมร่วมกับวิชาสามัญ และวิธีสอน โดยที่วิชาศึกษกรรรมเทียบได้กับหลักสูตรฝึกหัดครูศึกษกรรรม (กรมการฝึกหัดครู, 2516) นอกจากนี้พบว่า รัฐได้พยายามส่งเสริมการกศึกษกรรรมอย่างมาก โดยมีการกำหนดหมวดวิชาศึกษกรรรมและหลักสูตรการสอนวิชาการศึกษาเฉพาะปลูกในหมวดวิชาครูไว้ในหลักสูตรครูมูลด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2468: 15-18) รวมทั้ง กำหนดการฝึกหัดการสอนและหน้าที่ของนักเรียนฝึกหัดครูมูลไว้ ดังข้อความที่ปรากฏในระเบียบการโรงเรียนฝึกหัดครูมูลและหลักสูตรประโยคครูมูล ว่า

ประกาศใช้พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 การยกฐานะครูในโรงเรียนประชาบาลเป็นข้าราชการ พ.ศ. 2491 และการเร่งรัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประชาบาล พ.ศ. 2492 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526)

ในช่วงเวลา 2475-2494 นี้ ปรากฏว่ามีโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นอีก 11 แห่ง คือ โรงเรียนสตรีประจำมณฑลพิษณุโลก เฉลิมขวัญสตรี (2476) โรงเรียนอาชีวศึกษกรรม จังหวัดยะลา (2477) โรงเรียนมัธยมวิสามนัญการเรือน (2477) โรงเรียนฝึกหัดครูหญิงนครปฐม (2479) โรงเรียนสตรีลวะศรี ลพบุรี (2479) โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2479) ซึ่งเปลี่ยนแปลงมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูกรุงเทพฯ เนื่องจากทางราชการยุบเลิกมณฑลต่างๆ ในปี 2476 โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดอุดรดิตถ์ (2479) โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย (2480) โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดฉะเชิงเทรา (2483) โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม (2484) และโรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี (2491) ทั้งนี้ได้เปิดสอนเพิ่มเติมในหลักสูตรประกาศนียบัตรครูประชาบาล หลักสูตรครูมัธยมศึกษาชั้นต้น และหลักสูตรครูการอนุบาลและครูการเรือน อย่างไรก็ตาม หลักสูตรประกาศนียบัตรครูประชาบาลในปี 2479 นั้นเป็นหลักสูตร 1 ปี เปิดที่โรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรวัดบวรนิเวศ (โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร) และโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อเร่งผลิตครูให้ออกไปสอนในชนบทซึ่งยังขาดแคลนครูอีกมากโดยภายหลังได้ปรับให้มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นหลักสูตร 3 ปี

สำหรับช่วงปี 2494-2501 การจัดการศึกษายังคงได้รับผลสืบเนื่องมาจาก การประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ที่มีจุดประสงค์จะขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี อีกทั้งการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูให้เพียงพอกับการขยายตัวทางการศึกษานั้นยังไม่สามารถทำได้ จึงส่งผลให้จำเป็นต้องรับผู้ที่ไม่มีความรู้มาเป็นครูจำนวนมาก ซึ่งปรากฏว่าทางกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ. 2494 เพื่อกำหนดให้ครูเหล่านี้ได้เรียนวิชาครูและวิชาบางอย่างเป็นพิเศษให้สามารถเลื่อนวิทยฐานะสูงขึ้น ดังปรากฏในคำแถลงการณ์กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง สิทธิในการสมัครสอบวิชาชุดครู กระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2495 ว่า

...ปรากฏว่ามีผู้ร้องเรียนไปยังกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า ระเบียบว่าด้วยการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ. 2494 ที่วางขึ้นใหม่ เป็นการรอนสิทธิของผู้ที่ได้เคยเป็นครูมาแล้ว โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้ลาออกจากหน้าที่ครู มีสิทธิสมัครสอบ เพื่อเลื่อนวิทยฐานะครูได้เหมือนกับผู้ที่กำลังทำหน้าที่ครูอยู่...

...กระทรวงศึกษาธิการชี้แจงว่า ความมุ่งหมายอันแท้จริงในการจัดวางระเบียบนี้ เนื่องจากที่ว่า ยังไม่อาจจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นได้เพียงพอต่อการขยายตัวของการศึกษา จำเป็นต้องรับบุคคลที่เคยรับการอบรมสั่งสอนมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูเข้าเป็นครูเป็นจำนวนมาก ซึ่งขณะนี้กำลังประจำทำการสอนอยู่ในโรงเรียนต่างๆ กระทรวงศึกษาธิการ มีความประสงค์จะให้ครูประเภทนี้ได้เรียนวิชาครูและวิชาบางอย่างเป็นพิเศษ สำหรับนำไปใช้ในการอบรมสั่งสอน

นักเรียนโดยเฉพาะ และให้มีทางได้เลื่อนวิทยฐานะสูงขึ้นโดยลำดับตามความสามารถของตน เพื่อการอบรมสั่งสอนจะได้มีคุณภาพสูงขึ้น ... (กระทรวงศึกษาธิการ, 2495: 1231)

นอกจากนี้ยังพบสาเหตุสำคัญ คือการที่ไทยได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (UNO) และองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งส่งผลให้มีการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของประเทศทุกระดับ โดยรัฐบาลไทยได้รับการสนับสนุนจาก 2 องค์การ คือ องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ และองค์การบริหารเทคกิกแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (USOM) ทั้งนี้ นับว่าเป็นปรากฏการณ์สำคัญอีกครั้งที่เป็นอิทธิพลของประเทศทางตะวันตก อย่างชัดเจน โดยพบว่า เกิดโครงการสำคัญ อาทิ โครงการทดลองและส่งเสริมการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา โครงการศูนย์การอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.) (สำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527: 32-33) รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารที่สำคัญ คือ จัดตั้ง กรมการฝึกหัดครูในปี พ.ศ. 2497 พร้อมทั้งยกเลิกระบบการฝึกหัดครูเดิม โดยเริ่มใช้ระบบการฝึกหัดครู แบบ 2-2-2 และการเรียนการสอน การวัดผล ใช้ระบบหน่วยกิตและระบบเกรดแบบระดับคะแนน อีกทั้ง ได้ริเริ่มโครงการฝึกหัดครูชนบทขึ้นในปี 2499 นี้ด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 7-8, 2535, ลำดับที่ 6: 207-208)

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลา 2494-2501 นี้ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มเติมอีก 3 แห่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษาธนบุรี (2496) วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี (2497) และ โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช (2500) โดยที่การจัดการฝึกหัดครูที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงมีลักษณะ พิเศษ คือ เป็นรูปแบบวิทยาลัยที่ได้มาจากประเทศตุรกี ทั้งนี้หลักสูตรที่เปิดสอนเพิ่มเติมขึ้น คือ หลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาซึ่งเริ่มในปี 2498 และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (อาชีวศึกษา) ซึ่งเริ่มในปี 2499 (กรมการฝึกหัดครู, 2516ก)

สรุปได้ว่า การฝึกหัดครูในช่วง 2475-2501 ยังคงมีพัฒนาการเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อผลิตครู สำหรับการศึกษาระดับมัธยม และขยายเพิ่มในสายวิชาชีพนอกเหนือจากกลไกเดิม คือ วิชาการเรือน และวิชาการช่างสตรี (อาชีวศึกษา) รวมทั้งในตอนปลายของช่วงนี้ได้มีการจัดโครงสร้างการบริหารการ ฝึกหัดครูเป็นหน่วยงานเฉพาะและพัฒนาาระบบหลักสูตรขึ้นใหม่ด้วย โดยที่ทิศทางเป็นไปภายใต้การกำกับ ของระบบราชการตามลำดับสายการบริหารบังคับบัญชา คือ กรมการฝึกหัดครูและกระทรวงศึกษาธิการ

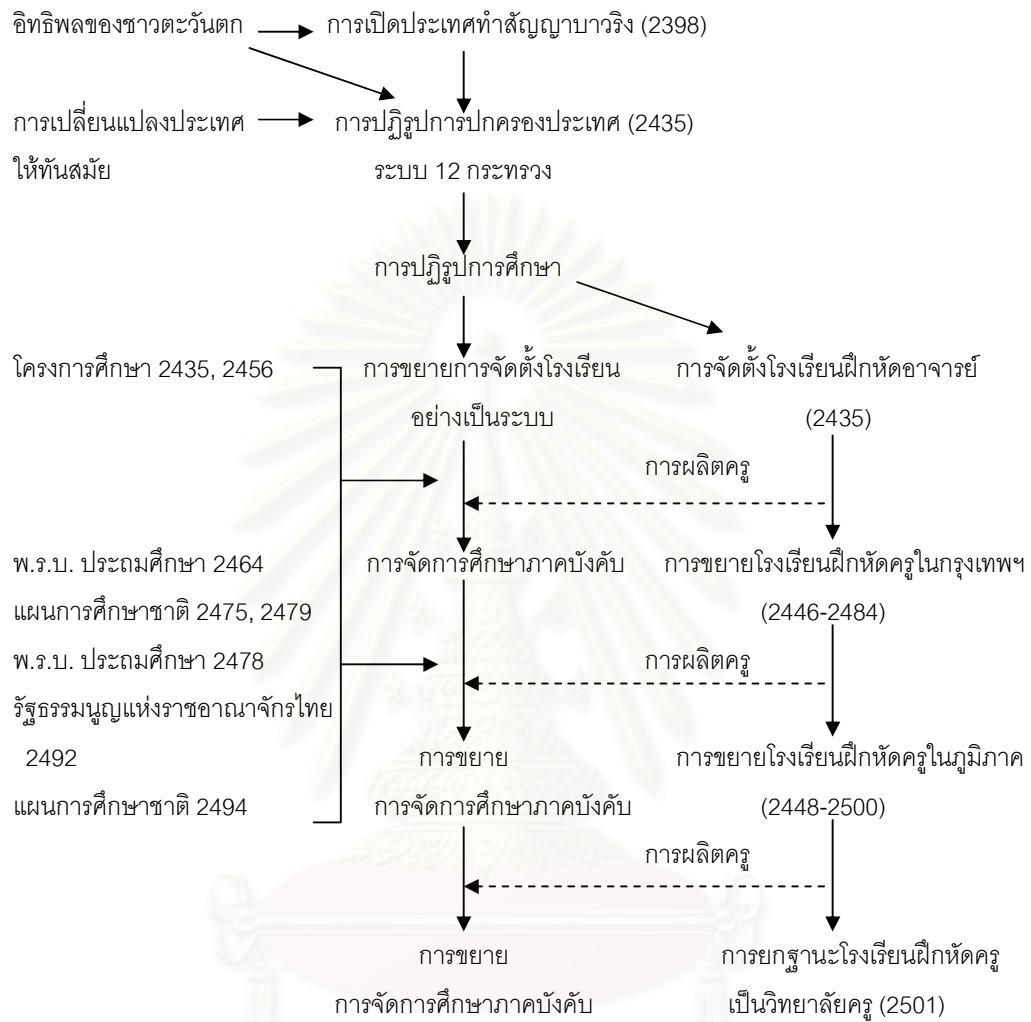
3. การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501)

บทสรุปจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ อาจชี้ชัดได้ในระดับหนึ่งจากการปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียน ฝึกหัดครูในระยะ พ.ศ. 2435-2501 ที่มีปัจจัยเกี่ยวข้องคือ โครงสร้างหลักของสังคม ได้แก่ ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมวัฒนธรรมส่งผลให้การฝึกหัดครูได้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการและเป็น จุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏในเวลาต่อมา โดยเริ่มจากการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก คือ โรงเรียน

ฝึกหัดอาจารย์ แล้วขยายการจัดตั้งเพิ่มขึ้นทั้งในกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายหลักในการผลิตครูระดับต่างๆ ให้เพียงพอทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณสำหรับการจัดการศึกษาภาคบังคับ และการประกอบอาชีพตามสภาพสังคมไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรมเป็นหลัก

เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่สำคัญโดยสรุปตามลำดับ คือ การเปิดประเทศด้วยการทำสัญญาบาวริง (2398) ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย ซึ่งเริ่มต้นด้วยการปฏิรูปการปกครองประเทศโดยจัดเป็นระบบกระทรวง (1 เมษายน 2435) จึงส่งผลให้เกิดการจัดตั้งกระทรวงธรรมการและเกิดการปฏิรูปการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเตรียมประชาชนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตก ทำให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนอย่างเป็นระบบ และจำเป็นต้องขยายการผลิตครูอย่างกว้างขวาง เพื่อรองรับการจัดการศึกษาภาคบังคับ โดยเริ่มจากการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก (12 ตุลาคม 2435) อีกทั้งขยายการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มเติมทั้งในกรุงเทพมหานคร (2446-2484) และในส่วนภูมิภาค (2448-2500) ทั้งนี้พบว่า ภายในช่วงเวลา 2435-2501 มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ซึ่งส่วนหนึ่งได้พัฒนามาเป็นวิทยาลัยครูและสถาบันราชภัฏโดยลำดับจำนวน 24 แห่ง และในที่สุดเริ่มประกาศยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูในปี 2501 จำนวน 5 แห่ง จากข้อมูลทีกล่าวมาแล้วทั้งหมดอาจสรุปนำเสนอผังแผนภูมิที่ 7 และเพื่อให้เกิดความเข้าใจจึงระบุชื่อโรงเรียนที่เป็นจุดกำเนิดแรก ชื่อโรงเรียนฝึกหัดครู และชื่อวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในภายหลังไว้ประกอบกับปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย (ตารางที่ 3) ทั้งนี้สรุปโดยใช้แหล่งข้อมูลเอกสารจากกรมการฝึกหัดครูและของสถาบันที่สอดคล้องกันเป็นหลัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 7 การปรับเปลี่ยนในยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 โรงเรียนฝึกหัดครูที่เป็นจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏ 24 แห่ง

ชื่อโรงเรียนที่เป็นจุดกำเนิดแรก (ร.ร.)	โรงเรียนฝึกหัดครู (ฝค.)	วิทยาลัยครู (วค.)
1. ร.ร.ฝึกหัดอาจารย์วัดเทพศิรินทราวาส (2435)	ฝค.พระนคร (2490)	วค.พระนคร (2509)
2. ร.ร.ฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (2446)	ฝค.บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา (2457)	วค.บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา (2501)
3. ร.ร.ฝึกหัดครูมณฑลกรุงเก่า (2448)	ฝค.พระนครศรีอยุธยา (2491)	วค.พระนครศรีอยุธยา (2510)
4. ร.ร.ประจำมณฑลนครราชสีมา (2457)	ฝค.นครราชสีมา (2499)	วค.นครราชสีมา (2502)
5. ร.ร.มหาวิทยาลัย จังหวัดสงขลา (2462)	ฝค.สงขลา (2498)	วค.สงขลา (2504)
6. ร.ร.ฝึกหัดครูมณฑลนครสวรรค์ (2465)	ฝค.นครสวรรค์ (2487)	วค.นครสวรรค์ (2511)
7. ร.ร.ฝึกหัดครูกลกิรรมมณฑลอุดร (2466)	ฝค.อุดรธานี (2499)	วค.อุดรธานี (2503)
8. ร.ร.ฝึกหัดครูมณฑลพายัพ (2467)	ฝค.เชียงใหม่ (2490)	วค.เชียงใหม่ (2503)
9. ร.ร.ฝึกหัดครูประถมกสิกรรม จังหวัดมหาสารคาม(2468)	ฝค.มหาสารคาม (2473)	วค.มหาสารคาม (2505)
10. ร.ร.ฝึกหัดครูกสิกรรม จังหวัดราชบุรี (2469)	ฝค.เพชรบุรี (2491)	วค.เพชรบุรี (2512)
11. ร.ร.ฝึกหัดครู(หญิง)เพชรบุรีวิทยาลัย	ฝค.เพชรบุรีวิทยาลัย (2475)	วค.เพชรบุรีวิทยาลัย (2513)
12. ร.ร.สตรีประจำมณฑลพิษณุโลก (2476)	ฝค.พิบูลสงคราม (2499)	วค.พิบูลสงคราม (2504)
13. ร.ร.อาชีพกสิกรรมจังหวัดยะลา (2472)	ฝค.ยะลา (2477)	วค.ยะลา (2513)
14. ร.ร.มัธยมวิสามัญการเรือน (2477)	ร.ร.การเรือนพระนคร (2483)	วค.สวนดุสิต (2504)
15. ร.ร.ประถมิวิสามัญแผนกการช่าง (2477)	ฝค.(หญิง)นครปฐม (2479)	วค.นครปฐม (2513)
16. ร.ร.สตรีลวะศรี (2479)	ร.ร.สตรีฝึกหัดครูลพบุรี (2483)	วค.เทพสตรี (2511)
17. ร.ร.ฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัด อุดรดิตถ์ (2479)	ฝค.อุดรดิตถ์ (2491)	วค.อุดรดิตถ์ (2511)
18. ร.ร.สวนสุนันทาวิทยาลัย (2480)	ร.ร.สวนสุนันทาวิทยาลัย	วค.สวนสุนันทา (2501)
19. ร.ร.สตรีฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัด ฉะเชิงเทรา (2483)	ฝค.ฉะเชิงเทรา (2498)	วค.ฉะเชิงเทรา (2513)
20. ร.ร.ฝึกหัดครูมัธยม (2484)	ฝค.มัธยม	วค.จันทเกษม (2501)
21. ร.ร.ฝึกหัดครูอุบลราชธานี (2491)	ฝค.อุบลราชธานี	วค.อุบลราชธานี (2501)
22. ร.ร.ฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษา ธนบุรี (2498)	ฝค.ธนบุรี (2504)	วค.ธนบุรี (2513)
23. วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง (2497)	วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง	วค.หมู่บ้านจอมบึง (2513)
24. ร.ร.ฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช (2500)	ฝค.นครศรีธรรมราช	วค.นครศรีธรรมราช (2512)

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยภายนอกที่เป็นสาเหตุผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนในช่วงปี 2435-2501 จำแนกและอธิบายได้โดยลำดับ ดังนี้

1. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ อิทธิพลของชาวตะวันตก การเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย ความต้องการของประชาชนในการเข้ารับราชการ และการเพิ่มของประชากรหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้รัฐต้องจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ และมีการเตรียมครูให้เพียงพอ เพื่อให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้ ประกอบอาชีพ และปรับตัวรับกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศ ความนิยมในการเข้าเรียน การศึกษาภาคบังคับของประชาชนส่วนใหญ่ค่อนข้างต่ำ ทำให้รัฐต้องควบคุมโดยผ่านทางโครงการศึกษา แผนการศึกษาชาติ และพระราชบัญญัติประถมศึกษา รวมทั้งการเกิดภาวะสงครามช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457-2461) และครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484-2488) ได้ส่งผลต่อการเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงรัชกาลที่ 5 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ซึ่งส่งผลให้งบประมาณไม่เพียงพอและจำเป็นต้องใช้งบประมาณส่วนใหญ่ไปในการดูแลและพัฒนาประเทศมากกว่าด้านการศึกษา

3. ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การปฏิรูประบบการปกครองประเทศเป็นระบบราชการภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช และระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งควบคุมดูแลให้การจัดการศึกษาแก่ประชาชนเป็นไปตามความต้องการของรัฐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาและทำหน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพสังคมวัฒนธรรมแบบพุทธเกษตร ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการผนวกการจัดการศึกษาเบื้องต้น โดยอิงอาศัยการสอนในระบบวัดเข้าช่วย เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการผลิตครู และมีความจำเป็นต้องจัดหลักสูตรให้เป็นไปตามสภาพที่ประชาชนมีอาชีพหลักทางการเกษตร

5. ปัจจัยทางระบบการศึกษา ได้แก่ ระบบการศึกษาที่บริหารงานแบบระบบราชการ ปรัชญาการศึกษาเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ ประกอบอาชีพตามสภาพสังคมเกษตร และเป็นพลเมืองดีของประเทศ การประกาศใช้โครงการศึกษา แผนการศึกษาชาติ และพระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งควบคุมให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามความต้องการของรัฐ

จากปัจจัยหลักภายนอกดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลต่อปัจจัยภายใน คือ บุคลากร และงบประมาณ กล่าวคือ การจัดการศึกษา และการฝึกหัดครู อยู่ในระบบราชการ ได้รับการควบคุมทั้งบุคลากร และงบประมาณโดยตรง ซึ่งขึ้นกับปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยทางการเมืองเป็นสำคัญ โดยที่การจัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาบุคลากร ได้รับพิจารณาไม่น้อยขึ้นกับสภาวการณ์ของประเทศ สภาพเศรษฐกิจและการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาของผู้บริหารระดับสูงโดยเฉพาะในระดับกระทรวง

จากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูอย่างเป็นระบบ โดยที่ตลอดระยะเวลาของยุคโรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435-2501) ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของ

สถาบันราชภัฏนั้น มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูและได้ขยายการดำเนินงานเพิ่มขึ้น โดยลำดับเป็นจำนวน 24 แห่ง รวมทั้งได้รับการพัฒนาสถานภาพให้สูงขึ้น คือ เริ่มมีการยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู โดยมีบทบาทหลัก คือ การผลิตครู เพื่อการจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นสำคัญภายใต้หลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงตามลำดับ จากหลักสูตรวิชาสามัญและเพิ่มหลักสูตรวิชาชีพในระยะต่อมา ซึ่งได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทย และครูสอนภาษาอังกฤษ ประกาศนียบัตรประโยคครูมูลศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรจังหวัดแผนกกิจกรรม ประกาศนียบัตรครูมูลศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรจังหวัดแผนกกิจกรรม ประกาศนียบัตรครูมูลศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรครูมัธยมศึกษา สอนชั้นต้น หลักสูตรครูวิชาการเรียน ครูอนุบาล และการช่างสตรี ร่วมด้วย

อย่างไรก็ดี ในตอนปลายของยุคโรงเรียนฝึกหัดครูนี้ ได้เริ่มปรากฏพัฒนาการจากการเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูไปเป็นวิทยาลัยครู และมีทิศทางจากระบบโครงสร้างการบริหารในระบบราชการ โดยจัดเป็นหน่วยงาน คือ กรมการฝึกหัดครู ควบคุมดูแลโดยเฉพาะ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจจัดการศึกษา คือ การผลิตครูซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก และในขณะเดียวกันได้ปรับเปลี่ยนทั้งหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เข้าสู่ระบบสากล ทั้งนี้เป็นผลมาจากการรับแนวคิดของทางตะวันตกโดยผ่านทางการศึกษาต่อและดูงานของข้าราชการและนักเรียนทุนรัฐบาลของกระทรวงศึกษาธิการ และการได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ และองค์การต่างประเทศ

ปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

การนำเสนอปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

1.1 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501-2504

1.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2501-2504

1.1.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2501-2504

1.2 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2504-2515

1.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2504-2515

1.2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504-2515

1.3 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515-2528

1.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2515-2528

1.3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2515-2528

1.4 การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

2. ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2528-2535

2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2528-2535

2.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

3. ยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)
 - 3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2535-2546
 - 3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2535-2546
 - 3.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)
4. สรุปการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ
5. การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ

เนื่องจากระบบการศึกษาไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นต้นมานั้น ระบบการศึกษายังคงเป็นกลไกทางสังคมของรัฐมาโดยตลอด ซึ่งรัฐเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงต่อการควบคุม และจัดการศึกษาให้ดำเนินไปในทิศทางที่เป็นไปตามความต้องการของรัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจผ่านทางนโยบายของคณะรัฐบาล ซึ่งกำหนดเป็นภาพกว้าง และปรับเปลี่ยนแตกต่างกันในแต่ละคณะรัฐมนตรี และผ่านทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งระบุรายละเอียดเป็นนโยบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนการจัดการศึกษาภาคบังคับ การฝึกหัดครู และการอุดมศึกษา ยังคงมีระบบการบริหารจัดการเป็นระบบราชการ และได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม พบว่า ปัจจัยหลักที่เป็นโครงสร้างของสังคม ก็คือ การเมือง ร่วมกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายในของระบบการศึกษา อาทิ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นที่มาตามเป้าหมาย

สำหรับสถาบันราชภัฏซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษามีพัฒนาการและทิศทางที่ปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยดังกล่าวเช่นเดียวกัน อีกทั้ง ปรากฏความแตกต่างที่มีลักษณะเฉพาะของสถาบันในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 ช่วง ตามสถานภาพที่ปรับเปลี่ยนไป คือ ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528) ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535) และยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546) เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงนำเสนอในประเด็น ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ โดยระบุเป็นปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน ประกอบกับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบัน เป็นลำดับต่อเนื่องกันไป

1. ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

การศึกษาของประเทศในช่วงนับจาก พ.ศ. 2494 พบว่ามีการส่งเสริมการศึกษาโดยรัฐทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ขยายตัวอย่างมาก สังเกตได้ว่า ได้ดำเนินการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนโรงเรียนประถมศึกษาเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 ทุกตำบลใน ปี พ.ศ. 2496 และสามารถจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ครบทุกอำเภอใน ปี พ.ศ. 2499 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 108) ซึ่งส่งผลให้ความต้องการครูยังคงมีอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ รัฐเองก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของการผลิตครูอย่างพอเพียง ดังสรุปสาระที่ระบุไว้ในนโยบายของคณะรัฐมนตรีนับแต่คณะที่ 23-28 ที่บริหารประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2492-2500 คือ จะ

เพิ่มจำนวนครูอาจารย์ ปรับปรุงสมรรถภาพของครูอาจารย์ ขยายโรงเรียน ส่งเสริมการศึกษาประชาบาล การศึกษาในส่วนภูมิภาค เร่งรัดการผลิตครูให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับนักเรียน และส่งเสริมให้ครูมีเสถียรภาพ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วิโรจน์ สารัตนะ, 2536: 27-31) นอกจากนี้พบว่า กระทรวงศึกษาธิการได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ในช่วงปี พ.ศ. 2494-2500 เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทั้งนี้ สืบเนื่องจากความสามารถของผู้บริหารระดับกระทรวง และการให้ความสำคัญของการปรับปรุงการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 125) อย่างไรก็ตาม การผลิตครูในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ยังไม่เพียงพอทั้งแง่ปริมาณและคุณภาพ ดังปรากฏในโอวาทของ พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งให้แก่แก่นักเรียนฝึกหัดครูที่ได้รับประกาศนียบัตร เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2498 ณ โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ดังนี้

...ปีนี้เป็นปีที่สามารผลิตครูมัธยมประเภทวิชาการทำงานสันตและครูพลศึกษา ซึ่งมีความรู้พลศึกษาและสุขศึกษา ตามหลักสูตรสำเร็จรุ่นแรกด้วย จะเห็นได้ว่า ปีหนึ่งๆ กระทรวงศึกษาธิการสร้างครูขึ้นมาใช้น้อย เฉพาะสี่กรมนี้ ก็เป็นจำนวนถึงพันกว่าคน แล้วยังมีที่สำเร็จจากสถานศึกษาอื่น ซึ่งมีได้มาเข้าพิธีในวันนี้ก็มีอีก แต่กระนั้น กระทรวงศึกษาธิการก็ยังมีความต้องการครูอีกเป็นจำนวนมากมาย...

...การเป็นครูมิใช่ว่าจะไม่มีทางก้าวหน้า การเลื่อนขั้นและอันดับเงินเดือนก็ไม่แตกต่างกับข้าราชการพลเรือนประเภทอื่น เดียวนี้กรมการฝึกหัดครูก็ตั้งขึ้นแล้ว กรมนี้มีโครงการฝึกหัดครูหลายชนิด ครูวุฒิ ป.ป. อย่างที่รับประกาศนียบัตรในวันนี้ ต่อไปจะไม่มีแล้ว คณะกรรมการฝึกหัดครูกำลังปรับปรุงหลักสูตรใหม่ จะให้เรียนหลักสูตร 2 ปี แทน 3 ปี แล้วจะได้รับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาแทนประกาศนียบัตรประโยคครูประถม...

(มังกร พรหมโยธี, 2498: 316-7)

จึงเห็นได้ว่า การผลิตครูเป็นงานสำคัญที่วิทยาลัยครูต้องดำเนินงานต่อจากยุคโรงเรียนฝึกหัดครู ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในช่วงรอยต่อระหว่างปลายยุคโรงเรียนฝึกหัดครูกับต้นยุควิทยาลัยครูนี้ รัฐบาลได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาคาดแคลนครูอย่างเป็นระบบ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งกรมการฝึกหัดครู และดำเนินโครงการปรับปรุงการศึกษาด้วยความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ

เนื่องจากยุควิทยาลัยครูมีระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501-2528 รวม 27 ปี จึงแยกวิเคราะห์เหตุการณ์เป็นช่วงเวลา 3 ช่วง โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเกณฑ์ คือ ในช่วงแรกปี พ.ศ. 2501-2504 ซึ่งเป็นระยะเวลาก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ในช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2504-2515 ซึ่งเป็นระยะเวลาดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 และในช่วงที่ 3 ปี พ.ศ. 2515-2528 ซึ่งเป็นระยะเวลาดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3-5 ทั้งนี้พบการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยหลักโดยลำดับ คือ

1.1 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501-2504

วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501-2504 มีปัจจัยเกี่ยวข้องและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนดังนี้

1.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2501-2504

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาท ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง คือ

1.1.1.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในช่วงนี้ ได้แก่

1) ปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติเพื่อแบ่งส่วนราชการให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการผลิตครู การบริหารงานโดยระบบราชการ ทำให้สามารถแต่งตั้งบุคคลที่มีความสามารถมารับผิดชอบในการควบคุมและดูแลงานการฝึกหัดครู อีกทั้งผู้บริหารระดับกระทรวงได้ถ่ายทอดอุดมการณ์การบริหารราชการแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานการฝึกหัดครู นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลคณะที่ 29 ได้ระบุว่า จะทำนุบำรุงการศึกษามากยิ่งขึ้น ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ยกเว้นการศึกษาในส่วนภูมิภาคให้สูงขึ้น เร่งการผลิตครู และปรับปรุงหลักสูตร วิธีการวัดผลการศึกษา (วิโรจน์ สารรัตน์, 2536: 333)

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ ภาวะเศรษฐกิจ พบว่า รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นค่อนข้างต่ำและมีการตกต่ำของราคาสินค้าสำคัญที่ส่งออกนอกประเทศ ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1

3) ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคม คือ อิทธิพลของชาวตะวันตก ที่ได้ให้ความร่วมมือและสนับสนุนด้านวิชาการ โดยให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านงบประมาณ ผู้เชี่ยวชาญ และอุปกรณ์สำคัญ และความต้องการครูในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษายังคงปรากฏอยู่ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-2499 คือ เพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 2 ต่อปี ตามที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506)

4) ปัจจัยทางระบบการศึกษา

ปัจจัยทางระบบการศึกษา คือ การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของต่างประเทศ โดยต้องการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้เข้ากับระบบสากลและเน้นให้จัดการศึกษาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 143)

1.1.1.2 ปัจจัยภายใน

ในส่วนของปัจจัยภายในที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ซึ่งกำหนดหน้าที่เฉพาะส่วนชัดเจน และควบคุมการบริหารโดยตรงโดยอธิบดีกรมการฝึกหัดครู มีการกำหนดนโยบายการดำเนินงาน วางแผนการบริหารจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณที่มีข้อจำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

รวมทั้ง ยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาคมเพื่อมุ่งพัฒนาประเทศ ทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม โดยเน้นการให้ความสำคัญแก่ส่วนภูมิภาคเป็นสำคัญ

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้กรมการฝึกหัดครู โรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครู ทำหน้าที่หลัก คือ การผลิตครูและการอบรมครู เพื่อส่งเสริมวิทยฐานะให้สามารถทำการสอนได้อย่างมีคุณภาพสูงขึ้น กล่าวคือ การแก้ปัญหาคาดแคลนครูได้รับการดูแลอย่างเป็นระบบ โดยรัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2497 จัดตั้งกรมการฝึกหัดครู และคัดสรรบุคลากรที่มีความสามารถสูงเป็นอธิบดี ทำให้เกิดโครงการผลิตครูระยะยาว และโครงการฝึกหัดครูชนบทเพื่อผลิตครูให้มีคุณลักษณะเหมาะแก่การปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาค ทั้งในหน้าที่การสอนและการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงมหาดไทย รวมทั้ง ได้ร่วมมืออย่างต่อเนื่องในการนำโรงเรียนฝึกหัดครูเข้าไปเป็นกลไกหนึ่งของโครงการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นโครงการร่วมของทุกกรมในกระทรวงศึกษาธิการ อย่างไรก็ดี จากโครงการหลักทั้งสามที่กล่าวแล้ว ยังก่อให้เกิดโครงการสำคัญสืบเนื่องต่อมาอีก อาทิ โครงการฝึกหัดครูและบริการการศึกษา โครงการฝึกอบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์บังคับเรียน (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 33-57)

กล่าวได้ว่า ปัจจัยการเมืองเป็นปัจจัยภายนอกที่เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการจัดโครงสร้างการบริหารงานการฝึกหัดครูที่ชัดเจนและการบริหารจัดการที่มีอุดมการณ์ยึดมั่นในการพัฒนาชนบทเป็นสำคัญ ส่งผลให้การดำเนินงานการผลิตครูเป็นไปอย่างต่อเนื่องภายใต้ข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ บุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยน คือ พลเอกมังกร พรหมโยธี กล่าวคือ ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2494-2500) ได้ดำเนินการยกคุณภาพการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคทั้งโดยทางกฎหมายคือผลักดันการจัดตั้งกรมการฝึกหัดครูและกำหนดโครงสร้าง (ภาคผนวก ก ตารางที่ 8) เพื่อให้เกิดเอกภาพในการดำเนินงาน ขณะเดียวกันได้มีการวางตัวบุคคลที่มีประสบการณ์ให้ดำเนินงานและถ่ายทอดอุดมการณ์แก่ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู ทำให้ได้สานงานต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่ง นอกจากนี้บุคคลที่มีบทบาทสำคัญ คือ อาจารย์บุญถิ่น อัตถากร ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีอย่างยาวนานระหว่างปีพ.ศ.2500-2513 และเป็นผู้วางรากฐานงานสำคัญจำนวนมาก อาทิ การวางแผนระยะยาวเพื่อพัฒนาบุคลากร การวางแผนโครงการผลิตครูระยะยาว 10 ปี การวางตำแหน่งวิทยาลัยครูอย่างเป็นระบบเพื่อขยายงานการผลิตครูการทำโครงการฝึกหัดครูชนบทโดยใช้แนวคิดโรงเรียนชุมชน เป็นต้น

ในช่วงเวลานี้ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญคือ อุดมการณ์ของประชาคม การบริหารจัดการด้านบุคลากร และงบประมาณ กล่าวคือ

1) อุดมการณ์ของประชาคม

การปฏิบัติงานของข้าราชการกรมการฝึกหัดครู ได้ยึดมั่นในอุดมการณ์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจาก พลเอกมังกร พรหมโยธี และอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร เพื่อดำเนินงานด้านการศึกษาให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติ ทั้งในแง่สังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง ทั้งนี้ โดยผ่านทางกรจัดการศึกษาให้กระจายสู่

ประชาชนโดยเฉพาะส่วนภูมิภาค ด้วยเหตุผลที่ว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความเจริญของประเทศ กล่าวคือ อาจารย์บุญถิ่นได้รับแนวคิดจากพลเอกมังกร พรหมโยธี ตั้งแต่ขณะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ (พ.ศ. 2493 - 2500) ดังที่ปรากฏในบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับการฝึกหัดครูในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งอาจารย์บุญถิ่นได้เขียนขึ้นสำหรับตีพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกในโอกาสที่วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม ได้สถาปนามาครบ 60 ปี และคำกล่าวในโอกาสที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางแสน ครบ 25 ปี ว่า

...คำพูดของท่านอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พล.อ.มังกร พรหมโยธี ซึ่งกล่าวกับข้าพเจ้าเมื่อปี พ.ศ. 2499 ยังก้องอยู่ในหูข้าพเจ้าเสมอมา ท่านกล่าวเป็นใจความว่า ประเทศเรามีนครอยู่แห่งเดียว บ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าไปไม่ได้ ต้องทำหมู่บ้านให้เป็นเมือง เมืองให้เป็นนครมากที่สุด ต้องรีบพัฒนาชนบท... (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 137)

...ท่านได้ปรารถนาอยู่เสมอว่า ทรายใดที่ประเทศไทยที่มีเพียงนครเดียว คือ กรุงเทพฯ ประเทศไทยก็เจริญไปไม่ได้ ประเทศไทยจะต้องอาศัยการศึกษาเพื่อสร้างกำลังคนไปพัฒนาหมู่บ้านต่างๆ ให้เจริญขึ้น กลายเป็นเมืองเป็นนครที่ประชาชนมีความรู้ความสามารถ มีความกินดีอยู่ดีให้ได้ ท่านมิใช่เพียงแต่คิดและพูดเท่านั้น แต่ได้ลงมือกระทำจริงจังด้วย ท่านมุ่งมันขยายการศึกษาสู่ส่วนภูมิภาคอย่างกว้างขวาง ท้องที่ใดห่างไกล ขาดครู ขาดโรงเรียน ท่านก็บุกบันไปสร้างขึ้น เช่น สร้างวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง วิทยาลัยนครศรีธรรมราช ซึ่งไม่ช้าก็ทำให้หมู่บ้านบริเวณนั้นเจริญขึ้น ทั้งทางการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม และแม้ความเจริญกว้างขวางออกไปโดยรอบ... (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 141)

จากแนวคิดดังกล่าว ได้ส่งผลให้อาจารย์บุญถิ่นนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติและดำเนินงานของกรมการฝึกหัดครู โดยถ่ายทอดแนวคิดแก่นุคลากรในระดับผู้บริหารของวิทยาลัยครูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ดังที่พบในคำชี้แจงของอธิบดีกรมการฝึกหัดครูเกี่ยวกับแนวการปฏิบัติงานของกรมการฝึกหัดครู ในโอกาสเปิดประชุมสัมมนาอาจารย์ใหญ่ ณ โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2502 ว่า

...เราจะต้องสนองความต้องการของบ้านเมือง เราจะต้องสนองความต้องการของการศึกษา... แต่ใคร่ขอชี้แจงอย่างสั้นๆว่า การสนองความต้องการของบ้านเมืองนั้น พวกเราในกรมการฝึกหัดครูควรจะถือว่าได้รับเกียรติอันสูงส่งที่ได้รับมอบให้มีส่วนควบคุมบริหารการศึกษารากฐานของบ้านเมือง นอกจากควบคุมการศึกษาแล้ว ผลสะท้อนต่อไปก็คือ ได้ควบคุมเศรษฐกิจและสิ่งอื่นของบ้านเมืองตามมาด้วย... เรื่องนี้จะต้องมองไกลออกไป ไม่แต่เฉพาะในวงการการศึกษา เราจะต้องมองออกไปถึงประชาชนพลเมืองทั้งหมด ซึ่งต้องการได้รับการศึกษาอย่างสมบูรณ์... ขอให้

มองกิจการของประเทศชาติเป็นส่วนรวม มองถึงเศรษฐกิจและการผลิตของประเทศชาติ
 เพราะสิ่งใดที่เราได้มานั้น ได้มาจากการผลิต ผลิตโดยใคร ผลิตโดยประชาชน...
 (กรมการฝึกหัดครู, 2502: 5-6)

2) ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณ

บุคลากรและงบประมาณนับว่าเป็นปัจจัยหลักในช่วงต้นของยุควิทยาลัยครูเป็นอย่างมาก เมื่อพิจารณาในส่วนของบุคลากร พบว่า ปัจจัยทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะผู้บริหารระดับสูงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการฝึกหัดครู จึงได้สั่งการให้เตรียมจัดหาบุคลากรที่มีคุณภาพรวบรวมไว้ที่กรมการฝึกหัดครูตั้งคำสั่งสัมภาษณ์ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ที่กล่าวว่า หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นผู้ดูแลงานการฝึกหัดครู ขณะดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และรักษาการอธิบดีกรมการฝึกหัดครูได้มอบให้ตนเป็นผู้ประสานงานคัดเลือกบุคลากร

...โรงเรียนฝึกหัดครูในยุคนั้น ต้องขอใช้คำว่า “ต่ำต้อย” อย่างมาก ไม่ต่างกับที่คนเขาพูดถึงโรงเรียนประชาบาลสมัยนั้น อยากรู้ก็อย่างนั้น เป็นโรงเรียนที่รับเด็กที่ไปไหนไม่ได้แล้ว มาอยู่โรงเรียนฝึกหัดครู ครูที่อยู่โรงเรียนฝึกหัดครูตอนนั้นก็มักจะได้ประเภทที่เลือกไม่ได้ ที่ใครเขาส่งมาก็ต้องรับไว้ทั้งหมด คือ ไม่มีโอกาสเลือกคน ...ก่อนที่อาจารย์บุญถิ่นจะมาอยู่กรมการฝึกหัดครู อาจารย์ปิ่นได้ใช้ให้ผมมาคัดเลือกครูจากกรมวิสามัญ โดยขอต่อรองกับกรมวิสามัญศึกษาได้มาตั้งแต่โรงเรียนวิสามัญในภาคเหนือเลย ครูคนใดที่ดี คุณหลวงสวัสดิ์ท่านก็แนะนำว่า คนใดดีและให้มาอยู่กรมการฝึกหัดครู เพราะท่านใจกว้างมาก รู้ว่าคนเป็นครูของครูนั้น ต้องเป็นคนดีจริงๆ... (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 148-149)

เมื่อพิจารณาเชิงปริมาณ โดยศึกษาจากข้อมูลบุคลากร ระหว่างปี พ.ศ. 2498 - 2500 พบว่า ในปี พ.ศ. 2498 กรมการฝึกหัดครูมีอาจารย์ในสังกัดจำนวน 632 คน ส่วนข้าราชการครูการนั้นยังรวมอยู่กับกรมวิสามัญศึกษา ส่วนในปี พ.ศ. 2499 และ 2500 มีครูอาจารย์จำนวน 588 และ 783 คน ตามลำดับ ทั้งนี้ มีข้าราชการครูการจำนวน 12 และ 13 คน ตามลำดับ

อย่างไรก็ดี พบว่า ปริมาณครูอาจารย์ระหว่างปี พ.ศ. 2501 - 2504 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณ 2-3 เท่า โดยเฉพาะในปีพ.ศ. 2502 ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยที่ปริมาณข้าราชการครูการเกือบไม่เปลี่ยนแปลง (ภาคผนวก ก ตารางที่ 9) นอกจากนี้ปรากฏว่า มีข้าราชการครูชาวต่างประเทศด้วยจำนวนหนึ่ง คือ ปี 2499 - 2501 จำนวน 2 คน ปี 2502-2503 จำนวน 7 คน และปี 2504 จำนวน 9 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2513 ก: 19-20) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลบุคลากรนี้เป็นจำนวนข้าราชการในสังกัดกรมการฝึกหัดครูที่ประกอบ ด้วย โรงเรียนฝึกหัดครู วิทยาลัยครู รวมทั้ง วิทยาลัยวิชาการศึกษาและสถาบันระหว่างชาติ สำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็กไว้ด้วย

สำหรับข้อมูลในรายสถาบัน พบว่า โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี ซึ่งเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรกที่เริ่มดำเนินโครงการฝึกหัดครูชนบทและจัดว่ามีความพร้อมมากที่สุด ในปี 2499 นั้น มีครูอาจารย์จำนวน 20 คน เป็นผู้สำเร็จปริญญาตรี 4 คน นอกนั้นไม่มีวุฒิปริญญา โดยขณะนั้นมีนักเรียนรวม 300 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 48) และอีกกรณีหนึ่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา พบว่า เมื่อเริ่มเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษารุ่นแรก ในปี 2498 มีครูจำนวน 9 คน ทำการสอนนักเรียนจำนวน 197 คน และได้ครูเพิ่มขึ้นเป็น 20 คน ในปี 2503 โดยในขณะนั้นมีนักเรียนรวม 300 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ลำดับที่ 6: 209-211)

จากข้อมูลอาจสรุปได้ว่า บุคลากรครูผู้สอนของโรงเรียนฝึกหัดครูมีจำนวนค่อนข้างจำกัด และส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิปริญญาทำให้เป็นอุปสรรคต่อการผลิตครูในภาวะที่ขาดแคลนครูอย่างมากในขณะนั้น อย่างไรก็ตามนับจากปี 2502 เป็นต้นมา พบว่า คุณวุฒิของข้าราชการครูมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยลำดับ อีกทั้งปริมาณก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

เมื่อพิจารณาในส่วนของงบประมาณ ในระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2500-2504 นี้ กรมการฝึกหัดครูได้รับงบประมาณรวม 249.5 ล้านบาท โดยได้รับในปี 2500, 2501, 2502, 2503 และ 2504 จำนวน 27.9, 49.1, 66.2, 59.5 และ 47.0 ล้านบาท ตามลำดับ (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 19, 2516ก: 89) ประกอบกับในช่วงเวลา 2501-2504 ไม่มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้น ดังปรากฏว่างบประมาณการก่อสร้างและการดำเนินงานถูกจำกัด ซึ่งพบได้จากคำชี้แจงของอธิบดีกรมการฝึกหัดครูว่า

...ผมไม่จำเป็นจะต้องพูดว่า จะต้องหาเงินมาหาเงินมาให้ได้มากๆ ข้อนั้น ทำอยู่แล้ว เป็นเรื่องไม่ต้องพูดกัน อย่างไรก็ตามต้องพยายามหาให้ได้มากที่สุด แต่มักจะไม่ได้ดังที่ปรารถนา แต่ก็ไม่ใช่ของแปลก เช่นปีนี้ [2502] ของงบประมาณค่าก่อสร้างไป 101 ล้าน ได้มาเพียง 12 ล้าน... (กรมการฝึกหัดครู, 2502: 34)

...ปี พ.ศ. 2502 นี้ เราได้งบประมาณสำหรับการศึกษามาก การศึกษานี้รวมทั้งมหาวิทยาลัย แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และหน่วยอื่นๆ ซึ่งนับรวมอยู่ในวงการศึกษาด้วย และก็อยากจะได้เห็นว่า สำหรับกรมการฝึกหัดครูนั้น งบประมาณมิได้เพิ่มขึ้นเลย จริงอยู่ถ้าหากดูตัวเลขเท่าที่ปรากฏอาจจะเห็นว่าเราได้เพิ่ม แต่ที่จริง เปล่า ที่ปรากฏว่าเพิ่มก็คือ ปีก่อนหน้านั้นไม่เคยเอาเงิน พ. ไปบวกเข้ากับเงินงบประมาณ แต่ปีนี้เอามาบวกด้วย...

(กรมการฝึกหัดครู, 2502: 10)

จากข้อมูลชี้ให้เห็นว่า งบประมาณกรมการฝึกหัดครูในช่วง 2501-2504 ถูกจำกัดให้น้อยลง โดยเฉพาะนับจาก ปี 2502-2504 มีแนวโน้มลดลงในขณะที่ปริมาณบุคลากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อีกทั้งเป็นช่วงที่ต้องเร่งผลิตครูตามโครงการผลิตครูระยะยาวด้วย ทำให้คาดการณ์ได้ว่า การดำเนินงานเป็นไปด้วยความลำบากยิ่ง อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณนี้ เนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจ

เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งพบว่า รายได้ประชาชาติต่อประชากรหนึ่งคน ในช่วงปี 2495-2499 เพิ่มขึ้นในระดับค่อนข้างต่ำ คือ ร้อยละ 2 ต่อปี การตกต่ำของราคาสินค้าสำคัญที่ส่งออกนอกประเทศในปี 2497 และ 2500 ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 รวมทั้งรัฐเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรมทำให้เงินงบประมาณในการพัฒนาการศึกษาไม่เพิ่มขึ้น ดังปรากฏว่า ในปี 2502 และ 2503 รัฐบาลจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อสร้างเสริมและแก้ไขฐานะเศรษฐกิจ ได้แก่ สร้างเขื่อนภูมิพล ใช้หนี้เงินกู้ใช้จ่ายตามข้อผูกพัน เกี่ยวกับบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจ และค่าจุนเจือการที่กำลังจะล้มด้วย (นงนารถ เดชณรงค์, 2525: 51)

3) การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการในระยะแรกของการตั้งกรมการฝึกหัดครู นับได้ว่าเกิดจากการวางรากฐานของอธิบดีเป็นสำคัญ ซึ่งยึดหลักการปฏิบัติงาน โดยถือกำลังคน กำลังเงิน และวิธีปฏิบัติและดำเนินงานเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้ ถือว่าคนมีความสำคัญที่สุด และพยายามใช้กำลังเงินที่ได้รับในวงจำกัดหรือที่หาได้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด รวมทั้งได้วางแนวทางปฏิบัติว่า ให้ยึดหลักของความสามัคคีเพื่อให้ได้ประโยชน์จากกำลังคนและกำลังเงินที่มีอยู่มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ (กรมการฝึกหัดครู, 2502: 2-3) และเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองทำให้เกิดข้อจำกัดด้านกำลังคนและงบประมาณ ดังนั้นนโยบายที่ปรากฏ คือ การกำหนดขอบเขตการดำเนินงานเฉพาะเพื่อให้ได้รับผลเต็มที่ ซึ่งกระทำโดยการกำหนดโครงการหรือสถานที่ทำงานเพื่อรวมทรัพยากร การกำหนดลำดับความสำคัญของงาน รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานราชการภายในประเทศและต่างประเทศ พบได้จากข้อความในคำชี้แจงของอธิบดีกรมการฝึกหัดครู ว่า

...ผมตั้งใจไว้ว่าจะทำงานทุ่มเทเป็นจุดๆไป คำว่า จุด ในที่นี้อาจจะหมายถึง โครงการหรือสถานที่ก็ได้ ดังนั้น ก็อาจจะมีการกระทบกระเทือนจิตใจของบางท่านว่า ไม่ได้รับความร่วมมือจากกรมอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็ขอให้เข้าใจว่า เนื่องจากกำลังเงินจำกัด กำลังคนจำกัด เราจึงจำเป็นต้องทำเช่นนั้น ถ้าหากว่าจะกระจายกำลังไปก็จะเป็นการต้ำน้ำพริกละลายแม่น้ำ อันเป็นเหตุให้ได้รับผลน้อยและไม่คุ้มค่า...

...นอกจากเงินที่ได้จากรัฐบาลโดยตรง ที่เรียกว่าตั้งงบประมาณแล้วก็มีเงินที่ได้จากหน่วยอื่นๆ มาช่วยอีก เงินช่วยเหลือจะได้มาจากแหล่งใดก็ตาม เงินที่เราได้รับเหล่านี้แม้จะน้อย แต่ก็ จะช่วยให้เราทำอะไรที่จะไม่สามารถจ่ายจากเงินงบประมาณได้อย่างมากมาย...

...ปีนี้กรมตั้งงบประมาณเพื่อจะรับนักเรียนฝึกหัดครูใหม่ 8,000 คน แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะเหตุผลทางการบ้านเมืองและทางเศรษฐกิจ เราก็เลยจำเป็นต้องจำกัดจำนวนลงให้รับได้ประมาณ 4,500 คน...

...ยังมีเหตุผลอื่นอีก คือ งบประมาณ การที่จะหยิบขอย่างง่าย ๆ โดยอาศัยอิทธิพลอย่างแต่ก่อน ไม่ได้อีกแล้ว และกรมก็ไม่ต้องมาให้ได้งบประมาณมาโดยวิธีนี้...โรงเรียนสาธิตมีหน้าที่ประการหนึ่งคล้ายๆ กับห้องเรียน ห้องทดลองของนักเรียนฝึกหัดครู ถ้าหากว่าไม่มีห้องเรียน ห้องทดลองประเภทนี้อยู่ในโรงเรียนฝึกหัดครูก็ต้องขอความกรุณาใช้รั้วไม้ไปก่อน หรือมีที่เหนือกก็ใช้ไปก่อน เพราะเราไม่มีเงิน เราต้องขอใช้กำลังกรมอื่นไปก่อน จนกว่าเราจะมีเงินเหลือ...

(กรมการฝึกหัดครู, 2502: 3, 10, 25-26, 28)

นอกจากนี้ ยังมีกรเตรียมพัฒนาบุคลากร เพื่อการขยายงานในระยะต่อไป ได้แก่ การเตรียมคนเป็นอาจารย์ใหญ่สำหรับโรงเรียนที่ขยายเพิ่ม โดยการศึกษาดูงานและหมุนเวียนเปลี่ยนตัวบุคคลลงในโรงเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนใหญ่ในส่วนภูมิภาคตามความเหมาะสม ความสามารถและความเข้มแข็งของบุคคล นับว่าเป็นการเตรียมพร้อมบุคลากรไว้ล่วงหน้า และทำให้สามารถขยายฐานการผลิตครูได้ทันทีที่มีความจำเป็นและงบประมาณสนับสนุน รวมทั้งการสนับสนุนให้บุคลากรไปศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเพิ่มวุฒิ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในส่วนภูมิภาค ที่ขาดบุคลากรที่มีความสามารถสูง ดังปรากฏในคำชี้แจงของอธิบดี ว่า

...การปรับปรุงโรงเรียนในส่วนภูมิภาค ผมก็เรียนไว้แล้วว่า การปรับปรุงในขั้นแรกและสำคัญที่สุด ก็คือ บุคคล... บางแห่งมีความจำเป็นมากก็ต้องส่งคนดีๆ ไปไว้ก่อน บางแห่งก็เลยขาดคนที่มีความดีสูงไป แต่ผมเชื่อว่า ในระยะ 2-3 ปีนี้ เราจะต้องทำได้สำเร็จ ผมตั้งใจเสมอว่า พวกที่สำเร็จปริญญาโทจากเมืองนอกทุกคน โดยเฉพาะรุ่นหลังๆ นั้น จะต้องไปหัวเมือง จะไปนานช้าอย่างไรก็เป็นเรื่องซึ่งเราจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสม...

...การส่งเสริมให้ครูศึกษาต่อภายในประเทศ เราก็ทำอย่างสุดเหวี่ยง ตั้งใจจะให้โครงการนี้เสร็จใน 3-5 ปี... ปีนี้ก็จะให้มาเรียนต่อภายในประเทศ 109 คน ต้องขอร้องให้ผู้อยู่หลัง ทำงานหนักไปก่อน เพราะต้องการจะให้ครูโดยเฉพาะที่มีปมด้อยในทางวิชาการจะได้มาเรียน...

(กรมการฝึกหัดครู, 2502: 33-34, 42-43)

นอกจากนี้ปรากฏประเด็นที่น่าสนใจ คือ กรมการฝึกหัดครูได้พยายามปรับเปลี่ยนด้านการบริหารจัดการ โดยใช้หลักสูตรเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ เมื่อโรงเรียนฝึกหัดครูมีความพร้อมสามารถเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงแล้ว กรมการฝึกหัดครูจึงประกาศยกฐานะจากโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูโดยลำดับ ดังปรากฏในช่วงปี 2501-2504 นี้ รวม 12 แห่ง คือ ปี 2501 จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา วิทยาลัยครูจันทระเกษม วิทยาลัยครูเทพสตรี วิทยาลัยครูนครราชสีมา และวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ปี 2503 จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูเชียงใหม่

วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม วิทยาลัยครูอุตรธานี และวิทยาลัยครูสงขลา และในปี 2504 จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูสวนดุสิต และวิทยาลัยครูมหาสารคาม (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก, 2516ก)

1.1.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2501-2504

เนื่องด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะ พ.ศ. 2501-2504 ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนของกรมการฝึกหัดครู โรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครู ในบทบาทของการผลิตครู และอบรมครู รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น โดยปรากฏเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องตามลำดับ คือ

1.1.2.1 การผลิตครู

วิทยาลัยครูได้เร่งผลิตครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ชั้นสูงให้เพียงพอด้วยโครงการผลิตครูระยะยาว 10 ปี (2501-2510) โดยที่กรมการฝึกหัดครูเริ่มต้นด้วยการปรับปรุงคุณภาพครูอาจารย์ หลักสูตร รวมทั้งขยายปริมาณการรับนักเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูขนาดใหญ่ ปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนฝึกหัดครูขนาดเล็ก เพื่อป้องกันปัญหาการหลั่งไหลของเด็กจากส่วนภูมิภาค และเพิ่มการรับนักเรียนเป็นสองผลัดในกรณีของโรงเรียนฝึกหัดครูในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ ได้ขยายงานโครงการฝึกหัดครูชนบทเพิ่มขึ้นอีก 14 แห่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูมหาสารคามในปี 2501 วิทยาลัยครูนครราชสีมา และวิทยาลัยครูอุตรธานีในปี 2502 วิทยาลัยครูเชียงใหม่ วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก และโรงเรียนฝึกหัดครูอุตรดิตถ์ในปี 2503 รวมทั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี โรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์ โรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา วิทยาลัยครูสงขลา โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูสงขลา โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช และวิทยาลัยครูยะลา ในปี 2504 (กรมการฝึกหัดครู, 2513ข: 59-60)

อย่างไรก็ดี การผลิตครูยังไม่เพียงพอับความต้องการ ทั้งนี้ ในปี 2501 ซึ่งต้องการครูประมาณ 5,000 คน ผลิตได้ 2,000 คน และปี 2502 ซึ่งต้องการ 7,000-8,000 คน ก็ผลิตได้เพียง 4,000 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2502: 25) อีกทั้ง จำนวนครูที่ผลิตได้ในระยะ 2-3 ปีแรกของโครงการผลิตครูระยะยาว ไม่สัมพันธ์กับอัตราที่รับบรรจุ จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่า การผลิตครูเกินความต้องการ ซึ่งส่งผลให้งบประมาณที่ได้รับในปี 2503-2506 ลดน้อยลง จึงมีผลต่อการผลิตครูยิ่งต่ำลงและน้อยลงจากเป้าหมายไปมากด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2516ข: 18-19)

1.1.2.2 การอบรมครู

การอบรมครู ประกอบด้วย การอบรมวิชาชุดครู (ป., ป.ป. และ ป.ม.) ตามระเบียบว่าด้วยการเลื่อนวิทยฐานะครู พ.ศ. 2494 (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 217) การจัดสอนวิชาชุดทางไปรษณีย์ รวมทั้ง การจัดอบรมเพื่อการศึกษาาระหว่างปิดภาคฤดูร้อน (อ.ศ.ร.) เพื่อสอบวิชาชุดพิเศษประถม (พ.ป.) และพิเศษมัธยม (พ.ม.) (ไพโรธ เลิศพิริยกุลมล, 2537: 11) ทั้งนี้ งานอบรมครูยังเป็นภาระอย่างมาก เนื่องจากในปี 2501 มีครูที่ยังไม่มีวุฒิตัวประเทศมากกว่า 65,000 คน หรือ ร้อยละ 54.5 ของครูทั้งหมด

1.1.2.3 ความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศและองค์การต่างประเทศ

ความร่วมมือนี้เป็นโครงการ ประกอบด้วย

1) โครงการทดลองปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา บุคลากรของกรมการฝึกหัดครูได้เข้าร่วมในโครงการ โดยปรับปรุงโรงเรียนในองค์ประกอบที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งด้านอาคารสถานที่ และหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งผลพลอยได้จากโครงการ คือ ได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคการดำเนินงาน เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการศึกษาระดับประถมศึกษาในชนบท (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527: 49-51)

2) โครงการศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ (ศ.อ.ศ.อ., Thailand UNESCO Fundamental Education Center, TUFEC) กิจกรรมเป็นการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่จะออกไปให้ความรู้และแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่ประชาชนในชนบท ในเรื่องการเกษตร อนามัย การเรือน การศึกษา วิชาชีพ ในชนบท และสวัสดิภาพสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527: 56)

3) โครงการฝึกหัดครูชนบท (Thailand UNESCO Rural Education Project, TURTEP) เป็นโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการทดลอง โดยใช้โรงเรียนฝึกหัดครูเป็นศูนย์กลางและส่งนักเรียนฝึกหัดครูออกไปฝึกสอนในโรงเรียนชนบทแทนโรงเรียนในเมือง โดยให้นักเรียนฝึกหัดครูรู้จักทำหน้าที่ของครูและทำหน้าที่เป็นผู้นำของชุมชนพร้อมในขณะเดียวกัน (สายหยุด จำปาทอง, 2503: 245-246)

4) โครงการพัฒนาการศึกษา (ค.พ.ศ., General Development Project, GED) ซึ่งเป็นโครงการระดับชาติระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาเพื่อปรับปรุงการศึกษาทุกระดับ ในทุกภาคการศึกษา (หรือเขตการศึกษา) โดยมีโรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนเทคนิค โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา เป็นโรงเรียนประเคราะห์ และมีที่ทำการโครงการพัฒนาการศึกษาอยู่ที่สำนักงานภาคการศึกษา (สายหยุด จำปาทอง, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2548)

5) โครงการปรับปรุงการสอนภาษาอังกฤษในสวนภูมิภาคอาเซียน (South East Asian Regional English Project, SEAREP) ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาการสอนภาษาอังกฤษของครูให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นด้วยความร่วมมือของยูซอม (USOM) โดยกรมการฝึกหัดครูกำหนดเป็นนโยบายให้ครูในโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครูเข้ารับการอบรมภาษาอังกฤษ เพื่อส่งเสริมครูและยกระดับการสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่น (กรมการฝึกหัดครู, 2502: 17-18)

6) โครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค (พ.ศ.ภ., Regional Education Development Project including Higher Education, REDPHE) เป็นโครงการปรับปรุงการศึกษา และมุ่งช่วยเหลือปรับปรุงทุกแง่มุมที่สวนภูมิภาคไม่สามารถช่วยตัวเองได้ รวมทั้งครอบคลุมถึงการอบรมครูด้วย ซึ่งผลที่ได้จากโครงการคือ เป็นการเตรียมการขยายการฝึกหัดครูและการสร้างสถานศึกษาระดับสูงในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลั่งไหลของเด็กจากสวนภูมิภาคสู่กรุงเทพมหานคร (กรมการฝึกหัดครู, 2502: 21-22)

โดยสรุป ในระยะพ.ศ. 2501-2504 นี้ วิทยาลัยครูได้มีพัฒนาการจากโรงเรียนฝึกหัดครูไปเป็นวิทยาลัยครูมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากได้พัฒนาความพร้อมให้สามารถเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการ

ศึกษาชั้นสูงได้ถึงครึ่งหนึ่งของโรงเรียนฝึกหัดครูที่มีอยู่ คือ จำนวน 12 แห่ง ภายในระยะเวลา 4 ปี และยังคงทำหน้าที่การผลิตครูในระดับประกาศนียบัตร รวมทั้งให้การอบรมครูในลักษณะของวิชาชุดและการสอนทางไปรษณีย์ โดยที่ทิศทางเป็นไปภายใต้การกำกับของระบบราชการตามลำดับสายการบังคับบัญชา คือ กรมการฝึกหัดครูและกระทรวงศึกษาธิการ

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2501-2504 ขึ้นกับปัจจัยทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยวิทยาลัยครูทำหน้าที่ผลิตครูและอบรมครูให้มีปริมาณเพียงพอับความต้องการ เนื่องจากการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง รัฐจึงกำหนดนโยบายให้ยกระดับการศึกษาในสวนภูมิภาค เร่งการผลิตครูและปรับปรุงหลักสูตร อีกทั้งภาวะทางเศรษฐกิจทำให้รัฐต้องใช้งบประมาณไปในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรม เสริมสร้างและแก้ไขฐานะทางเศรษฐกิจ รวมทั้งใช้นี้ต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้งบประมาณการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับจัดสรรไม่เพิ่มขึ้น โดยปรากฏว่าวิทยาลัยครูยังพบอุปสรรคด้านกำลังคนและงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถเร่งการผลิตครูให้ เป็นไปตามเป้าหมายในโครงการผลิตครูระยะยาวได้ รวมทั้งการอบรมครูก็ยังคงเป็นภาระหนักที่วิทยาลัยครูต้องผูกพันในระยะต่อไป แต่ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว กรมการฝึกหัดครูจึงปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ โดยยึดถืออุดมการณ์การทำงานเพื่อชนบท และหลักการใช้กำลังคนและงบประมาณที่มีอยู่เฉพาะจุดและโครงการ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพและผลิตครูในเชิงปริมาณได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ได้เร่งพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและต่างประเทศ ในการขอใช้ทรัพยากรด้านอาคารสถานที่ และขอรับสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้สมทบกับงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้สามารถลดข้อจำกัดได้ในระดับหนึ่ง และดำเนินภารกิจหน้าที่การจัดการศึกษาเพื่อผลิตครูได้ต่อไป อีกทั้งสามารถขยายการดำเนินงานโครงการฝึกหัดครูชนบทได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก คือจำนวน 14 แห่ง ทั้งนี้หากพิจารณาในทางปฏิบัติพบว่า วิทยาลัยครูได้เริ่มบทบาทการบริการวิชาการแก่สังคมแล้วโดยผนวกการปฏิบัติงานไว้ในการฝึกสอนของนักเรียนฝึกสอนที่ทำหน้าที่ทั้งงานสอนและการทำงานในหมู่บ้านจนเกิดการพัฒนามูลึกบ้านในแง่มุมต่างๆ (สายหยุด จำปาทอง, 2503: 253-256) ได้แก่ ด้านสาธารณสุขคือ การจัดที่อยู่อาศัย การทำสวนส้ม ด้านการเกษตรคือ การแนะนำการเพาะปลูกพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และด้านการศึกษาคือ การจัดทำห้องอ่านหนังสือประชาชน หนังสือพิมพ์หมู่บ้าน และห้องสมุดเคลื่อนที่บนรถม้า เป็นต้น

1.2 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2504-2515

วิทยาลัยครูในระยะพ.ศ. 2504-2515 มีปัจจัยเกี่ยวข้องและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนดังนี้

1.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2504-2515

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาท ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง คือ

1.2.1.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในช่วงนี้ ได้แก่

1) ปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง คือ นโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 30-33 ที่กำหนดว่า จะให้ความสำคัญ การศึกษาของเยาวชนเป็นพิเศษ ขยายการศึกษาชั้นสูงไปตามจังหวัดต่างๆให้มากขึ้น จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยปรับปรุงและส่งเสริมการศึกษาสามัญ อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาให้ดียิ่งขึ้น ขยายการศึกษาภาคบังคับทั่วประเทศ และส่งเสริมการศึกษา วิจัย ในสาขาวิชาการต่างๆ เพื่อนำผลมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับภาวะความต้องการของประเทศ รวมทั้ง มีการจัดตั้ง สภาการศึกษาแห่งชาติ และสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นด้วย (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2536: 34-37)

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) โดยที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ระยะเวลาที่ 1 กำหนดจุดหมายด้านการศึกษาและสาธารณสุขว่า จะขยายกิจการให้ประสานกับพัฒนาการเศรษฐกิจ ระบุแนวทางดำเนินงานว่า จะขยายการศึกษาเบื้องต้น หรือการศึกษาประชาบาลในท้องที่มีสิทธิประโยชน์เพื่อปรับปรุงการสหกรณ์ โครงการพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของชาวชนบท ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ระยะเวลาที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายการปรับปรุงการศึกษาและการฝึกอบรมด้านวิชาการและอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้ ได้กำหนดเป้าหมายว่า ขยายการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-7 ให้รับนักเรียน ปีละ 150,000-200,000 คน ผลิตรัฐบาลไม่น้อยกว่า 7,500 คน และการผลิตครูชนบทในส่วนภูมิภาคนั้น ให้ผลิตครูประกาศนียบัตรเพิ่มขึ้น และปรับปรุงคุณภาพครู โดยอบรมครูประจำการให้มีวุฒิสูงขึ้น เนื่องจากมีครูไม่มีวุฒิตำถั่วครู จำนวน 60,449 คน

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 มีสาระสำคัญ คือ เน้นความสำคัญของการพัฒนาสังคม กำลังคน และส่งเสริมการพัฒนาส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชนบทในท้องที่ทุรกันดารและห่างไกล โดยวางนโยบายพัฒนาการศึกษา เพื่อจัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้ง การปรับปรุงคุณภาพ เพิ่มการผลิตครู ดำเนินโครงการขยายการศึกษาภาคบังคับและระดับประถมตอนปลาย มัธยม การศึกษาแบบประสม อาชีวศึกษา โดยใช้เงินกู้ธนาคารโลก ทั้งนี้ กำหนดเป้าหมายว่า จะผลิตครูได้ 40,000 คน โดยยังต่ำกว่าที่ความต้องการประมาณ 9,000 คน ซึ่งคาดว่าจะได้จากการฝึกหัดครูเร่งรัดของกรมการฝึกหัดครู

3) ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การเพิ่มจำนวนประชากรในอัตราสูง ซึ่งจากข้อมูลสำรวจสำมะโนประชากร ปี 2503 พบว่า เพิ่มขึ้นในอัตราสูงกว่าที่คาดไว้ คือ ร้อยละ 3 ต่อปี รวมทั้ง พบปัญหาที่ประชากรและกิจกรรมเศรษฐกิจได้หลังไหลเข้ามารวมอยู่อย่างหนาแน่นในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ ยังได้รับอิทธิพลของชาวตะวันตก ในกรณีที่ผู้เชี่ยวชาญขององค์การยูเนสโกได้ประเมินผลงานของโครงการฝึกหัดครูชนบทในปี 2509 และได้เสนอความเห็นให้ปรับปรุงการฝึกหัดครู ส่งผลให้กรมการฝึกหัดครูและองค์การ

ยูเนสโกริเริ่มโครงการปรับปรุงการฝึกหัดครู โดยให้วิทยาลัยครูเป็นศูนย์กลางวิชาการประจำภูมิภาคและให้บริการวิชาชีพแก่ครูในท้องถิ่น (กรมการฝึกหัดครู, 2521: 3)

4) ปัจจัยทางระบบการศึกษา

ปัจจัยทางระบบการศึกษา คือ การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ที่เน้นให้จัดการศึกษาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 143)

1.2.1.2 ปัจจัยภายใน

ในส่วนของปัจจัยภายในที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ที่ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างเป็นการภายในเพื่อให้ตรงกับการปฏิบัติงานจริง กำหนดนโยบายและดำเนินงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจในการผลิตครูเชิงปริมาณ เพื่อขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาคด้วยกำลังบุคลากรและงบประมาณที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งยึดถืออุดมการณ์ในการพัฒนาความเจริญในส่วนภูมิภาคด้วยการจัดการศึกษาและการอบรมครู ทั้งนี้ มีประเด็นที่ควรกล่าวถึงเพิ่มเติม คือ

1) โครงสร้างและการบริหารจัดการ

โครงสร้างและการบริหารจัดการ กรมการฝึกหัดครูได้พยายามขยายงานโดยสามารถจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร ในปี 2507 ทั้งนี้ ได้ยุบรวมโรงเรียนฝึกหัดครู ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม โรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา และโรงเรียนฝึกหัดครูสงขลา เพื่อจัดการศึกษาแบบสหศึกษา และยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูตามความพร้อม เช่นเดียวกับในช่วงแรกเพิ่มขึ้นอีก รวม 7 แห่ง ในช่วง ปี 2505-2512 คือ ในปี 2505 จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูยะลา ปี 2509 จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูพระนคร ปี 2511 จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูนครสวรรค์ และวิทยาลัยครูอุตรดิตถ์ และในปี 2512 จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูเพชรบุรี และวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช รวมทั้ง ในส่วนของการบริหารจัดการ ได้มีการจัดส่วนราชการภายในให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยเพิ่มส่วนราชการเป็น วิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษา สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าวิจัย และหน่วยศึกษานิเทศก์ ไว้ในโครงสร้างของกรมการฝึกหัดครู (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 13) อีกทั้ง ระบุรายละเอียดในส่วนของหน่วยศึกษานิเทศก์ไว้ด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 12) ทั้งนี้ โรงเรียนฝึกหัดครูยังคงสังกัดอยู่ในกองโรงเรียนฝึกหัดครู จำนวน 6 แห่ง

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลา 2504-2515 นี้ มีการยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูอีก 6 แห่ง ในปี 2513 ได้แก่ วิทยาลัยครูนครปฐม วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง และวิทยาลัยครูธนบุรี ดังนั้น ตามโครงสร้างดังกล่าวแล้ว จึงมีวิทยาลัยครูในสังกัดรวม 25 แห่ง โดยทุกแห่งเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (กรมการฝึกหัดครู, 2516ข: 12)

นอกจากที่กรมการฝึกหัดครูได้ยกฐานะวิทยาลัยครู และจัดแบ่งส่วนราชการภายในให้เหมาะสมแล้ว ยังได้ขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูในส่วนภูมิภาคขึ้นอีก 4 แห่ง คือ ในปี 2515 ได้แก่ วิทยาลัยครูภูเก็ต

วิทยาลัยครูลำปาง วิทยาลัยครูจันทบุรี และวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ (กรมการฝึกหัดครู, 2535ก:102) และเพื่อให้สามารถกระจายการศึกษาสู่ทุกส่วนของประเทศ จึงกำหนดที่ตั้งของวิทยาลัยครูโดยยึดหลักการเพิ่มประชากร และการกระจายโอกาสแก่ชนบทตามแนวคิดของอธิบดีกรมการฝึกหัดครู บุญถิ่น อัตถากรว่า จะให้วิทยาลัยครู 1 แห่ง ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ 2-3 จังหวัด โดยรอบ (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 186) ซึ่งนับว่าเป็นการวางแผนที่มองการณ์ไกลอย่างยิ่ง ซึ่งในช่วงเวลานี้ มีวิทยาลัยครูรวมทั้งสิ้น 29 แห่ง (ภาคผนวก ก ที่ 14)

อย่างไรก็ดี เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้มีการจัดแบ่งส่วนราชการอีกครั้ง ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 268 พ.ศ. 2515 (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 15) กล่าวคือ ได้เพิ่มหน่วยงานขึ้นอีก ได้แก่ กองการเจ้าหน้าที่ กองแผนงาน และกองคลัง โดยที่กองโรงเรียนฝึกหัดครู เปลี่ยนเป็นกองการฝึกหัดครู รวมทั้ง มีการแบ่งส่วนราชการย่อยในกองส่งเสริมวิทยฐานะเปลี่ยนจากเดิม 5 แผนก ไปเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายอบรมครูและเผยแพร่ความรู้ ฝ่ายจัดสอบและประเมินผล ฝ่ายทะเบียนและประกาศนียบัตร (กรมการฝึกหัดครู, 2516ข: 39)

2) ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณ

เมื่อพิจารณาในส่วนของบุคลากรและงบประมาณนั้น พบว่า มีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ในส่วนของครูอาจารย์เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ พิจารณาจากข้อมูล ปี 2504-2513 ที่ปรากฏ (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 20-21) จำนวนครูอาจารย์ในปี 2513 เพิ่มขึ้นประมาณ 1.6 เท่า ของในปี 2504 โดยที่ปริมาณข้าราชการครูการเพิ่มขึ้นไม่มากนัก และไม่ได้สัดส่วนกับปริมาณอาจารย์ที่เพิ่มขึ้น (ภาคผนวก ก ตารางที่ 9) อย่างไรก็ตาม คุณภาพครูอาจารย์ได้รับการพัฒนาได้ในระดับหนึ่ง ดังที่ข้อมูลการสำรวจจากครูบรรจุใหม่ ตั้งแต่ ปีการศึกษา 2501-2506 ว่า กรมการฝึกหัดครูมีครูประจำการที่มีวุฒิ ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่ และอัตราส่วนของครูมีปริญญากับครูที่ไม่มีปริญญามีค่าประมาณ 14:1 รวมทั้ง ขาดครูที่มีความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์ เคมี สังคมศึกษา และเกษตรกรรมด้วย (จารุวัฒน์ วิศาลเวชกิจ, 2507 อ้างถึงใน สุพร ตั้งทางธรรม, 2519:16) และพบว่า ปี 2509 ครูอาจารย์ก็ยังคงมีวุฒิปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 18)

ในส่วนของงบประมาณเมื่อพิจารณาจากข้อมูล พบว่า กรมการฝึกหัดครูได้รับงบประมาณสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือ ระยะเวลา 5 ปี ช่วงปี 2505-2509 รวม 393.8 ล้านบาท โดยได้รับ 62.4, 66.1, 79.9, 82.3, 103.3 ล้านบาท ตามลำดับ ส่วนในช่วงปี 2510-2514 รวม 950.7 ล้านบาท โดยได้รับ 122.0, 148.6, 159.8, 233.8, 286.5 ล้านบาท ตามลำดับ และในปี 2515 จำนวน 327.8 ล้านบาท (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 19, 2516ข: 89) ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบวงเงินงบประมาณในช่วงปี 2510-2514 พบว่า สูงเป็น 3.8 เท่า ของในช่วงปี 2500-2504 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางบประมาณเฉพาะของกองโรงเรียนฝึกหัดครู พบว่า ได้รับสนับสนุนในแนวโน้มมากขึ้นเช่นเดียวกัน จากข้อมูลว่า ในปี 2514 ได้รับจำนวน 220 ล้านบาท เมื่อเทียบกับปี 2504 ที่ได้รับจำนวน 45.6 ล้านบาท อีกทั้งงบประมาณประเภทค่าครุภัณฑ์ ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ในช่วงปี 2506-2514 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอด กล่าวคือ ค่าครุภัณฑ์ที่ได้รับในปี 2506 เป็น

จำนวน 577,200 บาท ได้เพิ่มขึ้นเป็น 9.8 ล้านบาท ในปี 2514 โดยค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างได้รับในปี 2506 จำนวน 8.1 ล้านบาท ได้เพิ่มขึ้นเป็น 123.3 ล้านบาท ในปี 2514 ทั้งนี้ เพื่อใช้ในการปรับปรุงคุณภาพ การศึกษาและการขยายวิทยาลัยครูเพิ่มเติม (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 103)

จากปัจจัยด้านบุคลากรและงบประมาณดังกล่าว ทำให้คาดการณ์ได้ว่า การผลิตครูเป็นไปอย่าง ค่อนข้างตัวมากขึ้นเมื่อเทียบกับช่วงที่ผ่านมา แต่ก็ยังคงมีปัญหาด้านกำลังคนอยู่ ทั้งนี้ เนื่องจากกรมการ ฝึกหัดครู จำเป็นต้องโอนบุคลากรที่มีวุฒิสองที่ได้เตรียมไว้ให้แก่มหาวิทยาลัยต่างๆ ดังคำกล่าวของอาจารย์ บุญถิ่น อัตถากร ว่า

...ข้าพเจ้าต้องยอมโอนอาจารย์ประมาณสี่สิบคน ให้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในระยะเริ่มก่อตั้ง และแทบทุกมหาวิทยาลัย ก็ได้ขอโอนอาจารย์ที่กรมการฝึกหัดครูสร้างเตรียมเอาไว้ไป แต่เพื่อ สนองนโยบายรัฐบาล ซึ่งได้ประกาศตั้งมหาวิทยาลัยไปแล้ว และเห็นแก่มิตรภาพซึ่งข้าพเจ้ามี ต่ออาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ เหล่านั้น ข้าพเจ้าก็เห็นว่า ควรต้องตอบสนอง มิฉะนั้น ก็จะมีขาดมิตร และสถาบันเหล่านั้น ก็จะดำเนินการไปอย่างหย่อนประสิทธิภาพ การสูญเสียกำลังคนไปส่วนหนึ่ง ไม่เป็นการเสียเปล่า เรายังรักษามิตรภาพอันดีไว้กับมหาวิทยาลัย ต่างๆ ทำให้เราสามารถผลิตอาจารย์ชั้นปริญญาโท และปริญญาเอกในประเทศได้มากขึ้น และก็เป็นที่น่ายินดีที่อาจารย์ฝีมือดีเป็นจำนวนมากก็ยังรักที่จะอยู่สังกัด กรมฯ ต่อไป จนบัดนี้ กรมการฝึกหัดครูจึงดำเนินการเป็นขั้นตอนต่อมาได้... (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 138)

นอกจากนี้ กรมการฝึกหัดครูเองยังได้ขยายการฝึกหัดครูระดับปริญญาไปสู่ส่วนภูมิภาคร่วมด้วย โดยได้ขยายวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมการฝึกหัดครูขณะนั้น จำนวน 4 แห่ง ในช่วงปี 2510-2512 กล่าวคือ ในปี 2510 ที่จังหวัดพิษณุโลก ปี 2511 ที่จังหวัดมหาสารคามและสงขลา และปี 2512 ที่บางเขน พระนคร (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 102) ซึ่งเกิดปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก เหตุเพราะผู้บริหารหลายฝ่ายและสำนักงานงบประมาณ ไม่เห็นชอบในการขยายการผลิตครูระดับปริญญาใน ช่วงแรก รวมทั้ง การขาดกำลังคน กำลังงบประมาณ และสถานที่ จึงส่งผลให้กรมการฝึกหัดครูแก้ปัญหา โดยใช้กำลังคนที่สร้างและรวบรวมไว้ให้แก่วิทยาลัยครูแต่ละแห่ง รวมทั้ง ได้ใช้สถานที่และงบประมาณ ซึ่ง เตรียมไว้สำหรับการพัฒนาวิทยาลัยครูบางส่วนไปในการนี้ด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 139)

ในที่ตั้งข้อสังเกตได้ว่า การดำเนินการเปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา สาขาพิษณุโลก เป็นสาเหตุให้ เกิดความเคลื่อนไหวในการแยกตัวเป็นอิสระมากขึ้นโดยลำดับ สืบเนื่องจากการพัฒนาวิทยาลัยวิชา การศึกษานั้น วิทยาลัยครูเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ สถานที่ รวมทั้งอาจารย์ด้วย และเมื่อดำเนินงานไประยะ หนึ่ง ทำให้ปัจจัยสนับสนุนจากวิทยาลัยครูได้กลายเป็นของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไปโดยปริยาย อีกทั้ง เกิดความรู้สึกแบ่งแยก และถือเอาถือเอามากขึ้น ดังนั้น ในปี 2510 อาจารย์บุญถิ่น อัตถากร จึงได้สั่งการ ให้เตรียมร่างพระราชบัญญัติขึ้น 2 ฉบับ คือ รวมวิทยาลัยวิชาการศึกษาเข้ากับวิทยาลัยครูฉบับหนึ่ง และ

ยกวิทยาลัยครูขึ้นเป็นสถานศึกษาชั้นปริญญาแยกจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งปรากฏในภายหลังว่า ได้ประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ในเวลาต่อมา (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 139-140) ทั้งนี้การแยกตัวดังกล่าวนี้ได้ส่งผลให้วิทยาลัยครูสูญเสียทั้งในด้านกำลังคน กำลังงบประมาณและอาคารสถานที่ไปอย่างเป็นการถาวรอีกด้วย และเพื่อลดข้อจำกัดและยังคงสามารถดำเนินการโครงการต่างๆ ได้ กรมการฝึกหัดครูจึงขอรับการสนับสนุนความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เช่นเดียวกับระยะที่ผ่านมา ดังคำสัมภาษณ์ของ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ว่า

...ในช่วงนั้นที่เรากำลังทำงาน ฝึกหัดครูเป็นการใหญ่ได้ก็เพราะอเมริกันร่ำรวยมีเงินมาก ยูซอมส่งคนมาช่วย และที่ช่วยเป็นหน้าเป็นตา เป็นเนื้อเป็นหนังจริงๆ คือ สัญญาความช่วยเหลือทางการฝึกหัดครูที่มุ่งให้แก่วิทยาลัยวิชาการศึกษา... (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 149)

1.2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504-2515

ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าว ในช่วงเวลา 2504-2515 นี้ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในบทบาทของการผลิตครู และอบรมครู ทั้งนี้ ปรากฏเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องตามลำดับ คือ

1.2.2.1 การผลิตครู

วิทยาลัยครูยังคงเร่งผลิตครูโดยเฉพาะในเชิงปริมาณ โดยดำเนินโครงการ ดังนี้

1) โครงการผลิตครูระยะยาว 10 ปี (2501-2510) โดยยังคงดำเนินงานต่อมา แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่ตั้งไว้ กล่าวคือ จำนวนนักเรียนฝึกหัดครูในแต่ละปีเพิ่มขึ้นโดยลำดับ แต่ต่ำกว่าจำนวนที่ตั้งไว้ในโครงการ ดังข้อมูลปี 2504 มีนักเรียนฝึกหัดครูจำนวน 15,390 คน เทียบกับในโครงการที่ตั้งไว้ 22,229 คน และปี 2510 มีนักเรียน 23,495 คน เทียบกับในโครงการตั้งไว้ 27,675 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 47)

2) โครงการฝึกหัดครูชนบท ได้ขยายงานออกไปในโรงเรียนฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูอีกจนครบทุกแห่ง คือ ปี 2502 จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูเทพสตรี โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร วิทยาลัยครูสวนสุนันทา วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม ในปี 2506 จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัยกรรม และวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ในปี 2507 จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี และวิทยาลัยครูจันทระเกษม และปี 2509 จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูสุกลนคร (กรมการฝึกหัดครู, 2513ข: 60)

3) โครงการผลิตครูและยกมาตรฐานครู พ.ศ. 2510-2514 ซึ่งเป็นโครงการดำเนินการผลิตครูตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 โดยผลิตครูระดับ ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง สาขาอุตสาหกรรมศิลป์ ประกาศนียบัตรครูอนุบาล ประกาศนียบัตรวิชาบรรณารักษ์ และประกาศนียบัตรครูประถม ทั้งนี้ มีเป้าหมายที่ประมาณว่าจะผลิตได้รวมทุกประเภท

ในปี 2510-2514 จำนวน 6,840 7,560 8,280 9,000 และ 9,720 คน ตามลำดับ นอกจากนี้ ในปี 2511 ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงภาค นอกเวลาสำหรับบุคคลภายนอกด้วย สืบเนื่องจากนักเรียนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ไม่มีที่เรียนจำนวนมาก รวมทั้งมีผู้สนใจศึกษาเล่าเรียนนอกเวลาทำงานด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2516ก: 15) ทั้งนี้เพื่อช่วยเร่งผลิตครูและยกระดับวิทยฐานะของครูประจำการ และสนองความต้องการของสังคม (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 49-50, 2516ก: 21)

4) โครงการผลิตครูโดยวิธีส่วนตัว หรือโครงการผลิตครู ป.ป. (ชั่วคราว) ซึ่งมุ่งผลิตครูทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อบรรเทาการขาดแคลนครูประถมศึกษา โดยรับผู้สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 เข้าเรียนหลักสูตรประโยคครูประถม (ป.ป.) หลักสูตร 1 ปี ในปีการศึกษา 2512 และ 2513 ที่โรงเรียนฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูบางแห่ง คือ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา วิทยาลัยครูพระนคร โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงราชบุรี วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยครูพิบูล-สงคราม วิทยาลัยครูนครสวรรค์ และโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร ซึ่งคาดว่าจะผลิตครูประถมศึกษาได้เพิ่มอีก ประมาณ 2,000-2,400 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 60-61)

1.2.2.2 การอบรมครู

การอบรมครูได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตามลำดับ โดยได้เพิ่มการอบรมครูในสาขาการศึกษา พิเศษ และการศึกษาชั้นเด็กเล็กก่อนเกณฑ์บังคับเรียนขึ้นด้วย คือ

1) การจัดส่งนิสิตวิชาชุดประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พ.กศ.) และวิชาชุดครูมัธยมตามระเบียบ ว่าด้วยการสอบวิชาชุดครู พ.ศ. 2505 ในปี 2506 แทนวิชาชุดพิเศษครูมูล (พ.) และพิเศษประถม (พ.ป.) ที่ ยกเลิกไป อีกทั้ง ในปี 2508 ได้เปิดอบรมวิชาชุดครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) หมวด ค. พลศึกษา ในภาคฤดูร้อน ด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535ก: 102) และในปี 2512 ได้จัดการอบรมเพื่อสอบวิชาชุดครู (อ.ส.ช.) ระดับ พ.กศ. และพ.ม. เพื่อให้ครูที่ยังสอบวิชาชุดได้ไม่ครบมาอบรมเพื่อสอบวุฒิมิครู เนื่องจากได้เปลี่ยนหลักสูตร เป็นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงแล้ว (ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2537: 12) การอบรมเพื่อสอบวิชาชุดครูนี้ได้ดำเนินการมาจนถึง ปี 2517

นอกจากนี้ ยังมีการอบรมระยะสั้นเพื่อเตรียมบุคคลเข้าเป็นครูระดับประถมศึกษาในท้องถิ่น โดย รับผู้ที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ฝึกอบรม 6 เดือน เพื่อบรรจุเป็นครูประจำตำบลเนื่องจากขาดแคลนครู โดย ดำเนินการในช่วงปี 2510-2517 ด้วย (ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2537: 11) รวมทั้ง พบการอบรมระยะสั้นใน ลักษณะนี้ โดยใช้เวลา 3 เดือน จัดให้แก่ครูที่สอนเด็กชาวเขา ซึ่งไม่มีคุณวุฒิตั้งแต่ก่อน ซึ่งดำเนินการ ในปี 2510 ทั้งนี้ เพื่อสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะพิจารณาคุณภาพการศึกษาของเด็ก นักเรียนชาวเขา (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ลำดับที่ 6 : 214)

2) โครงการฝึกและอบรมครูเพื่อการศึกษาพิเศษ โดยดำเนินการฝึกอบรมครูสอนคนตาบอด เป็นรุ่นแรกในปี 2508 ที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา ตามความต้องการของโครงการทดลองให้เด็กตาบอด เรียนร่วมกับเด็กตาดีในชั้นธรรมดา ซึ่งกรมสามัญศึกษาร่วมกับกรมวิสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา มูลนิธิ

ช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ องค์การยูนิเซฟ และมูลนิธิอเมริกันเพื่อช่วยเหลือคนตาบอดโพ้นทะเล (American Foundation for Overseas Blind) โดยฝึกอบรมตามหลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนคนตาบอด (พ.ศ. 2508) นอกจากนี้ในปีการศึกษา 2513 ได้เริ่มโครงการฝึกอบรมครูสำหรับนักเรียนที่มีความผิดปกติทางหูที่โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ วิทยาลัยครูสวนดุสิตด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 48-51)

3) โครงการฝึกอบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์บังคับเรียน ของโครงการฝึกหัดครูชนบท (Project "Head Start") เพื่อช่วยพัฒนาเด็กในชนบทให้มีความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา โดยเริ่มโครงการในปีการศึกษา 2510 และในปีการศึกษา 2513 ได้ขยายการดำเนินงานในโรงเรียนฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูที่มีความพร้อมเพื่อเปิดชั้นเด็กเล็ก รวม 23 แห่ง (ยกเว้นวิทยาลัยครูอุดรธานี และวิทยาลัยครูจันทรวงษ์) และในโรงเรียนตามโครงการอีก จำนวน 49 แห่ง (กรมการฝึกหัดครู, 2513ข: 71-81) และปี 2514 จึงได้ดำเนินการจนครบทั้ง 25 แห่ง (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 52) ทั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟในรูปของงบประมาณการอบรมและวัสดุอุปกรณ์

4) โครงการปรับปรุงการฝึกหัดครูและบริการการศึกษา (Teacher Training cum Education Extension Programme) ซึ่งจัดอบรมเพื่อเพิ่มพูนวิชาการและวิทยฐานะของครูประถมและมัธยมในท้องถิ่น โดยวิจัยร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการสอนและอุปกรณ์ใหม่ที่โรงเรียนประจำหัดในโครงการ และได้ดำเนินการระหว่างปีการศึกษา 2512-2520 โดยเริ่มที่วิทยาลัยครูมหาสารคามในปี 2512 และขยายไปอีก 3 แห่ง คือ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี วิทยาลัยครูนครราชสีมา และวิทยาลัยครูสกลนคร ในปี 2513 ซึ่งเป็นระยะ 3 ปีแรก (2512-2514) โดยได้ขยายการดำเนินงานจนครบทุกแห่งในระยะ 6 ปี คือ ในระยะที่ 2 (2515-2517) จำนวน 12 แห่ง และระยะที่ 3 (2518-2520) สำหรับแห่งอื่นจนครบ ทั้งนี้โดยความช่วยเหลือขององค์การยูเนสโกที่ได้ให้การสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญ และองค์การยูนิเซฟสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ โดยที่ผลพลอยได้จากโครงการนี้ ก็คือ วิทยาลัยครูได้ปรับปรุงการสอนและการวิจัย เพื่อนำผลไปใช้ในการเผยแพร่แก่ครูในท้องถิ่น รวมทั้งทำให้คุ้นเคยกับสภาพปัญหาของครูได้ดียิ่งขึ้นและเพิ่มประสบการณ์ในบทบาทการเป็นผู้นำทางวิชาชีพในท้องถิ่นร่วมด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2513ข: 115)

อย่างไรก็ดี จากการประเมินผลโครงการพัฒนาการศึกษา ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 นั้น ระบุว่า ในปีสุดท้ายของแผนฯ ฉบับที่ 2 คือ ปี 2514 คาดว่าจะมีนักเรียนฝึกหัดครูทั้งสิ้น 31,700 คน และผลการดำเนินงานสามารถขยายการรับนักเรียนเพิ่มได้เป็น 89,350 คน ซึ่งสูงกว่าเป้าหมาย 57,650 คน เนื่องจากเปิดสอนภาคบ่ายและเปิดหลักสูตรพิเศษ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนทุกระดับ รวมทั้งด้านการฝึกหัดครูมีการขยายตัวรวดเร็วที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา คือ ประมาณ 3 เท่าของเมื่อเริ่มต้นแผนฯ ฉบับที่ 2 โดยเฉพาะระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้นถึง 7 เท่า ซึ่งการขยายตัวนี้ทำให้สามารถผลิตครูได้พอเพียงกับการขยายจำนวนนักเรียนในแผนฯ ฉบับที่ 3 และแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีอยู่ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มวุฒิให้แก่ครูที่ขาดวุฒิ

ได้อีกเป็นจำนวนมากด้วย ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า การดำเนินงานของกรมการฝึกหัดครู โรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครูในด้านการผลิตครูและอบรมครูเพื่อเพิ่มวิทยฐานะนั้น เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาที่ร่วมแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในเชิงปริมาณให้หมดไปได้ในระดับหนึ่งด้วย

โดยสรุป ในระยะพ.ศ. 2504-2515 วิทยาลัยครูได้มีพัฒนาการจากโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากสามารถพัฒนาคุณภาพและยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยครูเช่นเดียวกับที่ผ่านมาอีก 13 แห่ง รวมทั้ง สามารถขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มขึ้นอีก 4 แห่ง ทำให้วิทยาลัยครูมีศักยภาพสูงขึ้น โดยกระจายครอบคลุมทั่วประเทศรวม 29 แห่ง ซึ่งสามารถทำหน้าที่การผลิตครูและอบรมครูได้กว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ทั้งในลักษณะการเปิดนอกเวลา และขยายบทบาทไปสู่การจัดการศึกษาพิเศษ โดยที่ทิศทางยังคงเป็นไปภายใต้การกำกับของระบบราชการ และเริ่มปรากฏแนวคิดการพัฒนารองศาการไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษา โดยมีการเตรียมการร่างพระราชบัญญัติขึ้น ทั้งนี้สืบเนื่องจากปรากฏแรงผลักดันภายในขององค์การที่ต้องการแยกตัวของวิทยาลัยวิชาการศึกษาออกจากกรมการฝึกหัดครู เพื่อจัดตั้งเป็นส่วนราชการต่างหากด้วย

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504-2515 ขึ้นกับปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเป็นหลัก โดยวิทยาลัยครูทำหน้าที่ผลิตครูและอบรมครูให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการเนื่องด้วยการเพิ่มจำนวนประชากร และเกิดปัญหาการเคลื่อนย้ายประชากรจากชนบทเข้าสู่เมือง รัฐจึงกำหนดนโยบายในการให้ความสำคัญของการศึกษาแก่เยาวชน ขยายการศึกษาภาคบังคับทั่วประเทศ และขยายการศึกษาขั้นสูงไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น ทั้งนี้โดยผ่านทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเร่งพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับแผนการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้วิทยาลัยครูผลิตครูชนบทเพิ่มขึ้นและอบรมครูประจำการให้มีวุฒิสูงขึ้น ซึ่งพบว่าวิทยาลัยครูได้รับการผ่อนคลายทางด้านงบประมาณในระดับหนึ่งเนื่องจากการสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่ม แต่ยังคงมีปัญหาด้านกำลังคนอยู่ เนื่องจากต้องสูญเสียกำลังคนให้กับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่ได้แยกตัวออก วิทยาลัยครูได้ปรับบทบาทการผลิตครูให้สอดคล้องโดยดำเนินการต่อในโครงการผลิตครูระยะยาว ขยายโครงการฝึกหัดครูชนบทเพิ่มขึ้นอีก 12 แห่ง ปรับเพิ่มโครงการผลิตครูโดยรับตัวน และโครงการผลิตครูและยกมาตรฐานครูตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 รวมทั้งได้ขยายบทบาทการอบรมครูระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาคาดแคลนครูในท้องถิ่นและการอบรมครูด้านการศึกษาพิเศษ นอกจากนี้การดำเนินโครงการปรับปรุงการฝึกหัดครูและบริบริการการศึกษา ซึ่งมีสาเหตุจากอิทธิพลของชาวตะวันตกที่ยูเนสโกได้ประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการฝึกหัดครูชนบท ทำให้วิทยาลัยครูได้เริ่มบทบาทการบริการวิชาการในรูปของการศึกษานอกโรงเรียนภายใต้โครงการ อาทิ วิทยาลัยทางอากาศ วิทยาลัยชาวบ้าน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และเริ่มบทบาทการวิจัยด้านการสอนร่วมกับครูในท้องถิ่นด้วย

1.3 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515-2528

วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515-2528 มีปัจจัยเกี่ยวข้องและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนดังนี้

1.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2515-2528

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาท ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง คือ

1.3.1.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในช่วงนี้ ได้แก่

1) ปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง คือ การเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงปี 2515-2519 ส่งผลให้มีการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และนำกระบวนการทางประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารงาน นโยบายของรัฐบาลคณะที่ 34-38 และ 40-46 มีสาระโดยสรุป คือ ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยมีเสรีภาพ และรับผิดชอบทางวิชาการ สนับสนุนความเป็นอิสระและส่งเสริมบทบาทการให้บริการชุมชน เร่งขยายการศึกษาภาคบังคับขั้นประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษา ปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (วิโรจน์ สารรัตน์, 2536: 38-45) กำหนดให้การฝึกหัดครูเป็นหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของประเทศ และสถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่หลักให้สมบูรณ์ คือ สอน ค้นคว้า นุกเบิก แสวงหาความรู้ใหม่ด้วยการวิจัย เรียบเรียงตำรา ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และดำรงไว้ ถิ่นพัฒนาความคิดปวงชนของชาติ เน้นการพัฒนาการศึกษาในชนบท กระจายอำนาจและทรัพยากรทางการศึกษาไปยังท้องถิ่น ปรับปรุงการผลิตครูโดยมุ่งเน้นด้านคุณภาพ ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีประสิทธิภาพในการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งสนับสนุนกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในการจัดการศึกษาของวิทยาลัย ดำเนินการให้สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันในการสอน การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และส่งเสริมการวิจัยเพื่อนำผลไปใช้สนองความต้องการของชุมชนและความก้าวหน้าทางวิชาการ รวมทั้งประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535: 39-50)

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ ภาวะเงินเฟ้อ และภาวะเศรษฐกิจชะงักงันทั่วโลกในช่วงหลังของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ต่ำลงมาก คือ ขยายตัวเฉลี่ยเพียงร้อยละ 4.4 เมื่อเทียบกับระยะที่ผ่านมาที่ขยายตัวได้เกินร้อยละ 7 ทั้งนี้ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6

การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 5 โดยวัตถุประสงค์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เน้นหนักการเตรียมประเทศชาติให้พร้อมเข้าสู่ยุควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มุ่งแก้ปัญหาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาโดยกำหนดนโยบายส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและเทคโนโลยี ขยายและปรับปรุงการประถมศึกษาภาคบังคับให้สอดคล้องกับการเพิ่มประชากร เน้นหลักการขยายการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับกำลังคนระดับกลางและระดับสูง รวมทั้งเร่งการผลิตครูให้เพียงพอต่อความต้องการ ส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูโดยเฉพาะครูในส่วนภูมิภาคและเขตทุรกันดาร ทั้งนี้ได้กำหนดเป็นโครงการผลิตครูประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา ปรับปรุงการดำเนินงานของวิทยาลัยครูและโรงเรียนฝึกหัดครูทุกแห่ง เพื่อขยายปริมาณการรับทั้งภาคปกติและภาคค่ำ โดยภาคปกติเพิ่มขึ้นอีก 26,900 คน และภาคค่ำปีละประมาณ 20,000 คน รวมทั้งเร่งรัดโครงการฝึกหัดครูชนบทด้วยงบประมาณตามโครงการ 1,259.54 ล้านบาท อย่างไรก็ดี ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 นี้ ได้กำหนดเป้าหมายลดอัตราการเพิ่มประชากรให้เหลือร้อยละ 2.5 ในปี 2519 ด้วย

ส่วนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 กำหนดการดำเนินงานในการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยกระจายบริการการศึกษาสู่ท้องถื่นและภูมิภาค เน้นการผลิตบุคลากรระดับต่างๆให้เพียงพอต่อความต้องการของท้องถิ่น ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทและฐานะของครูและบุคลากรหลัก โดยยึดหลักว่าครูคือผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการโดยรอบด้านในตัวผู้เรียน ในระยะนี้มีการดำเนินการที่สำคัญ คือ ปรับปรุงระบบการฝึกหัดครูให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยเปลี่ยนหลักสูตรเป็น 2 ระดับ คือ ประกาศนียบัตรและปริญญา เร่งอบรมครูประจำการและบุคลากรหลัก ลดการผลิตครูภาคค่ำและการสอบวิชาชุด โดยเปลี่ยนเป็นการอบรมครูประจำการ ผลิตครูชนบทและอบรมวิชาครูระยะสั้น ทั้งนี้กำหนดเป้าหมายให้ลดการรับนักเรียนฝึกหัดครู ป.กศ. ต้น เหลือปีละประมาณ 3,000 คน และขยายการรับ ป.กศ. ชั้นสูง ให้สามารถรับได้ประมาณ 58,000 คน ในปี 2524 รวมทั้งให้มีการใช้สื่อสารมวลชนเพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้เน้นในสาขาที่มีปัญหาการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพและการระดมสรรพกำลัง และการลงทุนทางการศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเร่งการขยายการศึกษาให้กว้างขวางและเป็นธรรม โดยให้ผู้รับการศึกษานั้น มีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านค่าใช้จ่ายร่วมกับรัฐตามสมควร

สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจมากกว่าการมุ่งขยายอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจ เน้นความสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาค เน้นการแก้ปัญหาความยากจนของคนชนบท โดยกำหนดเป้าหมายและแนวการพัฒนาสังคม คือ ลดอัตราการเพิ่มประชากรให้เหลือร้อยละ 1.5 ต่อปี เมื่อสิ้นปี 2529 ขยายและพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพควบคู่กับการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและการศึกษานอกโรงเรียนในท้องที่ชนบทที่ห่างไกล ทั้งนี้กำหนดนโยบายหลักการฝึกหัดครู คือ ประสานงานและจัดทำแผนงานการผลิตครู อบรมครู และการใช้ครูทุกระดับให้สอดคล้องตามหลักสูตรการศึกษาที่

ปรับปรุงใหม่ ปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาสาระและขอบการเรียนรู้ให้มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ส่งเสริมให้สถาบันฝึกหัดครูร่วมมือในการผลิตและใช้ทรัพยากรร่วมกัน และส่งเสริมการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและการวิจัยด้วย รวมทั้ง จัดให้มีมาตรการในการคัดเลือกครูอาจารย์ที่รับเข้าทำการสอน ในส่วนของอุดมศึกษา กำหนดให้ปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานให้สูงขึ้น โดยเน้นการยกระดับคุณวุฒิ และประสิทธิภาพอาจารย์ ขยายงานบริการทางวิชาการแก่สังคม และส่งเสริมให้ดำเนินกิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดมาตรการการฝึกหัดครูว่า เร่งลดการผลิตครูในสาขาทั่วไป ให้ผลิตเพียงพอเพื่อทดแทนและตามความจำเป็น เร่งผลิตครูวิชาชีพที่ขาดแคลนให้สอดคล้องความต้องการในโรงเรียนระดับประถมและมัธยมตามหลักสูตรใหม่ ส่งเสริมการฝึกอบรมวิชาครูแก่ครูประจำการ เร่งดำเนินการวางแผนการผลิตครู ในระดับกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ปรับปรุงวิธีการกระจายและจัดสรรครูไปสู่ชนบท และให้มีการทบทวนการใช้สถานที่และบุคลากรส่วนเกินของวิทยาลัยครูเพื่อการศึกษาอื่น

3) ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคม คือ ปัญหาความต้องการของสังคมในด้านการศึกษาทุกระดับ ซึ่งเป็นเหตุให้รัฐต้องปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและขยายการศึกษาในด้านปริมาณให้เร็วตามอัตราการเพิ่มของเด็กในวัยเรียน ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ปัญหาความยากจนของคนในชนบท สภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานในการดำรงชีพอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม พบการย้ายถิ่นฐานจากชนบทไปสู่เมือง รวมทั้งสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปริมาณการว่างงานเพิ่มขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 แม้ว่าการดำเนินงานตามนโยบายลดอัตราเพิ่มประชากรจะทำได้ผลดี แต่การเพิ่มของประชากรในอัตราสูงก่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ยังส่งผลอยู่ อีกทั้ง พบปัญหาการติดยาเสพติดให้โทษ ปัญหาความมั่นคงและปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของสตรี เด็กและเยาวชนร่วมด้วย ความไม่เสมอภาคทางด้านการศึกษา โอกาสในการเข้าศึกษาในระดับการศึกษาทุกระดับยังมีความแตกต่างกันมากระหว่างผู้มีฐานะดีกับผู้มีฐานะยากจน ผู้อยู่ในชนบทกับตัวเมือง และผู้อยู่ในต่างจังหวัดกับผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ความต้องการศึกษาต่อระดับมัธยมและอุดมศึกษามีแนวโน้มสูงขึ้น การเพิ่มของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วไม่ได้สัดส่วนกับทรัพยากรเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีเด็กและเยาวชนมากเกิดปัญหาการใช้แรงงานเด็กและสตรี ประชากรส่วนใหญ่ในชนบทยังด้อยการศึกษา ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5

4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม

ปัจจัยทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงด้านศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคมขยายตัวรวดเร็วในด้านการสื่อสารคมนาคมและธุรกิจ ได้ทำให้ศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย ถูกทำลาย และถูกวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาแทนที่อย่างรวดเร็ว ศิลปวัฒนธรรมในรูปของโบราณวัตถุสถาน ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ถูกทำลาย คนรุ่นใหม่ละทิ้งศิลปวัฒนธรรมของชาติเนื่องจากมีความ

ต้นตัวทางการเมือง และมีแนวคิดทางวัฒนธรรมการเมืองและแสดงออกในทางปฏิบัติที่ชื่นชมถึงชีวิตในสังคมใหม่ การขาดนโยบายและแผนงานหลักของชาติเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน ผู้รับผิดชอบอย่างจริงจัง รวมทั้ง การเผยแพร่การให้ความรู้และแนวทางเพื่อปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมในศิลปวัฒนธรรมไทยไม่สามารถทำได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง

ทั้งนี้ พบว่าการดำเนินงานในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ที่รัฐบาลกำหนดนโยบายว่า “รัฐบาลจะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ” โดยของวัฒนธรรม กรมการศาสนา ได้ริเริ่มโครงการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นตามแผนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยขึ้นในวิทยาลัยครูทั่วประเทศและในโรงเรียนมัธยมหรือวิทยาลัยบางแห่งเพื่อรับผิดชอบงานการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ฉบับที่ 5: 163)

5) ปัจจัยทางระบบการศึกษา

ปัจจัยทางระบบการศึกษา คือ การเปลี่ยนระบบโรงเรียนจากแบบ 4:3:3:2(3) เป็นแบบ 6:3:3 ในปีการศึกษา 2521 โดยมีการเปลี่ยนหลักสูตรมัธยมศึกษาปีละชั้นตั้งแต่ปี 2521 การฝึกหัดครูมีสถาบันผลิตครูหลายระดับและหลายสังกัด ทำให้เกิดปัญหาทางด้านนโยบาย เป้าหมาย และวิธีการดำเนินการผลิตครู รวมทั้ง การเร่งผลิตเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทำให้ได้ครูที่ด้อยคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตครูภาคค่ำที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาครูว่างงาน และการอุดมศึกษายังผลิตกำลังคน ไม่สนองความต้องการของตลาดแรงงาน อีกทั้ง ขาดผลงานวิจัยเนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับระบบบริหารและขาดสิ่งจูงใจและสถาบันอุดมศึกษายังไม่บริการชุมชนเท่าที่ควร

ทั้งนี้ มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งกำหนดแนวนโยบายให้การจัดการอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ จัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง กำหนดให้สถานศึกษาพึงให้ความเสมอภาคแก่บุคคลตามความสามารถ จัดการให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษามีอิสระในการดำเนินการภายในและมีเสรีภาพทางวิชาการ รัฐเป็นผู้จัดการฝึกหัดครูทุกระดับและใช้มาตรฐานพิเศษคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษา วางมาตรการเพื่อให้บุคคลในท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้าศึกษาตามความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่น และจัดให้มีเอกภาพในนโยบายการบริหารการศึกษา โดยยึดหลักการกระจายอำนาจหาวิธีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยคำนึงถึงความเสมอภาคระหว่างท้องถิ่นและสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้ง ส่งเสริมการทดลองและการวิจัยทางการศึกษาเพื่อใช้ในการปรับปรุงการศึกษาในส่วนระบบการศึกษา กำหนดว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษา มุ่งสร้างสรรคกำลังคนในระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงเพื่อพัฒนาประเทศ มุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคมและประเทศชาติ การจัดสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา อาจจัดเป็นรูปวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันเฉพาะอย่างก็ได้ และอาจจัดในรูปแบบที่ใช้สื่อการเรียนในลักษณะต่างๆ โดยผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมาเรียนในสถานศึกษาก็ได้ รวมทั้ง การจัดการฝึกหัดครูเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่ถ้ามีความจำเป็น สถาบันฝึกหัดครูอาจจัดหลักสูตรในระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา เพื่อผลิตครูตามความต้องการของท้องถิ่นได้

1.3.1.2 ปัจจัยภายใน

จากปัจจัยภายนอกดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลต่อปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ที่มีการปรับโครงสร้างเป็นระบบเดียวกัน และบริหารด้วยหลักการกระจายอำนาจ นโยบายและเป้าหมาย ซึ่งกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-5 ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณที่เพิ่มขึ้นไม่สอดคล้องกับภารกิจ อุดมการณ์ของประชาคมที่ให้ความสำคัญกับภูมิภาคและท้องถิ่น และรูปแบบการทำงานที่ได้ปรับให้เกิดความร่วมมือ โดยจัดเป็นกลุ่มวิทยาลัยครู เพื่อระดมทรัพยากรให้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และพัฒนาไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ มีประเด็นที่ควรกล่าวถึงเพิ่มเติม คือ

1) นโยบาย

กรมการฝึกหัดครูได้กำหนดแผนพัฒนาการศึกษา กรมการฝึกหัดครู และนโยบาย ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้ง 3 ฉบับ ดังปรากฏว่า ได้กำหนดแผนงานผลิตครูโครงการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 เพื่อผลิตครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ตามจำนวนที่แผนฯ ฉบับที่ 3 ซึ่งกำหนดเป็นโครงการผลิตครูประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (กรมการฝึกหัดครู, 2513: 36-42) อีกทั้ง ควบคุมจำนวนการผลิตครูภาคปกติ และเน้นหนักคุณภาพครู ลดจำนวนนักศึกษาภาคนอกเวลาซึ่งมีใช้ครูประจำการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้วิทยาลัยครูศึกษา ค้นคว้า วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและชุมชน ตลอดจน ร่วมทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้ง จัดระบบบริหารงานให้มีประสิทธิภาพเพื่อการกระจายอำนาจการบริหารให้เกิดความอิสระและคล่องตัว ดังปรากฏในนโยบายและการจัดการฝึกหัดครูตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 (2520-2524) ของกรมการฝึกหัดครู

นอกจากนี้ ได้เร่งพัฒนาคุณภาพการผลิตครู ลดปริมาณนักศึกษาครูสาขาวิชาสามัญ และเพิ่มนักศึกษาครูรายวิชาปฏิบัติและวิชาชีพ ส่งเสริมให้วิทยาลัยครูเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมครูและบุคลากรประจำการ การค้นคว้าวิจัย การพัฒนาวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่น การให้บริการและการจัดสอนวิชาการและวิชาชีพที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมในท้องถิ่น โดยเฉพาะในชนบท ดังปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษา กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2525-2529

2) โครงสร้าง การบริหารจัดการ และรูปแบบการทำงาน

สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษา คือ ได้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบกับความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงเพิ่มขึ้น หากแต่วิทยาลัยวิชาการศึกษาสามารถรับนักศึกษาได้จำนวนจำกัด จึงส่งผลให้มีความเคลื่อนไหวในวิทยาลัยครูทั่วประเทศในช่วงปี 2515-2517 เรียกร้องให้วิทยาลัยครูเปิดสอนถึงระดับปริญญา ดังนั้น กรมการฝึกหัดครูจึงได้ดำเนินการให้เปิดสอนระดับปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี คือ ประกาศนียบัตรอุดมศึกษา (ป.อ.) เป็นครั้งแรกในปีการศึกษา 2517 โดยรับจากผู้มีวุฒิป. กศ.ชั้นสูง ป.ม. หรือ พ.ม. เข้าเรียน (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ลำดับที่ 6: 214, 219-

220) ทั้งนี้ ได้อนุโลมใช้หลักสูตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษาในเบื้องต้น และปรับปรุงเป็นหลักสูตรการฝึกหัดครูของสภาการฝึกหัดครู พ.ศ. 2519 ในภายหลัง (สุพร ตั้งทางธรรม, 2519: 9)

ในขณะเดียวกัน กรมการฝึกหัดครูได้ขยายวิทยาลัยครูสู่ส่วนภูมิภาคเพิ่มขึ้นอีก 7 แห่ง ในปี 2516 คือ วิทยาลัยครูสุรินทร์ วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครูกำแพงเพชร วิทยาลัยครูเชียงราย วิทยาลัยครูกาญจนบุรี และวิทยาลัยครูเพชรบูรณ์ (กรมการฝึกหัดครู, 2535ก: 103) ทั้งนี้ ด้วยแนวคิดเดิมคือ เพื่อให้สามารถกระจายการศึกษาได้ทั่วประเทศ และเพิ่มการผลิตครู โดยสรุป ณ จุดนี้ มีวิทยาลัยครูทั่วประเทศรวม 36 แห่ง

ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ ได้มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนโดยลำดับ ได้แก่ ปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนฝึกหัดครูให้สามารถเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงได้ พร้อมกับการประกาศยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู ขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูให้มากขึ้นตามกำลังงบประมาณและบุคลากร จากนั้นจึงดำเนินการทางกฎหมาย โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 เพื่อยกฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา และมีภารกิจเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ กำหนดให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษา และวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม รวมทั้งให้วิทยาลัยครูเป็นส่วนราชการในสังกัดกรมการฝึกหัดครู ดังปรากฏในมาตรา 5 แต่อย่างไรก็ดี วิทยาลัยครูยังมีได้มีสภาพเป็นนิติบุคคล นอกจากนี้ ได้ดำเนินการทางกฎหมายเพิ่มเติมโดยการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา 3 ฉบับ เพื่อการดังกล่าว (กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป.: 15-20) คือ พระราชกฤษฎีกายกฐานะสถาบันการฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ฉบับ พ.ศ. 2518, ฉบับ พ.ศ. 2519 และฉบับ พ.ศ. 2520 โดยให้ยกฐานะวิทยาลัยครู จำนวน 17 แห่ง, 12 แห่ง และ 7 แห่ง ตามลำดับ (ภาคผนวก ก ตารางที่ 10)

เนื่องจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานให้เป็นระบบเดียวกันและมีการกระจายอำนาจมากขึ้น กล่าวคือ โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครูก่อนปี 2518 นั้น เป็นการบริหารแบบสายบังคับบัญชา โดยมีโครงสร้างเป็นสายการบังคับบัญชาสายเดียว มีผู้อำนวยการเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด โดยไม่มีรองผู้อำนวยการ และมีการแต่งตั้งผู้ช่วยผู้อำนวยการเป็นการภายใน ซึ่งโดยหลักประกอบด้วยอย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายปกครอง (ธงชัย มาศสุพงศ์, 2518; น้อย สุปิงคลัด, 2518; สุชาติ รัตนวิจิตร, 2518; สัญญา สุรพันธ์, 2518) ทั้งนี้บุคลากรทุกฝ่ายขึ้นตรงต่อหัวหน้าฝ่าย และผู้อำนวยการ โดยลำดับตามลักษณะของงานแต่ละประเภท (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 16 และแผนภูมิที่ 17) อีกทั้งอาจมีคณะกรรมการบริหารวิทยาลัยเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับนโยบายหลักในการบริหาร โดยไม่มีอำนาจสั่งการ รวมทั้งมีสภาอาจารย์และสภานักศึกษาร่วมด้วย (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 18) ทั้งนี้ในส่วนของฝ่ายวิชาการนั้น แบ่งเป็นหมวดวิชาที่มีหัวหน้าหมวดวิชาเป็นผู้บังคับบัญชา (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 264)

อย่างไรก็ดี เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 แล้วได้เปลี่ยนแปลงระบบบริหาร โดยยุบเลิกหัวหน้าแผนก หัวหน้าหมวด และมีผู้ประสานงาน ผู้ช่วยประสานงานแผนก ทำงานขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการวิทยาลัย จนถึงระยะที่มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการเพื่อแบ่งส่วนราชการภายใน (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 8: 59) ซึ่งกำหนดระบบโครงสร้างเหมือนกัน (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 19) จัดเป็น สำนักงานอธิการ และคณะวิชา โดยมีอธิการเป็นผู้บริหารสูงสุด และรองอธิการ 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายกิจการนักศึกษา รวมทั้งทุกวิทยาลัยมีคณะกรรมการประจำวิทยาลัยครู โดยมีอำนาจและหน้าที่ 6 ประการ ตามมาตรา 21 ทั้งนี้ คณะวิชา ประกอบด้วย 3 คณะวิชา คือ คณะวิชาครุศาสตร์ คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และคณะวิชาวิทยาศาสตร์ โดยคณะวิชาแบ่งเป็นภาควิชาตามความเหมาะสม (สัญญา สุรพันธ์, 2518: 75) อย่างไรก็ดี สำหรับวิทยาลัยครูพระนครนั้น มีคณะวิชาอุตสาหกรรมศิลป์เพิ่มขึ้นจากแห่งอื่นด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 9: 288)

นอกจากการจัดโครงสร้างหลักดังกล่าวแล้วนั้น กรมการฝึกหัดครูยังได้ดำเนินงานโครงการกลุ่มวิทยาลัยครูขึ้นด้วย โดยจัดวิทยาลัยครู 36 แห่ง เป็นกลุ่มวิทยาลัยครู 6 กลุ่ม ตามภาคภูมิศาสตร์ (ภาคผนวก ก ตารางที่ 11) เพื่อกระจายอำนาจการบริหารและการดำเนินงานไปสู่วิทยาลัยครูให้มีความเป็นอิสระมากขึ้นและสามารถใช้ทรัพยากรทั้งทางด้านบุคคลและเครื่องมือต่างๆ เพื่อพัฒนางานในบทบาทที่กำหนดไว้ได้ตรงตามความต้องการของสภาพปัญหาท้องถิ่นนั้นๆ (พะยอม แก้วกำเนิด, 2520: 7-10; ชิตบุรีโสดม, 2523: 5-7) ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบการทำงานที่ช่วยให้เกิดการระดมทรัพยากรร่วมกันในขอบข่ายงานด้านการบริหาร ทั้งบุคลากร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี แนวคิดของกลุ่มวิทยาลัยครูนี้ ยังคงดำเนินงานสืบเนื่องจนถึงช่วงที่วิทยาลัยครูได้ปรับขยายฐานทางวิชาการเพื่อให้สามารถผลิตกำลังคนสาขาวิชาอื่น ด้วยเหตุที่ความต้องการครูลดลงปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 4 จึงทำให้วิทยาลัยครูต้องลดปริมาณการผลิตครูลง และนำทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร และอาคารสถานที่ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาแก่ท้องถิ่นนั้น นอกเหนือจากสาขาวิชาซีพครู โดยกรมการฝึกหัดครูได้ส่งอธิการประธานกลุ่มวิทยาลัยครู 6 คน และผู้อำนวยการกองแผนงานไปศึกษาดูงานของ The College of Higher Education ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อปี 2522 ทั้งนี้ ด้วยความร่วมมือของบริติชเคาซิล เพื่อศึกษาแนวทางการขยายฐานวิชาการดังกล่าว ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในวิทยาลัยครูขึ้น (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 1)

เนื่องด้วยข้อจำกัดของพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ที่กำหนดให้จัดการศึกษาได้เฉพาะการผลิตครูเท่านั้น กรมการฝึกหัดครูจึงได้ดำเนินการขอแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติ หากแต่กระบวนการแก้ไขนั้นใช้เวลานาน ประกอบกับปัญหาของสังคมและการสนองความต้องการของสังคมเป็นการเร่งด่วน กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ของกระทรวงตามคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ข้อ 23 เป็นเบื้องต้นก่อน โดยระยะแรกได้จัดตั้งขึ้น 4 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยพิบูลสงคราม วิทยาลัยอุบลราชธานี วิทยาลัยนครราชสีมา และวิทยาลัยนครศรีธรรมราช เมื่อ 20 เมษายน 2527 เพื่อจัดสอนหลักสูตรอนุปริญญาสาขาวิชาการอื่น (สายหยุด จำปาทอง, 2532: 19)

ในขณะที่เดียวกันการดำเนินการขอแก้ไขพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูยังคงกระทำต่อไปอย่างเร่งรีบ และสามารถประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ณ วันที่ 12 ตุลาคม 2527 ซึ่งส่งผลให้วิทยาลัยครูสามารถจัดการศึกษาสาขาวิชาต่างๆ ได้ ตามความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งโครงสร้างการบริหารได้เพิ่มเติมให้มีรองอธิการขึ้นอีก 1 ตำแหน่ง คือ รองอธิการฝ่ายวางแผนและพัฒนา (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 8: 61) นอกจากนี้ วิทยาลัยครูบางแห่งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารและเร่งรัดการปฏิบัติงานขึ้นอีกชุดหนึ่งด้วย ดังกรณีวิทยาลัยครูอุบลราชธานี (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 266)

เป็นที่สังเกตว่า แนวคิดการดำเนินงานร่วมกันเป็นกลุ่มวิทยาลัยครูยังคงปรากฏอยู่ ดังระบุไว้ใน มาตรา 5 ทั้งนี้ กรมการฝึกหัดครูได้ดำเนินการต่อเนื่อง โดยออกเป็นข้อบังคับสภาพการฝึกหัดครูว่าด้วย กลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528 เพื่อให้วิทยาลัยครูดำเนินการร่วมกันตามภารกิจหลักอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อพัฒนากลุ่มวิทยาลัยครูให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาที่สมบูรณ์ โดยกำหนดให้ใช้ชื่อ สหวิทยาลัย แทนคำว่า กลุ่มวิทยาลัยครู และแบ่งออกเป็น 8 สหวิทยาลัย (ภาคผนวก ก ตารางที่ 12) ซึ่ง ประกอบด้วยวิทยาลัยครู จำนวน 4-6 แห่ง ตามภาคภูมิศาสตร์ (กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป. ก: 27-29) มี อำนวยการหน้าที 9 ประการ ตามข้อ 10 และจากการดำเนินการดังกล่าวนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่า กรมการฝึกหัดครูได้ พยายามกระจายอำนาจแก่กลุ่มวิทยาลัยครู เพื่อให้สามารถฉีกกำลังกันแก้ไขปัญหาเฉพาะท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกันด้วย

นอกจากการดำเนินการทางกฎหมายแล้ว ทางกรมการฝึกหัดครูได้พยายามทำความเข้าใจในการ ปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527 หลายประการ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการ บริหารงานให้สามารถมุ่งสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ด้วย กล่าว คือ วิทยาลัยครูมีสถานภาพและ ภาระหน้าที่เป็นมหาวิทยาลัย หากแต่ใช้ชื่อวิทยาลัย โดยสามารถเปิดสอนระดับปริญญาโทและเอกได้ด้วย การขอสมทบกับสถาบันอื่น ทั้งนี้ การจัดการอยู่ที่วิทยาลัยครูเป็นสำคัญ รวมทั้ง มีแนวคิดที่จะพัฒนา วิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ โดยผ่านทางกรดำเนินการดำเนินงานของกลุ่มวิทยาลัยครู ซึ่ง ต้องใช้เวลาและขั้นตอนการพัฒนา และคาดหวังว่ากลุ่มวิทยาลัยครู 8 กลุ่มนี้จะจัดองค์กรให้เข้มแข็ง และ แสวงหาจุดเน้นของตนให้ชัดเจน เพื่อรองรับสภาพการเป็นมหาวิทยาลัยในอนาคต นอกจากนี้ ยังระบุว่า วิทยาลัยครูมีภาระหน้าที่ผลิตนักศึกษาสาขาวิชาการใดๆ ได้ตามความพร้อม แต่เลิกผลิตครูไม่ได้ โดยมี คณะวิชารับผิดชอบผลิตบัณฑิต 4 คณะวิชา คือ มีคณะวิชาวิทยาการจัดการ เพิ่มขึ้นอีก 1 คณะวิชา และมี หน่วยงานซึ่งมีฐานะเทียบเท่าคณะวิชาอีก 6 หน่วยงาน คือ สำนักส่งเสริมวิชาการ สำนักส่งเสริมกิจการ นักศึกษา ศูนย์วิจัยวางแผนและพัฒนา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์ฝึกอบรมและบริการวิชาการ และ โรงเรียนสาธิต เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ดังที่ปรากฏในสรุปคำบรรยายของอธิบดีกรมการฝึกหัดครูเกี่ยวกับทิศทางการฝึกหัดครู ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527 (กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป. ข: 24-35)

3) ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณ

ในช่วง พ.ศ. 2515-2528 นี้ นับว่าเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงอย่างมากของวิทยาลัยครู กล่าวคือ มีการเพิ่มภาระหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ และการเตรียมพัฒนาความพร้อมให้สามารถมุ่งไปสู่การเป็น มหาวิทยาลัยด้วยแนวคิดกลุ่มวิทยาลัยครู หากแต่บุคลากรและงบประมาณนั้นไม่สอดคล้องกับการเพิ่มภาระหน้าที่และยังคงเป็นข้อจำกัดอยู่ โดยเฉพาะ คุณวุฒิของอาจารย์ และวงเงินงบประมาณ ทั้งนี้ วิทยาลัยครูได้ดำเนินการผลิตครู อบรมครูประจำการ และภาระหน้าที่อื่น รวมทั้ง เร่งพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน

ในแง่ของกำลังคน พบแนวโน้มว่า มีการเพิ่มกำลังคนและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณวุฒิสูงขึ้นโดยลำดับ คือ จากข้อมูลจำนวนอาจารย์ ปี 2515 มีทั้งสิ้น 3,742 คน (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 18) ส่วนในปี 2516, 2517 และ 2518 มีอาจารย์รวม 3,868 4,037 และ 4,462 คน ตามลำดับ โดยที่อัตราส่วนคุณวุฒิปริญญา : วุฒิอื่น โดยเฉลี่ย เท่ากับ 89:11, 90:10 และ 91:9 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาอัตราส่วนดังกล่าวในรายสถาบัน พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยในปี 2517 มีค่าสูงสุดเป็น 97:3 และค่าต่ำสุดเป็น 78:22 ส่วนในปี 2518 มีค่าสูงสุดเป็น 96:4 และค่าต่ำสุดเป็น 81:19 (กรมการฝึกหัดครูและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2519: 19, 205-208)

เป็นที่สังเกตว่า ในช่วงเวลา 2517-2518 นี้ เป็นจุดเริ่มที่วิทยาลัยครูได้ผลิตระดับปริญญาตรีแล้ว แต่บางแห่งยังไม่มีความพร้อมตามเกณฑ์ ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ว่า เกณฑ์สัดส่วนคุณวุฒิศรระดับฝึกหัดครูโดยประมาณ ที่ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลนั้น คือ วุฒิปริญญา : วุฒิอื่น เท่ากับ 9:1 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2515 อ้างถึงใน สุพร ตั้งทางธรรม, 2519: 16) ซึ่งการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษานั้น นับเป็นนโยบายหลักของกรมการฝึกหัดครูที่จะยกระดับของวิทยาลัยครูทั้งหมดให้เข้าสู่มาตรฐานโดยเร็ว (จรรยา มิลินทร์, 2522: 16) ดังที่พบว่า

ในปี 2524 มีอาจารย์เพิ่มขึ้นเป็น 5,149 คน โดยจำแนกเป็นวุฒิปริญญาเอก ปริญญาโท และปริญญาตรี คือ 57, 2,456 และ 2,636 คน ตามลำดับ

ส่วนในปี 2525 และ 2526 มีอาจารย์จำนวน 5,227 และ 5,462 คน ตามลำดับ ทั้งนี้ ในปี 2526 มีอาจารย์ วุฒิปริญญาเอก ปริญญาโท และปริญญาตรี จำนวน 89, 2,873 และ 2,394 คน ตามลำดับ (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 18, 48)

ทั้งนี้ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังคงปรากฏ เมื่อพิจารณาข้อมูลในปี 2527 พบว่า มีอาจารย์จำนวน 5,895 คน จำแนกตามวุฒิปริญญาเอก ปริญญาโท และปริญญาตรี เป็น 127, 3,087 และ 2,450 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2529: 63)

อย่างไรก็ดี เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ยูเนสโก กำหนดไว้ให้วุฒิอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษามี สัดส่วน ปริญญาเอก : ปริญญาโท : ปริญญาตรี เท่ากับ 1.5 : 5 : 3.5 แล้วนั้น นับว่า ศักยภาพบุคลากรของวิทยาลัยครูยังคงต่ำจากเกณฑ์ดังกล่าวอยู่มาก

นอกจากข้อจำกัดด้านคุณวุฒิและปริมาณอาจารย์ที่มีอยู่แล้ว แม้ว่าจำนวนอาจารย์ได้เพิ่มขึ้นโดยลำดับก็ตาม แต่พบว่าไม่สัมพันธ์กับปริมาณการรับนักศึกษา จึงทำให้การปรับปรุงคุณภาพเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจำนวนนักศึกษาร่วมด้วย พบว่า อาจารย์ต้องรับภาระการสอนทั้งภาคปกติและภาคคนอกเวลา ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มงานขึ้นอีกเท่าตัว ทั้งนี้หากเทียบเคียงจากตัวเลขจำนวนนักเรียนภาคปกติและภาคคนอกเวลา ที่ได้รับเงินเป้าหมายในปีการศึกษา 2517 และ 2518 มีจำนวน 59,019 และ 59,921 คน จากเป้าหมายในแผนที่กำหนดไว้จำนวน 78,000 และ 84,000 คน ตามลำดับ (กรมการฝึกหัดครู และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2519: 57) ซึ่งคิดเป็น สัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษา ได้เท่ากับ 1:34 และ 1:32 ตามลำดับ จึงทำให้คาดการณ์ได้ว่า การรับนักศึกษาจำนวนมากดังกล่าวนี้ อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอน ทั้งในแง่ของการเรียนรายบุคคล การฝึกภาคปฏิบัติ และการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน อีกทั้งอาจารย์ยังขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง

ด้วยเหตุนี้จากกล่าวได้ว่า อัตราการเพิ่มปริมาณอาจารย์นั้นไม่สามารถสอดคล้องได้ทันกับปริมาณนักศึกษา เนื่องจากการรับศึกษามากไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากปัจจัยทางการเมืองและสังคมที่ไม่อาจปฏิเสธได้จึงทำให้ยังคงมีการเปิดรับภาคสมทบ แม้ได้พบว่ามิตัวเลขครูผู้ว่างงานสูงมากก็ตาม ดังปรากฏจากคำชี้แจงของรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการว่า

...ผมจึงคิดว่า ในปีหน้าเราจะพยายามลดอัตราการศึกษาวิทยาลัยครูให้ลงมาเหลือเพียงภาคปกติเท่านั้น เพราะขณะนี้ก็มีตัวเลขว่างงานแล้วถึงแสนกว่าคน ซึ่งในปีนี้ [2526] ก็ยังคงเปิดรับอยู่ในภาคสมทบพิเศษขึ้นมา ทั้งนี้เพราะ เป็นการผลักดันของ ส.ส. เป็นการผลักดันจากคนที่ต้องการเรียน อีกส่วนหนึ่งเป็นแรงผลักดันจากวิทยาลัยครูเอง จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผมจะไม่พูด รับเพิ่มเข้ามาอีกหมื่นกว่าคนจากภาคปกติ...

...ผมเชิญท่านอธิบดีกรมการฝึกหัดครูมาพบ ปรึกษาว่าเราจะแก้ปัญหา วด.อย่างไร ในเมื่อคนล้นงานเยอะ คนต้องการเรียนก็ยังมีมากในภาคอีสาน ท่านก็บอกว่าเพิ่มได้เท่านั้นๆในภาคนั้นๆ ...คำตอบที่ทำให้เราตัดสินใจรับเพิ่ม คือ ข้อเท็จจริงที่ว่า ราคาค่าแห่งเอเย สุโขทัยเอเย มันไกลเกินกว่าฐานะคนเหล่านั้นจะมาได้ ...4 ปี มันเป็นระยะที่ยาวนานเหลือเกินในชีวิตของคนที่มีเงินทุนจำกัดพ่อแม่มีที่ทำกินน้อย นี่คือ ความจริงที่ทำให้ต้องตัดสินใจเผชิญกับปัญหาต่อไปในการผลิตครูเหล่านี้ออกมา เพิ่มปริมาณคนให้ล้นงาน... (ชวน หลีกภัย, 2526: 27-29)

เมื่อพิจารณาในส่วนของงบประมาณ จากข้อมูลปรากฏในปี 2516-2518 พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คือ ได้รับจำนวน 278.38, 355.31 และ 494.60 ล้านบาท ตามลำดับ ทั้งนี้ จำแนกเป็นงบสำหรับดำเนินการ 116.34, 141.07 และ 200.05 ล้านบาท เป็นงบลงทุน 162.04, 214.24 และ 294.99 ล้านบาท ตามลำดับ ซึ่งเห็นได้ว่า งบลงทุนสูงกว่างบดำเนินการในทุกปี หากเทียบเคียงกับงบประมาณที่กอง

โรงเรียนฝึกหัดครูได้รับมาดำเนินการตามแผนผลิตครูประกาศนียบัตร ปี 2514 ที่ได้รับ 220 ล้านบาท จำแนกเป็นงบลงทุน คือ ค่าครุภัณฑ์ ค่าที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง 133.1 ล้านบาท และงบดำเนินการในส่วน เฉพาะเงินเดือน 66.4 ล้านบาท (กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 103)

อย่างไรก็ตาม เมื่อคิดโดยเฉลี่ย พบว่า ในปี 2518 วิทยาลัยครู 36 แห่งได้รับงบประมาณ รวม 494.60 ล้านบาท หรือ 13.7 ล้านบาท ต่อแห่ง หากเทียบเคียงกับงบประมาณที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครู นครปฐม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เล็กที่สุดในกรมฯ คือ มีครู 26 คน และนักเรียน 172 คน ได้รับในปี 2511 คือ ประมาณ 10 กว่าล้านบาท ดังคำสัมภาษณ์ ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการขณะนั้น (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 184-185) ทำให้อาจคาดการณ์ได้ว่า งบประมาณที่ได้รับ ณ จุดเวลาที่มีความจำเป็น เพื่อใช้เตรียมความพร้อมของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาให้สามารถปฏิบัติภารกิจที่สมบูรณ์นั้น ค่อนข้างไม่เพียงพอ คือแทบจะไม่แตกต่างจากเมื่อ 7 ปี ที่ผ่านมา

และเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในช่วงปี 2515-2528 ดังภาคผนวก ก ตารางที่ 13 (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 8-9) พบว่า แนวโน้มการได้รับงบประมาณในช่วง 2519-2522 ได้ลดต่ำลงโดยตลอด ทั้งนี้เนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปลายแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 และยังคงผลต่อเนื่องมายังช่วงต้นของแผนพัฒนา ฉบับที่ 4 ด้วย นอกจากนี้พบแนวโน้มการได้รับผลของภาวะเศรษฐกิจอีกครั่งในช่วงปี 2527-2528 คือได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย และเมื่อพิจารณาเชิงสัดส่วนเปรียบเทียบพบว่า งบประมาณที่ได้รับไม่ได้เพิ่มขึ้น ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์ของอธิบดีกรมการฝึกหัดครูว่า

...เหตุผลอีกข้อหนึ่งซึ่งควรต้องนำมาพิจารณากันก็คือ ข้อเท็จจริงที่เคยตกลงกันว่า ประเทศของเรานี้ควรจะจัดงบประมาณเพื่อการศึกษาร้อยละเท่าใด จะพัฒนาเศรษฐกิจเท่าไร ท่านวางอย่างไร สบายหรือ แต่ถ้าจะลองย้อนดูงบประมาณที่จัดให้หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ แม้ตัวเลขงบประมาณจะเพิ่มขึ้นตามตัวเลขสัมบูรณ์ แต่ตัวเลขเชิงสัมพัทธ์จริงๆ นั้น ไม่เพิ่มขึ้นเลย กลับลดลงด้วยซ้ำ... (เดโช สนวนานนท์, 2527: 24)

นอกจากนี้ จากคำชี้แจงของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏว่า งบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดไว้ตอนต้นแผนนั้น ถูกปรับลดลงปีละ 10,000 กว่าล้านบาท ตั้งแต่ปี 2527-2529 ด้วย (ชวน หลีกภัย, 2526: 27)

อย่างไรก็ดี จากแนวโน้มการได้รับงบประมาณทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า วิทยาลัยครูมีงบประมาณจำกัดในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้ง 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเพื่อใช้ในการพัฒนาวิทยาลัยครูที่ได้จัดตั้งขึ้นอีก 7 แห่ง ในปี 2516 อีกทั้งพัฒนาให้มีความพร้อมในการเปิดสอนระดับปริญญาตรี และการดำเนินการกิจของสถาบันอุดมศึกษาให้ครบถ้วน และในช่วงที่สองที่จำเป็นต้องใช้งบประมาณเพื่อการ

ขยายฐานวิชาการไปสู่สาขาอื่น ตลอดจนถึงการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านบุคลากร อาคารสถานที่ รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาวิทยาลัยครูให้มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบ

ด้วยเหตุดังกล่าว กรมการฝึกหัดครูและวิทยาลัยครู จึงได้ตระหนักถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณนี้ แต่เพื่อให้สามารถกระทำภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาได้ครบถ้วน จึงได้พยายามจัดสรรงบประมาณกระจายลงในงานต่างๆ และแสวงหางบประมาณจากแหล่งอื่นร่วมด้วย อาทิ กรมฯ เริ่มให้เงินทุนอุดหนุนบางส่วนในการทำวิจัย แม้ว่าจะเป็นเงินจำนวนน้อย ดังที่พบว่า ในปี 2521 ให้ทุนประเภทบุคคล ทุนละไม่เกิน 8,000 บาท รวมทั้ง ได้จัดสรรทุนอุดหนุนการวิจัยด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นและด้านจริยธรรมแก่วิทยาลัยครู ในปี 2523 จำนวน 15 ทุน รวม 225,000 บาท (ชุตินา สัจจพันธ์, 2529: 76, 79)

นอกจากนี้ ยังมีความพยายามที่จะลดข้อจำกัด โดยสภาการฝึกหัดครูอนุมัติให้วิทยาลัยครูสามารถดำเนินภารกิจด้วยเงินรายได้ของตนเอง อาทิ สนับสนุนงานวิจัยด้วยเงินบำรุงการศึกษา (จิตราภา กุณทลบุตร, 2535: 8) รวมทั้งการสร้างอาคารสถานที่ เช่น โรงยิม เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ด้วยเงินรายได้จากการเปิดสอนภาคค่ำ (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ลำดับที่ 6: 221) ตลอดจนจัดกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชนบทด้วยเงินพระราชทานจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และเงินบริจาคจากประชาชน และองค์กรเอกชน (กรมการฝึกหัดครู, 2524)

4) อุดมการณ์ของประชาคม

การดำเนินภารกิจของวิทยาลัยครูในด้านต่างๆ ภายใต้ข้อจำกัดของกำลังคนและงบประมาณนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการมีอุดมการณ์ของประชาคม ที่ยังคงมุ่งสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะในชนบทที่ห่างไกล กล่าวคือ มีการทุ่มเทพลังเพื่อปฏิบัติภารกิจให้ครบถ้วนทุกด้าน โดยเฉพาะเน้นการผลิตครูที่ปรับหลักสูตรเป็นระดับปริญญาตรี และขยายสาขาวิชาอื่นตามความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นนอกจากสาขาวิชาครู ตลอดจนขยายปริมาณการรับนักศึกษาเพิ่มในภาคนอกเวลาตามนโยบายของรัฐ

สำหรับกรอบมคอ.ประจำการ ซึ่งมีจำนวนมากและส่วนใหญ่อยู่ในชนบทนั้น วิทยาลัยครูได้จัดในหลายรูปแบบและปรับให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับกรอบฯ อาทิ การสอบวิชาชุดครู การอบรมศึกษาภาคฤดูร้อน การสอนทางวิทยุไปรษณีย์ การจัดสอนครูประจำการที่ไม่มีวุฒิปริญญา ข. (กรมการฝึกหัดครู, 2524) รวมทั้ง การอบรมครูและบุคลากรประจำการ (อ.ค.ป.) ที่จัดให้ตามความเร่งด่วนของหน่วยบริหารท้องถิ่น และความต้องการของครูที่ต้องการพัฒนาตนเอง ซึ่งแม้ว่า วิทยาลัยครูได้ใช้กำลังที่มีอยู่อย่างเต็มที่แล้ว ก็สามารถรับได้เพียง 7-8 % จากทั้งหมดกว่า 3 แสนคน (จรรยา มิลินทร์, 2522: 15-23)

นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในแง่มุมต่างๆ ได้แก่ โครงการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยเครือข่ายของวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่ง ที่ส่งผลให้สามารถวิจัยค้นคว้าข้อมูล วิถีชีวิตคนท้องถิ่นจากเอกสารโบราณ และเป็นที่ยอมรับจากนักวิชาการของมหาวิทยาลัย (ประชา พระแก้ว, 2535: 31) โครงการศูนย์พัฒนาประชากร โครงการฝึกอบรมชาวเขาคูรอพยพชาวเขมร และค่ายอาสาพัฒนาชนบทอีกด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2524)

1.3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2515-2528

สืบเนื่องจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู ทั้ง 2 ฉบับ เป็นสำคัญนั้น ได้ส่งผลทางนิตินัยให้วิทยาลัยครู มีการปรับเปลี่ยนบทบาทเพิ่มเติมจากการผลิตครูและอบรมครู ไปสู่ภารกิจหลัก 5 ประการ คือ จัดการศึกษา วิจัย ส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะของครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ ผู้บริหาร การศึกษา ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ดังปรากฏตามหัวข้อต่อไปนี้

1.3.2.1 การจัดการศึกษา

วิทยาลัยครูได้ผลิตครูในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) ประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) และประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงตามแผนงานผลิตครู โครงการพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) โดยขยายการรับทั้งภาคปกติ และภาคค่ำ ส่วนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ได้ปรับลดการผลิตระดับ ป.กศ. ลง เนื่องจากผลิตครูได้เกินเป้าหมายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 และปรับให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 โดยปีดรับระดับ ป.ป. ได้ทั้งหมดในปี 2518 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, ลำดับที่ 6: 101) และปีดรับระดับ ป.กศ. ได้ทั้งหมดในปี 2524 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 3: 52) ลดการผลิตครูภาคค่ำ โดยปีดรับได้ทั้งหมดในปี 2522 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 9: 14) อีกทั้ง ปรับปรุงระบบการฝึกหัดครูให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยเปิดรับผู้จบ ป.กศ. ชั้นสูงเข้าเรียนระดับปริญญาตรี (ค.บ.) หลักสูตร 2 ปี ในปี 2521 และปริญญาตรี (ค.บ.) หลักสูตร 4 ปี ในปี 2523 รวมทั้ง ได้ขยายการจัดการศึกษาสาขาวิชาชีพอื่น คือ ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง สาขาเทคนิคการอาชีพ ในปี 2527 ทั้งนี้ ในปี 2528 ได้งดรับระดับ ป.กศ. ชั้นสูง และขยายการจัดการศึกษาเพิ่มเติมในสาขาวิทยาศาสตร์ และสาขาศิลปศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา เพื่อผลิตกำลังคนในสาขาที่ขาดแคลน และเตรียมพร้อมเข้าสู่ยุควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในแผน พัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 ทั้งนี้ ปรากฏโปรแกรมวิชาที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา รวม 77 โปรแกรมวิชา กล่าวคือ สาขาวิชาครุศาสตร์ 23 โปรแกรมวิชา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ 30 โปรแกรมวิชา และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ 24 โปรแกรมวิชา (ไพโรธ เลิศพิริยกุลมล, 2537: 29)

1.3.2.2 การวิจัย

กรมการฝึกหัดครูได้ส่งเสริมการวิจัยให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนำผลวิจัยมาใช้ในการวางแผนและพัฒนางานของวิทยาลัยครูในด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการ โดยการสนับสนุนงบประมาณเป็นทุนอุดหนุนประเภทบุคคลซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2521 ส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยจัดประชุมทางวิชาการ สัมมนา เพื่อเสนอผลงานวิจัย ซึ่งปรากฏเอกสารเผยแพร่ในลักษณะของรวบรวมบทความ อาทิ ในปี 2526 และ 2527 (กรมการฝึกหัดครู, 2526, 2527) รวมทั้งจัดทำวารสารและจุลสาร และเร่งรัดการพัฒนาบุคลากรด้านการวิจัยให้มากขึ้น (จิตราภา กุณทลบุตร, 2535) รวมทั้ง จัดตั้งหน่วยงาน คือ ศูนย์วิจัยและบริการการศึกษาในปี 2527 ทั้งนี้ งานวิจัย

ที่พบส่วนใหญ่เป็นการวิจัยด้านการศึกษา และได้ทวีจำนวนมากขึ้นโดยลำดับ และพบการวิจัยที่เป็นปัญหาเร่งด่วนของกรมฯ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการจัดหลักสูตร อาทิ การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดหลักสูตรวิชาชีพวิทยาลัยครู อีกทั้ง มีการวิจัยด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามโครงการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในช่วงปี 2523-2526 และการวิจัยประเภทจริยธรรมเพื่อศึกษาวิจัยเรื่องวิธีสอนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ในปี 2527-2528 ทั้งนี้ ปริมาณงานวิจัยในส่วนของงบประมาณแผ่นดินได้เพิ่มขึ้นโดยลำดับ ดังปรากฏจากข้อมูลการสนับสนุนงบประมาณเพื่ออุดหนุนการวิจัย นับตั้งแต่ ปี 2521-2528 ทั้งประเภทบุคคล สถาบัน และกำหนดหัวข้อ จำนวน 323 เรื่อง ด้วยวงเงินรวม 5,060,000 บาท ซึ่งกระจายอยู่ในวิทยาลัยครูทุกแห่ง (ชุติมา สัจจนันท์, 2529: 74-83)

1.3.2.3 การส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะของครู

งานส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะของครู เป็นงานการอบรมครูซึ่งดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องในลักษณะของการสอบวิชาชุดครู (พ.กศ. และ พ.ม.) และการอบรมศึกษาภาคฤดูร้อน (อ.ศ.ร.) ที่จัดเพิ่มเติมขึ้นอีก คือ การจัดสอนครูประจำการที่ไม่มีวุฒิมหาวด ก.และข. การสอนทางวิทยุไปรษณีย์ ซึ่งเริ่มในปี 2521 (กรมการฝึกหัดครู, 2529: 36-37) นอกจากนี้ วิทยาลัยครูได้ปรับเปลี่ยนให้มีการจัดอบรมครูประจำการมากขึ้น โดยจัดเป็นโครงการอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ (อ.ค.ป.) ซึ่งดำเนินงานในช่วงปี 2518-2527 และเมื่อวิทยาลัยครูได้ขยายฐานทางวิชาการสาขาวิชาชีพเพิ่มขึ้น จึงได้ปรับเปลี่ยนเป็นโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ขึ้นในปี 2528 (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 42) ปรากฏว่าจำนวนครูประจำการที่ได้รับการพัฒนาตามโครงการ อ.ค.ป. รวมทั้งสิ้น 157,688 คน โดยแบ่งเป็น ระดับอนุปริญญา จำนวน 17,033 คน และระดับปริญญา จำนวน 140,655 คน (ไพโรธ เลิศพิริยภมล, 2537: 13)

1.3.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

วิทยาลัยครูได้ดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในลักษณะของการให้ความร่วมมือกับทางจังหวัดในงานประเพณีสำคัญทางศาสนาเป็นเบื้องต้น โดยใช้งบประมาณของวิทยาลัยและคณะทำงานอยู่ในรูปของกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อมีการกำหนดเป็นภาระหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 จึงเกิดโครงการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีหน่วยศึกษานิเทศก์เป็นแม่ข่าย ส่วนวิทยาลัยครูมีองค์กรภายใน เรียกว่าศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทำหน้าที่ค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการศึกษาวินิทัศน์ของคนไทยโบราณจาก สมุดข่อย ใบลาน หนังสือ จดหมายเหตุ และอื่นๆ (พระเจ้าแก้ว, 2535: 30-31) และวิทยาลัยครูได้เป็นหน่วยประจำที่ศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยที่จัดตั้งขึ้นโดยกองวัฒนธรรม กรมการศาสนา ซึ่งต่อมาได้ปรับเปลี่ยนหน่วยงานโดยลำดับเป็นศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม และเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในภายหลัง โดยทำหน้าที่ช่วยบำรุงรักษา ส่งเสริม เผยแพร่และปรับปรุงพัฒนาวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม วิทยาลัยครูได้มีการจัดตั้งหน่วยงานภายใน ซึ่งมีฐานะ

เทียบเท่าคณะ เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ขึ้นด้วย นอกจากนี้ ภายใต้การทำงานของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยังมีอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีตามแผนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดร่วมด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 3, อันดับ 8) ทั้งนี้ ลักษณะงานเป็นการร่วมกิจกรรมประเพณี การค้นคว้าวิจัย การประชุมสัมมนา และการเผยแพร่ศิลปะนาฏศิลป์พื้นบ้านทั้งในประเทศ และโดยเฉพาะต่างประเทศที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้โอกาสไปร่วมเผยแพร่ (ประชา พระแก้ว, 2535: 32) นอกจากนี้ ยังได้จัดตั้งหอวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นเพื่องานอนุรักษ์ และเผยแพร่แก่ผู้สนใจด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 3, อันดับ 8)

1.3.2.5 การบริการทางวิชาการ

โครงการที่จัดว่าเป็นการบริการวิชาการ และได้ดำเนินการต่อเนื่อง คือ โครงการปรับปรุงการฝึกหัดครูและบริการการศึกษา และโครงการฝึกอบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์บังคับเรียน ซึ่งได้ดำเนินงานจนถึงปี 2521 ส่วนโครงการฝึกหัดครูชนบทซึ่งวิทยาลัยครูได้ร่วมพัฒนาชนบทและส่งนักศึกษาออกฝึกสอนตามโรงเรียนในชนบทที่ยังคงปรากฏอยู่ถึงปี 2529 โครงการนี้จัดเพื่อสนองนโยบายกรมการฝึกหัดครูตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาชนบทแนวใหม่ (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับที่ 9: 197) ด้วยวิธีการทำงานแบบประสมประสานกับหน่วยงานในอีก 3 กระทรวง คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงสาธารณสุข เป็นที่สังเกตว่าการบริการวิชาการในช่วงนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก ดังปรากฏโครงการสำคัญอีกหลายโครงการ กล่าวโดยลำดับคือ

1) โครงการทดลองสอนส่งเสริมการสอนในโรงเรียนท้องถิ่นทุรกันดาร ดำเนินการโดยวิทยาลัยครู และนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในท้องถิ่นทุรกันดาร และนักศึกษาได้รู้จักสภาพบ้านเมืองของตน ปฏิบัติการสอนในสภาพของท้องถิ่น ปรากฏเริ่มโครงการในปีการศึกษา 2515 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับที่ 9: 147)

2) โครงการค่ายอาสาพัฒนาชนบท เป็นการเริ่มต้นจากกิจกรรมของชมรมค่ายอาสาพัฒนาชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนในชนบท ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสร้างอาคารเรียน และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งทำให้นักศึกษาได้พัฒนาตนเอง และสนองนโยบายของรัฐในการพัฒนาชนบทที่ยากจน ปรากฏการดำเนินงานในลักษณะชมรมอาสาพัฒนาในปี 2512 และจัดเป็นโครงการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกปีจนถึงปี 2535 โดยได้งบประมาณสนับสนุนจากทุนพระราชทานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และเงินบริจาคของประชาชน สโมสร สมาคม และมูลนิธิในวงเงินนับแสนบาท (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับที่ 9: 306-308, 455)

3) โครงการพัฒนาคุณภาพประชากรและเสริมบทบาทผู้นำท้องถิ่น กิจกรรมประกอบด้วย การอบรมให้ความรู้ชาวบ้านเรื่องอาชีพ การพัฒนาชุมชน หลักประชาธิปไตย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้าน สร้างศาลาอเนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร้านค้า

กลุ่มออมทรัพย์ และรวมกลุ่มประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้าน ปรากฏการดำเนินงานตั้งแต่ ปี 2521-2527 ทั้งนี้ โดยการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิเอเชีย (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 147-150, 155) นอกจากนี้ พบโครงการในลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ โครงการเสริมบทบาทผู้นำท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชนบทยากจน ซึ่งทางกรมการฝึกหัดครูได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมการศาสนา โดยประสานงานกับ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ เพื่ออบรมผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ ประชาชน ครู และพระภิกษุ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ ปรากฏการดำเนินงานระหว่างปี 2527-2529 โดยครอบคลุมพื้นที่ซึ่งวิทยาลัยครูรับผิดชอบ ดังกรณี วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์ ได้อบรมผู้นำหมู่บ้าน จำนวน 23 หมู่บ้านในเวลา 3 ปี (2527-2529) และวิทยาลัยครูกำแพงเพชร อบรมได้รวม 8 อำเภอ จำนวน 26 หมู่บ้าน ในปี 2528 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 3: 81-83, 340-342)

4) โครงการผลิตหนังสือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม กิจกรรมคือการจัดทำหนังสือเผยแพร่และรณรงค์การอ่านหนังสือ เพื่อพัฒนาความคิดของชาวชนบท ซึ่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น อาทิ กำแพงเมืองทอง ใต้ฟ้าซากง้าว อ่านไปได้ดี ศรีนครลำดวน บัดตานี้มีสุข เป็นต้น ปรากฏการดำเนินงานในปี พ.ศ 2525-2528 โดยโครงการนี้เป็นการสนองนโยบายตามแผนพัฒนาชนบทยากจนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ซึ่งส่งผลสำเร็จในทางกว้างและมีผลในเชิงจิตวิทยา กล่าวคือ ชาวบ้านชนบทยากจนรู้สึกอบอุ่นที่รัฐและนักวิชาการลงไปสู่ชนบทและให้ความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 76-77, 221, อันดับ 8: 182)

5) โครงการเผยแพร่จริยธรรม กิจกรรมประกอบด้วย การสนทนาและบรรยายธรรมตามวัดในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา ช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตรการอบรมประชาชน จัดหาปัจจัย อุปกรณ์ และสื่อในการเผยแพร่ธรรมะ รวมทั้ง เป็นวิทยากรบรรยายร่วมกับพระธรรมทูต ทั้งนี้ ปรากฏการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2523-2535 โดยโครงการนี้เกิดจากการรวมตัวของคณาจารย์เพื่อช่วยเหลือสังคมที่พบว่า มีปัญหาจากการขาดคุณธรรมเพิ่มขึ้น (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 8: 184-185)

6) โครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) เป็นโครงการตามนโยบายของกรมฯ ที่ให้วิทยาลัยครูสนับสนุนงานพัฒนาหมู่บ้าน อพป.ใน 4 ลักษณะ คือ การฝึกหัดครูชนบท การจัดศูนย์บริการวิชาการ การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม และการวิจัย ประกอบด้วยโครงการย่อย คือ โครงการปลูกฝังค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ โครงการส่งเสริมและฟื้นฟูประเพณีตามเทศกาล โครงการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน โครงการหนังสือสู่ชนบท และโครงการพิทักษ์วัฒนธรรมไทย กิจกรรมประกอบด้วย การส่งนักศึกษาไปฝึกสอนในโรงเรียนประถมศึกษา การจัดอบรมกลุ่มสนใจ สอนและสาธิตการทำอาหาร การเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และพัฒนาจิตใจแก่นำหมู่บ้าน โดยมุ่งส่งเสริมการลดละเลิกอบายมุข ปรากฏการดำเนินงานในปี 2525 และ 2527 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 8: 250, อันดับ 3: 68-70)

7) โครงการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจเพื่อการพัฒนาชนบท ประกอบด้วยกิจกรรมคือ การแสวงหากระบวนการฝึกอบรมด้านจิตใจ เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองและเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมทางสังคมได้ จัดให้แก่ผู้นำหมู่บ้าน นักศึกษา ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ ซึ่งปรากฏการดำเนินงานตั้งแต่ 2524-2535 รวมทั้งสิ้นกว่า 300 ครั้ง (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 296-297)

8) โครงการให้บริการด้านข้อมูลท้องถิ่น จัดโดยศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เนื่องจากเกิดกระแสความตื่นตัวเรื่องท้องถิ่นศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นอีสานไทยในเขตจังหวัดนครราชสีมาและชัยภูมิ และเพื่อเป็นแหล่งบริการทางวิชาการเกี่ยวกับท้องถิ่นแก่ครูอาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจ ทั้งนี้ ปรากฏการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2524 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 59)

9) โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโครงการเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี โดยวิทยาลัยครูรับผิดชอบในกิจกรรมการอบรม สนับสนุนสื่อการเรียนการสอน การปรับปรุงห้องเรียน และประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพื่อให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นโรงเรียนของชุมชน ปรากฏเริ่มดำเนินการในปี 2525 และเมื่อถึงปี 2535 มีโรงเรียนในความรับผิดชอบทั้งสิ้น 152 โรงเรียน กระจายอยู่ตามชายแดนทั่วประเทศ (ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2535: 34)

10) โครงการศูนย์เวชศึกษาป้องกัน เป็นศูนย์ให้ข้อมูลความรู้ ความช่วยเหลือ และความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยในการตัดสินใจ และปรับปรุงแนวคิดและพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของเยาวชน ปรากฏเริ่มดำเนินการในวิทยาลัยครูทุกแห่งตั้งแต่ปี 2521 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 8: 177; ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2535: 34)

11) โครงการศูนย์ส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จัดตั้งขึ้นในวิทยาลัยครูทุกแห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยครูผู้สอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ให้สามารถดำเนินการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์แผนใหม่ได้ โดยให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์ ให้คำปรึกษาด้านวิชาการ เทคนิคการสอน และสื่อการสอนที่เหมาะสม ทั้งนี้ ปรากฏการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2522 โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ UNDP ให้การสนับสนุนงบประมาณในช่วง 3 ปีแรก รวมทั้งกรมการฝึกหัดครูได้จัดสรรงบประมาณสมทบด้วยส่วนหนึ่ง (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับที่ 9: 201-202)

โดยสรุป ในระยะปี 2515-2528 นี้ วิทยาลัยครูได้มีพัฒนาการไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษา โดยกำหนดภารกิจหลักเหมือนมหาวิทยาลัย คือ จัดการศึกษา วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และเพิ่มเติมอีกหนึ่งภารกิจคือ การส่งเสริมวิทยฐานะครู รวมทั้งขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มขึ้นอีก 7 แห่ง รวมเป็น 36 แห่ง ทำให้ศักยภาพสูงขึ้น อีกทั้งขยายการจัดการศึกษากว้างขวางขึ้นโดย

เปิดสอนในสาขาวิชาอื่นนอกเหนือจากการผลิตครู ยิ่งไปกว่านั้นทิศทางของสถาบันได้ถูกกำหนดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ มุ่งสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะเวลา พ.ศ. 2515-2528 ขึ้นกับปัจจัยทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีปัจจัยทางวัฒนธรรมและระบบการศึกษาเริ่มส่งผลร่วมด้วย วิทยาลัยครูได้ปรับบทบาทจากการผลิตครูและอบรมครูมาสู่ภารกิจหลักเหมือนมหาวิทยาลัย และกำหนดนโยบายในแผนพัฒนาการศึกษา กรมการฝึกหัดครูทั้ง 3 ฉบับ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ถึง 5 ปรับเพิ่มการดำเนินการหลักให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐที่กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ เน้นการพัฒนาการศึกษาในชนบท เร่งการผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ และสอดคล้องกับการเพิ่มของประชากร ตามที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ระบุ โดยวิทยาลัยครูขยายการรับนักศึกษาเพิ่มขึ้นทั้งภาคปกติและภาคค่ำตามแผนงานการผลิตครูโครงการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 รวมทั้งเร่งรัดโครงการฝึกหัดครูชนบท และเมื่อปริมาณครูเพียงพอจึงได้เน้นการพัฒนาเชิงคุณภาพให้เป็นไปตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 คือ ได้ลดการผลิตครูภาคค่ำลง ปรับลดการผลิตครูระดับ ป.กศ. และเพิ่มในระดับ ป.กศ.ชั้นสูงและระดับปริญญา ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งเสริมวิทยฐานะครูโดยเร่งอบรมครูประจำการเพิ่มขึ้นด้วยโครงการอบรมครูและบุคลากรประจำการ (อ.ค.ป.) โดยใช้ทรัพยากรร่วมกันและปรับเปลี่ยนให้ผลิตบัณฑิตสาขาวิชาอื่นนอกจากสาขาวิชาครูตามนโยบายของรัฐ ซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ที่ให้มีการทบทวนการใช้สถานที่และบุคลากรส่วนเกินเพื่อการศึกษาอื่น โดยวิทยาลัยครูได้ปรับรูปแบบการบริหารจัดการเป็นกลุ่มวิทยาลัยครู และปรับเป็นสหวิทยาลัยเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ ในส่วนของการจัดการศึกษาได้ปรับเพิ่มให้มีวิทยาลัยชุมชนขึ้นในวิทยาลัยครู 4 แห่งในเบื้องต้น และปรับเปลี่ยนเป็นการจัดการศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ในภายหลัง

ในส่วนบทบาทของการบริการวิชาการ วิทยาลัยครูได้ปรับเปลี่ยนให้สามารถดำเนินการสอดคล้องกับปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาความต้องการของสังคมในการศึกษาทุกระดับ ปัญหาความยากจนในชนบทและปัญหาการติดยาเสพติด โดยดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาชนบทหลายโครงการทั้งในลักษณะการส่งเสริมการสอน การออกค่ายอาสา การพัฒนาคุณภาพประชากรด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องอาชีพและการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดโดยศูนย์เวชศึกษา

สำหรับบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สืบเนื่องมาจากการเกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงศิลปวัฒนธรรมที่เพิ่มมากขึ้นตามความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคม และรัฐกำหนดเป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 โดยการริเริ่มของกรมการศาสนา วิทยาลัยครูจึงจัดตั้งหน่วยประเคราะห์ศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยขึ้นและปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด นับได้ว่าวิทยาลัยครูได้เน้นการดำเนินงานในบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นกรมการฝึกหัดครูได้เล็งเห็นถึงความสำคัญด้านนี้ จึงพยายามจัดตั้งหน่วยงานภายในวิทยาลัยครูขึ้นคือ ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะด้วย

1.4 การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

ในช่วงวิทยาลัยครูนับจากปี 2501-2528 นี้ นับเป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากขององค์กร ทั้งในแง่ของสถานภาพ การปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจ และการกำหนดทิศทางของสถาบัน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากบริบทที่เป็นปัจจัยภายนอกและการขับเคลื่อนจากปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้งสองได้ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงสำคัญโดยสรุปตามลำดับ คือ การขยายการฝึกหัดครูได้ปรับเปลี่ยนไปโดยเริ่มจากการมีโรงเรียนฝึกหัดครู จำนวน 24 แห่ง ในปี 2500 และมีการจัดตั้งเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง ในปี 2507 รวมเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูทั้งสิ้น 25 แห่ง โดยได้ทำหน้าที่การผลิตครูระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา ในเบื้องต้นและได้รับการพัฒนาความพร้อมในทุกด้านให้สามารถจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงได้ จึงยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยครูตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการครบทั้ง 25 แห่งในปี 2513 รวมทั้งได้ขยายการผลิตครูมากขึ้นตามลำดับ โดยมีการจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มขึ้นในส่วนภูมิภาคอีก จำนวน 11 แห่ง ทำให้มีวิทยาลัยครูรวมทั้งสิ้น 36 แห่งในปี 2517 ซึ่งสามารถรับผลิตขอพื้นที่ได้ครอบคลุมทั่วประเทศ

ในขณะเดียวกันกรมการฝึกหัดครูได้ดำเนินการทางกฎหมายเพื่อให้วิทยาลัยครูสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาถึงการสอนระดับปริญญา มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ที่ส่งผลชัดเจนให้วิทยาลัยครูมีสถานภาพเป็นสถาบันอุดมศึกษา และมีการกิจสำคัญ 5 ประการ คือ การจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมวิทยฐานะครู และบริการทางวิชาการ อย่างไรก็ตาม วิทยาลัยครูยังคงมีภารกิจหลัก คือ การผลิตครู ทว่าบุคลากรมีความตระหนักในบทบาทของสถาบันอุดมศึกษามากขึ้น ดังปรากฏการบริหารจัดการที่พยายามกระจายอำนาจจากกรมการฝึกหัดครูไปสู่วิทยาลัยครู ทั้งในแง่ของการจัดโครงสร้างการบริหาร การจัดสรรงบประมาณ รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรได้ดำเนินงานในภารกิจอื่นได้แก่ การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการ เพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ

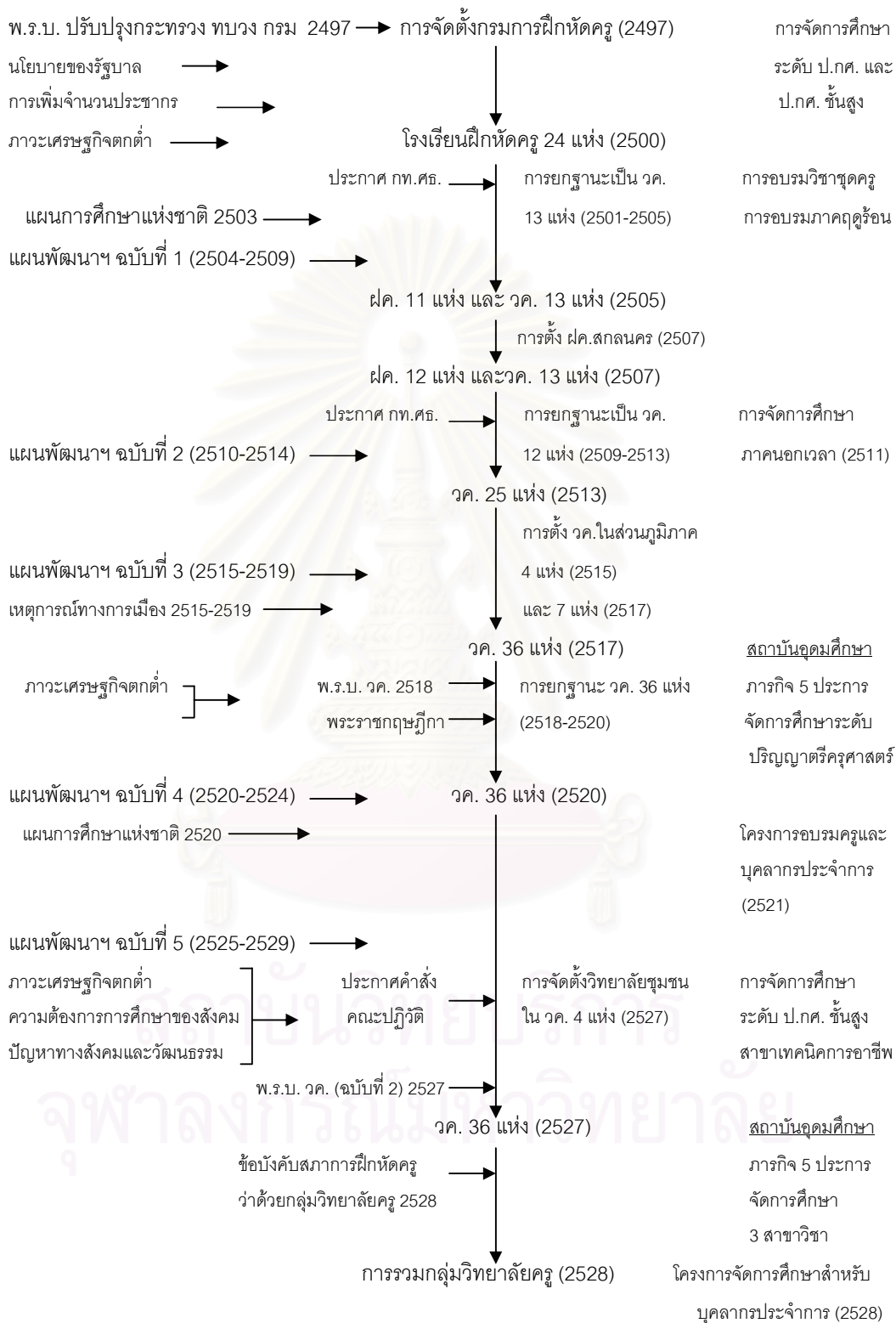
นอกจากนี้วิทยาลัยครูได้พยายามศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงบริบทภายนอกทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความต้องการในการจัดการศึกษา ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการผนึกกำลังร่วมกันระหว่างวิทยาลัยครู เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรด้านบุคลากรและงบประมาณที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพในการขยายฐานทางวิชาชีพครูไปสู่สาขาวิชาชีพอื่น ทั้งนี้ ปรากฏรูปแบบการทำงานในการบริหารตามโครงการกลุ่มวิทยาลัยครูเป็นการภายในก่อน รวมทั้งได้เร่งรัดการดำเนินการทางกฎหมายให้สามารถปรับปรุงสาระสำคัญในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู จนมีผลบังคับใช้ให้สามารถจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นได้อีก 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา ดังที่ปรากฏเป็น พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 และข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528 โดยลำดับ พร้อมกันนี้ได้ปรับเปลี่ยนการอบรมครูไปสู่การอบรมบุคลากรในวงกว้างมากขึ้น โดยปรับเปลี่ยนจากการอบรมวิชาชุดครู การจัดสอนทางไปรษณีย์ และการอบรมเพื่อการศึกษาระหว่างปิดภาคฤดูร้อน ไปสู่การส่งเสริมวิทยฐานะครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา

ในลักษณะของโครงการอบรมครูและบุคลากรประจำการ และโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ตามลำดับ ซึ่งปรากฏการปรับเปลี่ยนในช่วง พ.ศ. 2501-2528 ดังแผนภูมิที่ 8

โดยสรุป การปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2501-2528 คือ วิทยาลัยครูมีพัฒนาการการเปลี่ยนสถานภาพจากโรงเรียนฝึกหัดครูไปเป็นสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีภารกิจหลัก 5 ประการ และมีการขยายหลักสูตรในแนวนอน โดยการผลิตบัณฑิตได้ขยายการจัดการศึกษาในการผลิตครูระดับประกาศนียบัตรไปสู่การผลิตครูระดับปริญญาตรี และปรับขยายฐานวิชาชีพครูไปสู่สาขาวิชาชีพอื่นในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ด้วย อีกทั้ง ได้ปรับเพิ่มบทบาทภารกิจด้านการวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่สังคมมากขึ้นโดยลำดับ ในส่วนการบริหารจัดการ ปรากฏการจัดโครงสร้างหน่วยงานรับผิดชอบภาระหน้าที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจสูงขึ้น เช่น การรวมกลุ่มวิทยาลัยครู การเพิ่มหน่วยงานเทียบเท่าคณะ และการเพิ่มตำแหน่งรองอธิการ นอกจากนี้วิทยาลัยครูยังคงมีแนวคิดการดำเนินงานเป็นไปเพื่อท้องถิ่น และสามารถกำหนดทิศทางขององค์กรด้วยตนเองได้มากขึ้นด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 8 การปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

ในที่นี้ เพื่อให้ภาพรวมในบทบาทของวิทยาลัยครูชัดเจนยิ่งขึ้น จึงนำข้อวิพากษ์ของนักการศึกษา มาร่วมพิจารณา กล่าวคือ จากการประเมินบทบาทและผลงานของกรมการฝึกหัดครูในช่วงกว่า 2 ทศวรรษ นับจากตั้งกรมฯ ซึ่งให้เห็นว่า วิทยาลัยครูสามารถทำภารกิจจัดการศึกษา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการได้เป็นที่ยอมรับ โดยให้ความสำคัญกับประชาชนในภาคชนบทเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้ ยังมีส่วนที่ต้องคำนึงถึงและพัฒนาเพิ่มเติมในประเด็นของคุณภาพบัณฑิต รูปแบบการบริหารโดย สภาการฝึกหัดครูในเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การฝึกหัดครูการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติให้สามารถ ส่งเสริมการสร้างคุณภาพการศึกษา การปรับโลกทัศน์ของครูอาจารย์ให้ทันต่อเหตุการณ์ และการพัฒนา ประสบการณ์ในสภาพปัญหาจริง รวมทั้งการแก้ปัญหาและการกำหนดทิศทางของการฝึกหัดครูด้วย (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2526: 35-39) ดังคำกล่าว คือ

...กรมการฝึกหัดครูประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการพัฒนางาน ขยายงาน และผลิต ครูตอบสนองความต้องการของบ้านเมืองที่ต้องการครูเพิ่มขึ้นเพราะการศึกษาขยายตัวมากมาย เหลือเกินทุกระดับ ...นับถึงบัดนี้สามารถตอบสนองได้เกินพอ... นั่นเป็นความสำเร็จในเชิงการ พัฒนาเชิงปริมาณที่ทำให้สำเร็จเกินพอ...

ความสำเร็จประการที่สองคือ วิทยาลัยครูเป็นวิทยาลัยที่ให้โอกาสคนดีแต่เป็นลูกคนจน ได้มีโอกาสสร้างตัวและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ โดยเลือกเรียนทางนี้ ซึ่งเราน่าจะ ต้อนรับให้มากที่สุด มหาวิทยาลัยนั้นเขาก็ทำหน้าที่คล้ายคลึงกันแต่มีข้อจำกัด ...แต่วิทยาลัยครู ได้เปรียบมากในเรื่องนี้ และทำสำเร็จในแง่ที่ว่าให้โอกาสแก่ประชาชนโดยทั่วไปที่ประสงค์จะมา เรียนเป็นครูบาอาจารย์ ได้มีโอกาสเรียนในระดับอุดมศึกษาและปรับระดับฐานะทางสังคมของ ตนได้เป็นผลสำเร็จ และคนหนุ่มคนสาวเหล่านี้ก็ได้ออกไปทำผลประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง โดยเฉพาะในภาคชนบทมากที่สุด นี่ต้องถือว่าเป็นความสำเร็จที่น่าชื่นชมอย่างจริงๆ

ความสำเร็จประการที่สาม คือ วิทยาลัยครูมีความริเริ่มในการช่วยอนุรักษ์มรดก ศิลปวัฒนธรรมมาก อันนี้เป็นงานที่ไม่โด่งดัง แต่คนที่รู้ก็อดชื่นชมและสรรเสริญไม่ได้ การ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และศิลปกรรมทำด้วยความรัก ความสนใจและตั้งใจจริงๆ เข้าหลัก สากลที่สถาบันการรักษาระดับสูงมีความรู้ มีความคิดและห่วงใยในศิลปวัฒนธรรม ถือว่าเป็น หนึ่งในเรื่องปณิธานหลักของอุดมศึกษา ฉะนั้นวิทยาลัยครูทำหน้าที่นี้ดีแล้วอย่างน่าภูมิใจ

และประการที่สี่ วิทยาลัยครูประสบความสำเร็จในแง่ที่ว่า เป็นสถาบันระดับอุดมศึกษา ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะในภาคชนบท และสนองประโยชน์ของประชาชน ให้บริการแก่ชุมชนได้มากและได้ดีมาโดยตลอด ไม่ได้ทำตัวอยู่ในหอคอยงาช้างท่าไหน... โดยภาพรวมแล้ว ถือว่าวิทยาลัยครูมีความสำเร็จ ในเรื่องความใกล้ชิดกับชุมชน ประชาชน เรียกว่า เป็นสถาบันอุดมศึกษาของประชาชน... (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2526: 35-36)

2. ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

ในช่วงเวลาระหว่าง ปี 2528-2535 นี้ นับว่าเป็นรอยต่อสำคัญอีกช่วงหนึ่งที่วิทยาลัยครูได้ปรับเปลี่ยนระบบบริหารจัดการภายในขึ้นเป็นสหวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะของความร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถพัฒนาบทบาทของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แม้ว่า การดำเนินการสหวิทยาลัย จะมีได้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโดยเฉพาะ แต่ก็ได้กระทำภายใต้ข้อบังคับของสภาการฝึกหัดครูที่มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 รองรับ จึงถือได้ว่าเป็นประเด็นการปรับเปลี่ยนที่ควรกล่าวถึงในฐานะที่เป็นกรณีศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2528-2535

ปัจจัยที่ส่งผลในยุคนี้ ประกอบด้วย ปัจจัยที่สืบเนื่องจากช่วงปลายของยุควิทยาลัยครู และใน ยุคสหวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง คือ

2.1.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในช่วงนี้ ได้แก่

1) ปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง คือ เหตุการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในยุคนี้ซึ่งมีการยึดอำนาจการปกครอง เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และจัดตั้งสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล คณะที่ 46-50 มีสาระโดยสรุป คือ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเพื่อให้เกิดความเสมอภาค และคำนึงถึงความ ต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ สำหรับการฝึกหัดครูจะเน้นคุณภาพเป็นสำคัญ จัดการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ให้ผลิตบุคลากรตรงกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ สอดคล้องกับทรัพยากรและ สภาพท้องถิ่น การฝึกหัดครูจะผลิตครูที่มีคุณภาพและคุณธรรม ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเพื่อใช้พัฒนา ประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อรองรับ เทคโนโลยีใหม่ ปรับปรุงโครงสร้างระบบการบริหารและการจัดการศึกษาทุกระดับ สนับสนุนให้ใช้ ทรัพยากรร่วมกันเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด กระจายอำนาจให้สถานศึกษาเพื่อให้ สามารถจัดการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การศึกษามากขึ้น ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวาง พัฒนา สถาบันอุดมศึกษาให้สามารถผลิตบัณฑิต วิจัย บริการทางวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม โดยเน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหาร การพัฒนาบุคลากร การระดมทรัพยากร และความร่วมมือจากทั้งภายในและนอกประเทศ ส่งเสริมให้จัดการศึกษานานาชาติให้กว้างขวางมากขึ้น ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและการร่วมใช้ความชำนาญระหว่างสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถพึ่งตนเอง ได้มากขึ้น ปรับปรุงระบบการศึกษาให้สามารถพัฒนาศักยภาพมนุษย์ รวมทั้งด้านจริยธรรมและคุณธรรม เร่งขยายโอกาสและบริการทางการศึกษา ทั้งในและนอกระบบให้กว้างขวางและทั่วถึง เพื่อยกระดับ การศึกษาพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมตอนต้นเป็นอย่างต่ำ รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารสถาบันอุดมศึกษาของ

รัฐให้มีความเป็นอิสระคล่องตัว มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ, 2535: 48-56)

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ภาวะการฟื้นตัว
ทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 การประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 โดยที่
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ว่า จะรักษาระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้ไม่ต่ำกว่า
ร้อยละ 5 และมุ่งพัฒนาคุณภาพคนเพื่อให้สามารถพัฒนาสังคม อารงเอกลักษณ์วัฒนธรรม และยกระดับ
มาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมืองให้ได้เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ระบุให้ปรับปรุง
คุณภาพการศึกษาทุกระดับ กระจายทรัพยากรการศึกษาและให้วิทยาลัยครูผลิตบุคลากรสาขาวิชาชีพอื่น
ที่สามารถประกอบอาชีพอิสระได้อย่างสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นมากขึ้นโดยจัดให้มีการบริหารการศึกษา
ในรูปแบบวิทยาลัยชุมชนเพิ่มมากขึ้น พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้มีความรู้และคุณธรรมเพื่อเป็น
ตัวอย่างที่ดีของผู้เรียนและสังคม รวมทั้งเร่งรัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีในทุกระดับการศึกษา

3) ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม คือ มีปัญหาการกระจายรายได้ พบความเหลื่อมล้ำของรายได้
ระหว่างกลุ่มครัวเรือน ทั้งชนบทและเมืองมีมากขึ้นจนเห็นได้ชัด การขาดแคลนบริการพื้นฐานช่วง
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 มีความรุนแรง ไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ ปัญหาการเลือก
ปฏิบัติทางเพศและบทบาทของสตรี การให้ความเสมอภาคแก่สตรีในการมีส่วนร่วมทางสังคม รวมทั้ง มี
ปัญหาการเกิดโรคเอดส์ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาชุมชนแออัด นอกจากนี้ พบ
ปัญหาการปรับตัวของสังคมไทยให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมากขึ้น เป็นเหตุให้สังคมไทยเริ่ม
เปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทมาสู่ความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบไทย
ดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยน อันมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยรวม อีกทั้ง
การขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ได้ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรม
ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกิดปัญหามลพิษส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน
ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7

จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้วิทยาลัยครูดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการบริการ
วิชาการเพิ่มขึ้น โดยจัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา ครู อาจารย์ และโครงการ
พัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งได้ดำเนินการโครงการศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาชนบท โครงการพัฒนา
ผู้นำหมู่บ้าน โครงการอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง โดยมีการส่งเสริมการสหกรณ์สู่ชนบท และฝึกอบรม
ระยะสั้นแก่ประชาชน ดังปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 ของกรมการฝึกหัดครู รวมทั้ง โครงการ
ให้ความรู้ทางด้านการป้องกันโรคติดต่อและโรคเอดส์ โดยพัฒนาเป็นหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่
โดยเฉพาะ คือศูนย์เวชศึกษาป้องกัน ดังปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 ของกรมการฝึกหัดครู

4) ปัจจัยทางระบบการศึกษา

ปัจจัยทางระบบการศึกษา คือ ระบบการศึกษาอยู่ในระบบราชการ ทำให้ปรับตัวไม่ทันและไม่สนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านกำลังคน และกฎหมายระเบียบข้อบังคับ ระบบการบริหารและโครงสร้าง มีการโยกย้ายกำลังคนจากภาครัฐบาลหรือสมองไหลไปสู่ภาคเอกชนมากขึ้น โดยเฉพาะในสาขาวิชาชีพที่ขาดแคลนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ ระบบการบริหารและโครงสร้างองค์กรของรัฐยังมีรวมศูนย์อยู่ในส่วนกลาง ขาดการกระจายอำนาจหน้าที่รับผิดชอบไปยังส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น และชนบท อย่างเพียงพอและเหมาะสม ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7

2.1.2 ปัจจัยภายใน

จากปัจจัยภายนอกดังกล่าวแล้ว ได้ส่งผลต่อปัจจัยภายในหลัก ได้แก่ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ที่ปรับเปลี่ยนให้เกิดการกระจายอำนาจมากขึ้น พัฒนารูปแบบการทำงานให้มีการระดมทรัพยากรที่มีมาใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และการปรับระบบแผนงานงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบาย ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 โดยมุ่งพัฒนาให้สหวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ ขยายการจัดการศึกษาสาขาวิชาการต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและสังคม ส่งเสริมคุณภาพและคุณธรรมของบัณฑิต คุณภาพทางวิชาการ อีกทั้ง ส่งเสริมให้กระทำภารกิจการวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการ รวมทั้ง การจัดระบบบริหารให้เอื้อต่อการประสานงาน และการใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุดร่วมกัน ทั้งนี้ โดยใช้ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับให้เกิดประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถดำเนินการทุกภารกิจด้วยอุดมการณ์ของประชาคมที่มุ่งให้เกิดผลดีต่อท้องถิ่นและชุมชนดังเช่นที่ผ่านมา ซึ่งมีประเด็นที่ควรกล่าวถึงเพิ่มเติม คือ

1) โครงสร้าง การบริหารจัดการ และรูปแบบการทำงาน

สืบเนื่องจากข้อจำกัดของพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ที่มีเจตนาไม่บัญญัติให้วิทยาลัยครูเป็นนิติบุคคล ซึ่งเชื่อมั่นว่าเป็นทางเลือกที่แก้ปัญหาได้ดีที่สุดตามสภาพในขณะนั้น ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาในขณะดำเนินงาน คือ วิทยาลัยครูเกิดความไม่เข้มแข็ง ทั้งด้านวิชาการและด้านบริหาร รวมทั้งการดำเนินงานในรูปของกลุ่มวิทยาลัยครูไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากความขัดข้องในการไม่มีฐานทางด้านกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับ เป็นมูลเหตุสำคัญ (ยุทธศักดิ์ ฮัมแสน, 2529: 11)

นอกจากนี้ ยังพบว่า คณาจารย์และผู้บริหารวิทยาลัยครูมีความเข้าใจไม่ตรงกันในบทบาทของกลุ่มวิทยาลัยครู ทั้งนี้ปรากฏอุปสรรคทั้งในด้านโครงสร้าง การบริหารงานวิชาการ การเงินและงบประมาณ การบริหารบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ โดยที่วิทยาลัยครูแต่ละแห่งยังคงความเป็นตัวเองสูง ประธานกลุ่มวิทยาลัยครูขาดอำนาจที่แท้จริงในการบริหาร บุคลากรที่มีความสามารถแต่ละสาขาอยู่กระจัดกระจาย

ทำให้ไม่สามารถใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ รวมทั้งงบประมาณมีไม่เพียงพอ (วิเชียร แสนโสภณ และคณะ, 2528: 5-7 อ้างถึงใน ดิเรก พรสีมา, 2529: 19-20)

ดังนั้น กรมการฝึกหัดครูจึงดำเนินการทางกฎหมายดังปรากฏเป็น ข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นการบัญญัติโดยสภาการฝึกหัดครู ที่สามารถแก้ไขให้เหมาะสมได้ง่ายกว่า (ยุทธศักดิ์ ฮัมแสน, 2529: 11) ทั้งนี้ได้ใช้ชื่อ สหวิทยาลัย แทนคำว่า กลุ่มวิทยาลัยครู เพื่อให้สามารถสื่อความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น และมีแนวคิดในการรวมศักยภาพและความพร้อมของวิทยาลัยครูในแต่ละสหวิทยาลัยว่า จะสามารถพัฒนาและปรับปรุงทำหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ได้ โดยเทียบเคียงกับศักยภาพของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เมื่อแรกสถาปนาที่มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และบุคลากรน้อยกว่าสหวิทยาลัยแต่ละแห่ง (คณะทำงานเพื่อพัฒนาสหวิทยาลัย, 2531: 28)

อย่างไรก็ดี สหวิทยาลัยมีบทบาทหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นแกนกลางประสานงานให้วิทยาลัยครูในกลุ่มดำเนินงานไปในแนวทาง ที่สามารถกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาตนเองเฉพาะกลุ่มได้อย่างอิสระมากขึ้น ทั้งนี้ยังคงส่งเสริมให้วิทยาลัยครูนั้นกระทำการกิจของสถาบันอุดมศึกษาอย่างครบถ้วน โดยที่สหวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบของแผนพัฒนาระดับสหวิทยาลัย ซึ่งมีความเหมาะสมกับสภาพของวิทยาลัยครูแต่ละแห่ง เพื่อบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาของกรมการฝึกหัดครูด้วย ดังที่ปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ของกรมการฝึกหัดครู

นอกจากการดำเนินงานสหวิทยาลัยแล้ว กรมการฝึกหัดครูได้ปรับเปลี่ยนการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาให้เข้าสู่ระบบเดียวกับของมหาวิทยาลัย (ดิเรก พรสีมา, 2529 :23) โดยกำหนดแผนให้เป็นกรอบและทิศทางในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับภารกิจ กล่าวคือ กำหนดแผนงานในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 ของกรมการฝึกหัดครู ออกเป็น 7 แผนงาน คือ 1) แผนงานบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) แผนงานจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา 3) แผนงานปรับปรุงคุณภาพการศึกษา 4) แผนงานส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม 5) แผนงานวิจัยระดับอุดมศึกษา 6) แผนงานบริการวิชาการแก่สังคม และ 7) แผนงานกิจการนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้ได้ระบุโครงการสำคัญไว้ในแต่ละแผนงานโดยเฉพาะ ซึ่งปรากฏโครงการที่ชี้ให้เห็นว่า กรมการฝึกหัดครูได้นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในภารกิจหลัก คือ โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศ โครงการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา และโครงการพัฒนาคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนการสอน โดยที่มีได้ทอดทิ้งงานทางวัฒนธรรม ดังที่ปรากฏเป็นโครงการพัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาหน่วยงานวัฒนธรรมให้มีอาคาร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ที่สามารถเป็นแหล่งการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมด้วย

สังเกตได้ว่ากรมการฝึกหัดครูมอบอำนาจการบริหารและกระจายอำนาจลงสู่สหวิทยาลัยโดยมอบในส่วนที่อยู่ในอำนาจอธิบดีและไม่ขัดต่อกฎหมายให้ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสหวิทยาลัย ซึ่งทำหน้าที่ประหนึ่งอธิการบดีของสหวิทยาลัย ทั้งนี้ เพื่อขจัดความล่าช้า ความไม่ประหยัด และลดขั้นตอนการบริหาร อีกทั้งปรับบทบาทของหน่วยงานระดับกองให้แก่สหวิทยาลัยด้วย โดยกองต่างๆ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนให้สหวิทยาลัยปฏิบัติงานได้สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ กรมการฝึกหัดครูได้

พยายามทุกวิถีทางที่จะระดมทุนที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาสหวิทยาลัย ทั้งเงินงบประมาณแผ่นดิน และการสร้างความคล่องตัวในการใช้จ่ายเงินนอกงบประมาณของสหวิทยาลัย ซึ่งได้มาจากเงินเหลือจ่ายจากโครงการ อ.ค.ป. และเงินรายได้ในการดำเนินงานโครงการ กศ.บ.ป. (ดิเรก พรสีมา, 2529: 22-23)

ถึงแม้ว่ากรมการฝึกหัดครูได้พยายามจัดปัจจัยเอื้อให้แก่สหวิทยาลัยแล้วหลายประการ แต่ก็ยังพบว่า มีปัญหาการดำเนินงานทั้งด้านการบริหาร และการปฏิบัติภารกิจหลัก กล่าวคือ ระบบการบริหารงานภายในของวิทยาลัยไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน การรวมตัวเป็นสหวิทยาลัยยังรวมตัวกันหลวมๆ ไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการผนึกกำลังกันดำเนินการกิจได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งการดำเนินงานเด่นเฉพาะ การผลิตบัณฑิต ส่วนภารกิจวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และงานศิลปวัฒนธรรมยังไม่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดอย่างมาก ทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ เวลา รูปแบบการดำเนินงาน และการประสานความร่วมมือ ทั้งภายในท้องถิ่น วิทยาลัย และสหวิทยาลัย (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 8: 28-29)

ในขณะเดียวกัน กรมการฝึกหัดครูตระหนักถึงความไม่สมบูรณ์ในการปรับปรุงพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ใน 3 ประเด็น คือ การใช้ชื่อวิทยาลัยครูก่อให้เกิดความสับสนในบทบาทการผลิตบัณฑิตสาขาอื่นนอกเหนือจากการผลิตครู วิทยาลัยครูยังไม่มีสภาพความเป็นนิติบุคคล ทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารงาน และการเปิดสอนในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ทั้งนี้ด้วยความจำเป็นของวิทยาลัยครูเอง และเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งการเปิดสอนในระดับที่สูงขึ้นจะช่วยให้สามารถปรับปรุงคุณภาพของครูอาจารย์ในท้องถิ่นสูงขึ้น และสามารถศึกษาวิจัยในปัญหาของท้องถิ่นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยผ่านทางกระบวนการวิจัยในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาด้วยนั้น ยังไม่สามารถดำเนินการได้เท่าที่ควร กรมการฝึกหัดครูจึงได้ดำเนินการปรับปรุงพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูพร้อมไปกับการดำเนินการสหวิทยาลัยด้วย ซึ่งปรากฏตั้งแต่ ปี 2531 ที่มีการร่างพระราชบัญญัติขึ้นฉบับหนึ่ง โดย ดร. วิจิตร จันทรากุล และใช้ชื่อว่าพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู โดยภายหลังใช้ชื่อว่า พระราชบัญญัติวิทยาลัยอุดมศึกษา ซึ่งได้เสนอฉบับร่างเข้าสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรีในเดือนกรกฎาคม 2532 และปรับเปลี่ยนเป็นพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งได้เสนอฉบับร่างอีกครั้ง เมื่อ 19 มิถุนายน 2534 ทั้งนี้มีสาระสำคัญที่ระบุคือเปลี่ยนชื่อวิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษาและสามารถจัดการศึกษาสาขาวิชาการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรีได้ ในกรณีที่กระทรวงศึกษาธิการมีความจำเป็นอย่างยิ่ง (สุพล ภูมิวิทยากร, 2534: 18-27)

อย่างไรก็ดี การพิจารณาพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังไม่เป็นผล เนื่องจากปัจจัยทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบหลายครั้ง อีกทั้งเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีการยึดอำนาจการปกครองโดยสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2534 รวมทั้งมีกระแสคัดค้านจากคณะกรรมการกฤษฎีกาและกฎหมาย และทบวงมหาวิทยาลัย ประกอบกับการพิจารณาร่างดังกล่าวนี้ ไม่ทันในกำหนดอายุของรัฐบาลขณะนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ จึงได้ถอนร่างดังกล่าวเพื่อปรับปรุง ต่อมาภายหลังคณาจารย์วิทยาลัยครูได้เสนอขอให้นายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน พิจารณาทบทวนปัญหาวิทยาลัยครูอีกครั้ง ซึ่ง

ส่งผลให้เกิดคณะทำงานศึกษาปัญหานี้ขึ้น ในที่สุดได้มีมติคณะรัฐมนตรีแจ้งถึงกรมการฝึกหัดครู เมื่อ 27 มกราคม 2535 ว่าอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยทั่วไปได้ กรมการฝึกหัดครู จึงได้เสนอขอพระราชทานชื่อ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานว่า สถาบันราชภัฏ ตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2535 (ไพโรธ เลิศพิริยภมม, 2535: 16-21)

ในช่วงสหวิทยาลัยนี้พบว่า มีการจัดโครงสร้างการบริหารโดยมีอธิการเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และมีรองอธิการอย่างน้อย 4 ฝ่าย คือ รองอธิการฝ่ายบริหาร รองอธิการฝ่ายวิชาการ รองอธิการฝ่ายกิจการนักศึกษา และรองอธิการฝ่ายวางแผนและพัฒนา โดยบางแห่งอาจมีรองอธิการฝ่ายกิจการพิเศษเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำแหน่ง ทั้งนี้มีคณะกรรมการประจำวิทยาลัย และบางแห่งอาจมีกรรมการบริหารอีกชุดหนึ่งด้วย (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 20) เช่น วิทยาลัยครูนครราชสีมา และวิทยาลัยครูอุบลราชธานี (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 13, 270) ส่วนการมอบหมายงานให้รองอธิการดูแลหน่วยงานอาจต่างกันแล้วแต่สถาบัน อาทิ วิทยาลัยครูนบุรี (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 9: 112) ที่รองอธิการฝ่ายกิจการนักศึกษาดูแลสำนักกิจการนักศึกษาและศูนย์ศิลปวัฒนธรรม (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 21) แต่วิทยาลัยครูนครราชสีมา รองอธิการฝ่ายวางแผนพัฒนาและบริการชุมชนดูแลศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและศูนย์เวชศึกษาป้องกัน (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 13) และส่วนวิทยาลัยครูสุรินทร์ (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 22) รองอธิการฝ่ายวางแผน และรองอธิการฝ่ายโครงการพิเศษร่วมกันดูแล สำนักวางแผนและพัฒนา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งศูนย์วิจัยและบริการการศึกษา (วิทยาลัยครูสุรินทร์, 2535 อ้างถึงใน สัมมา วรนิธิย์, 2536: 49)

2) ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณ

ในยุคสหวิทยาลัยนี้ พบแนวโน้มการเพิ่มกำลังคนและงบประมาณควบคู่กัน เมื่อพิจารณาจากข้อมูลจำนวนครูอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในปี 2530-2535 (ภาคผนวก ก ตารางที่ 14) ซึ่งให้เห็นแนวโน้มการเพิ่มทั้งปริมาณและคุณภาพ คือ ปี 2530 มีครูอาจารย์จำนวน 5,848 คน จำแนกเป็นปริญญาเอก โท และตรี เท่ากับ 199 3,377 และ 2,121 คน ตามลำดับ โดยเพิ่มขึ้นเป็น 6,449 คน ในปี 2535 จำแนกเป็นปริญญาเอก โท และตรี เท่ากับ 315 3,920 และ 2,112 คน ตามลำดับ (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 23) จากสัดส่วนตัวเลขสังเกตได้ว่า อาจารย์วุฒิปริญญาเอกและโทเพิ่มขึ้นอย่างมาก แต่อาจารย์วุฒิปริญญาตรียังคงมีจำนวนเท่าเดิม แต่เมื่อเทียบเป็นสัดส่วนระหว่างวุฒิพบว่า วุฒิปริญญาตรีมีสัดส่วนน้อยลง

อย่างไรก็ดี พบว่า มีการเพิ่มจำนวนอาจารย์ในช่วงเวลา 2528-2534 เพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ โดยพิจารณาเพิ่มเติมจากข้อมูลการบรรจุบุคลากร ในปีงบประมาณ 2525-2535 (ภาคผนวก ก ตารางที่ 15) ที่ปรากฏชัดเจนว่า ในบางปีงบประมาณ คือ ปี 2527, 2529, 2530, 2532 และ 2533 ไม่มีการบรรจุบุคลากรประเภทอาจารย์ (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 24) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากยังคงมีการจำกัดอัตราการเพิ่มบุคลากรยังคงปรากฏอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว รวมทั้งเมื่อพิจารณาถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดการศึกษาจากสาขาวิชาการศึกษาไปสู่สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และสาขาวิชาศิลปศาสตร์นั้น ยิ่งชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านบุคลากรอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ อาจารย์ในวิทยาลัยครูส่วนใหญ่มีวุฒิทางด้านการศึกษา

และวิทยาลัยครูได้พัฒนากำลังคนส่วนหนึ่ง ด้วยการฝึกอบรมระยะสั้นทางด้านสาขาวิชาการอื่น (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533: 203-204) เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้ในระยะแรก โดยที่อาจารย์ยังคงขาดความเชี่ยวชาญทางวิชาการเฉพาะสาขา ประกอบกับวิทยาลัยครูจำเป็นต้องเพิ่มภารกิจในการผลิตบุคลากรประจำการมากขึ้น ทำให้ความแข็งแกร่งของคณะครุศาสตร์ ซึ่งเป็นจุดเด่นในอดีตได้กลายเป็นจุดอ่อนเมื่อนำศักยภาพที่มีอยู่กระจายไปผลิตบัณฑิตหลากหลายสาขามากขึ้น (ประจักษ์ บุญอารีย์, 2537: 49)

ในส่วนของงบประมาณ เมื่อพิจารณาข้อมูลงบประมาณที่ได้รับในปี 2528-2535 (ภาคผนวก ก ตารางที่ 16) พบว่า งบประมาณที่ได้รับในปี 2529 แทบไม่ต่างจากในปี 2528 และนับจากนั้นเป็นต้นมาถึงปี 2535 ก็ได้รับมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 9-10) อย่างไรก็ดี อัตราการเพิ่มต่อปีได้ปรับเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน หากแต่เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเงินเฟ้อที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ตามที่ปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ที่ระบุว่าอัตราเงินเฟ้อเพิ่มจากร้อยละ 2.5 ในปี 2530 เป็นร้อยละ 6 ในปี 2534 และอัตราเงินเฟ้อของโลกที่ทำให้ระดับเงินเฟ้อในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 5 แล้ว ได้ชี้ให้เห็นว่า งบประมาณที่ได้รับในปี 2530-2532 นั้น เพิ่มขึ้นเล็กน้อย โดยที่วงเงินงบประมาณได้รับเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงหลัง คือ ปี 2533-2535 เท่านั้น การได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นเพียงระดับหนึ่งเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการจัดงบประมาณ รวมทั้งการกำหนดนโยบายของรัฐว่าจะจัดงบประมาณแบบที่มีความเจริญเติบโตทางงบประมาณเป็นศูนย์ ส่งผลให้การดำเนินงาน ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเป็นไปได้ยาก (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2529: 49) ดังปรากฏในคำบรรยายที่มีต่ออธิการวิทยาลัยครูทั่วประเทศระหว่างวันที่ 14-18 ตุลาคม 2528 ว่า

...แรงกระตุ้นที่สาม เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ที่ปีนี้[2528] เป็นปีที่กระตุ้นแรงที่สุด และทำนายว่าจะแรงต่อไปอีก 3-4 ปี หรืออีกก็ปีก็ไม่รู้ เพราะเราได้มีนโยบายและการกระทำของรัฐบาลที่ชัดเจน ด้วยความจำเป็นที่เราต้องจัดงบประมาณ Zero Growth คือ มีความเจริญเติบโตทางงบประมาณเป็นศูนย์

คำว่า งบประมาณ Zero Growth นั้น มันคืองบประมาณโดยค่าของเงินที่ลดลง ถ้าค่าครองชีพขึ้นเป็น 6% เงินที่ได้เท่าเดิมก็จะใช้จ่ายได้ น้อยลงอีก 6% เพราะฉะนั้น ผลของการไม่เพิ่มงบประมาณ ก็คือ การลดงบประมาณโดยปริยาย ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการอุดมศึกษาเป็นอันมาก โดยเฉพาะโครงการใหม่เกือบทำไม่ได้เลย และเมื่อสภาวะของการอุดมศึกษาของประเทศไม่ว่าที่ใดหมด เรามีปัญหาเรื่องคุณภาพ...เราทำงานเชิงปริมาณกันมามาก แต่งานเชิงคุณภาพเราหลุดตัวเอง

...ถ้ายังไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอสมควร อย่าว่าแต่การขยายงานทำไม่ได้เลย การจะทุ่มเทปรับปรุงคุณภาพ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญกว่าในระยะนี้ จะทำได้อย่างไร จึงเป็นภาวะที่น่าเป็นห่วงยิ่ง... (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2529: 49)

จากที่กล่าวมาแล้วตั้งข้อสังเกตได้ว่า กรมการฝึกหัดครูได้พยายามปรับการบริหารจัดการให้สามารถดำเนินการกิจที่เพิ่มขึ้นภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณและบุคลากรนี้ อย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการหมุนเวียนบุคลากร การพึ่งตนเองจากรายได้ในการจัดการศึกษา และการปรับเปลี่ยนอาคารสถานที่เก่าเพื่อให้สามารถรองรับภารกิจที่เพิ่มขึ้น ดังคำกล่าวของอธิบดีกรมการฝึกหัดครู ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ว่า

...วิทยาลัยครูอุบลราชธานี คิดว่าครูมาอยู่ตรงนี้ ภาพอย่างนี้ทำให้งบประมาณค่อยๆ ลดลง ตั้งแต่ปี 2514 เป็นต้นมา งบประมาณจะทรงตัว เลี้ยวตัวเท่านั้น การพัฒนาค่อนข้างจะจำกัด อาคารเครื่องมือ ขำรุดหาเพิ่มใหม่ในอัตราที่เหมาะสมไม่ได้ ภาควิชา คณะ เคยเข้มแข็ง ก็เหมือนรถเก่าที่ต้องซ่อม ภาพที่มองว่าวิทยาลัยครูเกิน ทั้งๆ ที่เราขยายไปผลิตสาขาวิทยาศาสตร์และศิลป-ศาสตร์กว่า 60 โปรแกรมวิชา งบประมาณถูกกดตั้งแต่ปี 2514-2533 เกือบ 20 ปี อะไรจะเกิดขึ้น

บุคลากรหลังปี 2517 เป็นปีสุดท้ายที่วิทยาลัยได้เงินกู้ธนาคารโลก หลายปีเป็น zero growth บุคลากรมีแต่วัยแก่ วัยกลางคน วัยหนุ่มสาวมีน้อยมาก คนที่เข้ามาวัยห่าง การเลี้ยงคนให้เชื่อมกันลำบาก เป็นผลรวมที่สั่งสม คนถูกปล่อย 15 ปี ไม่ได้รับการดูแล ขาดทั้งเงินทั้งคน งานไม่ได้ลดกลับเพิ่มงานที่เป็นส่วนพ่วง

ผมเองอยากกราบเรียนว่า ผมขอชมเชยผู้บริหารที่หมั่นคน แม้จะเพิ่มเงินค่าหน่วยกิต เนื่องจากหวังการสนับสนุนจากรัฐบาลไม่ได้ ต้องหันมาแก้ปัญหาตนเอง จ้างครู ลูกจ้างชั่วคราว หมุนอาคารที่เคยใช้เป็นหอพัก เป็นอาคารสภานิติบัญญัติ อนุรักษ์วัฒนธรรม ปรับแต่งร้านเพื่อรับลูกค้า จนมองไม่เป็นร้าน... (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2536: 35)

3) อุดมการณ์ประชาคม

เป็นที่สังเกตว่าเป้าหมายของการพัฒนาสหวิทยาลัยให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์นั้น โดยเนื้อแท้แล้ว เป็นความประสงค์ที่วิทยาลัยครูร่วมกันนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นที่ตั้งของสหวิทยาลัยนั้นๆ เป็นสำคัญ ทั้งนี้เนื่องด้วยมีความยึดมั่นในอุดมการณ์ที่จะทำหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาอันพึงประสงค์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังระบุว่าจุดสำคัญของสหวิทยาลัยคือ การแสวงหารูปแบบและเนื้อหาของสถาบันอุดมศึกษาที่จะสามารถเอื้ออาทรและมีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง อีกทั้งหัวใจของสถาบันอุดมศึกษาที่พึงประสงค์คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานสถาบันให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน รวมทั้งคณาจารย์และนักศึกษาได้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชน หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นไปเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของท้องถิ่น โดยท้องถิ่น และเพื่อท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ได้พบความพยายามในการพัฒนาสหวิทยาลัยไปในทิศทางดังกล่าว โดยจัดการดำเนินการทางกฎหมายและทางการเมืองคือ การปรับปรุงพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู หรือตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ รวมทั้งการทำ

ความเข้าใจในบทบาทของสหวิทยาลัยและการพัฒนาทางวิชาการของอาจารย์ร่วมด้วย (คณะทำงานเพื่อพัฒนาสหวิทยาลัย, 2531: 24-30)

นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อมูลที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสหวิทยาลัยได้พยายามจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น คือ การที่กรมการฝึกหัดครูได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยใช้ผลการวิจัยสำรวจร่วมกันของวิทยาลัยครู 36 แห่ง เพื่อศึกษาความต้องการเทคนิคอาชีพในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสาขาอาชีพที่เป็นที่ต้องการของแต่ละจังหวัดในปี 2527-2536 รวมทั้งวิทยาลัยครู 30 แห่ง ในส่วนภูมิภาคได้วิจัยร่วมกันอีกครั้ง ในปี 2533 เพื่อศึกษาวิจัย เรื่อง ความต้องการกำลังคนของท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบของวิทยาลัยครูในส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2533-2539 ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ของกรมการฝึกหัดครูอีกด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 40)

2.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2528-2535

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ส่งผลให้วิทยาลัยครูยังคงมีภารกิจหลัก 5 ประการ คือ จัดการศึกษา วิจัย ส่งเสริมวิทยฐานะครูอาจารย์ และบุคลากร ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม เช่นเดียวกับยุควิทยาลัยครูใน ช่วง พ.ศ. 2518-2528 ดังปรากฏในหัวข้อต่อไปนี้เป็นลำดับ

2.2.1 การจัดการศึกษา

ในช่วงเวลายุคสหวิทยาลัยนี้ พบว่า การจัดการศึกษาได้ขยายตัวมากขึ้นในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา ทั้ง 3 สาขาวิชา โดยปรากฏเป็นโปรแกรมวิชาที่เปิดเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มี 77 โปรแกรมวิชา เป็น 88 โปรแกรมวิชา ในปี 2534 (ภาคผนวก ก ตารางที่ 17) กล่าวคือ สาขา วิชาการศึกษา วิทยาศาสตร์ และ ศิลปศาสตร์ จำนวน 31, 33 และ 24 โปรแกรมวิชา ตามลำดับ (สุพล วุฒิวิทยากร, 2534: 14-17) ทั้งนี้ จากข้อมูลการติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาและ การสำรวจการมีงานทำ พบว่า ผู้ที่เข้าศึกษาเป็นผู้ที่มีภูมิฐานะเดิมอยู่ในสหวิทยาลัยที่เข้าศึกษาและส่วนใหญ่ได้งานทำในท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่ตั้งของสหวิทยาลัย นั้นคือเกินกว่าร้อยละ 85 ขึ้นไป (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 43,45-46) ดังปรากฏข้อมูลในปีการศึกษา 2529 และ 2531 เป็นอาทิ (ภาคผนวก ก ตารางที่ 18 และตารางที่ 19) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่ดำเนินการนั้น เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นได้ในระดับสูง นอกจากนี้ กรมการฝึกหัดครูได้กำหนดเป้าหมายเพิ่มการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาอื่น:สาขาการศึกษา เป็น 50:50 ในปี 2534 ร่วมด้วย อีกทั้งปรับปรุงคุณภาพนักศึกษา โดยดำเนินงานในโครงการครูทายาทระดับประถมศึกษาในปี 2530 และระดับมัธยมศึกษาในปี 2534 (ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2535: 32)

2.2.2 การวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในช่วงเวลาจากปี 2528-2535 นี้ ยังคงกระทำต่อเนื่องในรูปแบบเดียวกัน และได้ขยายตัวขึ้นโดยลำดับ ดังปรากฏการเผยแพร่งานวิจัยในรูปของบทความแยกตามสาขาวิชาในปี 2535

ซึ่งเป็นเอกสารประมวลผลงานวิจัยของบุคลากรกรมการฝึกหัดครู นับตั้งแต่ปี 2527-2534 จำนวน 475 เรื่อง ทั้งนี้ เป็นงานเพียงส่วนหนึ่งและเป็นเรื่องที่ไม่ซ้ำกับที่เผยแพร่ก่อนหน้านี้ (กรมการฝึกหัดครู, 2535) และจากแผนงานวิจัยระดับอุดมศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ของกรมการฝึกหัดครู ระบุว่า กรมฯ สนับสนุนการทำวิจัยใน 4 ด้าน รวมทั้งสิ้น 133 เรื่อง คือ สนับสนุนการวิจัย 22 หัวข้อย่อย วิจัยเพื่อพัฒนาสถาบัน 14 หัวข้อย่อย วิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา 49 หัวข้อย่อย และวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไม่ต่ำกว่า 48 หัวข้อย่อย โดยมีวงเงินงบประมาณดำเนินการตามแผนงานวิจัยดังกล่าวกว่า 10 ล้านบาทต่อปี เพื่อใช้ในการสนับสนุนการวิจัยและมุ่งเน้นนำผลวิจัยที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น

นอกจากนี้ จากข้อมูลที่ปรากฏ พบว่า กรมฯ ได้สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ตั้งแต่ปี 2521-2534 จำนวน 601 เรื่อง (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 46) โดยปรากฏเป็นงานวิจัยในปี 2521-2528 จำนวน 323 เรื่อง (ชุดิมา สัจจนันท์, 2529: 77) ซึ่งแสดงว่า ทุนอุดหนุนการวิจัยนับจากปี 2529-2534 มีจำนวนทั้งสิ้น 278 เรื่อง อย่างไรก็ตาม พบว่า ยังมีงานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งที่ได้รับทุนอุดหนุนจากแหล่งอื่น คือ จากวิทยาลัยครูเอง และจากหน่วยงานภายนอก อาทิ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นต้น (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 46-47)

2.2.3 การส่งเสริมวิทยฐานะครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการบริการทางวิชาการ

เนื่องจากการดำเนินงานโครงการสำคัญบางโครงการ อาทิ โครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ โครงการอบรมครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสังกัดกรมสามัญศึกษา อาจนับได้ว่าเป็นการกระทำภารกิจ ทั้งการส่งเสริมวิทยฐานะครูและการบริการวิชาการแก่สังคมไปพร้อมกัน จึงกล่าวสรุปโครงการโดยลำดับ ดังนี้

1) โครงการจัดการศึกษาแก่บุคลากรประจำการ (กศ.บป.) จากการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2528-2535 พบว่า มีบัณฑิตสำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู 36 แห่ง ทั่วประเทศ รวม 163,937 คน โดยเป็นบัณฑิตทางศิลปศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และครุศาสตร์ จำนวน 50,458; 11,610 และ 101,869 คน ตามลำดับ (ไพโรถ เลิศพิริยกุล, 2537: 14)

2) โครงการอบรมครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยการดำเนินงานเป็นความร่วมมือทดลองหารูปแบบการฝึกอบรมที่เหมาะสม และอบรมครูแม่แบบเพื่อขยายผลการฝึก โดยเริ่มอบรมครูในปี 2531-2533 จำนวน 9,900 คน ทั้งในปี 2531 และ 2532 และจำนวน 60,000 คน ในปี 2533 ซึ่งเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น 79,800 คน ส่วนในปี 2534 ได้รับอบรมครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ด้วยรูปแบบที่ได้ จำนวน 94,844 คน และในปี 2535 เน้นการฝึกอบรมครูแม่แบบ จำนวน 16,000 คน เพื่อให้ขยายผลการฝึกอบรมต่อให้ได้ 60,000 คน ทั้งนี้ เน้นในวิชาคณิตศาสตร์และวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์วิชาชีพ (ไพโรถ เลิศพิริยกุล, 2537: 15)

3) โครงการพัฒนาและฝึกอบรมครูผู้สอนในสังกัดกรมสามัญศึกษา การดำเนินการคล้ายคลึงกับโครงการที่กล่าวข้างต้นคือ ทดลองหารูปแบบหลักสูตรการฝึกอบรมในปี 2534 และอบรมครูจำนวน 89 คน

ใน 2 หลักสูตร คือ การสร้างงานและกระบวนการเรียนการสอนตามรายวิชา โดยเน้นศิลปะเพื่อชีวิต วิทยาศาสตร์และสังคม โดยเริ่มขยายการอบรมเป็น 6,000 คน ในปี 2535 (ไพโรจน์ เลิศพิริยกุล, 2537: 16)

4) โครงการอบรมครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เริ่มดำเนินการ ปี 2535 และมีจำนวนครูเข้าอบรมรวม 5,099 คน (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2536: 3)

5) โครงการจัดตั้งศูนย์การฝึกหัดครูเด็กพิเศษในวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาค โดยเริ่มโครงการนำร่อง ในช่วงปี 2534-2538 ที่วิทยาลัยครู 4 แห่ง คือ วิทยาลัยครูสงขลา วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครู พิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก และวิทยาลัยครูเชียงใหม่ โดยศูนย์ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการ สำหรับนักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กพิเศษ (กรมการฝึกหัดครู, 2533: 14-15)

6) โครงการศูนย์ฝึกหัดครูปฐมวัย มีการจัดตั้งในวิทยาลัยครู 4 แห่ง ซึ่งมีโครงการครุทายาท โปรแกรมการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยประถมศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยครูสวนดุสิต วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูสงขลา และวิทยาลัยครูพิบูลสงคราม เพื่อให้บริการแก่ชุมชน โดยการผลิตเผยแพร่สื่อและวัสดุ ประกอบการเรียนการสอน (กรมการฝึกหัดครู, 2533: 15)

7) โครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อพัฒนาชนบท วิทยาลัยครู 30 แห่งในส่วนภูมิภาคจัด นักศึกษาออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อให้นักศึกษาได้สัมผัสกับสภาพปัญหาและความต้องการของ ท้องถิ่น รวมทั้ง เกิดเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาชนบท (กรมการฝึกหัดครู, 2533: 17)

8) โครงการพัฒนาและส่งเสริมสหกรณ์ไปสู่นชนบท มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสหกรณ์ แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนท้องถิ่นชนบท ตลอดจนประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ซึ่งได้ดำเนินการ ในวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาคทั้ง 30 แห่ง (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 50)

9) โครงการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนสำหรับพ่อแม่ในชุมชนชนบทและชุมชนแออัดเขตเมือง เป็นโครงการนำร่อง โดยใช้เทคนิควิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อหารูปแบบการให้การศึกษแก่พ่อแม่ในเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน โดยดำเนินการในเขตกรุงเทพมหานคร และอีก 10 ชุมชนในเขต 5 จังหวัด (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 50)

10) โครงการอีสานเขียว มีวัตถุประสงค์ คือ มุ่งพัฒนาสภาวะแวดล้อม อาชีพ รายได้ และ คุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคอีสาน ดำเนินการโดยวิทยาลัยครู 8 แห่ง ในสหวิทยาลัยอีสานเหนือและ อีสานใต้ ระหว่างปี 2532-2535 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5: 50)

11) โครงการศูนย์ศึกษาและปฏิบัติการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม ให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน และพัฒนาคุณภาพของวิทยาลัยครูไปพร้อมกัน โดยอาศัยกระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างบุคลากรของวิทยาลัยครู ประชาชน และองค์กรของชุมชน ทั้งนี้ ด้วยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยและสหวิทยาลัยในส่วนกลางและภูมิภาค (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 50-51)

12) โครงการฟื้นฟูและพัฒนาหมู่บ้านชายแดน เป็นโครงการที่ถือกำเนิดมาจากเหตุการณ์กรณีพิพาทไทย-ลาว ในปี 2530 ที่บ้านร่มเกล้า จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดชายแดนใกล้เคียง โดยวิทยาลัยครูในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก อุตรดิตถ์ เลย และอุบลราชธานี จัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านและสถานศึกษาที่ได้รับผลกระทบ โดยดำเนินการในปี 2532-2534 (กรมการฝึกหัดครู, 2533: 17)

13) โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเสริมรายได้สตรีในชนบท โดยวิทยาลัยครู 16 แห่งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการด้านตลาด ซึ่งได้ดำเนินการระหว่างปี 2534-2536 โดยมีเป้าหมายเป็นกลุ่มสตรีชนบทรวม 2,400 คน (กรมการฝึกหัดครู, 2533: 17)

14) โครงการจัดรายการวิทยุทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กิจกรรมเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาการระดับชาวบ้าน วิทยาการแผนใหม่ และเหตุการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งข่าวประชาสัมพันธ์ของวิทยาลัยครู พบการดำเนินงานในปี 2528-2535 (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 3: 344-345, อันดับ 5: 49)

15) โครงการฝึกอบรมระยะสั้น โดยจัดกิจกรรมการอบรมด้านภาษา คอมพิวเตอร์ ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ การทำอาหาร และการโรงแรม รวมทั้ง การเป็นตัวแทนออกของ (shipping) และการฝึกอบรมอาชีพสำหรับเยาวชนพิการที่ไม่มีอาชีพ (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับที่ 9: 148, 358-360)

นอกจากนี้ วิทยาลัยครูยังได้ดำเนินบางโครงการต่อเนื่องมาโดยลำดับ คือ โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โครงการศูนย์ส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และโครงการให้ความรู้เพื่อป้องกันยาเสพติดให้โทษและโรคเอดส์ของศูนย์เวชศึกษาป้องกันร่วมด้วย

2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การดำเนินการกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในช่วงเวลาปี 2528-2535 นี้ นับได้ว่า มีความรุดหน้าอย่างมาก ดังปรากฏกิจกรรมสำคัญ คือ พบการขยายตัวของงานวิจัยด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต เรื่องราวทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของภูมิภาค รวมทั้งมีการจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย อีกทั้งปรากฏการจัดอบรมสัมมนาและประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น และเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่บุคลากรทางวัฒนธรรม รวมทั้งดำเนินการพัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ทั้งในแง่การพัฒนาคูณลักษณ์ของศูนย์ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อบริการความรู้แก่ผู้สนใจ นอกจากนี้ ยังคงดำเนินการกิจกรรมในวันสำคัญและการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังและจูงใจให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่า ทั้งในรูปของเอกสารทางวิชาการ นิทรรศการ และการจัดการแสดงในโครงการวัฒนธรรมสัญจรร่วมด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2535: 47-48)

อย่างไรก็ดี พบว่า มีการจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมเป็นอาคารถาวร และจัดแสดงแล้ว 2 แห่ง คือ วิทยาลัยครุนครสวรรค์ และวิทยาลัยครูบุรีรัมย์ โดยอีก 2 แห่ง คือ วิทยาลัยครูเลย และวิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช ก็ได้ดำเนินการจัดสร้างอาคารแล้วเช่นกัน (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2536: 4)

โดยสรุป ในระยะปี 2528-2535 วิทยาลัยครูมีพัฒนาการไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ สมบูรณ์ขึ้น ด้วยรูปแบบการจัดการเป็นสหวิทยาลัย มีการกิจหลัก 5 ประการ และเพิ่มการจัดการศึกษา สาขาวิชาอื่นนอกจากการผลิตครูได้หลากหลายสาขายิ่งขึ้น โดยที่ทิศทางของสถาบันยังคงเน้นการเป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2528-2535 ขึ้นกับปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระบบการศึกษา โดยที่นโยบายของรัฐและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มุ่งให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และกระจายโอกาสเพื่อความเสมอภาคโดยเฉพาะในชนบท พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบกับการเกิดภาวะเศรษฐกิจทำให้ต้องปรับการใช้ ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นเพราะความต้องการครูเพียงพอแล้ว วิทยาลัยครู จึงปรับรูปแบบการบริหารจัดการเป็นสหวิทยาลัย เพื่อระดมทรัพยากรที่มีมาใช้ในการพัฒนาไปสู่สถาบัน อุดมศึกษาที่สมบูรณ์และการจัดการศึกษาสาขาอื่น โดยปรับจากการผลิตครูไปสู่สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์เพิ่มขึ้น และเพิ่มเป้าหมายการผลิตนักศึกษากิจ 2 สาขาวิชา ตามโครงการจัดการศึกษา สำหรับบุคลากรประจำการ แต่ด้วยสาเหตุที่วิทยาลัยครูอยู่ในระบบราชการจึงเกิดข้อจำกัดด้านบุคลากร และงบประมาณ ทำให้ต้องพัฒนาบุคลากรสายการศึกษาให้สามารถรองรับการจัดการศึกษาที่เพิ่มขึ้นและ ดำเนินภารกิจหลักด้วย จึงมีการกำหนดเป็นแผนงานเฉพาะภารกิจ ปรับเพิ่มแผนงานวิจัยเพื่อส่งเสริมการ ทำวิจัยให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาสถาบัน การศึกษา และสังคม และดำเนินภารกิจการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและบริการวิชาการให้สอดคล้องกับปัญหาทางสังคมวัฒนธรรม โดยทำโครงการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจากอาคารเดิมที่มีมาใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งโครงการเพื่อพัฒนาชนบททั้งในลักษณะการให้ความรู้ ส่งเสริมอาชีพ การสหกรณ์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทและสร้างความมั่นคง ของประเทศ นอกจากนี้ได้ปรับเพิ่มการส่งเสริมวิทยฐานะครูให้ครอบคลุมโดยอบรมครูผู้สอนระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในสังกัดต่างๆอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาที่เกิด ประโยชน์กับท้องถิ่นโดยตรง

2.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

ในช่วงยุคสหวิทยาลัย นับจากปี 2528-2535 นี้ วิทยาลัยครูได้พยายามดำเนินการปรับเปลี่ยนให้ เกิดการบริหารจัดการที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้ เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการรวมตัวกันเป็นสหวิทยาลัย เพื่อให้เกิดศักยภาพเพียงพอในการดำเนินการจัด

การศึกษาระดับปริญญาตรีและอนุปริญญาในสาขาวิชาอื่นและดำเนินการหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งได้พยายามดำเนินการในทางกฎหมาย เพื่อให้สามารถแก้ไขข้อจำกัดบางประการของพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ในแง่ของสภาพการเป็นนิติบุคคล การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายที่คลาดเคลื่อนในบทบาทของวิทยาลัยครู ซึ่งปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาไปสู่สาขาวิชาอื่นแล้ว หากแต่ข้อสถาบันไม่อาจสื่อครอบคลุมได้ถูกต้อง เกิดผลเสียต่อภาวะการทำงาน ของบัณฑิตสาขาวิชาอื่น การดำเนินการกิจการบริหารวิชาการ และการขอความร่วมมือจากสถาบันและหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ

อย่างไรก็ดี การดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติยังไม่เป็นผล จึงมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชื่อสถาบันโดยเปลี่ยนจากวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏเท่านั้น นอกจากนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ วิทยาลัยครูยังคงกระทำภารกิจหลัก 5 ประการ โดยได้พยายามขยายการจัดการศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์และสาขาศิลปศาสตร์เพิ่มขึ้นโดยลำดับ ดำเนินการกิจการส่งเสริมวิทยฐานะครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการบริการวิชาการแก่สังคมตามโครงการจำนวนมาก ที่ส่งผลต่อการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นและประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทร่วมด้วย ดังปรากฏในเชิงปริมาณอย่างชัดเจน รวมทั้ง ขยายการดำเนินงาน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยพบการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมเป็นอาคารถาวร และการดำเนินการหอวัฒนธรรม และจัดทำระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมร่วมด้วย ซึ่งแสดงการปรับเปลี่ยน ในช่วง พ.ศ. 2528-2535 ดังแผนภูมิที่ 9

โดยสรุป การปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2528-2535 คือ วิทยาลัยครูมีพัฒนาการจากวิทยาลัยไปสู่สถาบันอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น มีการขยายตัวทางแนวนอน คือ ปรับเพิ่มหลักสูตรในทั้ง 3 สาขาวิชา และมีแนวโน้มการบริหารจัดการและการจัดโครงสร้างให้เกิดการกระจายอำนาจมากขึ้น รวมทั้ง มีความเคลื่อนไหวที่จะปรับขยายในทางแนวลึก คือ การจัดการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อีกทั้ง มีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการผลิตครูไปสู่สาขาวิชาอื่นมากขึ้น และขยายบทบาทในอีก 4 ภารกิจหลัก คือ การวิจัย การส่งเสริมวิทยฐานะครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีทิศทางการพัฒนาไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ด้วยแนวคิดการมุ่งประโยชน์ต่อท้องถิ่นและประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

แผนภูมิที่ 9 การปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

อย่างไรก็ดี เพื่อเสริมให้ได้ภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในบทบาทภารกิจ จึงควรพิจารณาเพิ่มเติมจากการประเมินบทบาทของสถาบันราชภัฏกับการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา ดังปรากฏจากคำกล่าวของรองนายกรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียร ที่ว่า

...เราจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแน่นอน ให้คนมีโอกาสทัดเทียมกัน ไม่ใช่ว่าคนยากจนในชนบทจะได้รับการร่ำเรียน ... อย่างที่เป็นมาแล้ว โอกาสที่จะเล่าเรียนมีโอกาสน้อยมาก ต้องมาคิดกันแล้วว่า การที่เรามีสถาบัน จริงๆ มีชื่อสถาบันราชภัฏไม่นานมานี้เอง ความจริงสถาบันนี้เกิดมานานแล้วในอดีต แต่เราไม่เห็น

สถาบันนี้ทำให้คนมีโอกาสทัดเทียมกันมากขึ้น กระจายในพื้นที่มากขึ้น...ผมได้สัมผัสกับวิทยาลัยครูหลายแห่ง วิทยาลัยครูทำหน้าที่ให้บริการหลายอย่าง ทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รับผิดชอบต่อสังคม ผูกพันกับสิ่งนั้น ด้วยการปฏิบัติการกระทำให้เห็น โดยยึดว่านี่เป็นหน้าที่ ทำให้ผมมีความศรัทธาในวิทยาลัยครูมาก นอกจากสร้างคนให้บ้านเมืองแล้วยังมีความรู้สึกว่าตัวมีหน้าที่ต้องทำ...

อยากจะบอกว่า คุณค่าของท่านมีมาก ในแนวทางที่กำลังบุกเบิกออกไป แต่ท่านบุกเบิกไปด้วยความจำกัดจำเขี่ยด้านงบประมาณในการสร้างคน เครื่องไม้ เครื่องมือ ในด้านวิทยาการ ในด้านวิทยาศาสตร์ก็ดี ด้านสังคมศาสตร์ก็ดี ท่านไปได้มากแม้จะมีบุคลากรไม่สมบูรณ์ แต่ปรับได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ...

ท่านยังเป็นผู้นำแนวคิดประชาธิปไตย สภาตำบลยังมีความสำคัญ บทบาทของสถาบันราชภัฏอยู่ในที่สูงมองลงมาในที่ต่ำ ทำให้ข้างล่างขยับขึ้นมาให้ได้ จากประสบการณ์ที่ท่านเคยทำมา ท่านเป็นตัวหลักที่มองเห็นปัญหาของแต่ละท้องถิ่น บุคลากรหลักท่านต้องสร้าง กระจายอำนาจการบริหารลงไปสู่ระดับล่าง มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เรายังหวังสถาบันหลักนี้มาก... (บุญชู โรจนเสถียร, 2536: 2-6)

3. ยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

ในระยะเวลาระหว่าง ปี 2535-2546 นี้ นับว่าเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์เกิดการปรับเปลี่ยนอย่างมาก และมากกว่าในระยะเวลาระหว่างปี 2528-2535 ที่ผ่านมา เหตุเพราะวิทยาลัยครูได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานชื่อใหม่เป็นสถาบันราชภัฏ มีการดำเนินการปรับเปลี่ยนพระราชบัญญัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถลดข้อจำกัดของพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ทั้งในแง่ของการขยายระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา และมุ่งประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย และสภาพการเป็นนิติบุคคล เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้คล่องตัวยิ่งขึ้น รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนองค์การตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งส่งผลให้สถาบันต้องเตรียม

ความพร้อมเพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษา ประกอบกับยังคงมีแรงผลักดันภายในองค์กรที่จะพัฒนาให้สถาบันราชภัฏไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยร่วมด้วย

3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในระยะ พ.ศ. 2535-2546

ปัจจัยที่ส่งผลในยุคนี้ ประกอบด้วย ปัจจัยที่สืบเนื่องจากยุคสหวิทยาลัย และยุคสถาบันราชภัฏ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง คือ

3.1.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนในช่วงนี้ ได้แก่

1) ปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตรา 42 และ 45 ที่ระบุว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ โดยที่การศึกษาบวรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อีกทั้ง บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาบวรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ นอกจากนี้ สาระที่ระบุในมาตรา 29 และ 50 ส่งผลให้เกิดการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในภายหลัง กล่าวคือ มาตรา 29 ระบุว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้ และมาตรา 50 ระบุว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และโครงสร้างเศรษฐกิจนานาชาติเพิ่มมากขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7 การเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจตั้งแต่ช่วงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งมีการหดตัวทางเศรษฐกิจต่ำสุดถึงร้อยละ 10.2 ในปี 2541 ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7-9 กล่าวคือ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีเป้าหมายและแนวทางในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี พัฒนาคูณภาพประชากรด้วยการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ขยายการมีงานทำ เสริมสร้างโอกาสให้กลุ่มด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตคนยากจนในเมือง เร่งกระจายโอกาสและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา โดยปรับปรุงหลักสูตรให้เน้นการฝึกทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น กำหนดการรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษามีสัดส่วนสายวิทยาศาสตร์ต่อสายสังคมศาสตร์เป็น 30:70 รณรงค์อย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ สนับสนุนบทบาท

สตรี จัดกลไกของรัฐ ปรับปรุงโครงสร้างและระบบบริหารงานวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ จัดให้มีการกระจายการบริหารงานวัฒนธรรมไปสู่ระดับท้องถิ่นมากขึ้น พัฒนาระบบราชการและปรับโครงสร้างบัญชีเงินเดือนและค่าตอบแทนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน

ส่วนแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกคน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง โดยระบุเป้าหมายคือ เพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งให้มีการฝึกอบรมครูอาจารย์อย่างต่อเนื่อง จัดให้มีกลไกประกันคุณภาพการศึกษา เพิ่มสัดส่วนการผลิตบัณฑิตสาขาวิทยาศาสตร์ต่อสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จาก 31:69 เป็นไม่ต่ำกว่า 40:60 อีกทั้ง พัฒนาระบบการเรียนรู้ออนไลน์ของพระภิกษุ สามเณร นักบวช ครู อาจารย์ โดยปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ และเพิ่มเติมความรู้ด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ แก่บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม ปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับความรู้ด้านศาสนาและจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาแต่ละระดับ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจที่จะร่วมกันอนุรักษ์ พื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ค่านิยมอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีเอกภาพในเชิงนโยบาย มีอิสระในการบริหารจัดการ พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ และสนับสนุนการกระจายโอกาสการอุดมศึกษาไปยังภูมิภาค ส่งเสริมให้มีการวิจัยและการสังเคราะห์งานวิจัย ทั้งด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมให้คนพิการได้รับบริการการศึกษาในทุกระดับ โดยเน้นการเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ ส่งเสริมการวิจัย พัฒนา และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม เพิ่มเป้าหมายผู้ใช้บริการในสถาบันทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น พิพิธภัณฑ์สถาน โบราณสถาน หอสมุด ศูนย์วัฒนธรรมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไม่ต่ำกว่าเท่าตัว และส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษาใช้ความรู้และศักยภาพที่มีอยู่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

สำหรับแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับโครงสร้างการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ดุลยภาพภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยระบุเป้าหมายหลัก คือ ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สร้างความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนากำลังคน ยกกระดับการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ยกกระดับการศึกษาของแรงงานไทย ขยายการประกันสุขภาพ ลดอาชญากรรม และป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด เพิ่มความเข้มแข็งให้ชุมชน ปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพและประชาชนมีส่วนร่วม สร้างระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ ลดความยากจนโดยดำเนินมาตรการให้เอื้ออาทรต่อคนจน และเพิ่มโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้

3) ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม

ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และผลประโยชน์ระหว่างภาค ระหว่างชนบทกับเมือง และระหว่างกลุ่มคนในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 7

ดังที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 การมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่งคั่งด้านรายได้ทำให้สังคมมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมที่ย่อหย่อนในศีลธรรม ส่งผลให้วิถีชีวิต และค่านิยมดั้งเดิมที่ดั้งงามของไทย เริ่มจางหายไปพร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดสภาพบีบคั้นทางจิตใจของคนในสังคมในชุมชนเมือง สภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม ส่งผลให้ภาวะการเจ็บป่วยของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่โรคสมัยใหม่ เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง รวมทั้ง การบาดเจ็บล้มตายจากอุบัติเหตุ อีกทั้ง การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่คำนึงถึงต้นทุนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการมองข้ามการพัฒนาคุณค่าของความเป็นคน ละเลยภูมิปัญญาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานความเป็นไทย ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

นอกจากนี้ พบปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิตของคนไทยมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ การว่างงานสูงขึ้น รวมทั้งมีปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรุนแรง ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

4) ปัจจัยทางเทคโนโลยี

ปัจจัยทางเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีความก้าวหน้าด้านวิทยาการสื่อสาร ได้เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญทำให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ เกิดการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ กล่าวคือ ทางเศรษฐกิจมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิต และการลงทุนข้ามชาติ แรงกระบวนกรถ่ายทอดและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาให้เร็วไปอย่างรวดเร็ว เกิดระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงและทุกประเทศให้ความสำคัญกับนโยบายการค้าเสรี ส่วนด้านสังคม ทำให้เพิ่มโอกาสการเลือกรับข่าวสารที่หลากหลายในทุกแห่ง โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และสื่อสำเร็จรูป เกิดแรงกดดันให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง ก่อให้เกิดกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยม และการครอบงำวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดค่านิยมสากลเป็นกระแสการร่วมกันพิทักษ์รักษาสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดการตระหนักร่วมกันอย่างกว้างขวาง ดังระบุในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

5) ปัจจัยทางระบบการศึกษา

ปัจจัยทางระบบการศึกษา คือ ระบบการศึกษาอยู่ในระบบราชการ ซึ่งมีลักษณะรวมศูนย์ อำนาจการบริหารและตัดสินใจ เน้นบทบาทภาครัฐเป็นหลัก โดยที่ระบบราชการอ่อนแอและด้อยประสิทธิภาพ ไม่สามารถปรับตัวให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นยังไม่เกิดผล ในทางปฏิบัติ ประชาชนไม่ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การพัฒนาเท่าที่ควร ดังระบุในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในด้านการศึกษา คือ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยมุ่งการมีเอกภาพทางนโยบาย และการกระจายอำนาจ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ มีการกำหนดมาตรฐานและระบบประกัน

คุณภาพการศึกษาทุกระดับ และการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งนี้ กำหนดให้เกิดความเสมอภาคในการรับการศึกษาโดยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ไม่น้อยกว่า 12 ปี และคำถึงถึงการจัดการศึกษาแก่บุคคล ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมด้วย ในส่วนของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้สามารถจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการระดับปริญญาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งของแต่ละแห่ง กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ทั้งนี้ สถานศึกษาสามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัวและเสรีภาพทางวิชาการ โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา นอกจากนี้ กำหนดให้สถานศึกษาจะต้องจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด อีกทั้งมีกระบวนการที่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ กำหนดให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต พัฒนาคู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง และให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งรัฐ ชุมชน และเอกชนภายในประเทศและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา รวมทั้งเร่งให้มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพมาใช้ในการศึกษาด้วย

3.1.2 ปัจจัยภายใน

จากปัจจัยภายนอกดังกล่าวได้ส่งผลต่อปัจจัยภายในหลัก ได้แก่ โครงสร้างและการบริหารจัดการที่ปรับเปลี่ยนให้สามารถกระจายอำนาจมากยิ่งขึ้น และดำเนินภารกิจโดยเฉพาะการจัดการศึกษาได้กว้างขวางขึ้น ทั้งนี้ มีการกำหนดเป็นปรัชญาและพันธกิจอย่างชัดเจน รวมทั้งนโยบายและเป้าหมายที่มีความเฉพาะในทุกภารกิจ ภายใต้ศักยภาพของสถาบัน ด้านบุคลากรและงบประมาณที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยยังคงรักษาอุดมการณ์ประชาคมที่มุ่งประโยชน์ต่อท้องถิ่นเป็นหลัก และยังคงมีรูปแบบการทำงานเป็นเครือข่าย ซึ่งมีประเด็นที่ควรกล่าวถึงโดยลำดับ คือ

1) โครงสร้าง การบริหารจัดการ และรูปแบบการทำงาน

สืบเนื่องจากการที่วิทยาลัยครูได้รับพระราชทานชื่อใหม่ ทำให้ปรับเปลี่ยนได้เฉพาะชื่อในทางพฤตินัยเท่านั้น หากแต่ยังไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายเพื่อลดข้อจำกัดในสภาพนิติบุคคล และการจัดการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นได้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ดำเนินการต่อเนื่อง โดยเสนอร่างพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏอีกครั้ง เมื่อ 7 กรกฎาคม 2535 ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติหลักการเมื่อ 7 ธันวาคม 2536 ใน 4 ประเด็น คือ เปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันราชภัฏ เปิดสอนได้สูงกว่าระดับปริญญาตรี การจัดสรรงบประมาณรายได้และทรัพย์สินของสถาบันมีความคล่องตัวมากขึ้นและให้สถาบันราชภัฏมีฐานะเป็นนิติบุคคล อย่างไรก็ตาม เมื่อผ่านกระบวนการพิจารณาอีกระยะหนึ่ง จึงสามารถประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ในพระราชกิจจานุเบกษาได้ เมื่อ 24 มกราคม 2538 (สำนักงาน

สภาสถาบันราชภัฏ, 2545: 2-3) ซึ่งปรากฏผลให้สถาบันราชภัฏสามารถจัดการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรีได้ โดยให้สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏเป็นนิติบุคคล มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้สามารถผ่านพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้นับตั้งแต่การยกร่างพระราชบัญญัติ และการให้การสนับสนุนลงมติผ่านพระราชบัญญัติ ก็คือ ปัจจัยทางการเมือง โดยได้รับความเห็นชอบทั้งจากคณะรัฐมนตรีและพรรคฝ่ายค้านร่วมด้วย

เป็นที่สังเกตว่า การดำเนินงานในรูปแบบของสภวิทยาลัยต้องสิ้นสุดลง เนื่องจากเป็นไปตามมติเสียงส่วนใหญ่ภายในวิทยาลัยครู ดังคำชี้แจงเรื่อง การยกฐานะวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏ ที่อธิบดีกรมการฝึกหัดครูได้เสนอต่อคณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร เมื่อ 25 พฤษภาคม 2536 ว่า

...เรื่องสภวิทยาลัย ตามที่กรรมการสนับสนุนบทบาทและภารกิจของสภวิทยาลัย และเป็นที่ยอมรับกันดี ว่ามีส่วนดี แต่เสียงส่วนใหญ่จะเอา 36 นิติบุคคล ก็ต้องเอาตามเสียงส่วนใหญ่เพื่อให้การผลักดันไม่เกิดความขัดแย้ง ก็คงต้องผลักดันไปยังจุดนั้น

ในอนาคต แม้พระราชบัญญัติจะผ่าน ความตกลงระหว่างสถาบันในเชิงบริหารคล้าย สภวิทยาลัยก็ทำได้ แม้บางแห่งจะมีข้อติดขัดบ้าง แต่ก็เป็นไปได้... (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2536: 5)

อย่างไรก็ดี สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ ส่งผลให้รูปแบบการทำงานที่จัดให้อื้อต่อการทำงานร่วมกันแบบเครือข่าย ยังกระทำต่อไปในลักษณะของกลุ่มสถาบัน ดังที่ระบุไว้ในมาตรา 9 ทั้งนี้ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏได้สนับสนุนให้สถาบันราชภัฏมีส่วนร่วมในการบริหารมากขึ้น ดังที่ปรากฏว่า มีผู้แทนคณาจารย์ 8 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากสถาบันราชภัฏตามเขตภูมิศาสตร์ ทั้ง 8 เขต เข้าเป็นส่วนหนึ่ง ของคณะกรรมการสภาวิชาการ ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2539: 2-3)

นอกจากนี้ ยังพบว่า สถาบันราชภัฏมีอิสระและคล่องตัวในการดำเนินภารกิจมากขึ้น กล่าวคือ มีสภาประจำสถาบัน และผู้บริหารสูงสุด คือ อธิการบดี ที่มีได้มาจากการแต่งตั้งของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏโดยตรง อีกทั้ง วิธีการงบประมาณให้อื้อให้รายได้และทรัพย์สินที่สำนักงานได้มาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสถาบัน หรือได้มาเนื่องจากการดำเนินกิจการของสถาบันนั้น จะต้องจัดสรรเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสถาบันแห่งนั้น โดยไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังแต่อย่างใด รวมทั้งมีการมอบอำนาจของเลขาธิการให้อธิการบดีปฏิบัติราชการแทนในเรื่องสำคัญๆ คือ การบริหารทั่วไป การบริหารงานบุคคล รวมทั้ง การบริหารการเงินและพัสดุ อาทิ การขออนุญาตการลาทุกประเภท การบรรจุแต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การโอน การลาออก การสืบสวนหาข้อเท็จจริง การจัดซื้อจัดจ้าง การอนุมัติก่อนนี้ผูกพัน การดำเนินการขอใช้ที่ดินและสาธารณประโยชน์ ที่ราชพัสดุ เป็นต้น (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 1)

สำหรับในสวนโครงสร้างของสถาบันที่ปรับเปลี่ยนไปจากวิทยาลัยครุ นั้น สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏได้ปรับเรื่อยมาจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติ หากแต่การดำเนินงานแล้วเสร็จในช่วงปลายปี 2542 (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 23) กล่าวคือ มีการปรับจากคณะวิชาเป็นคณะ ซึ่งประกอบด้วย 6 คณะ และปรับศูนย์เป็นสำนัก (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 7) ทั้งนี้ความล่าช้าที่เกิดขึ้นนี้อาจเนื่องด้วยปัจจัยของการบริหารจัดการและภาวะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังที่พบจากคำกล่าวของเลขาธิการ นายจรูญ ชูลาก ที่กล่าวในโอกาสฉลอง 25 ปี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เมื่อ 29 ธันวาคม 2539 และรองเลขาธิการ ดร.สุวรรณ นาคพนม ที่กล่าวในการประชุมเพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานตามทิศทางการปฏิรูปการศึกษา เมื่อ 13-15 ธันวาคม 2542 โดยลำดับ คือ

...เมื่อถึงวันนั้น สถาบันราชภัฏทุกสถาบันจะปรับตัวเองเป็นมหาวิทยาลัย จะเป็นนิติบุคคล ส่วนโครงสร้างขององค์กรใหญ่จะเป็นอย่างไรไม่น่าเป็นห่วง แต่ขณะนี้สถาบันยังไม่ได้เป็น นิติบุคคล ไปอยู่ที่สำนักงานฯ โครงสร้างเปลี่ยนเพียงว่า ในการบริหารราชการนั้น ตัวท่านอธิการมาจากการสรรหา หรือมาจากการเลือกตั้ง เป็นบุคคลที่พ้นจากการบังคับโดยตรงของทางกรมหรือทางสำนักงานฯ

ขณะเดียวกันก็มีโครงสร้างของคณะกรรมการ 2 ชุด ขึ้นมาตาม พ.ร.บ. คือ กรรมการสภาสถาบัน และกรรมการประจำสภาสถาบันฯ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกับมหาวิทยาลัยที่มีชุดเดียว เพราะฉะนั้นในการบังคับบัญชาค่อนข้างจะมีข้อสับสนอยู่บ้าง บางครั้งสิ่งที่อยากจะได้เร็วกลับไปเร็วไม่ได้ หรือบางครั้งเราคิดว่าไปเร็วแล้วแต่มันก็ออกไปก่อน โดยกระบวนการนั้นไม่ถูกขั้นตอน... (จรูญ ชูลาก, 2540: 3)

...หลังจากพระราชบัญญัติของสถาบันราชภัฏ ปี 38 ได้มีผลบังคับใช้ เราก็ต้องเปลี่ยนแปลงหลายเรื่องด้วยกัน เปลี่ยนแปลงทั้งในกรม ทั้งในสถาบัน ระยะเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างจะยาวนาน โครงสร้างของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ เพิ่งจะเสร็จเมื่อไม่นานนี้เอง โครงสร้างของสถาบันเพิ่งจะเสร็จเมื่อไม่กี่วันที่ผ่านมา ใช้เวลาค่อนข้างจะยาวตั้งแต่ปี 38 มาถึงปี 42 มันใช้เวลาค่อนข้างจะยาวเกินกว่าเหตุ ก็ไม่ทราบเป็นเพราะอะไร อาจเป็นเพราะ การดำเนินการ อาจจะไม่มีการติดตามใกล้ชิด...

...ในช่วงที่เราจำเป็นจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เป็นไปตามนัยของพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ 2538 แล้ว เราทำยังไม่เสร็จสิ้น อยู่ระหว่างขบวนการทำก็เกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจขึ้นมา ตรงนี้ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงแทรกซ้อนขึ้นมากในระหว่างที่เราดำเนินการ การที่เราทำงานขึ้นแรกไม่สำเร็จแล้วเกิดวิกฤตแทรกซ้อนเข้ามาในช่วงระหว่างเวลานั้น ก็ทำให้เราทำงานยากมากขึ้น... (สุวรรณ นาคพนม, 2543: 2-3)

ในขณะที่เดียวกับการดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏนั้น ก็ได้เริ่มดำเนินการเพื่อขยายการจัดตั้งสถาบันราชภัฏแห่งใหม่เพิ่มเติมขึ้นด้วย อาทิ กรณีของสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ซึ่งปรากฏว่า ในปี 2537 นั้น อธิบดีกรมฯ พร้อมคณะได้เดินทางไปดูที่ดินที่ นายขุนทอง ภูผาเดือน ได้เสนอเรื่องมายังกระทรวงศึกษาธิการ ดังที่ระบุไว้ในโครงการจัดตั้งสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ (สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2544: 102) โดยในภายหลังจึงมีประกาศจัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีที่ได้มีมติให้จัดตั้งสถาบันราชภัฏใหม่ 5 แห่ง ในวันที่ 29 เมษายน 2540 ซึ่งมี 4 แห่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอีก 1 แห่ง อยู่ในภาคกลางคือ จังหวัดสมุทรปราการ และเนื่องจากกรณีที่สมุทรปราการนั้น ไม่สามารถหาพื้นที่ในการจัดตั้งได้ จึงอนุมัติให้จัดตั้งเพิ่มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 5 แห่ง คือ สถาบันราชภัฏชัยภูมิ สถาบันราชภัฏร้อยเอ็ด สถาบันราชภัฏศรีสะเกษ สถาบันราชภัฏนครพนม และสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ (สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์, 2545: 3) ทั้งนี้ การดำเนินการได้กระทำอย่างต่อเนื่องหากแต่เป็นไปอย่างล่าช้าสืบเนื่องจากติดขัดด้วยระบบบริหารจัดการและภาวะเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์อธิการบดีสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ ว่า

...ค.ร.ม.มีมติให้จัดตั้ง งบประมาณในการจัดตั้ง พ.ร.บ. 38 ต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกาแจกจ่ายขั้นตอนก็ซับซ้อน ทางสรภ.เราก็ชะล่าใจ คือ ตั้งไปก็คงไม่มีปัญหาจะช้าจะเร็วก็ดำเนินการ แต่เขาไม่รีบร้อนเท่าไรที่จะจัดตั้ง ทำไปตามระบบราชการ ในขณะที่ขบวนการจัดตั้งยังไม่เสร็จ ยังไม่ตั้ง ยังไม่ได้ออกเป็นประกาศในพระราชกฤษฎีกาแจกจ่าย ก็มาเจอปัญหาเศรษฐกิจถดถอยที่ค่าเงินบาท พอดถถอย ทั้งๆ ที่ผมเองก็มองว่า เป็นไปได้อย่างไร รัฐบาลไม่รู้ว่าจะตัวเองไม่มีเงิน... ระหว่างนั้นก็ ค.ร.ม.ของคุณชวลิต มีมติให้ตั้งราชภัฏ 5 แห่ง ยังตั้งไม่เสร็จ พอคุณชวนเข้ามาพบว่า ประเทศไทยไม่มีเงิน ก็ควบคุมรายจ่าย ที่นี้รายจ่ายที่ก้อนใหญ่ที่สุด ก็คือ การตั้งส่วนราชการใหม่ จะต้องมียัง infrastructure ทั้งคนทั้งอะไร ก็เลยออกมติ ค.ร.ม.ว่า ห้ามส่วนราชการห้ามกระทรวง ทบวง กรม ห้ามตั้งส่วนราชการใหม่ ออกมติ ค.ร.ม.เพื่อที่จะได้จำกัดอัตรากำลังข้าราชการ... (สหัส หาญสินธุ์, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2547)

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏจึงดำเนินการให้สถาบันราชภัฏใหม่ทั้ง 5 แห่ง จัดตั้งเป็นโครงการ โดยขึ้นกับสถาบันราชภัฏเดิมที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถยังคงรักษาสถานภาพของสถาบันราชภัฏใหม่ไว้ และจัดการศึกษาต่อไปได้ โดยไม่เกิดผลเสียต่อนักศึกษา ในฐานะที่สถาบันราชภัฏซึ่งเข้าศึกษาอยู่นั้นยังไม่ถูกต้องทางนิตินัย นอกจากนี้ การดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมของสถาบันราชภัฏ 5 แห่ง ให้สามารถดำเนินการในระยะแรกนี้ ล้วนได้รับการสนับสนุนทรัพยากรบางส่วนจากสถาบันราชภัฏเดิม ทั้งในแง่ของกำลังคนและงบประมาณ แม้กระทั่งรถยนต์สำหรับอธิการบดีและนักศึกษาที่จะช่วยลดอุปสรรคการปฏิบัติราชการเนื่องจากกระยะทาง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การจัดตั้ง

สถาบันราชภัฏแห่งใหม่นี้ มีสภาพใกล้เคียงกับการจัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคามในอดีต ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์อธิการบดีสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ว่า

...ปัญหาก็คือ ราชภัฏ 5 แห่ง ตอนนี้ได้ดำเนินการไปหลายอย่าง ก็คือ มีที่ มีทางแล้ว กำหนดพื้นที่แล้ว สำนักงานประมาณก็ให้งบประมาณไปบ้างแล้ว ถึงแม้ยังไม่ได้ถูกต้อง ได้สร้างบ้านพัก สร้างโนนสร้างนี่ แล้วก็ให้คนไปจำนวนหนึ่งแล้ว 5 คน 6 คน ก็เลยอยู่ในฐานะที่คาราคาซังว่าจะทำอะไร ตั้งก็ตั้งไม่ได้ ถ้าเกิดไม่ตั้งแล้วยุบไป เงินทองที่ลงไปแล้วแห่งหนึ่งประมาณเกือบๆ 10 ล้าน จะทิ้งไปเฉยๆก็เป็นการ waste

ช่วงนั้นก็ในช่วงที่เกิดความไม่แน่นอนว่าราชภัฏใหม่จะเป็นอย่างไร พอดีตอนนั้นท่านของคุณเป็นเลขาฯ คุณรูปแบบว่าเพื่อจะให้ยังอยู่ก็เปิดรับนักศึกษา กำหนดให้ราชภัฏใหม่ 5 แห่งรับนักศึกษาตามสถานภาพที่ตัวเองจะรับได้ แต่เนื่องจากยังไม่เป็นราชภัฏ ถ้ารับเข้ามาเป็นของกาฬสินธุ์ ของชัยภูมิก็จะเป็นเด็กเถื่อน ก็เลยวางแผนว่าให้รับในนาม 5 แห่ง เป็นโครงการจัดตั้งโดยขึ้นกับสถาบันราชภัฏแม่ที่อยู่ใกล้ๆ ก็เลยจัดให้กาฬสินธุ์ขึ้นกับสสารคาม แล้วก็ให้ชัยภูมิขึ้นกับโคราช ให้ร้อยเอ็ดขึ้นกับบุรีรัมย์ ให้นครพนมขึ้นกับสกลนคร ให้ศรีสะเกษขึ้นกับอุบล... ..มหาวิทยาลัยทุกแห่งเวลาตั้งก็มีอย่างนี้ แม้แต่ มมส.ตอนตั้งที่แรก มีอาจารย์อยู่ 5-6 คน ยืมอาจารย์จากวิทยาลัยครูมหาสารคามเป็นหลัก รวมทั้งรองอธิการบดี วิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็คือ ท่าน ดร.สายหยุด เป็นผอ. แต่ว่าให้ทำหน้าที่เป็นรองอธิการของวิทยาลัยวิชาการศึกษาด้วย เพราะว่าต้องใช้ทุกอย่างร่วมกัน สภาพก็ไม่ต่างกัน ในตอนที่ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาสารคาม... (สหัส หาญสินธุ์, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2547)

อย่างไรก็ดี สถาบันราชภัฏ 5 แห่ง ได้รับการสถาปนาอย่างถูกต้องตามประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันราชภัฏ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2544 ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2544 โดยปรากฏการจัดโครงสร้างแตกต่างจากสถาบันราชภัฏ 36 แห่ง (ภาคผนวก ก แผนภูมิที่ 24) กล่าวคือ มีขนาดเล็กกว่า ประกอบด้วย สภาประจำสถาบัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด และมีรองอธิการบดีจำนวนน้อยกว่า ปรากฏดังกรณีของสถาบันราชภัฏนครพนมที่มีรองอธิการบดี จำนวน 1 คน ทั้งนี้มีคณะวิชารับผิดชอบในการผลิตบัณฑิต 2 คณะ ได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ทั่วไป และคณะศึกษาศาสตร์วิชาชีพ รวมทั้ง มีหน่วยงานสนับสนุน 4 สำนัก คือ สำนักงานอธิการบดี สำนักวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น สำนักส่งเสริมการเรียนรู้ และสำนักกิจการนักศึกษา (สถาบันราชภัฏนครพนม, 2546: 19) ซึ่งส่งผลให้สถาบันราชภัฏทั้ง 5 แห่ง สามารถดำเนินภารกิจตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏได้ในระดับหนึ่ง

สืบเนื่องจากปัจจัยทางระบบการศึกษา คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นสำคัญได้ส่งผลให้สถาบันราชภัฏต้องปรับเปลี่ยนทั้งโครงสร้างและการบริหารจัดการอย่างมาก จึงเกิดแนวคิดที่จะปรับร่างพระราชบัญญัติอีกครั้ง เพื่อให้สามารถมีสภาพนิติบุคคลและเป็นมหาวิทยาลัยไปใน

คราวเดียวกัน รวมทั้ง ยังสามารถรักษารูปแบบการทำงานที่เป็นเครือข่าย โดยมีอุดมการณ์และปรัชญา ร่วมกันต่อไปด้วย ดังที่ปรากฏจากคำกล่าวของ เลขาธิการ รองศาสตราจารย์ ดร. ทองคุณ หงส์พันธุ์ ว่า

...เรามีความคิดแม้คำว่า สถาบัน อาจต้องเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัย เพราะที่จริงเราใช้ผิดมา ตั้งแต่แรก สถาบันนั้นใช้เรียกสถาบันอุดมศึกษาที่สอนเฉพาะทาง หรือในสาขาใดสาขาหนึ่ง แต่ ว่าถ้าสอนครบทั้งสายสังคม สายวิทยาศาสตร์ ใช้คำเรียกว่ามหาวิทยาลัยได้

...สถาบันราชภัฏจะเตงกันมาเป็นเวลา 100 กว่าปี เกาะกลุ่มกันมาโดยตลอด นี่คือ ส่วนที่เป็น จุดดี และเมื่อแต่ละแห่งกำลังจะเป็นนิติบุคคล สิ่งที่เราคิดกัน คือ จะเขียนกฎหมายอย่างไร ให้ ยังมีส่วนที่เกาะเกี่ยวกันอยู่บ้าง สามารถรักษาอุดมการณ์ ปรัชญาร่วมกัน โดยหลักการพวกเรา ต้องเกาะเกี่ยวกันอยู่ แต่ทุกแห่งก็จะมีอิสระ ส่วนวิธีการจะอย่างไร ก็จะต้องหาทางไปในส่วนนั้น เพื่อที่จะให้สามารถรักษาอุดมคติ อุดมการณ์เหล่านั้นได้... (ทองคุณ หงส์พันธุ์, 2542: 5,8)

อย่างไรก็ดี เนื่องด้วยข้อจำกัดของเวลาและการกำหนดตามมาตรา 36 ในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีผลให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคลนั้น ทำให้สถาบันราชภัฏเลือกแนวทางที่จะเป็นไปได้ และเกิดผลดีมากที่สุด คือ การกำหนดให้สถาบันราชภัฏ แต่ละแห่งเป็นนิติบุคคลในระบบราชการที่อยู่ในสายการบังคับบัญชาของสำนักงานคณะกรรมการ อุดมศึกษา (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 20)

ดังนั้น จึงมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับ โดยได้ดำเนินการถ่ายโอนงาน จากสำนักงานสภา สถาบันราชภัฏไปยังสถาบันราชภัฏแต่ละแห่ง มีการปรับระบบงบประมาณ นำการวางแผนกลยุทธ์มาใช้ ในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 9 ของสถาบันราชภัฏ และเริ่มดำเนินงานการทำระบบการ ประกันคุณภาพ รวมทั้ง ได้เสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏเพียงฉบับเดียว ทั้งนี้ ปรากฏ การแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำปรัชญาและกรอบพันธกิจ เพื่อเตรียมการปรับปรุงร่างฉบับดังกล่าว ในวันที่ 18 พฤษภาคม 2544 โดยมีหลักการสำคัญ คือ ให้เป็นไปตามปรัชญาการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่น (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544: 3) ดังปรากฏเป็นแนวคิดในการปรับเปลี่ยนสถาบัน ราชภัฏ ให้เป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่มีลักษณะต่างจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น คือ เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่น และเป็นมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไท ร่วมด้วย ซึ่งปรากฏดัง คำกล่าวของ เลขาธิการ ดร. ถนอม อินทรกำเนิด ในการประชุมอธิการบดีทั่วประเทศ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544 ว่า

...เราต้องช่วยกันคิดและช่วยกันสร้างอนาคตของราชภัฏร่วมกัน ต้องระดมพลังทางปัญญา เพื่อ ทำให้ราชภัฏทั้ง 41 แห่ง อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมีคุณค่าในการจัดการศึกษาเพื่อตอบแทน คุณของแผ่นดินอย่างแท้จริง...

...ผมเชื่อว่า ทุกฝ่ายที่สนับสนุนให้เราเป็นมหาวิทยาลัย คงไม่อยากจะเห็นราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยเหมือนสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไป แต่ท่านคงอยากเห็นเราเป็นมหาวิทยาลัยที่พัฒนาขึ้นมาจากรากฐานของเราเอง ซึ่งผูกพันอยู่กับท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนภูมิธรรมภูมิปัญญาไทย...
(ถนอม อินทรกำเนิด, 2544 ใน สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ม.ป.ป.: 31)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามแนวคิดดังกล่าว ยังไม่อาจเห็นผลได้ในระยะเวลาอันสั้น ประกอบกับกระบวนการปรับร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเริ่มปรากฏความแตกต่างทางแนวคิดในการพัฒนาสถาบันราชภัฏแต่ละแห่งไปสู่มหาวิทยาลัยที่ได้รับการยกระดับขึ้นสู่สากลอีกส่วนหนึ่งด้วย จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดการณ์ได้อย่างถูกต้องว่า การดำเนินงานตามปรัชญามหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยตามแบบสากลนั้น จะสามารถสอดประสานกันในรูปแบบใด

เป็นที่สังเกตว่า ในช่วงเวลานับแต่ประกาศพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมานั้น มีการปรับเปลี่ยนด้านโครงสร้างและการบริหารจัดการสำคัญหลายประการ คือ

1. มีการปรับโครงสร้างให้มีรองอธิการบดีรับผิดชอบเฉพาะภารกิจมากขึ้น อีกทั้ง บางแห่งอาจมีผู้ช่วยอธิการบดีร่วมด้วย อาทิ รองอธิการบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ รองอธิการบดีฝ่ายวัฒนธรรมและชุมชนสัมพันธ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยเทคโนโลยีและสารสนเทศ (สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2545: 10) รองอธิการบดีฝ่ายทรัพย์สินและสิทธิประโยชน์ (สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2547: 5) รองอธิการบดีฝ่ายจัดการศึกษาภายนอกสถาบัน (สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2545: 17) รองอธิการบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษาและพัฒนาอาจารย์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายสถาปัตยกรรมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และประสานงานชุมชน (สถาบันราชภัฏเลย, 2545: 4) ซึ่งแสดงให้เห็นถึง การกระจายอำนาจหน้าที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังพบการจัดตั้งเป็นศูนย์ สำนัก ที่มีหน้าที่เฉพาะ อาทิ ศูนย์เวียดนามศึกษา ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ศูนย์การศึกษาเพื่อปวงชน ศูนย์ทรัพย์สิน ศูนย์จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับชุมชน ศูนย์การจัดการศึกษาเพื่อปวงชนโดยใช้ทรัพยากรร่วม ศูนย์พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สำนักชุมชนสัมพันธ์ สำนักทรัพย์สินและสิทธิประโยชน์ และหน่วยอิสระ คือ อักษรภูมิปัญญา เพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการบริหารจัดการ มีความเป็นอิสระและคล่องตัวมากขึ้น รวมทั้ง สามารถกระทำได้อย่างสอดคล้องกับสภาพการทำงานที่แตกต่างกันของแต่ละสถาบันร่วมด้วย

2. เกิดการกระจายตัวการจัดการศึกษาออกภายนอกสถาบัน เพื่อลดข้อจำกัดด้านอาคารสถานที่ และสามารถขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งพบมากโดยเฉพาะกรณีของสถาบันราชภัฏ

ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยจัดเป็นศูนย์การศึกษาออกสถาบัน ในสถานที่ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการและภาคเอกชนที่มีความร่วมมือกัน

3. มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อลดข้อจำกัดด้านสถานที่ ระยะทาง และสามารถขยายโอกาสทางการศึกษาให้มากขึ้น ซึ่งพบในกรณีของสถาบันราชภัฏสวนดุสิตที่เปิดสอนเป็นการศึกษาระบบทางไกล

4. ขยายการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พบใน 2 ลักษณะ คือ จัดในลักษณะความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศและมหาวิทยาลัยภายในประเทศ และจัดโดยสถาบันราชภัฏนั้นๆ ซึ่งพบเฉพาะการจัดการศึกษาในภาคนอกเวลาเป็นส่วนใหญ่

5. ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการโดยใช้แนวคิดทางธุรกิจเพื่อการบริหารงานบุคคลและการจัดหารายได้ ทั้งในลักษณะของการบริการวิชาการ และการดำเนินการธุรกิจขนาดย่อม อาทิ โครงการบริการอาหารและขนมอบ โครงการน้ำดื่ม โครงการโรงแรม เป็นต้น ทั้งนี้ ทำให้สถาบันสามารถลดข้อจำกัดการบริหารงบประมาณจากการอยู่ในระบบราชการ และยังสามารถพัฒนาคุณภาพของสถาบันให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้ในระดับหนึ่ง

2) ปรัชญาและพันธกิจ

ปรัชญาและพันธกิจ นับว่า เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ในการกำหนดทิศทางการของสถาบัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทั้งวิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการในภารกิจหลัก 5 ประการ เพื่อท้องถิ่นตลอดมา แต่ก็มีได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในพระราชบัญญัติ สำหรับในช่วงสถาบันราชภัฏนี้ ได้กำหนดเป็นปรัชญาและพันธกิจอย่างชัดเจน ดังปรากฏในพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 มาตรา 7 ระบุว่า ให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนา เทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตรายการและส่งเสริมวิทยฐานะครู โดยที่ปรัชญาของสถาบันนี้ได้เป็นสิ่งสำคัญในการบ่งบอกถึงภารกิจ วิสัยทัศน์ วัฒนธรรมการทำงาน และเป้าหมายในการทำงานร่วมด้วย ดังปรากฏจากคำกล่าวของเลขาธิการ ดร.ทองคูณ หงส์พันธุ์ ที่กล่าวแก่วิทยากรเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งจากสถาบันราชภัฏ 11 แห่ง ว่า

...ในส่วนที่เป็นปรัชญากว้างๆ ก็คือว่า เราเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คำว่า อุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มันเป็นส่วนที่บ่งบอกถึงภารกิจของเรา บ่งบอกพฤติกรรมของเรา บ่งบอกวิสัยทัศน์ของเรา บ่งบอกวัฒนธรรมการทำงานของเรา... ต้องมุ่งเน้นบริการโดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทนจนเกินความจำเป็น...คำว่า ราชภัฏ ซึ่งเป็นนามพระราชทาน ซึ่งหมายถึง คนของพระราชชา ข้าของแผ่นดิน ตัวนี้จะสะท้อนให้เราเห็นถึงปรัชญาแนวทางการที่เราจะทำงาน... เพราะฉะนั้น วิธีการทำงานของสถาบันจะต้องเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท คนราชภัฏ

วิถีทางของราชภัฏ ก็คือ วิถีทางของในหลวง มีจิตใจใฝ่ชุมชน ห่วงหาอาทรทุกชีวิต
ของประชาชนมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง...

(ทองคุณ หงส์พันธุ์, 2542: 1-2)

ทั้งนี้ปรากฏว่า สถาบันราชภัฏได้นำสาระสำคัญดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดเป็นปรัชญา ปณิธาน และวิสัยทัศน์ของสถาบันเพื่อกระทำพันธกิจ 6 ประการ ดังที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ร่วมด้วย อย่างไรก็ตามปรัชญาของสถาบันราชภัฏนั้น นอกจากจะสื่อความหมายจากการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ยังคงบ่งบอกถึงการมุ่งเน้นคุณภาพ และการเอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นร่วมด้วย (ภาคผนวก ก ตารางที่ 20) ซึ่งพบทั้งในกรณีของสถาบันราชภัฏเดิม 36 แห่ง และสถาบันราชภัฏที่จัดตั้งเพิ่มขึ้นใหม่ด้วย อาทิ สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ ที่ปรากฏกำหนดปรัชญาว่า “ คุณธรรมนำการศึกษาคือการพัฒนาที่ยั่งยืน ” และมีวิสัยทัศน์ว่า “ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่นอีสาน จัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไปและผู้แสวงหาโอกาสในรูปแบบที่หลากหลาย ให้นักศึกษามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้และเป็นที่ยอมรับของสังคม วิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ร่วมสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่าในท้องถิ่น ”

3) นโยบายและเป้าหมาย

การดำเนินงานของสถาบันราชภัฏ ยังคงยึดหลักตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาของกรมการฝึกหัดครู และของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ โดยระบุเป็นนโยบายและเป้าหมายอย่างสอดคล้อง ซึ่งปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 และระยะที่ 8 ตามลำดับ คือ

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 ของกรมการฝึกหัดครู ได้กำหนดวัตถุประสงค์ คือ มุ่งเน้นให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสติปัญญา คุณธรรม และมุ่งเน้นการกระจายโอกาสทางการอุดมศึกษา โดยพัฒนาวิทยาลัยครูให้มีศักยภาพ ความพร้อม ความคล่องตัวในการปฏิบัติภารกิจให้เอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งนี้ ระบุเป็นนโยบายตามภารกิจ (ภาคผนวก ก ตารางที่ 21) ซึ่งกล่าวโดยสรุป คือ ผลิตก้าลังคนให้ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น เร่งรัดพัฒนากำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมการฝึกอบรมครูประจำการ สนับสนุนให้ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร การเรียนการสอน และท้องถิ่น ปรับปรุงกลไกและปัจจัยเพื่อการบริการวิชาการที่สนองความต้องการของท้องถิ่น มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารให้เกิดความคล่องตัว โดยระดมทรัพยากร และพัฒนาเครือข่ายระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการทำภารกิจหลัก ให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น รวมทั้ง ได้กำหนดเป้าหมายสัดส่วนการรับนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาศาสาวิชาวิทยาศาสตร์สาขาวิชาศิลปศาสตร์ เป็น 40:30:30 โดยปรากฏในโครงการสำคัญที่นับได้ว่าสอดคล้องกัน อาทิ โครงการครูทายาทระดับ

ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ โครงการอบรมครูผู้สอนในสังกัดต่างๆ โครงการร่วมมือทางการศึกษาระหว่างกรมการฝึกหัดครูร่วมกับกรมการศาสนาและคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น โครงการให้ความรู้ด้านการป้องกันการค้ายาเสพติดและโรคเอดส์

ส่วนแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8 ของสำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ท้องถิ่น และเร่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาโดยพัฒนาให้มีศักยภาพและบูรณาการภารกิจทุกด้านให้เอื้อต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีเป้าหมายเพิ่มสัดส่วนการรับนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ขึ้นทุกปี จนมีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ในปี 2544 และมีเป้าหมายเพิ่มสัดส่วนการรับนักศึกษาโดยเฉพาะสาขาวิชาศิลปศาสตร์ให้เต็มตามศักยภาพของสถาบัน และจัดตั้งสถาบันราชภัฏแห่งใหม่ 5 แห่ง เพื่อให้โอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาทุกโปรแกรมวิชา ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสถาบันและท้องถิ่น ให้บริการทางวิชาการ และการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ดำเนินงาน ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้นักศึกษา บุคลากรของสถาบัน และคนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและบูรณาการวัฒนธรรมของท้องถิ่นกับของชาติและสากล เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้ ได้พัฒนาโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการรองรับสภาพนิเทศบุคคล โดยระบุเป็นนโยบายและมาตรการในภารกิจทุกด้าน คือ การจัดการศึกษา การวิจัย การบริการวิชาการ การปรับปรุงถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู และการบริหารร่วมด้วย (ภาคผนวก ก ตารางที่ 22) ปรากฏเป็นโครงการสำคัญ อาทิ โครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ โครงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษา โครงการปฏิรูปการฝึกหัดครู และ โครงการพัฒนาศูนย์ภาษาและคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

4) ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณ

ในระยะเวลาระหว่างปี 2535-2546 นับเป็นช่วงเวลาที่ศักยภาพทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ ได้รับอัตราอาจารย์เพิ่มจำนวน 580 อัตรา ในปีงบประมาณ 2538 (กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป.: 10) และได้รับอีก 980 อัตรา ในปีงบประมาณ 2540 (สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา, 2539: 18) รวมทั้ง ได้รับงบประมาณจำนวนมากขึ้น ทำให้สามารถดำเนินโครงการสำคัญในลักษณะต่อเนื่องหลายโครงการ ทั้งนี้ เพื่อใช้ในการจัดการศึกษา การปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และการบริการทางวิชาการแก่สังคม (ภาคผนวก ก ตารางที่ 23) อีกทั้ง มีการใช้งบประมาณในการจัดสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ และสิ่งก่อสร้าง จำนวนเกือบ 200 อาคาร รวมวงเงินกว่า 6,500 ล้านบาท ตลอดช่วงเวลานับตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา (ภาคผนวก ก ตารางที่ 24) ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยเอื้ออย่างมากให้สถาบันราชภัฏกระทำการกิจการจัดการศึกษาได้คล่องตัวยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์และ

วิทยาศาสตร์ประยุกต์ที่ได้รับการพัฒนาทั้งด้านอาคาร ห้องปฏิบัติการ เครื่องมือเฉพาะทาง และการพัฒนาบุคลากรด้วยการอบรมและศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี ในแง่ของบุคลากรในส่วนของสถาบันราชภัฏนั้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ปรากฏในปี 2535-2537 พบว่า จำนวนอาจารย์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คือ จากปี 2535 จำนวน 6,095 คน ซึ่งจำแนกเป็น วุฒิปริญญาเอก โท และตรี จำนวน 294 3,786 และ 1,919 คน ตามลำดับ และเพิ่มเป็น 7,374 คน ในปี 2537 ซึ่งจำแนกเป็น วุฒิปริญญาเอก โท และตรี จำนวน 310 4,324 และ 2,302 คน ตามลำดับ ทั้งนี้ พบว่า ส่วนใหญ่นั้นมีวุฒิปริญญาโท (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 12) และในทำนองเดียวกัน ในปี 2543 พบว่า มีข้าราชการครู จำนวน 7,839 คน โดยมีวุฒิปริญญาเอก โท และตรี จำนวน 389 5,322 และ 2,085 คน ตามลำดับ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 14) ซึ่งยังคงชี้ให้เห็นถึงการกระจายตัวที่มีสัดส่วนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่พึงประสงค์ เนื่องจากส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาโท อีกทั้งบุคลากรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 16) และส่วนใหญ่มีอายุเกิน 45 ปี ขึ้นไป (ภาคผนวก ก ตารางที่ 25) ซึ่งทำให้คาดการณ์ได้ว่า ในระยะอีก 5-10 ปี ต่อจากนี้ไป สถาบันราชภัฏจะพบกับสภาวะการขาดแคลนอัตรากำลังอย่างมาก นอกจากนี้ ในยุคสถาบันราชภัฏนี้ยังพบปัญหาด้านบุคลากรที่สืบเนื่องมาจากการโอนย้ายของอาจารย์บางส่วนไปยังมหาวิทยาลัย ซึ่งส่งผลให้จำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องต่อไป (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2536: 6)

ในส่วนของงบประมาณในช่วงปี 2535-2546 (ภาคผนวก ก ตารางที่ 26) พบว่า มีแนวโน้มการได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2535-2540 โดยภายหลังช่วงปี 2541-2544 มีแนวโน้มลดลงโดยลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปี 2535-2539 ก็ยังนับว่าได้รับสูงกว่าประมาณ 1-2 เท่า ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลให้ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น และปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การได้รับงบประมาณลดลงในช่วงต่อมา พบจากคำกล่าวของ รองนายกรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียร ที่บรรยายพิเศษในที่ประชุมสัมมนาผู้บริหารกรมการฝึกหัดครูว่า

...รัฐบาลนี้มีแนวนโยบายหนักไปในทางพัฒนาคนมากกว่าวัตถุ การจัดงบประมาณไปในแนวพัฒนาคนเป็นอันดับแรก ผมยืนยันมาตลอดตั้งแต่ปี 2535...ท่านคงเห็นงบประมาณที่สะท้อนความคิดนี้จะยืนยันออกมาได้ในปี 2537 ขอให้สถาบันราชภัฏทำเต็มที่ เพื่อให้งานเดินหน้าไปได้ ตามเจตนารมณ์ตามแนวทางของรัฐบาลที่ผมกล่าวมาแล้ว... (บุญชู โรจนเสถียร, 2536: 7)

ดังนั้นจึงสังเกตได้ว่า ศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณยังเป็นข้อจำกัดในการดำเนินภารกิจ เนื่องจากปัจจัยทางการเมือง กล่าวคือ การได้รับงบประมาณตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมายังไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาให้เกิดคุณภาพต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับการควบคุม

การวางแผนและพิจารณางบประมาณโดยรัฐบาล ปรากฏตั้งค่างกล่าวของรองนายกรัฐมนตรี นายบุญชู โรจนเสถียร และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสุวิทย์ รังสิตพล ดังนี้

...งบประมาณปี 2536 ให้เงินเพื่อการศึกษาสูงสุด เป็นการกล่าวถึงในเรื่องจำนวน จำนวนมากจริง แต่ไม่คำนึงว่า งานมากขึ้นด้วยหรือไม่ เงินงบประมาณเทียบกับรายได้ประชาชาติ งบประมาณด้านการศึกษายกย่องหลังลงในแง่อัตราส่วน...

แม้แต่คนที่วุ่นวายมากที่สุด คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังยอมรับว่า การศึกษาของเรายังด้อยกว่าคนอื่นเขา ใครเป็นคนทำให้เกิด ถ้าไม่ใช่คนวางแผน รัฐบาลทำแผนมาตลอด... (บุญชู โรจนเสถียร, 2536: 2)

...เนื่องจากความไม่เป็นเอกภาพต่างคนต่างทำ เราก็เกิดปัญหาการจัดด้านงบประมาณ คือ จัดสรรการนำเสนองบฯ งบประมาณการต่างๆ ปรากฏว่า วิธีของบฯ กลายเป็นว่า ต่างคนต่างทำ และเมื่อเราทราบดีว่า รัฐบาลไม่เคยให้งบฯที่เพียงพอกับการศึกษา เพราะเราได้เพียง 3% เราควรจะได้ 6% ของจีดีพี... เพราะฉะนั้น วิธีการของบฯ ของศธ. เมื่อต่างคนต่างขอทุกครั้ง ความจำเป็นมี 6%... เมื่อเวลาเข้าสภาฯ คนที่จะตอบได้ในสภาฯ ในคณะกรรมการธิการบฯ ต้องเป็นเจ้ากระทรวงเช่นกัน แต่เจ้ากระทรวงก็ไม่เคยไป... แต่คนที่ตั้งบฯ ของเรากลายเป็นข้าราชการชั้นกลาง ชั้นผู้น้อย มีจำนวนประมาณ 20% ของเจ้าหน้าที่สำนักบฯ ซึ่งอันนี้ไม่น่าจะถูกต้อง...

...เวลานี้รัฐบาลประกาศตลอดเวลาว่า เงินประจำน้อยลงแล้ว เงินพัฒนาดีขึ้น 35-40% แต่ไม่ได้เกิดที่กระทรวงศึกษาธิการ เงินพัฒนาของกระทรวงศึกษาธิการขณะนี้ก็มีเพียง 17 % เท่านั้น... (สุวิทย์ รังสิตพล, 2539: 6-7)

นอกจากนี้ ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณและบุคลากร ดังเช่นช่วงที่ผ่านมา โดยส่งผลให้การดำเนินโครงการในภารกิจหลักไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ดังที่ปรากฏจากค่างกล่าวของเลขาธิการ ดร. ทองอยู่ แก้วไทรสะ และรองเลขาธิการ ดร. สุวรรณ นาคพนม ดังนี้

...ในขณะนี้ [2541] พวกเราคงทราบว่า ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจข้างทำให้แผนต่างๆ ที่จะก้าวไปสู่เป้าหมายที่เรากำหนดกันไว้นั้น จะต้องมีการปรับแผนยุทธศาสตร์ในหลายเรื่อง เพราะแผนถูกกระทบมากเหลือเกินจากการปรับลดงบประมาณ การชะลอโครงการบางเรื่องในเชิงคุณภาพ เช่น การเพิ่มอัตรากำลัง โครงการพัฒนาครุอาจารย์ เป็นสิ่งที่กระทบต่อการดำเนินงานของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏอย่างใหญ่หลวง...

...เพื่อพยุงสถานการณ์ต่างๆไม่ให้เลวร้ายลงไปกว่าเดิม และรัฐบาล รวมทั้ง กระทรวงศึกษาธิการก็พยายามมองสิ่งเหล่านี้ อย่างการนำแผนฯ 8 มาทบทวนวางทิศทางกันใหม่ ยังคงหลักใหญ่ คือ การพัฒนาคนไว้ดังเดิม และแผนฯ 8 ใหม่ ยังคนเน้นในเรื่องการพัฒนาคน...

ถ้าหากเราไม่มีการพัฒนาคน แน่แน่นอนว่าอีก 3-4 ปีข้างหน้า จะเลวร้ายลงไปกว่าเดิม...

(ทองอยู่ แก้วไทรฮะ, 2541: 2-3)

...ดูเหมือนว่า ปี 39 เป็นต้นมา จนกระทั่งกำลังจะเข้าสู่ปี 43 ความคลี่คลายก็ยังไม่เห็นชัดเจน...เพราะฉะนั้น ในช่วงปีสองปีข้างหน้า เราคงต้องรับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจกันต่อไปอีก...อันนี้เองที่ทำให้มาตรการทางภาครัฐจำเป็นจะต้องออกมา เพื่อแสวงหาแนวทางที่จะแก้ไขการปิดรับในเรื่องการใช้จ่ายเงิน การจำกัดในเรื่องกำลังคนของภาครัฐ การมุ่งแสวงหาแรงงานในภาครัฐให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

...มาตรการจำกัดกำลังคนหรือจำกัดไปบ้าง ให้มีปริมาณคนภาครัฐมันน้อยลง เม็ดเงินที่มีอยู่อย่างจำกัดจะได้มีพอที่จะลงมาในส่วนของพัฒนาได้บ้าง แม้จะน้อยก็ยังดีกว่าไม่มีพัฒนาเลย การไม่พัฒนาเลย คือ การถอยหลัง เพราะฉะนั้น ส่วนราชการต่างๆ ก็ดำเนินการปฏิรูปในการทำงานรองรับกับมาตรการภาครัฐ การใช้จ่ายงบประมาณต้องเป็นไปอย่างประหยัด การของงบประมาณต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล และมุ่งผลลัพธ์เป็นสำคัญ...

...ทาง ก.พ. ก็เป็นกลไกของรัฐบาล ที่จะมีการมาตรการอย่างเข้มงวดในเรื่องของการพิจารณาอัตรากำลังคนในภาครัฐ เพราะฉะนั้น การขอกำลังคนเพิ่มขึ้นยากมาก แม้แต่การคงไว้ในอัตราเท่าเดิมก็ยังยากมีแต่จะลดลง เพราะฉะนั้น ผลที่เราได้รับอยู่ในขณะนี้ คือว่า แม้อัตราการคงไว้ในอัตราเท่าเดิมก็ยังยากมีแต่จะลดลง... (สุวรรณ นาคพนม, 2543: 3-5)

5) อุดมการณ์ประชาคม

ในยุคสถาบันราชภัฏนี้ ยังคงพบว่า มีการถ่ายทอดอุดมการณ์และปลูกเร้าให้บุคลากรตระหนักถึงการให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นเพื่อให้สามารถกระทำภารกิจหลักโดยมีทิศทางในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏจากคำกล่าวของอธิบดีกรมการฝึกหัดครู ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ในการปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่จำนวน 580 อัตรา ซึ่งเป็นรุ่นที่ได้รับความนิยมมากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต และเป็นรุ่นที่จะมาสานงานต่อจากบุคลากรรุ่นก่อนหน้า ให้ทราบถึงความเป็นมาของวิทยาลัยครูและการปฏิบัติภารกิจ คือ

...มี 36 วิทยาลัยครูตั้งกระจายไปในภูมิภาคต่างๆ บนปรัชญาของ ดร.บุญถิ่น อัตถากร พลเอก มังกร พรหมโยธี และ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ที่ว่า "ประเทศจะพัฒนาไม่ได้ถ้าไม่พัฒนาชนบท"...

...หากมองภาพง่าย ๆ เหมือนเทียน 36 เล่ม จุดขึ้นทั่วประเทศ ทำให้คนทั่วทุกแห่งของประเทศได้รับโอกาส เพราะเป็นการจัดการศึกษาไปทั่วประเทศเป็นเครือข่าย ทำให้เกิด

ผลกระทบต่อการจัดการฝึกอบรมบุคลากรประจำการ ช่วยคนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา
เท่าเทียมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต...

อยากจะเรียนให้อาจารย์ใหม่ที่จะเข้ามาปฏิบัติงานสอนในวิทยาลัยครูทุกคนเห็นความงามของ
ภารกิจที่จะไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขในงานและสำนึกว่าช่วยเหลือบ้านเมืองได้มาก...

...สำหรับภารกิจของวิทยาลัยครูกล่าวได้ว่า เป็นสถาบันอุดมศึกษา จึงมีภาระหน้าที่
ศักดิ์ศรีเทียบเท่ามหาวิทยาลัย เพียงแต่กระจายอยู่ในภูมิภาค เป็นศูนย์รวมของสรรพวิทยาการ
สามารถตอบปัญหาท้องถิ่น รวมทั้ง มีบทบาทในการยกฐานะการพัฒนาท้องถิ่นให้สูงขึ้นตาม
ภารกิจที่มีอยู่ 5 ประการ...ทั้งหมดนี้จะต้องเน้นคำว่า เป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น ทำให้
เรารู้สึกไม่แปลกแยก อบอุน มีคุณค่า...

ขณะนี้ท่านอยู่ในสถาบันที่เป็นกำลังของท้องถิ่น มีกำลังในจุดนั้น เกียรติและศักดิ์ศรี งานหน้าที่
ไม่ได้ด้อยกว่ามหาวิทยาลัย... ท่านจะเป็นกำลังหลัก เป็นอนาคตของสถาบัน ท่านต้องมั่นคง
หนักแน่น ฐันฐาน ให้สามารถยืนหยัดตามภารกิจ 5 ประการ เป็นกำลังสร้างศักยภาพให้แก่
สถาบันให้แข็งแกร่งขึ้น ประกาศให้ทั่วโลกทราบว่าเราเป็นสถาบันที่สร้างโอกาสให้คน ด้วยเหตุนี้
เราจึงไม่ยอมเป็นจุฬาย ธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เชียงใหม่ ขอนแก่น หรืออื่นๆ ก็เพราะ
เรายูกับท้องถิ่น เป็นหัวแถวของท้องถิ่น... (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2537: 7-11)

นอกจากนี้ ยังปรากฏมีการดำเนินภารกิจหลักให้เป็นไปตามอุดมการณ์เพื่อท้องถิ่น และผู้บริหาร
ยังคงสร้างความตระหนักถึงอุดมการณ์ให้แก่บุคลากรในระยะต่อมาด้วย ดังที่พบได้จากคำกล่าวของ
เลขาธิการ ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสะ และดร.สงบ ลักษณะ โดยลำดับคือ

...เราได้เรียนรู้ถึงความคับข้องใจในเรื่องการรับนักศึกษาจำนวนมาก ท่ามกลางความขาดแคลน
น่านานับการ ทั้งในเรื่องอัตรากำลัง งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สาธารณูปโภค อาคารสถานที่
และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆที่สถาบันอุดมศึกษาควรมี จริงอยู่ เราภาคภูมิใจที่สามารถ
รองรับความต้องการจากท้องถิ่นได้จำนวนมาก เราให้โอกาสแก่ผู้คนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นภารกิจ
หลักของเราสมดังปณิธานที่จะจัดการอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่นได้เต็มกำลัง...

...เราเสียใจและเจ็บปวดเหลือเกิน ที่ไม่สามารถจะลดค่าหน่วยกิตที่เพิ่มขึ้นในปีที่แล้วให้ลดลง
ตามความต้องการของนักศึกษาบางกลุ่มได้ พวกเราเข้าใจและตระหนักดีว่า นักศึกษาต้อง
เดือดร้อน ผู้ปกครองต้องรับภาระหนักในภาวะวิกฤตของเศรษฐกิจในปัจจุบัน เราเห็นใจ และ
มิได้ค้นหุรงที่จะหาเลือดกับปฐุ... (ทองอยู่ แก้วไทรสะ, 2541: 1-2)

...เรื่องท้องถิ่นเป็นหัวใจของสถาบันราชภัฏ สถาบันราชภัฏควรถือว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น และถือว่าท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน สถาบันจะเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา สร้างปัญญาให้กับท้องถิ่นบนหลักการที่สมดุลระหว่างการเรียนรู้ เกิดปัญญาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น พาท้องถิ่นเรียนรู้แนวคิด แนวปฏิบัติใหม่ โดยร่วมกันเรียนรู้ไปด้วยกันระหว่างอาจารย์กับคนในท้องถิ่น และให้ความคิด แนะนำทิศทางที่ควรจะเป็นแก่ท้องถิ่น...

ปลาที่รอดแหเปรียบเสมือนลูกหลานชาวบ้านในชนบทที่ด้อยโอกาส ขาดแคลนไปเสียทุกอย่าง ตั้งแต่เกิด จะไม่มีทางได้เข้าเรียนอุดมศึกษาเลย สถาบันราชภัฏจึงเป็นที่พึ่งของลูกหลานชาวบ้านให้มีโอกาสได้รับการศึกษาที่พวกเขาแทบจะไม่มีโอกาสเลย ถ้าไม่มีสถาบันราชภัฏกระจายตัวรองรับอยู่ทุกพื้นที่

ผมและผู้รู้อีกจำนวนมาก เชื่อตรงกันว่า ถ้าสถาบันราชภัฏยังรักษาปณิธานสมนาม “ราชภัฏ” มุ่งมั่นสร้างคุณประโยชน์แก่แผ่นดิน ตามรอยพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รักษาอุดมการณ์การเป็นอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และมุ่งมั่นพยายามปฏิบัติพันธกิจบนหลักการที่ตั้งงามของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง สถาบันราชภัฏจะเป็นอุดมศึกษาที่โดดเด่นเป็นสง่าที่สุด มีคุณค่าที่สุดต่อประเทศ... (สงบ ลักษณะ, 2543: 10,12)

3.2 บทบาทที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2535-2546

สืบเนื่องจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 เป็นสำคัญ ได้ส่งผลให้สถาบันราชภัฏมีการปรับเปลี่ยนบทบาทเพิ่มขึ้นเป็น 6 ภารกิจ นับจากปี 2538 เป็นต้นมา กล่าวคือ มีภารกิจหลัก 5 ประการดังที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 และเพิ่มขึ้นอีก 1 ภารกิจ คือ การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งปรากฏโดยลำดับ คือ

3.2.1 การจัดการศึกษา

สถาบันราชภัฏได้ขยายโอกาสการจัดการศึกษาให้กว้างขวางและลุ่มลึกขึ้น ทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาซึ่งปรากฏตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา กล่าวคือ จัดการศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปริญญาเอก โท และประกาศนียบัตรบัณฑิต นอกจากนั้น ในระดับปริญญาตรีได้มีเพิ่มขึ้นอีก 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชานิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และการจัดการเทคโนโลยี ทั้งนี้ ในปีการศึกษา 2536 มีจำนวนรวม 95 โปรแกรมวิชา (ภาคผนวก ก ตารางที่ 27) จำแนกเป็นสาขาวิชาการศึกษา วิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ จำนวน 32 36 และ 26 โปรแกรมวิชา ตามลำดับ (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 12-17) โดยได้ขยายเพิ่มขึ้น ซึ่งปรากฏในปี 2546 มีจำนวนรวม 137 โปรแกรมวิชา (ภาคผนวก ก ตารางที่ 28) จำแนกเป็นสาขาวิชาการศึกษา วิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และอื่นๆ จำนวน 45 46 36 และ 10 โปรแกรมวิชา ตามลำดับ โดยจัดเป็นระดับปริญญาโทและเอก จำนวน 23 และ 2 โปรแกรมวิชา ตามลำดับ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2546)

อย่างไรก็ดี การเพิ่มการผลิตบัณฑิตสายวิทยาศาสตร์นั้น ยังคงไม่ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากมีผู้สนใจน้อย อีกทั้ง มีปัญหาความไม่สมบูรณ์ของสถาบันทั้งด้านบุคลากร อาคารสถานที่ และเครื่องมือพร้อมด้วย ซึ่งจากข้อมูลที่ปรากฏ พบว่า ในปี 2535 รับผิดชอบเพียง 17-18 % โดยที่ในปี 2536 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 19 % (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2536: 2) และหากพิจารณาจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในช่วงปี การศึกษา 2535-2541 ก็พบในทำนองเดียวกัน คือ มีผู้สำเร็จการศึกษาศาสาวิชาวิทยาศาสตร์ภาคปกติ จำนวน 22 % (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 52) ทั้งนี้สถาบันราชภัฏได้รับเพิ่มการรับนักศึกษา สาขาดังกล่าวมากขึ้น ดังปรากฏข้อมูลจำนวนนักศึกษาในปีการศึกษา 2543 เป็น 50,211 คน ซึ่งเพิ่มจาก ปีการศึกษา 2542 จำนวน 6,522 คน (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 1)

นอกจากนี้ ยังพบการดำเนินงานโครงการคุรุทายาทเพิ่มขึ้น คือ คุรุทายาทระดับอุดมศึกษาและ คุรุทายาทขยายแดนภาคใต้ในปี 2538 นอกจากนี้ปรากฏโครงการพัฒนากระบวนการฝึกหัดครู โดยใช้มิติ ทางพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษาครูด้วยการจัดทำชุดการสอน วิชาความเป็นครู วิชา พระพุทธศาสนา และการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการสอนวิชาต่างๆ ทั้ง 3 สาขาวิชา ร่วมกับการวิจัย มิติทางศาสนาและการอบรมพัฒนาจิตด้วย โดยการจัดโครงการนี้ เป็นไปตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะ 15 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการที่จะใช้วัฒนธรรมและศาสนา เป็นปัจจัยในการจัดการศึกษาเป็นสำคัญ (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2537: 1-2)

สถาบันราชภัฏได้พยายามขยายฐานการจัดการศึกษา ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยดำเนิน โครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้น ปี 2539 โดยกำหนดเป็นนโยบายและแนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2539 และจัดการประเมินคุณภาพภายใน ในปี 2545 เพื่อเตรียมการรองรับการประเมินภายนอก (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2545) รวมทั้ง มีการดำเนินโครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตและเพิ่มศักยภาพของคณาจารย์ ซึ่งได้ส่งผลให้ สามารถจัดการศึกษาในภาคปฏิบัติ และการวิจัยในโครงการพิเศษของนักศึกษาด้วยเครื่องมือระดับสูง อย่างกว้างขวางมากขึ้น (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544)

3.2.2 การวิจัย

การดำเนินงานภารกิจวิจัยของสถาบันราชภัฏยังคงกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏงานวิจัย ด้านวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในปี 2543-2544 ทั้งนี้ เป็นไปตามโครงการพัฒนาการเรียน การสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มีการเผยแพร่ผลงานในลักษณะของการจัดสัมมนา วิชาการประจำปีอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ปี 2542-2545 และได้ปรับเปลี่ยนวิธีการพิจารณางานวิจัย ซึ่งส่งผล ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังได้ปรับทิศทางการวิจัยให้เป็นไปตามปรัชญาของ สถาบันมากยิ่งขึ้น ซึ่งปรากฏในปีงบประมาณ 2545 ที่มีการวิจัยเกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้วงเงิน 10 ล้านบาท และได้ปรับเปลี่ยนวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ ทั้งหมด จำนวน 58 โครงการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2546) ทั้งนี้ ทำให้ทราบถึงบริบท

ของชุมชน และแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนประเภทต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเพิ่มรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นร่วมด้วย

3.2.3 การผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

สถาบันราชภัฏได้ดำเนินการปฏิรูปการฝึกหัดครู โดยกำหนดเป็นนโยบายการปฏิรูปการฝึกหัดครูของสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งส่งผลให้มีการดำเนินโครงการสำคัญ 4 โครงการ คือ โครงการผลิตครูแนวใหม่ โครงการศูนย์ศึกษาศึกษาการพัฒนาครู โครงการศึกษาสภาพปัจจุบัน ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการจัดการศึกษาวิชาชีพครูในสถาบันราชภัฏ และโครงการแสวงหาครูผู้เชี่ยวชาญเพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพครู ทั้งนี้ได้มีการปรับลดปริมาณการผลิตนักศึกษาคูทุกหลักสูตรลงปีละ 6,000 คน โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 และพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มคุณภาพของครูแนวใหม่ให้มีความรู้ความสามารถสูงมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และมีวิญญูณธรรมความเป็นครูร่วมด้วย โดยปรับหลักสูตรเดิม ให้มีสัดส่วนการเรียนให้มีภาคปฏิบัติและการเรียนจากสภาพจริงเพิ่มขึ้น และพัฒนาหลักสูตรเชิงรุก เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ได้แก่ การผลิตครูวิทยาศาสตร์ อีกทั้งได้ผลิตครูตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (พ.ศ. 2539) ใน 13 สาขาวิชาที่จำเป็น (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2542: 6-7, 53-54)

นอกจากนี้ ได้มีการดำเนินการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ และได้ศึกษาทิศทางและแนวทางใหม่ของหลักสูตรการฝึกหัดครูราชภัฏ (หลักสูตร 5 ปี) เพิ่มเติมด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ม.ป.ป.) ทั้งนี้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาศึกษาการพัฒนาครู ในสถาบันราชภัฏ 36 แห่ง เพื่อส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายในการพัฒนาครูประจำการตามแนวคิดครูต้นแบบและโรงเรียนต้นแบบ รวมทั้งจัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนในสถาบันราชภัฏ 8 แห่ง ในทุกเขตภูมิภาคศาสตร์ เพื่อพัฒนาอาจารย์ในคณะครุศาสตร์ตามแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2542: 70)

3.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การดำเนินภารกิจด้านวัฒนธรรมในช่วงสถาบันราชภัฏ ยังคงมีลักษณะคล้ายคลึงกับในช่วงสหวิทยาลัย หากแต่ปรากฏโครงการสำคัญกระจายอยู่ในหมวดงานวัฒนธรรมและหน่วยงานวัฒนธรรมเพิ่มจำนวนมากขึ้น อีกทั้งเกิดการประสานงานเป็นเครือข่ายร่วมกับท้องถิ่นในวงกว้าง และเกิดการจัดตั้งหน่วยงานเป็นศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นจำนวนมาก รวมทั้งปรากฏการจัดทำระบบข้อมูลท้องถิ่นทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและง่ายต่อการสืบค้นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังพบการจัดสร้างอาคารศูนย์วัฒนธรรมเพิ่มเติม เพื่อใช้เป็นสถานที่ดำเนินงานวัฒนธรรมอีก 4 แห่ง โดยกระจายอยู่ในเกือบทุกภาคของประเทศด้วย ได้แก่ หอวัฒนธรรมอุบลนันทน์ หอดนตรีพื้นบ้านล้านนา หอวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ และหอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์

3.2.5 การบริการทางวิชาการ

สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนโครงการ เพื่อบริการทางวิชาการกว้างขวางขึ้นจากช่วงที่ผ่านมา ทั้งในแง่การจัดตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะขึ้น และสานต่องานในโครงการก่อนหน้า อาทิ โครงการจัดการศึกษา

สำหรับบุคลากรประจำการ โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โครงการให้ความรู้เพื่อป้องกันยาเสพติดและโรคเอดส์ และโครงการฝึกอบรมครูผู้สอน ทั้งนี้มีประเด็นที่ควรกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1) โครงการถวายความรู้แด่พระสงฆ์ เป็นโครงการที่เกิดจากพระดำริของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ไทย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของกระทรวงศึกษาธิการ โดยดำเนินงานร่วมกับกรมการศาสนา ภายใต้ “โครงการถวายความรู้แด่พระสงฆ์เพื่อพัฒนาสังคม การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น” ทั้งนี้เริ่มพัฒนาเป็นหลักสูตรระยะสั้นในปี 2535 และดำเนินการอบรมต่อเนื่องตั้งแต่ ปี 2536-2539 โดยลำดับ คือ ในปี 2536 ได้ถวายความรู้ 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรหลักการบริหารทั่วไปสำหรับพระสังฆาธิการ และหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน จำนวน 849 รูป และในปี 2537 ถวายความรู้อีก 2 หลักสูตร คือ การศึกษาด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการสอนพระปริยัติธรรม และการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ จำนวน 1,750 รูป ส่วนปี 2538 และ 2539 ถวายความรู้ในหลักสูตรการบริหารและการจัดการวัด จำนวน 3,600 รูป และ 30,000 รูป ตามลำดับ ทั้งนี้ ในปี 2540 ปรากฏแผนงานโครงการประชุมสัมมนาพระสงฆ์เพื่อส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของเยาวชนไทยร่วมด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540: 11-12) นอกจากนี้ยังปรากฏโครงการถวายความรู้พระสงฆ์อีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการจัดการศึกษานอกวิทยาลัยเพื่อพัฒนาสมรรถภาพพระภิกษุในโครงการพระธรรมจาริก วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจัดเป็นหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี โปเณกรรมวิชาการศึกษานอกระบบ และวิชาโทจิตวิทยาและการแนะแนว จำนวน 3 รุ่น รวม 180 รูป ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่ศาสนาและให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนชาวเขาในถิ่นทุรกันดารร่วมด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2537: 5-6)

2) โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะของขบวนการองค์กรกลาง ในปี 2536 ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และเริ่มอบรมเผยแพร่ประชาธิปไตยพื้นฐานแก่บุคลากรหลักของหมู่บ้านและตำบลในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จำนวน 600 คน ทั้งนี้ มีแนวคิดขยายผลไปสู่คณาจารย์ นักศึกษา และประชาชนในวงกว้างขึ้น (นิเชต สุนทรพิทักษ์, 2537: 6-7) โดยปรากฏการดำเนินงานส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตยในกลุ่มนักศึกษาภายในสถาบันและชุมชน และจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการปกครองระบบประชาธิปไตยในการเลือกตั้ง ในปี 2544 ร่วมด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ม.ป.ป.: 19)

3) โครงการการพัฒนาสถาบันราชภัฏเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาผลกระทบทางสังคมอันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ และภาวะความยากจนตามนโยบายรัฐบาลที่จะใช้ความเข้มแข็งของชุมชนในการลดผลกระทบทางสังคม ทั้งนี้ ได้ดำเนินการอบรมวิทยากรเครือข่ายของสถาบันราชภัฏ 41 แห่ง ในปี 2542 เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ด้วยภาคีความร่วมมือกับสำนัก

นายกรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายอย่างกว้างขวางในกลุ่มต่างๆ ได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา องค์กรบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน แกนนำชุมชน เยาวชน และองค์กรเอกชน (สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา, 2543) โดยมีกิจกรรม คือ การจัดฝึกอบรมระยะสั้นวิชาชีพ จัดเวทีชาวบ้าน ร่วมวิจัยปัญหาชุมชน จัดทำประชาคมจังหวัดเพื่อจัดทำแผนฯ 9 และจัดทำศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นแบบเบ็ดเสร็จตำบลนำร่อง 13 ตำบลร่วมด้วย (สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา, ม.ป.ป.: 21)

4) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นโครงการดำเนินงานตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ จำนวน 74,881 กองทุน ระหว่างปี 2544-2546 ทั้งนี้ สถาบันราชภัฏ 41 แห่งและมหาวิทยาลัย 12 แห่ง ร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและประเมินโครงการ โดยที่สถาบันราชภัฏรับผิดชอบนักศึกษา จำนวน 60,472 คน และจากการปฏิบัติงานวิจัยในชุมชนของนักศึกษาและอาจารย์ เพื่อประเมินกองทุนในหมู่บ้านที่นักศึกษารับผิดชอบนั้น ได้ส่งผลให้เกิดประโยชน์ขึ้นในวงกว้าง ทั้งในระดับของบัณฑิต สถาบันการศึกษา ชุมชน และรัฐบาล กล่าวคือ เกิดเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงในทุกระดับ มีการรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นและองค์ความรู้อย่างกว้างขวาง รวมทั้ง ลดปัญหาการว่างงาน และการย้ายถิ่นของบัณฑิตจำนวนมากร่วมด้วย (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา และทบวงมหาวิทยาลัย, 2546)

5) โครงการจัดนักศึกษาฝึกสอนในสถานศึกษาในพื้นที่ชนบทห่างไกล เป็นการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยสถาบันราชภัฏ 6 แห่ง ได้ส่งนักศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 332 คน ฝึกสอนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 195 คน และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 137 คน ตามลำดับ ซึ่งส่งผลให้สามารถลดปัญหาการขาดแคลนครูได้ระดับหนึ่ง (สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา, 2545: 6)

6) โครงการประเมินผลจังหวัดทดลองแบบบูรณาการเพื่อพัฒนา เป็นการดำเนินการเก็บข้อมูลในปีงบประมาณ 2545 เพื่อประเมินผลในจังหวัดทดลอง 5 จังหวัด คือ ลำปาง ชัยนาท ศรีสะเกษ ภูเก็ต และนราธิวาส และในจังหวัดเทียบเคียง 5 จังหวัด คือ พิษณุโลก อ่างทอง สุรินทร์ พังงา และปัตตานี (สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา, 2545: 7)

นอกจากนี้ ยังพบการดำเนินกิจกรรมการอบรมเผยแพร่ความรู้เฉพาะตามศาสตร์ในสาขาวิชาอย่างต่อเนื่องจำนวนมาก อีกทั้ง สืบเนื่องจากการขยายวิทยาเขต ได้มีการนำพื้นที่จัดเป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการให้บริการทั้งด้านการจัดการศึกษา และการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในสถาบันราชภัฏหลายแห่ง อาทิ อุทยานการศึกษาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่สะลงง - ชี้เหล็ก จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาตามแนวพระราชดำริ (หมอนไม้) จังหวัดอุดรธานี พื้นที่ป่าอนุรักษ์วิทยาเขตบ้านยางน้อย สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี

สถาบันวิจัยและพิพิธภัณฑ์ไม้กลายเป็นหินและทรัพยากรธรณี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น รวมทั้งหน่วยงานภายในบางหน่วย อาทิ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา สำนักศิลปวัฒนธรรม สำนักวิจัยและบริการวิชาการ ได้ขยายการดำเนินงานมีขอบเขตกว้างขวางยิ่งขึ้น และบูรณาการงานหลายด้านไว้ด้วยกัน ซึ่งส่งผลดีแก่ชุมชนอย่างมาก โดยทำให้เกิดการประสานงานเครือข่ายชุมชนของบุคลากรทุกระดับในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเกิดการพัฒนายั่งยืนของท้องถิ่น อาทิ กลุ่มคนรักเมืองเพชร สมัชชาสิ่งแวดล้อมนครราชสีมา กลุ่มประชาคมต้นน้ำแคว กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ และคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าตะวันตก เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ยังพบการบริการวิชาการโดยการผ่านสื่อด้านอื่นร่วมด้วย ได้แก่ การผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ อาทิ รายการวิทยุ โครงการวิทยาลัยชาวบ้าน อบรมรู้กับราชภัฏ สารพันสาระ สร้างคนดีให้กับสังคม อบรมรู้เรื่องเมืองเพชร ศิลปะศิลป์ถิ่นเมืองเพชร ขึ้นกมลดนตรีไทย เป็นต้น และรายการโทรทัศน์ อาทิ ราชภัฏก้าวไกล ชื่นชมไทย มรดกดิน ทองเที่ยวบ้านไท ราชภัฏสวัสดิ์ ช่วงเสมาพัฒนาชีวิต เป็นต้น รวมทั้ง ยังพบการทำกรสำรวจความคิดเห็นของประชาชน (โพลล์) ที่มีต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวในประเด็นสำคัญของสังคมร่วมด้วย

3.2.6 การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี

ภารกิจนี้เป็นภารกิจที่เกิดจากการผนวกภารกิจหลักทุกด้าน ทั้งการจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่ชุมชนไว้ด้วยกัน โดยที่สถาบันราชภัฏได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับมา และองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น และถ่ายทอดให้แก่ชุมชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏเป็นงานสำคัญในด้านต่างๆ คือ

1) การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการศึกษา ได้แก่ การอบรมด้านเทคนิคการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่างๆ อาทิ การสอนเน้นกระบวนการทดลอง (Laboratory approach) การวิจัยในชั้นเรียน การผลิตสื่อการสอนด้วยคอมพิวเตอร์ การผลิตสื่อทางวิทยาศาสตร์อย่างง่าย อาทิ การสร้างกล้องดูดาว การใช้สื่อของใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ การสำรวจและเก็บรักษาตัวอย่างพันธุ์ไม้ท้องถิ่น เพื่อจัดทำข้อมูลทางพฤกษศาสตร์

2) การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ การอบรมคอมพิวเตอร์เพื่อประยุกต์ใช้ในงานของหน่วยงาน อาทิ การใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและอินเทอร์เน็ตในงานการบริหาร การประชาสัมพันธ์งานสาธารณสุข การอบรมการจัดสร้างฐานข้อมูลท้องถิ่น การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับอุทยานแห่งชาติ และการอบรมทางไกลผ่านดาวเทียม การพัฒนาและเผยแพร่ระบบฐานข้อมูล อาทิ ระบบข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบล ระบบข้อมูลสารสนเทศหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระบบข้อมูลท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม และระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การพัฒนาระบบการเรียนการสอนทางอิเล็กทรอนิกส์ อาทิ e-learning e-book และข้อสอบออนไลน์ รวมทั้งการพัฒนาโปรแกรมสำเร็จรูป อาทิ

โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ โปรแกรมการเงินและงานทะเบียนพัสดุ โปรแกรมงานทะเบียนและประมวลผล การศึกษา และการพัฒนาการทำภาพกราฟิก เว็บไซต์ และภาพยนตร์การ์ตูนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

3) การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ได้แก่ การประดิษฐ์เครื่องมือและเผยแพร่เพื่อใช้ในการเกษตร อาทิ เครื่องผ่านตะไคร้ เครื่องคัดมันคูด เครื่องผ่าหมาก เครื่องสีข้าวกล้องขนาดเล็กโดยใช้หลักการเหนี่ยวนำของสนามแม่เหล็ก รวมทั้ง การวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องต้นแบบต่างๆ อาทิ เครื่องอบมะขามหวานชนิดสะสมความร้อนโดยใช้พลังงานแสง เครื่องช่วยนำทางผู้พิการทางสายตาด้วยการสะท้อนทางคลื่นโซนาร์ เครื่องกรองไวน้ำจากแรงดันน้ำ เครื่องจับเวลาการเคลื่อนที่ด้วยสวิตช์แสง และเครื่องกลั่นน้ำจากเครื่องปรับอากาศ

4) การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การพัฒนาและสาธิตเครื่องบำบัดน้ำเสียชุมชนระบบท่อกรองขนาดเล็ก การอบรมเทคโนโลยีการกำจัดขยะและการใช้ประโยชน์ การวิจัยระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนด้วยวิธีทางชีวภาพ โดยการใช้พืชท้องถิ่น อาทิ การใช้หญ้าเลี้ยงช้างทดแทนต้นธูปฤๅษี รวมทั้ง การพัฒนาเครื่องต้นแบบ อาทิ เครื่องเติมออกซิเจนในน้ำ และเครื่องเก็บตัวอย่างอากาศชนิดปริมาตรต่ำ

5) การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการอาหาร ได้แก่ การอบรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป อาทิ การผลิตไวน์ผลไม้ สุราแช่และสุราพื้นบ้านเพื่อการค้า การผลิตอาหารบรรจุกระป๋อง และการพัฒนาสูตรข้าวเม่า

6) การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนาประดิษฐ์ทำรำพร้อมชุดการแสดง เครื่องประดับ และดนตรีประกอบการแสดง อาทิ ระบำมดย้อยม ระบำกนิรศรีศรีมหาชัย ระบำอัปสรสรอายุ รวมทั้ง การสร้างวิทยากรกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

โดยสรุป ในระยะปี 2535-2546 สถาบันราชภัฏมิพัฒนาการไปสู่สถาบันอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น ปรับเพิ่มภารกิจหลักเป็น 6 ประการ ขยายการจัดการศึกษาถึงระดับบัณฑิตศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาได้มากขึ้นเนื่องจากมีศักยภาพสูงขึ้น โดยมีการจัดตั้งสถาบันเพิ่มขึ้นอีก 5 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินงานภารกิจหลักเพิ่มขึ้น และเพิ่มภารกิจการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี โดยที่ทิศทางการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

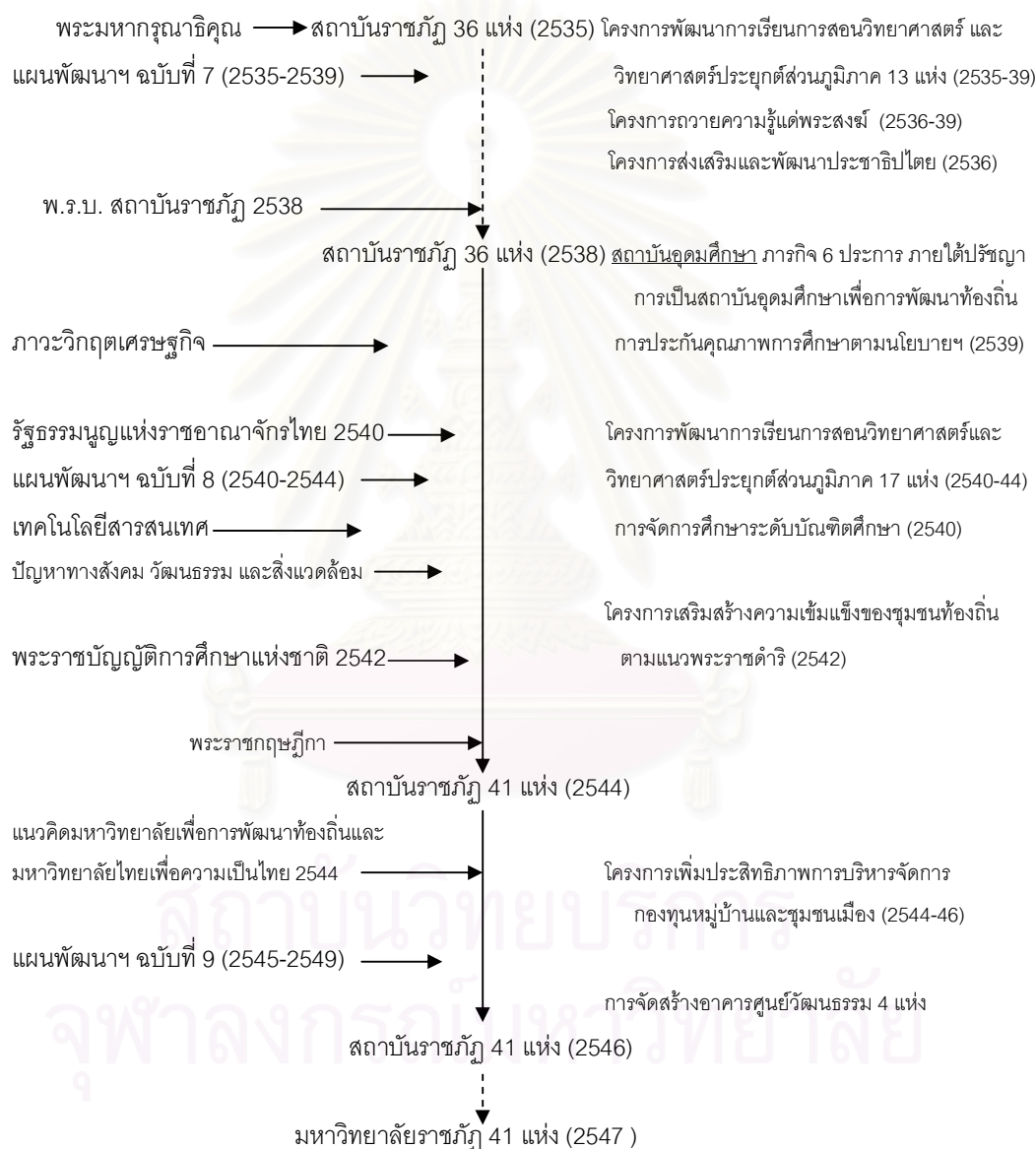
บทบาทสถาบันราชภัฏที่ปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2535-2546 ขึ้นกับปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระบบการศึกษา โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ เ่งการกระจายโอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา อีกทั้งแผนพัฒนาฯ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ มุ่งให้สถาบันอุดมศึกษาสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น ปฏิบัติภารกิจเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ลดปัญหา

ทางสังคม วัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ สถาบันราชภัฏจำเป็นต้องเร่งการแก้ไขพระราชบัญญัติเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และปฏิบัติตามภารกิจหลักได้คล่องตัวและเข้มแข็งขึ้น นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาโดยพัฒนาระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ดำเนินโครงการพัฒนาการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตได้มากขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น ส่งเสริมวิทยฐานะครูผ่านทางโครงการปฏิรูปการฝึกหัดครูและจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคือประกาศนียบัตรวิชาชีพครูและระดับปริญญาโททางการศึกษา ส่งเสริมให้มีการวิจัยและดำเนินการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากเงินรายได้เพื่อลดข้อจำกัดด้านงบประมาณ กำหนดทิศทางทางการวิจัยให้ลงสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่วนภารกิจบริการวิชาการแก่สังคม จัดให้มีโครงการถวายความรู้แก่พระสงฆ์เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวพระราชดำริ และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อแก้ไขปัญหาที่เนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจ รวมทั้งโครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงตามระบอบการปกครองประเทศ นอกจากนี้ สถาบันราชภัฏยังดำเนินการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยีในหลายด้าน ซึ่งส่งผลดีต่อชุมชนทั้งในแง่ของการเพิ่มคุณภาพการศึกษา การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาอาชีพ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3 การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ เมื่อเปรียบเทียบกับ การปรับเปลี่ยนของ 2 ยุคที่ผ่านมา คือ ยุควิทยาลัยครูและยุคสหวิทยาลัยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดแม้ว่าจะมีระยะเวลาเพียง 11 ปี ทั้งนี้ เนื่องจากได้รับผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ประกอบกับมีการผลักดันภายในองค์กร ตามแนวทางที่ได้วางไว้ในยุคก่อนหน้าอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงสำคัญโดยสรุปตามลำดับ คือ มีการปรับเปลี่ยนชื่อจากวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏ และได้ดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติ 2 ฉบับ คือ ร่างพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏในช่วงต้นของยุค และร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏในช่วงปลายของยุค โดยที่พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 นั้น ได้ส่งผลให้สามารถดำเนินภารกิจได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา และการบริหารจัดการที่มีการกระจายอำนาจมากขึ้นในระดับหนึ่ง แม้ว่าสถาบันราชภัฏยังมิได้มีสภาพเป็นนิติบุคคล อีกทั้งเกิดความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นปัจจัยเร่งอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงของสถาบันทั้งระบบเพื่อการปฏิรูปการศึกษา และเตรียมการรองรับสภาพการเป็นนิติบุคคล กล่าวคือ มีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ พร้อมกับถ่ายโอนงานจากสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏไปสู่สถาบันราชภัฏ ทั้งนี้ มีการปรับเปลี่ยนการบริหารโดยใช้การวางแผนกลยุทธ์ เพื่อ

จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถาบันราชภัฏในระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และดำเนินการปรับระบบงบประมาณไปสู่ระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน รวมทั้ง จัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาในการกระทำภารกิจทุกด้านร่วมด้วย ซึ่งแสดงการปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2535-2546 ดังแผนภูมิที่ 10

แผนภูมิที่ 10 การปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

สังเกตได้ว่า ในช่วงเวลานี้ยังคงมีแรงผลักดันภายในองค์กรอย่างสม่ำเสมอ โดยมีเป้าหมาย เพื่อปรับเปลี่ยนชื่อจากสถาบันราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัย และปฏิบัติการเชิงรุกเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยที่ สมบูรณ์แบบ ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจการจัดการศึกษามากกว่า ทั้งนี้ปรากฏเป็นร่าง พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ได้กำหนดให้เกิดการปรับเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยและ แต่ละแห่งมีสภาพนิติบุคคล โดยยังคงรักษาปรัชญาของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และมีรูปแบบการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายดังที่ผ่านมา

อย่างไรก็ดี ปรากฏการจัดตั้งสถาบันราชภัฏแห่งใหม่อีก 5 แห่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่ง ส่งผลให้สามารถขยายโอกาสทางการศึกษาได้มากขึ้น มีการปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา โดยได้ ดำเนินการโครงการสำคัญ คือ การพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ การ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา และการปฏิรูปการ ฝึกหัดครู อีกทั้ง ได้ดำเนินภารกิจวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่สังคม ได้กว้างขวางและต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏโครงการสำคัญ คือ โครงการถวายเป็นความรู้แด่พระสงฆ์ โครงการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริ และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยลำดับ

กล่าวโดยสรุป คือ สถาบันราชภัฏมีพัฒนาการไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์มากขึ้น โดยลำดับ คือ ปรับเพิ่มการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา และขยายเพิ่มในสาขาวิชาอื่น ได้แก่ สาขาวิชานิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และการจัดการเทคโนโลยี มีแนวโน้มการบริหารจัดการ และการจัดโครงสร้างที่มีการกระจายอำนาจมากขึ้นกว่ายุคสหวิทยาลัย รวมทั้งมีความเคลื่อนไหวในการ เปลี่ยนแปลงสู่สภาพการเป็นนิติบุคคลชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีการเตรียมการรองรับทั้งการบริหารงาน บุคคลและการจัดการงบประมาณ ทั้งนี้ ได้ปรับเพิ่มอีก 1 ภารกิจ คือ การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนา เทคโนโลยี ซึ่งเป็นภารกิจเฉพาะของสถาบันราชภัฏที่ได้บูรณาการในทุกภารกิจหลักไว้ด้วยกัน โดยยังคง กระทำภารกิจหลัก คือ การวิจัย การผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และ การบริการวิชาการแก่สังคมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการขยายไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่นได้กว้างขวางยิ่งขึ้นโดยมี ทิศทางของการพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่มีแนวคิดมุ่งประโยชน์ต่อปวงชนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ

4. สรุปการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ ตลอดระยะเวลา 45 ปี นับจากปี 2501-2546 นี้ มี ความสอดคล้องกับปรัชญาของสถาบันมาโดยตลอด กล่าวคือ ในบทบาทการจัดการศึกษา นับได้ว่า เป็น การกระจายโอกาสให้แก่บุคลากรในท้องถิ่นได้อย่างครอบคลุมทั่วประเทศ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการวาง ตำแหน่งที่ตั้งของสถาบัน และมีเขตรับผิดชอบใกล้เคียง จึงเกิดเป็นเครือข่ายในทุกพื้นที่ของประเทศ โดยที่ ในอดีตได้เริ่มต้นจากการผลิตครูระดับประกาศนียบัตร และปรับเปลี่ยนเป็นระดับปริญญาตรีเมื่อประกาศ

พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 อีกทั้งได้ขยายตัวไปสู่สาขาวิชาอื่นเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 และขยายตัวอย่างมากในทุกระดับจนถึงระดับการศึกษาสูงสุด คือระดับปริญญาเอก เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สถาบันราชภัฏสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทการจัดการศึกษาได้กว้างขวาง และสร้างบุคลากรท้องถิ่นให้เป็นการสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างมากมาย อีกทั้งจากการดำเนินโครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูได้ก่อให้เกิดคุณูปการอย่างมาก โดยเฉพาะโครงการฝึกหัดครูชนบท ซึ่งเป็นปฐมบทของการฝึกหัดครูที่ส่งผลดีต่อการพัฒนาชนบทได้อย่างบูรณาการ

จากข้อมูลปรากฏในเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องในโครงการ คือ ตลอดระยะเวลาประมาณ 10 ปี ของการดำเนินงานนั้น วิทยาลัยครู 25 แห่ง มีนักศึกษาภายใต้โครงการไม่น้อยกว่าปีละ 6,000 คน ได้รับติดต่อนักเรียนในโรงเรียนได้มากกว่า 70,000 คน ทั้งนี้ มีประชากรมากกว่า 75,000 คน ใน 614 หมู่บ้าน ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ (สายหยุด จำปาทอง, 2532) นอกจากนี้ นักศึกษาฝึกสอนในโครงการยังได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่า โดยเฉพาะเรื่องของการปลูกฝังอุดมการณ์ให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความเสียสละร่วมมือกับท้องถิ่น และรับผิดชอบในฐานะประชาชนที่มีสำนึกของความภาคภูมิใจต่อแผ่นดินไทย (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 50) ทั้งนี้ ส่งผลให้นักศึกษาได้พัฒนาเป็นบุคลากรสำคัญของท้องถิ่นในเวลาต่อมาด้วย ดังคำสัมภาษณ์ของนักการศึกษา จังหวัดลพบุรี นายโสภาส ตริปัญญา ซึ่งเป็นผู้เคยมีประสบการณ์ในโครงการฝึกหัดครูชนบทว่า

... ผมกับเพื่อนอีกสิบคนอาสาไปฝึกสอนในเขตชนบทที่โรงเรียนวัดนิคมสามัคคีชัย (เรียกสั้นๆ ว่า ป่อ 6) ตั้งอยู่ห่างจากถนนพหลโยธินที่ผ่านตัวเมืองลพบุรี ประมาณ 12 กิโลเมตร... ผมได้ทำงานในสภาพของความขาดแคลนอย่างยิ่ง... และเมื่อผมสำเร็จออกไปสอน ผมได้รับการบรรจุไปไกลลิบ ไกลกว่าโรงเรียนป่อ 6 หลายเท่าตัว แต่ผมไม่มีปัญหา ไม่รู้สึกทุกข์ยากแต่อย่างใด ผมสอนในชนบทติดต่อกันถึง 12 ปี ก่อนเข้ามาเป็นศึกษานิเทศก์ที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ทั้งหมดทั้งปวงที่เป็นตัวผมนี้ ผมถือว่าช่วงชีวิตการทำงานในโครงการฝึกหัดครูชนบท มีส่วนอย่างมากที่ทำให้ผมได้มีโอกาสฝึกฝนตนเอง และส่งผลต่อการทำงานจนทุกวันนี้ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คือ ผมได้รูปแบบการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและจริงจังกับงาน... (กรมการฝึกหัดครู, 2535ค: 50-51)

สำหรับในบทบาทการส่งเสริมวิทยฐานะครูนั้น สถาบันราชภัฏได้ดำเนินโครงการเพื่ออบรมครูประจำการมาโดยตลอด นับจากการอบรมวิชาชุดครู การอบรมภาคฤดูร้อน (อ.ศ.ร.) การอบรมตามโครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรประจำการ (อ.ค.ป.) และได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นโครงการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ในระยะต่อมา เมื่อมีการจัดการศึกษาเพิ่มในสาขาวิชาอื่น รวมทั้ง การอบรมครูในสังกัดต่างๆ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การปรับเปลี่ยนในบทบาทนี้ประสบผลสำเร็จอย่างมากในเชิงปริมาณ ดังปรากฏสถิติผู้สมัครสอบเพิ่มพูนวิทยฐานะถึงปีละกว่า 1 แสนคน (กรมการฝึกหัดครู, 2524: 27) และจากจำนวนนักศึกษาตามโครงการ อ.ค.ป. ประมาณ 300,000 คน (สำนักงานสถาบันราชภัฏ, 2538: 9) จากตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการทำภารกิจการส่งเสริมวิทยฐานะครูที่สามารถจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนที่ทำงานกระจายอยู่ในทุกส่วนได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนางาน และยกระดับทางการศึกษาของบุคลากรท้องถิ่นจำนวนมาก

ในบทบาทของการวิจัย ซึ่งเริ่มดำเนินการภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 เป็นต้นมานั้น สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนให้สามารถดำเนินงานวิจัย เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนาสถาบันและภารกิจอื่น โดยพบแนวโน้มการวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นกว่าเท่าตัวเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่เป็นวิทยาลัยครู และสถาบันราชภัฏ

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์บทคัดย่อของงานวิจัยที่มีการรวบรวมเผยแพร่ 2 ช่วง คือ ปี 2526-2535 และ ปี 2542-2546 ในประเด็นความเกี่ยวข้องของการวิจัยกับภารกิจหลักและองค์ประกอบทางการศึกษา สถาบัน และท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้ องค์ประกอบทางการศึกษา ได้แก่ นักศึกษา หลักสูตร และการเรียนการสอน องค์ประกอบของสถาบัน ได้แก่ สถาบันโดยรวม อาจารย์ บุคลากร และการใช้งบประมาณ และองค์ประกอบของท้องถิ่น ได้แก่ ท้องถิ่นโดยรวม บุคลากรท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการเฝ้าระวังสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น โดยพบว่า งานวิจัยในช่วงปี 2526-2535 จำนวน 604 เรื่องนั้น มีงานที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจำนวน 136 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 22.5 (ภาคผนวก ข ตารางที่ 29) และส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานผ่านทางภารกิจบริการวิชาการคือ จำนวน 105 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 77.2 (ภาคผนวก ข ตารางที่ 30) ทั้งนี้รูปแบบที่พบส่วนใหญ่เป็นการบริการวิชาการในลักษณะของการจัดอบรม และการให้การศึกษแก่บุคลากรในท้องถิ่นจากส่วนของงานวิจัยสาขาวิชาการศึกษา และในลักษณะของการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและเฝ้าระวังสภาพแวดล้อมจากส่วนของงานวิจัยสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ รวมทั้งในลักษณะของการพัฒนาชนบท พัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตจากส่วนของงานวิจัยสาขาวิชาศิลปศาสตร์

ในส่วนของงานวิจัยช่วงปี 2542-2546 จำนวน 500 เรื่อง มีงานที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจำนวน 243 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 48.6 (ภาคผนวก ข ตารางที่ 31) และส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานผ่านทางภารกิจบริการวิชาการ คือ จำนวน 169 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 64.5 (ภาคผนวก ข ตารางที่ 32) โดยรูปแบบที่พบส่วนใหญ่เป็น การบริการทางวิชาการในลักษณะของการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการเฝ้าระวังสภาพแวดล้อมจากส่วนของงานวิจัยสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ รวมทั้งในลักษณะของการพัฒนาชนบท พัฒนาอาชีพ และธุรกิจชุมชนจากส่วนของงานวิจัยสาขาวิชาศิลปศาสตร์

สำหรับการบริการวิชาการแก่ชุมชนนั้น สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนบทบาทการดำเนินการไปตามสภาพการณ์ของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยนำศักยภาพของสถาบันที่มีอยู่มาใช้อย่างเต็มที่ ทั้งในลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเบื้องต้น การจัดการศึกษาตามโครงการ กศ.บป.

และเพิ่มเติมขึ้นในระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนโครงการไปตามยุคสมัย ได้แก่ โครงการตามนโยบายของรัฐเพื่อการพัฒนาชนบท โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โครงการที่สืบเนื่องมาจากการแก้ไขภาวะทางเศรษฐกิจ อาทิ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการรณรงค์และเผยแพร่ประชาธิปไตย เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีในระบอบการปกครอง ซึ่งทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นพลังในการสร้างสรรค์ให้เกิดความสันติสุขและการอยู่ร่วมกันที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ดี จากผลการดำเนินงานในภารกิจบริการวิชาการนี้ อาจชี้ชัดได้จากการประเมินบทบาทจากผู้เกี่ยวข้อง ดังปรากฏในโครงการ กศ.บป. และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามลำดับ คือ ในส่วนโครงการ กศ.บป. ได้ส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถยกระดับทางการศึกษาและนำความรู้ไปพัฒนางานให้เกิดความก้าวหน้า ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์ของนักศึกษาในโครงการ จำนวน 3 ท่าน ดังนี้

...การเปิดโอกาสให้ผู้มีงานประจำได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากสถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีไม่มากนักที่จะเปิดโอกาสให้เช่นนี้ สถาบันราชภัฏเป็นหนึ่งในสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ ก็ถือว่าได้ทำให้ผู้มีงานทำแล้ว เสริมสร้างศักยภาพของตนเองให้มากขึ้น ถ้าไม่มี กศ.บป.แล้ว คนส่วนใหญ่ของประเทศคงจะขาดโอกาส ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแผนฯ 8 แน่นนอน... (ประสิทธิ์ จันทาทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดหนองคาย)

...ผมจบปริญญาตรี เอกการจัดการตามโครงการ กศ.บป. จากสถาบันราชภัฏมหาสารคาม เมื่อปี 2534 ขณะนี้ผมกำลังศึกษาต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถ้าผมไม่ได้ราชภัฏ ก็คงไม่มีโอกาสที่เป็นเช่นทุกวันนี้ เมื่อพูดถึงการเรียนตามโครงการ กศ.บป. ของสถาบันราชภัฏแล้ว ผมกล้าพูดได้เลยว่า สิ่งที่ได้ล้วนมีค่าและประโยชน์อย่างมหาศาลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง...หากเยาวชนมีโอกาสได้เรียนต่อในระดับสูงและต่อเนื่อง ก็สามารถที่จะแยกแยะในด้านดีและไม่ดีได้เป็นอย่างดี

ถ้าหากสถาบันราชภัฏเมินเฉยกับการให้โอกาสแก่คนในชนบทที่กำลังอยู่ในการแสวงหา สังคมก็น่าจะหมดหวังไปด้วย ผมจึงอยากเห็นโครงการ กศ.บป.นี้ขยายไปทั่วประเทศ...

(วัฒน์ชัย พุทธิสละ รองผู้จัดการธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขามหาสารคาม)

... โครงการ กศ.บป. ของสถาบันราชภัฏสงขลาแห่งนี้ มีส่วนผลักดันให้ผมได้พบกับหนทางที่ทำให้ผมได้ก้าวหน้าอย่างมั่นใจ ได้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ตัวผมและครอบครัว ขณะที่กำลังศึกษาได้นำความรู้จากการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้กับงานที่ปฏิบัติอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา การจัดองค์กร การจัดประชุม ตลอดจน การบริหารงานสำนักงาน ทำให้ผมได้รับรางวัลจากบริษัทแม่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาถึง 2 ครั้ง จึงกล้าพูดได้เต็มปากเต็มคำ ว่า กศ.บป. ทำให้ผม

ภาคภูมิใจ... (สมาน สมบูรณ์ ผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติการทางอากาศ บริษัทยูไนเต็ดไทยแลนด์ จำกัด จังหวัดสงขลา) (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2538: 49, 54, 61)

สำหรับในส่วนของดำเนินงาน โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ได้ส่งผลให้การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านประสบความสำเร็จนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากการได้เข้าไปมีส่วนร่วมของคณาจารย์และบัณฑิตกองทุนหมู่บ้านของสถาบันราชภัฏ ซึ่งพบได้จากคำกล่าวของผู้เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2546: 33-38) ดังนี้

...กองทุนคลองมอญได้พยายามจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านมาโดยตลอด แต่ประสบความสำเร็จล้มเหลว ต้องขอขอบคุณสถาบันราชภัฏธนบุรี ที่ได้ส่งบัณฑิตกองทุนมาหนึ่งคน มาคอยช่วยเหลืองานในกองทุน ถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก ...มีอีกส่วนหนึ่งชัดเจนเลยว่าช่วยอย่างมาก คือ หมู่ 11 พระสมุทรเจดีย์ เขาตั้งกองทุนมาแล้วมั่วไปหมด ทำอะไรไม่ถูก มั่วเกือบจะล้ม จนได้บัณฑิตจากสถาบันราชภัฏธนบุรีมาช่วย กลายเป็นกองทุนระดับแถวหน้า เข้าไปช่วยเขียนโครงการและอื่นๆ เพราะกรรมการมีความรู้บ้าง ช่วยเสนอแนะและช่วยไปประเมิน...

(รท. กิรติ เทตเจริญ เลขาธิการกองทุนหมู่บ้านคลองมอญ)

...ด้วยระยะเวลาที่สั้นและทางอาจารย์ต้องการทำงานอย่างรวดเร็ว จึงเกิดช่องว่างขึ้นอย่างที่คุณกวีติกล่าว คือ คณะกรรมการกองทุนไม่รู้ว่บัณฑิตมีหน้าที่ทำอะไร บัณฑิตเองก็หวั่งข้อมูลที่จะต้องลงใน บร. อาจารย์ที่สอนก็เหนื่อยเพราะบัณฑิตมาจากความหลากหลาย ทั้งสายอาชีพวิชา ทั้งอายุ เอกสารต่างๆ ก็ไม่พร้อม แต่อาจารย์ก็พยายามที่จะดำเนินการสอนตามที่วางไว้ จึงเห็นด้วยกับที่ท่านรองนายกรัฐมนตรีกล่าวว่า การดำเนินการของโครงการครั้งนี้อาจารย์เป็นผู้สร้าง “ประวัติศาสตร์ทางการศึกษาอย่างแท้จริง”... (วรรณ ถิ่นหัวเรือ บัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน หมู่ 4 ตำบลบ้านระกาศ อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรปราการ)

...ผมมาในวันนี้ มาในฐานะประธานกำกับติดตามการว่างงานของรัฐบาล ในตอนแรกเลยผมอยากจะปฏิเสธ แต่มีความประทับใจในตัวอาจารย์และบัณฑิตในการทำโครงการกองทุนหมู่บ้านในระยะหลัง เพราะในระยะแรกมีความรู้สึกว่ รัฐบาลนำเงินไปทิ้ง และในช่วงโครงการบัณฑิตก็เช่นเดียวกันมีแต่เรื่องใช้เงินทั้งสิ้น ...แต่แล้วก็เห็นความร่วมมือของสถาบันการศึกษาที่ทำให้ผลสำเร็จเกิดขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ ดูได้จากเอกสารทั้ง 6 เล่ม ซึ่งผมดูแล้วว่าค่อนข้างครอบคลุม ข้อเสนอแนะที่เก็บมาหมดทุกด้าน ถือว่เป็นเอกสารที่ดีมาก ข้อเสนอแนะก็เป็นเรื่องเชิงยุทธศาสตร์ที่ดีมาก... ผมขอชื่นชมสถาบันราชภัฏ ที่ทำโครงการในระยะเวลาที่รวดเร็ว

แต่มีคุณภาพเป็นอย่างดี... (เกรียงศักดิ์ วัฒนวรานุกร ประธานกรรมการบริหารและกรรมการธนาคารออมสิน)

สำหรับบทบาทการทำงานบูรณาการศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นภารกิจที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ และได้แสดงถึงความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับท้องถิ่นนั้น สถาบันราชภัฏได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และปรากฏผลงานในเชิงรูปธรรมจำนวนมาก โดยในเบื้องต้นเกิดจากความตระหนักในบทบาทของคณาจารย์ต่อชุมชน และได้ปรับเปลี่ยนให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ซึ่งพบว่า การดำเนินงานกระทำใน 2 ลักษณะ คือ ผ่านทางกระบวนการจัดการศึกษา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (ภาคผนวก ข ตารางที่ 33 และตารางที่ 34) และการปฏิบัติงานของหน่วยงาน อันได้แก่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น โดยปรากฏงานในลักษณะที่ครอบคลุมงานวัฒนธรรมในทุกหมวดและข่างานวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นโครงการรายสถาบัน และโครงการร่วมกับหน่วยงานระดับชาติและนานาชาติ (ภาคผนวก ข ตารางที่ 35-37) โดยในส่วนของโครงการร่วมกับหน่วยงานระดับชาติและนานาชาตินั้น ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ การร่วมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์และดนตรีเป็นส่วนใหญ่ งานหัตถกรรม ซึ่งเป็นการจัดแสดงในลักษณะพิพิธภัณฑ์และให้บริการในฐานะศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น และงานการอนุรักษ์ที่ทำการสำรวจและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งศิลปวัฒนธรรม แหล่งศิลปกรรมโบราณสถานในท้องถิ่น รวมทั้งการอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ ประชาชน และองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์

สำหรับโครงการรายสถาบัน ปรากฏเป็นโครงการและงานสำคัญในหลายรูปแบบ คือ โครงการสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี ภูมิปัญญาไทย และการศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณา (ภาคผนวก ข ตารางที่ 38 และตารางที่ 39) งานรวบรวมและปริวรรตเอกสารโบราณซึ่งอยู่ในรูปของสมุดข่อย สมุดไทยตำไทยขาว คัมภีร์ใบลาน หนังสือข่อย และหนังสือก๋อมน ที่เป็นอักษรพื้นเมืองหรือตัวธรรม ได้แก่ อักษรไทเขิน อักษรไทลื้อ อักษรไทใหญ่ไทน้อย รวมทั้งอักษรขอมและอักษรไทยที่ใช้อักษรวิธีโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาเป็นอักษรปัจจุบัน อีกทั้งมีการจัดตั้งกลุ่มบุคคลเครือข่ายทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง อาทิ ชมรมด้านนาฏศิลป์ศึกษา เครือข่ายศิลปินพื้นบ้านล้านนา กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต ชมรมผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก ชมรมดนตรีพื้นบ้านมังคละ กลุ่มคนรักเมืองเพชร ชมรมอนุรักษ์บ้านไม้ขาว เป็นต้น (ภาคผนวก ข ตารางที่ 40)

นอกจากนี้ ยังปรากฏงานค้นคว้าและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและการละเล่นพื้นบ้านดั้งเดิม (ภาคผนวก ข ตารางที่ 41-43) งานผลิตและเผยแพร่สารสนเทศทางวัฒนธรรมที่ผลิตในรูปของเอกสาร สไลด์ วิดีทัศน์ เทปเสียง เทปโทรทัศน์ ซีดีรอม และฐานข้อมูลทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (ภาคผนวก ข ตารางที่ 44) รวมทั้ง งานพัฒนาบุคลากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่กว้างขวางและต่อเนื่อง ซึ่งจัดในลักษณะการอบรม ประชุมสัมมนาแก่บุคคลกลุ่มเป้าหมายใน

ทุกระดับ (ภาคผนวก ข ตารางที่ 45 และตารางที่ 46) และยังพบการจัดตั้งเป็นหน่วยงาน เพื่อศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณนาอีกจำนวนหนึ่ง (ภาคผนวก ข ตารางที่ 47)

อย่างไรก็ดี จากการดำเนินงานทางวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการผลิตสารสนเทศทางวัฒนธรรมออกสู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง และหากพิจารณาสารสนเทศส่วนหนึ่งที่ได้จากการสืบค้นงานที่เผยแพร่เป็นเอกสารรายงาน และจากระบบฐานข้อมูลห้องสมุด ในช่วงปี 2499-2546 จำนวน 1,621 เรื่อง พบว่า มีเนื้อหากระจายอยู่ในทุกหมวดงานวัฒนธรรม (ภาคผนวก ข ตารางที่ 48) โดยส่วนมากอยู่ในรูปของหนังสือและเอกสารอัดสำเนา ซึ่งมีเนื้อหาในหมวดภาษาและวรรณกรรม หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี และหมวดขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เป็นงานที่ได้จากการศึกษาและปริวรรตเอกสารโบราณ และงานวิจัย อีกทั้งพบในรูปของเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี หนังสือที่พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในการจัดงานด้านวัฒนธรรมวารสาร และจุลสารร่วมด้วย รวมทั้ง พบการจัดทำเป็นพจนานุกรมเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าของอนุชนรุ่นหลัง จำนวน 5 รายการ คือ พจนานุกรมคำศัพท์ล้านนาและคำที่ปรากฏในโบราณพจนานุกรมไทใหญ่ พจนานุกรมล้านนา พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ และพจนานุกรมภาษาถิ่นเหนือ ฉบับ สวช.

นอกจากนี้ สถาบันราชภัฏได้ขยายขอบเขตการวิจัยด้านวัฒนธรรมออกไปในวงกว้าง โดยพบรายชื่อโครงการวิจัยที่คณาจารย์ขอสนับสนุนงบประมาณระหว่างปี 2540-2545 จำนวน 175 เรื่อง จากสถาบันราชภัฏ 11 แห่ง (ภาคผนวก ข ตารางที่ 49) รวมทั้งเป็นที่น่ายินดีว่า การวิจัยทางวัฒนธรรมนี้ได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้นในรูปของปัญหาพิเศษและวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทอีกด้วย อย่างไรก็ตาม มีโครงการวิจัยของนักศึกษาที่น่าสนใจจำนวนมาก ดังปรากฏรายชื่อบางส่วนแสดงไว้ด้วยแล้ว (ภาคผนวก ข ตารางที่ 50) ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นจุดกำเนิดในการพัฒนาบุคลากรทางวัฒนธรรมที่ผนวกไว้กับกระบวนการจัดการศึกษา อีกทั้งได้ส่งเสริมให้เกิดการวิจัยเพื่อสะสมองค์ความรู้และเสริมสร้างให้เกิดการสืบสานศิลปวัฒนธรรมในคนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

สำหรับบทบาทการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ที่สถาบันราชภัฏได้เริ่มดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏนั้นนับได้ว่าสถาบันก็สามารถพัฒนางานได้ในระดับหนึ่ง โดยมีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีหลายด้าน ทั้งการศึกษา อุตสาหกรรม สารสนเทศ สิ่งแวดล้อม การอาหาร และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีผลดีต่อชุมชนโดยตรงและหากสถาบันเร่งการดำเนินงานในภารกิจนี้มากขึ้นจะส่งผลให้การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย

5. การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ

สืบเนื่องจากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ มาตรา 7 ที่ระบุให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี

ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลិតครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู ได้ชี้ให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏยังคงมีปรัชญาและภารกิจเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ ทั้งนี้ ปรากฏความแตกต่างกัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งมีสภาพเป็นนิติบุคคล ประกอบกับสภาพการณ์ในช่วงของการปรับเปลี่ยนจากสถาบันราชภัฏไปสู่มหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในหลายประการ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร จึงทำให้การปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นไปตามสภาวะดังกล่าว โดยสรุปเป็นประเด็นสำคัญตามลำดับ คือ

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ การปรับเปลี่ยนอย่างมาก คือ การปฏิรูประบบราชการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้น โดยใช้การจัดงบประมาณแบบมุ่งผลลัพธ์ และการจำกัดอัตรากำลังคนภาครัฐ อีกทั้งมีการจัดงบประมาณโดยลดค่าดำเนินการ และเพิ่มงบทางด้านยุทธศาสตร์ตามนโยบายของรัฐบาล รวมทั้ง เกิดสภาวะการแข่งขันในการจัดการศึกษา ทั้งกับมหาวิทยาลัยต่างชาติและสถาบันการศึกษาภายในประเทศเพิ่มขึ้นโดยลำดับ ซึ่งเป็นสาเหตุให้สถาบันราชภัฏต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานภายใต้สภาพการณ์ที่มีข้อจำกัดด้านศักยภาพของบุคลากรและงบประมาณ เพื่อให้สามารถรักษาปรัชญาการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และกระทำการกิจได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ สถาบันราชภัฏได้ปรับบทบาทการบริหารจัดการที่สำคัญ คือ สร้างความเข้าใจเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของอาจารย์และบุคลากร เร่งการพัฒนาบุคลากรในทุกระดับ บริหารจัดการโดยเพิ่มการกระจายอำนาจ พัฒนาระบบงบประมาณ และระดมทรัพยากรโดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ องค์กรส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยภายในและต่างประเทศ องค์กรเอกชน เป็นต้น รวมทั้งพึ่งพาตนเองด้วยการจัดหารายได้จากการบริการทางการศึกษาในรูปแบบของการจัดการศึกษาภาคพิเศษ ทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา โดยที่ยังคงพบการจัดการศึกษาเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่บุคลากรในท้องถิ่นต่อไป เพิ่มภารกิจการวิจัยในบริบทของชุมชน และให้บริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มขึ้นในรูปของการอบรมระยะสั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน และการเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ รวมทั้ง ได้ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน และในลักษณะของการทำเป็นโครงการศึกษาในรูปของความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

ในส่วนของ การบริหารจัดการนั้น ปรากฏว่า ผู้บริหารได้พยายามทำความเข้าใจกับบุคลากรให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงขององค์กรและเป้าหมาย เน้นการปรับเปลี่ยนความคิดในความเป็นนักวิชาการ สร้างความตระหนักในบทบาทภารกิจที่มีต่อท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเองทางวิชาการ เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนจากการทำภารกิจเฉพาะการสอนไปสู่บทบาทการวิจัย และการบริการวิชาการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ โดยใช้วิธีการ คือ ปรับลดชั่วโมงการสอนและการทำงานธุรการ ด้วยการจ้างอาจารย์อัตราจ้างและพนักงานสายสนับสนุนเพิ่มเติม กำหนดเกณฑ์การสอนภาคพิเศษ สนับสนุนการทำผลงานทางวิชาการโดยให้ค่าตอบแทนในการทำผลงานทางวิชาการ การทำงานวิจัย และการเขียนบทความทางวิชาการ จัดตั้งกองทุนเป็นงบพัฒนาบุคลากรให้แก่อาจารย์ประจำและอาจารย์อัตราจ้าง เพื่อใช้ในการอบรม สัมมนาในหัวข้อที่สนใจ และเป็นทุนศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้ง จัดตั้งกองทุนบริหารงานวิจัยด้วยเงิน

รายได้สถาบัน เพื่อเพิ่มวงเงินงบประมาณเนื่องจากมีข้อจำกัดของงบประมาณแผ่นดิน นอกจากนี้ อาจเสริมแรงจูงใจด้วยการให้รางวัลการวิจัยด้วย

อย่างไรก็ดี เนื่องจากสถาบันราชภัฏมีบุคลากรประจำ ซึ่งอยู่ในช่วงอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มเชิงปริมาณลดลง ทั้งนี้ เพราะการเกษียณอายุในอนาคตอันใกล้ สถาบันราชภัฏจึงแก้ไขปัญหาด้วยการจ้างอาจารย์เพื่อทดแทนจำนวนมาก ให้สามารถเป็นกำลังสำคัญในการทำภารกิจ ทั้งนี้ เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรกลุ่มดังกล่าว ทางสถาบันจึงได้พัฒนาระบบเงินเดือนขึ้นเป็นการภายใน โดยมีการปรับเลื่อนขึ้นเงินเดือนเช่นเดียวกับอาจารย์ประจำ สนับสนุนการทำผลงานทางวิชาการ และจัดเงินประจำตำแหน่งทางวิชาการให้อีกส่วนหนึ่งด้วย อีกทั้งบางแห่งยังสนับสนุนให้ทำงานวิจัยโดยสามารถขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยได้เช่นเดียวกัน รวมทั้ง สร้างขวัญกำลังใจและความมั่นคงในอาชีพด้วยการประเมินผลงานและทำสัญญาจ้างในระยะยาวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ บางแห่งได้ก้าวเลยไปถึงการพัฒนาบุคลากรในสายสนับสนุนอีกส่วนหนึ่งด้วย ดังปรากฏว่า มีการสนับสนุนทุนให้ศึกษาต่อ และจัดการอบรมระยะสั้นแก่บุคลากรในทุกระดับเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานร่วมด้วย

ในส่วนของจัดการศึกษายังคงกระทำในลักษณะที่เป็นไปตามปรัชญาของสถาบัน คือ เป็นการให้โอกาสมากกว่าการแข่งขัน โดยสถาบันได้ปรับเปลี่ยนวิธีการรับนักศึกษาให้เปิดกว้าง ในรูปของการรับโดยไม่ต้องสอบ การแสดงความจำนงการเรียนเป็นกลุ่มตามความสนใจ และการเปิดเสรีในการเลือกลงทะเบียนเวลาเรียนและหลักสูตรที่สนใจตามความสามารถและทักษะ ปรับกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการใช้วิธีการอื่นแทนการบรรยาย อาทิ การสอนแบบบล็อก (block technique) การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การใช้สื่อผสม การเรียนผ่านทางอินเทอร์เน็ต และการปฏิบัติจริงในชุมชน อีกทั้งได้ปรับวิธีการวัดและประเมินผล โดยประเมินจากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่เป็นฐาน นอกจากนี้ สถาบันได้พัฒนาห้องปฏิบัติการและอุปกรณ์เพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถเรียนในภาคปฏิบัติได้มากขึ้นและลดการเรียนการสอนภาคบรรยายให้น้อยลง อย่างไรก็ดี ได้มีการพัฒนาหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมากขึ้นด้วย อาทิ สาขาพัฒนาสุขภาพชุมชน สาขาส่งเสริมสุขภาพ สาขาภาวะผู้นำทางการศึกษา สาขาวิจัยและพัฒนาชุมชนแม่ข่าย เป็นต้น ทั้งนี้ มีการจัดเป็นหลักสูตรในลักษณะของสหกิจศึกษา และการศึกษาทางไกลร่วมด้วย

อย่างไรก็ดี ในส่วนของกรวิจัยนั้น สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนงานวิจัยให้มีทิศทางเพื่อท้องถิ่นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังปรากฏเป็นการวิจัยในชุด 11 โครงการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งสิ้น อาทิ การจัดการฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาศักยภาพและโอกาสของคนจนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ การพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การพัฒนาศักยภาพคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การพัฒนาสำหรับอาหารสุขภาพไทย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังพบมิติใหม่ของการวิจัย คือ ปรากฏแนวคิดการปรับองค์การให้มีหน่วยงานเฉพาะคู่ขนานไปกับสำนักวิจัยและบริการวิชาการ และสนับสนุนเงินทุนวิจัยให้แก่ประชาชน โดยเป็นการทำวิจัย

ท้องถิ่นขนาดเล็กด้วยวงเงิน 10,000 บาท ต่อเรื่อง ซึ่งส่งผลให้เกิดผลงานที่น่าสนใจ อาทิ มีการค้นพบปูนาพันธุ์ใหม่ ซึ่งเป็นสายพันธุ์ที่ไม่เคยพบในประเทศไทยมาก่อน

เป็นที่สังเกตว่า การปรับเปลี่ยนไปสู่มหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ ได้ชี้ให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีความแตกต่างไปจากสถาบันราชภัฏหลายประการ คือ

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เน้นการดำเนินงาน โดยเฉพาะการวิจัยและการจัดการศึกษา ที่มีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้ สืบเนื่องจากสาระสำคัญในมาตรา 8 ที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยมีภาระหน้าที่ในการแสวงหาความจริง เพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล โดยปรากฏจากคำสัมภาษณ์อธิการบดี และรองอธิการบดี ดังนี้

... ในพระราชบัญญัติฉบับใหม่ เราได้เอาวิจัยไว้เป็นข้อแรก เพราะฉะนั้น การปรับเปลี่ยนบทบาทที่สำคัญในครั้งก็คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องเน้นเรื่องการวิจัยมากขึ้น ถือเป็นหน้าที่อันดับแรก การวิจัยของราชภัฏจะต้องไปเกี่ยวข้องกับปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีชาวบ้านให้เป็นวิถีสากลให้ได้... (ดิลก บุญเรืองรอด, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2546)

... เราจะเน้นการทำวิจัย R&D มากขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่น เรากำลังมุ่งจับมือรวมกันว่า ราชภัฏจะต้องทำวิจัยมากขึ้นคุยกันทั้งหมด... (ศุทธิณีย์ เกาทับนุ่น, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2547)

...เพราะเราต้องการ เรารู้ว่าจะเปลี่ยนผ่านไปเป็นมหาวิทยาลัย เราเน้นมหาวิทยาลัยวิจัย เพราะมหาวิทยาลัยวิจัยเป็นเป้าหมายที่ประเทศไทยต้องการมากในยุคปัจจุบัน... (อัจฉรา ภาณุรัตน์, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2546)

...เราก็ทำในแง่การจัดการศึกษาหลายอย่าง เช่น หนึ่ง การพัฒนาหลักสูตรให้กับท้องถิ่น สอง เปิดโอกาสคนท้องถิ่นได้เข้าเรียน ทั้งเอาปริญญา ไม่เอาปริญญา ทั้งในเวลา นอกเวลา และการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์พัฒนาท้องถิ่น ซึ่งราชภัฏค่อย ๆ ปรับตัวเองเข้าไปทำงานกับท้องถิ่นมากขึ้น...ทิศทางของมหาวิทยาลัยราชภัฏก็คือ ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น เอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คิดได้ค้นได้เข้ามาเรียนรู้ เอามาผ่านกระบวนการวิจัย กระบวนการสังเคราะห์ให้เป็นความรู้ของไทยอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม เราก็จะมุ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่า ภูมิปัญญาสากล แล้วภูมิปัญญาสากลนี้เราจะนำมาเพียงการถ่ายทอดเทคโนโลยีตัวนั้น เพื่อจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในท้องถิ่นให้ได้ สำหรับราชภัฏก็มีการฝึกผูกพันเพื่อท้องถิ่นตรงนี้...

(ทองหล่อ วงษ์อินทร์, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2547)

...เราพยายามกำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็น มหาวิทยาลัยเพื่อมวลชน เป็น มหาวิทยาลัยท้องถิ่น ทิศทางที่เราจะพัฒนาต่อไป ก็พยายามที่จะมองบทบาทของราชภัฏที่สนอง เจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พยายามที่จะนำแนวคิดหรือพระราชกรณียกิจของ พระองค์ท่านออกไป ทำออกมาให้เป็นทฤษฎีไปเผยแพร่ให้ประชาชน เพราะฉะนั้น ในจุดที่เกิดขึ้น ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ จึงมีมาตราหนึ่งที่พูดถึงโครงการพระราชดำริ...

...มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้เป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณแบบ คือ มหาวิทยาลัยที่มีความหลากหลายในองค์ความรู้ มีฉะนั้นแล้ว เราจะไปปรับใช้ชุมชนได้อย่างไร...

...เราต้องวิจัย การที่จะประสานองค์ความรู้ระหว่างองค์ความรู้ท้องถิ่นกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล และการที่จะเอาองค์ความรู้สากลถ่ายทอดลงไปสู่องค์ความรู้ท้องถิ่นนั้น จะต้อง R&D ก่อน research ดูว่ารูปแบบที่เหมาะสมคืออะไร มีฉะนั้น จะกลายเป็นการนำยาพิษไปให้กับประชาชน เพราะการพัฒนาที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่เป็นแบบส่งทอดโดยไม่มีกระบวนการหรือองค์ความรู้ที่นั้น ก่อน บางทีมองแล้วไม่เหมาะกับสังคมนั้น...(นพพร โสสิระโยธิน, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2547)

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น ทั้งนี้ ในความหมายของท้องถิ่นมีความแตกต่างกันตามบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่ง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง นั้น มุ่งชุมชนเมืองเป็นจุดมุ่งหมายหลัก และมหาวิทยาลัยราชภัฏในส่วนภูมิภาคจะมุ่งชุมชนชนบท เป็นหลัก อย่างไรก็ดี การปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจเพื่อท้องถิ่นนี้ ได้มีการขยายขอบเขตของท้องถิ่น ออกไปกว้างขวางกว่าในอดีตที่หมายถึงเฉพาะพื้นที่รับผิดชอบ 1-3 จังหวัด กล่าวคือ ท้องถิ่น หมายถึง ประเทศไทย และบางกรณีหมายรวมถึงต่างประเทศด้วย ทั้งนี้ ได้ส่งผลให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเกิดการ ขยายตัวและพัฒนาด้านไปสู่อะดับนานาชาติได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นแนวคิดใหม่ของการบริหาร จัดการที่ก้าวหน้า และมีความแตกต่างไปจากอุดมการณ์ของสถาบันราชภัฏที่มุ่งเฉพาะพื้นที่ระดับจังหวัด ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์ คือ

...อย่าไปมองท้องถิ่นเพียงจังหวัดนั้นๆ เพราะตราบดีที่ราชภัฏมองท้องถิ่นของตัวเองคือจังหวัด ของตัวเองเท่านั้น มันก็จะเหมือนกับการชอยกับทุกที่ เพราะฉะนั้นการที่จะปิดตัวเองมัน ไม่ได้... (สุชุม เฉลยทรัพย์, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2546)

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏยังรักษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ ในรูปแบบการทำงานแบบ เครือข่ายไว้ อีกทั้ง เร่งสร้างเครือข่ายให้กว้างขวางกับภายนอกในทุกระดับ โดยเฉพาะองค์การส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานราชการ และเอกชนในท้องถิ่น รวมทั้ง มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อเอื้อประโยชน์ในการดำเนินภารกิจหลัก และการระดม ทรัพยากรทั้งงบประมาณและบุคลากร เพื่อการบริหารจัดการที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ โดยยังคง

รักษาคุณภาพไว้ได้ในสภาวะที่มีการแข่งขันสูง เป็นที่สังเกตว่า ความเป็นเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนั้น ได้ปรับเปลี่ยนจากการรวมกลุ่มโดยแต่ละแห่งมีความเท่าเทียมกันในเชิงการบริหาร ไปสู่การรวมกลุ่มโดยอาศัยการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะเครือข่ายแบบเป็นหุ้นส่วนในเชิงวิชาการและการระดมความคิดเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถลดข้อจำกัดบางประการ อาทิ การรวมศักยภาพเพื่อเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา การพัฒนานาบุคลากรด้วยการอบรมสัมมนาต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ความเป็นเครือข่ายนี้อาจมีแนวโน้มลดลงโดยลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพการเป็นนิติบุคคลเป็นประการสำคัญ ประกอบกับมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกัน จึงต้องแสวงหาจุดเด่นของตนและเร่งพัฒนาไปในทิศทางที่จะแข่งขันได้ รวมทั้งสถาบันราชภัฏบางแห่งมีแนวคิดการพัฒนาตนเองให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยด้วย ดังปรากฏจากทัศนะคือ

...เมื่อก่อน เป็นสถาบันราชภัฏแต่ละแห่งมีความคิดว่า ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยแล้วจะต้องเป็นอิสระกัน การมารวมกลุ่มกันคงเป็นไปได้ยาก เพราะแต่ละแห่งก็อยากจะเติบโตไปในทิศทางที่ตัวเองต้องการ แนวโน้มว่าค่อนข้างจะแยกออกจากกัน... (ยรรยงค์ ยรรยงเมธ, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2547)

... คือจริงๆ เมื่อก่อนอยู่กันมากก็เป็นจุดเด่น เพราะพลังเยอะ แต่ความที่เป็นจุดเด่นก็เป็นจุดดึงใครที่สามารถจะเขียนโครงการได้ ทำอะไรก็เหมือนจุดดึงแบ่งงบประมาณ แต่ตอนนี้ทุกคนมีความคิดว่า จะพยายาม จะสร้างความแตกต่าง สร้างความทัดเทียมมหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้นหลายแห่งอาจจะหลุดไปเลย แต่หลายแห่งที่ยังเล็กกันอยู่ อย่างเช่นราชภัฏใหม่อาจจะเกาะกลุ่มกันอยู่ ราชภัฏจำเป็นต้องสู้กับมหาวิทยาลัยรอบๆ ช้าง...

เพราะเมื่อก่อนถูกผูกด้วยกัน ด้วยการอยู่ภายใต้ของการดูแลที่เดียวกัน แต่เมื่อไหร่หลุดออกมาแล้ว ความต่างบริบท สิ่งแวดล้อมต่าง ต่างด้วยศักยภาพ ต่างกันที่สิ่งปัจจัยภายนอกที่ต้องต่อสู้ ความเป็นเครือข่ายจะอยู่ได้น้อยมาก แล้วทุกคนต้องสร้างจุดเด่น...

แต่ว่า ราชภัฏที่อยากให้อย่างนี้ช่วยแน่นอน แต่ถ้าร่วมในความเสมอภาค น่าจะยาก... (เศวณิต เศวตนาถ, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2547)

อย่างไรก็ดี ในแง่ของเครือข่ายนี้ นับว่าเป็นข้อดีและมีความจำเป็นอย่างมาก โดยมหาวิทยาลัยจะต้องรักษาความเป็นเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้ และเร่งสร้างเครือข่ายกับภายนอกให้กว้างขวางขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเชิงงบประมาณและเชิงวิชาการ ดังที่ปรากฏจากคำสัมภาษณ์อธิการบดี ดังนี้

... จำเป็น เครือข่ายในความหมายนี้ ต้องถักทอทั้งราชภักดิ์ด้วยกัน กับองค์กรภายนอก คนต่อคน คนกับองค์กร องค์กรกับองค์กร ต้องทำ ต้องใหญ่ขึ้นกว่าเดิม... (ณรงค์ พุทธิชีวิน, สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2547)

... ในแง่เครือข่าย คือถ้ามีความยั่งยืน ไม่ฉาบฉวยจะดีมาก ความเป็นเครือข่าย ถ้าคุณทำจริง งดงามอย่างยิ่ง ถ้ายังคงรักษาเครือข่ายไว้ได้ ความงดงามจะคงมีอยู่ในแง่วิชาการ... (สรวง ภูพัฒน์วิบูลย์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2547)

... การรวมกลุ่มก็ยังมีจำเป็นอยู่ เพราะว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัย 41 แห่ง แต่ ศักยภาพก็ยังมีขนาดที่ต้องพัฒนาอีกพอสมควร...เพราะฉะนั้น เราจำเป็นจะต้องเร่งพัฒนา เรื่องของศักยภาพอีกมาก การรวมกลุ่มกันอยู่จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะ ต่างคนต่างทำ การรวมพลังจะช่วยแก้ปัญหาข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ ได้... (ศิริวัฒน์ นิเจนตร, สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2547)

...วัฒนธรรมการทำงานของราชภัฏ ในแง่ของเครือข่ายค่อนข้างจะได้เปรียบมหาวิทยาลัยอื่น เพราะมหาวิทยาลัยราชภัฏเติบโตมาจากโรงเรียนฝึกหัดครู จากวิทยาลัยครู จากราชภักดิ์ด้วยกัน... วัฒนธรรมการทำงานในแง่ของเครือข่ายที่ค่อนข้างชัดเจนก็คือ สวนดุสิตโพล แล้วก็ใช้เครือข่าย ราชภัฏทุกแห่ง ทั้งในรูปแบบที่เป็นโครงการเฉพาะและงานร่วมกันที่เป็นถาวร... อีกระหรือว่าเป็น นิติบุคคล การที่ผูกพันเป็นเครือข่ายจึงยังมีอยู่ ดีกว่ามหาวิทยาลัยที่เกิดใหม่โดยไม่มีเพื่อน... (สุขุม เฉลยทรัพย์, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2546)

... นอกจากเครือข่ายภายในแล้ว เครือข่ายภายนอกก็ต้องสร้าง ขณะนี้ เราพยายามทำในเรื่อง พวกนี้ค่อนข้างมาก แล้วที่เราทำไปก็บังเกิดผลให้เห็นว่า เราได้รับความร่วมมือจากองค์กร ท้องถิ่นค่อนข้างมาก...ทั้ง อ.บ.ต. อ.บ.จ. สนับสนุนปีที่แล้วจังหวัดน่านให้เงินเรามาทำวิทยาเขต ล้านกว่าบาท แพร่ปีที่แล้วให้งบมาประมาณ 8 ล้าน 5 แสน ปีต่อๆ ไปก็น่าจะมากขึ้น มีโครงการ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ที่ให้เงินมาหลายๆ ก็จะเป็นครุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้าง ที่เราไปจัดการศึกษาให้กับลูกหลานเขา บางส่วนก็จะเป็นงบการบริการวิชาการ ก็จะเป็นการอบรมคนของ อ.บ.ต. ... (สิทธิชัย หาญสมบัติ, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2547)

4. มหาวิทยาลัยราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ ให้มีการพึ่งพาตนเองมากขึ้นในเชิงของงบประมาณ ทั้งนี้ ปรากฏชัดเจนในรูปของธุรกิจการศึกษา ซึ่งส่งผลให้เกิดการดำเนินงานในลักษณะของ ศูนย์การศึกษานอกสถาบันหรือวิทยาเขตจำนวนมาก ได้ทำให้วัฒนธรรมการทำงานเปลี่ยนแปลงจากการ

ทำงานเพื่ออุดมการณ์ตามปรัชญาสถาบัน ไปสู่การทำงานที่ต้องการความก้าวหน้า และมีผลตอบแทนเป็นแรงจูงใจในการทำงาน รวมทั้ง พบช่องว่างของรอยต่ออายุระหว่างกลุ่มบุคลากร ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ ประสบการณ์ และแนวคิดขององค์กรต่อไปได้ หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ทั้งนี้ จะส่งผลต่อความจางคลายในภารกิจของมหาวิทยาลัยที่มุ่งสู่ท้องถิ่นเป็นหลัก และอาจมีรูปแบบแตกต่างไปจากลักษณะที่พึงประสงค์ได้ ดังปรากฏจากทัศนะของอธิการบดีว่า

... ถึงอีกจุดหนึ่ง คือ จะไปหาคนภายนอกมาเป็น แล้วกระแสภายนอกต่อไปนี้ การบริหารจัดการจะมีลักษณะธุรกิจศึกษามากขึ้น เพราะฉะนั้น ถ้าได้คนซึ่งบุคลากรภายในองค์กรมองความสำเร็จของมหาวิทยาลัย ของราชภัฏ คือความสำเร็จของการที่หาเงินได้เยอะ แล้วก็ความที่จะไปเทียบเคียงกับมหาวิทยาลัยที่เป็นอินเตอร์ ก็จะทำให้ภารกิจของมหาวิทยาลัยเปลี่ยนไป หรืออาจไม่เกี่ยวข้องกันท้องถิ่นก็ได้ ถึงแม้ว่าโดยหลักการมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เราพูดถึงว่ากฎหมายเขียนไว้ แต่เราก็เห็นว่ากฎหมายที่เขียนไว้เพื่อตอบคำถามชาวบ้าน แต่ว่าเนื้อหาสาระไม่ได้อยู่ที่กฎหมาย เนื้อหาสาระอยู่ที่วิถึญาณขององค์กรของบุคลากรในองค์กรนั้น เชื่อว่าราชภัฏก็คงจะเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป แล้วยิ่งนโยบายของรัฐที่จะปล่อยให้มหาวิทยาลัยหารายได้งบประมาณก็จะถูกจำกัดมากขึ้น เพราะฉะนั้น ให้ concept ของธุรกิจการศึกษาเข้ามาแทน เพราะฉะนั้น การที่จะออกไปรับใช้มวลชน การไปทำงานเพื่อรับใช้สังคมก็จะหายไป... (นพพร โขสิระโยธิน, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2547)

5. มหาวิทยาลัยราชภัฏจะมีพัฒนาการไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากสภาพการเป็นนิติบุคคล ทำให้ง่ายต่อการปรับเปลี่ยนบทบาท โดยมีทิศทางเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำองค์กร ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังที่พบได้จากการพัฒนาหลักสูตรเป็นเบื้องต้น อาทิ การดำเนินงานโครงการพนมดงรักศึกษา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านมวยไทยและการนวดสปา

นอกจากนี้ พบว่ามีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้เพิ่มขึ้นในอนาคต อาทิ อันทามันศึกษา และอยุธยาศึกษาร่วมด้วย รวมทั้งยังคงมีแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไท โดยจัดเป็นหลักสูตรที่แสดงถึง ความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นราชภัฏ ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล และการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยบูรณาการทฤษฎีการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นอาทิ

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสถาบันซึ่งเป็นองค์การทางการศึกษา โดยอาศัยมิติทางประวัติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ และสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจของสถาบันราชภัฏ ตั้งแต่เริ่มยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูในปี พ.ศ. 2501 ถึง ปี พ.ศ. 2546 ด้วยวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ คือ การศึกษาจากเอกสารและจากบุคคลเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรคือ เอกสารและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิทยาลัยครูและสถาบันราชภัฏ ในระยะเวลา พ.ศ. 2501-2546 ซึ่งเอกสาร ประกอบด้วย พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ระเบียบข้อบังคับ แผนพัฒนาการศึกษา ประกาศคำสั่ง บันทึกส่วนบุคคล จดหมายเหตุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ รายงาน สถิติต่างๆ บันทึกรายงานการประชุม เอกสารประกอบการประชุม รายงานประจำปี งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร ได้แก่ วิทยากรย์ ครูปริทัศน์ และเอกสารเผยแพร่ ได้แก่ สารประชาสัมพันธ์ของกรมการฝึกหัดครู และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และบุคคล ได้แก่ อดีตผู้บริหาร ศิษย์เก่า และชุมชน จากนั้นจึงดำเนินงานตามขั้นตอนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ สรุปเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ ระหว่างปัจจัยภายนอกทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรมและระบบการศึกษา ร่วมกับปัจจัยภายในของสถาบันคือ โครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรัชญาและพันธกิจ นโยบายและเป้าหมาย ศักยภาพของสถาบัน อุดมการณ์ของประชาคม และรูปแบบการทำงาน ที่ผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาท ทิศทาง และพัฒนาการ ตามความแตกต่างของระยะเวลา ซึ่งจำแนกเป็น 3 ยุค นับจากจุดกำเนิดของสถาบัน คือ ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528) ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ.2528-2535) และยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาระบบการศึกษาไทยทำให้ทราบถึงจุดกำเนิดของสถาบันราชภัฏว่า เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูที่เกิดขึ้นและพัฒนาโดยลำดับจนเป็นวิทยาลัยครู และสถาบันราชภัฏ โดยมีสาเหตุจากการได้รับอิทธิพลของชาวตะวันตก ได้แก่ การทำสัญญาบาวริงกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 การศึกษาต่อต่างประเทศของพระบรมวงศานุวงศ์และบุคคลชั้นสูง รวมทั้งการว่าจ้างชาวต่างประเทศ จึงทำให้เกิดการรับแนวคิดมาใช้ในการปกครองประเทศ มีการปฏิรูปการปกครองโดยบริหารราชการเป็นระบบกระทรวง และเกิดการจัดตั้งโรงเรียนอย่างเป็นระบบในปี พ.ศ. 2411 เพื่อจัดการศึกษาแก่ประชาชนได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย แต่ในขณะนั้นมีการศึกษาเฉพาะในระบบวัด ซึ่งพระภิกษุเป็นผู้สอน

จึงมีความจำเป็นต้องจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อผลิตครูให้มากพอ สำหรับการอบรมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีฝึกคนให้เข้ารับราชการและประกอบอาชีพอื่น โดยพบการจัดตั้งแห่งแรกคือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ในปี พ.ศ. 2435 และขยายการจัดตั้งเพิ่มขึ้นตามกำลังงบประมาณของประเทศ ซึ่งขึ้นกับความจำเป็นในการใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาด้านความมั่นคง และฟื้นฟูประเทศจากภาวะทางเศรษฐกิจและภาวะสงคราม โดยปรากฏการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูที่ได้พัฒนาเป็นสถาบันราชภัฏในระยะ พ.ศ. 2435-2501 จำนวน 24 แห่ง และทำหน้าที่ผลิตครูตามความต้องการของรัฐให้มีปริมาณเพียงพอแก่การจัดการศึกษาภาคบังคับที่รัฐกำหนด โดยผ่านทางโครงการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีหลักสูตรที่จัดสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทยและครูสอนภาษาอังกฤษ ประกาศนียบัตรประโยคครูมูลศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรจังหวัดแผนกกิจกรรม ประกาศนียบัตรครูมูลกิจกรรม ประกาศนียบัตรครูมัธยมศึกษา งานสันตติ หลักสูตรครูวิชาการเรื้อน ครูอนุบาลและการช่างสตรี โดยปรับหลักสูตรเข้าสู่ระบบสากลเมื่อมีการจัดตั้งกรมการฝึกหัดครูเพื่อดูแลการผลิตครูโดยเฉพาะ

ในการศึกษาการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏทั้ง 3 ยุค พบว่า สถาบันราชภัฏมีทิศทางการพัฒนาการและบทบาทที่เปลี่ยนไปตามปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน โดยสรุปตามลำดับ แสดงในตารางที่ 4 – 7 และแผนภูมิที่ 11 ดังนี้

ตารางที่ 4 ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน	บทบาทที่ปรับเปลี่ยน
ระยะ พ.ศ. 2501 -2504		
การเมือง	อุดมการณ์	1. ผลิตครู
นโยบายรัฐ: ส่งเสริมการศึกษา	ยึดมั่นในการพัฒนาชนบท	เร่งผลิตครู ป.กศ. และ ป.กศ.
ส่วนภูมิภาค เร่งผลิตครู	โดยผ่านทางจัดการศึกษา	ชั้นสูง ตามโครงการผลิตครู
เศรษฐกิจ	บุคลากรและงบประมาณ	ระยะยาว 10 ปี
ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ	มีข้อจำกัด อาจารย์ส่วนใหญ่	2. อบรมครู
สังคม	ไม่มีวุฒิปริญญา และ	อบรมวิชาชุดครู สอนทาง
การเพิ่มของประชากรในอัตราสูง	งบประมาณไม่เพิ่มขึ้น	ไปรษณีย์ อบรมระหว่างปิด
อิทธิพลของชาวตะวันตกที่ให้การ	การบริหารจัดการ	ภาคฤดูร้อน
สนับสนุนด้านวิชาการและ	- ดำเนินงานเฉพาะจุด/โครงการ	*ปรากฏการบริหารวิชาการ
งบประมาณ	- แสวงหาความร่วมมือ	ตามโครงการฝึกหัดครูชนบท

ตารางที่ 4 (ต่อ) ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน	บทบาทที่ปรับเปลี่ยน
ระยะ พ.ศ. 2504 – 2515		
การเมือง		
นโยบายรัฐ: ให้ความสำคัญ	โครงสร้างการบริหารจัดการ	1. <u>ผลิตครู</u>
การศึกษาของเยาวชน	ปรับโครงสร้างกรมการฝึกหัดครู	เร่งผลิตครู เพิ่มโครงการผลิต
ขยายการศึกษาภาคบังคับและ	เป็นการภายใน ขยายการจัดตั้ง	ครูและยกมาตรฐานครู
ขยายการศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาค	5 แห่ง	พ.ศ. 2510 – 2514
<u>เศรษฐกิจ</u>	<u>บุคลากรและงบประมาณ</u>	โครงการผลิตครูโดยริบด่วน
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2:	ยังมีข้อจำกัด	2. <u>อบรมครู</u>
พัฒนากำลังคน ผลิตครูชนบทใน	<u>อุดมการณ์</u>	เพิ่มโครงการการศึกษาพิเศษ
ส่วนภูมิภาค โดยให้ผลิตครู	เพื่อชนบท	โครงการฝึกอบรมเด็กก่อน
ประกาศนียบัตรเพิ่มขึ้น		เกณฑ์บังคับเรียน โครงการ
อบรมครูประจำการให้มีวุฒิสูงขึ้น		ปรับปรุงการฝึกหัดครู และ
<u>สังคม</u>		บริการการศึกษา
- การเพิ่มขึ้นของประชากร		* ปราบปรามการบริการวิชาการ
- ปัญหาประชากรจากชนบท		ตามโครงการปรับปรุงการ
เข้าสู่เมือง		ฝึกหัดครูและบริการ
- อิทธิพลชาวตะวันตกกรณี		การศึกษาในรูปแบบ
ยูเนสโก ประเมินผลงานโครงการ		การศึกษานอกโรงเรียน
ฝึกหัดครูชนบท		และการวิจัยด้านการสอน
		ร่วมกับครูในท้องถิ่น

ตารางที่ 4 (ต่อ) ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน	บทบาทที่ปรับเปลี่ยน
ระยะ พ.ศ. 2515 -2528		
การเมือง	นโยบาย	ปรับจากผลิตครูและอบรมครู
นโยบายรัฐ: สถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่หลักให้สมบูรณ์	กำหนดสอดคล้องกับแผนพัฒนา ฯ - มีแผนงานผลิตครู	เป็นภารกิจ 5 ประการ 1. <u>การจัดการศึกษา</u>
เน้นพัฒนาการศึกษาในชนบท	- ควบคุมจำนวนการผลิตครู	ผลิตครูตามแผนการปรับปรุง
ขยายการศึกษาภาคบังคับ	และเน้นหนักคุณภาพครู	คุณภาพ ลดผลิตภาคนอกเวลา
การให้ใช้ทรัพยากรร่วมกัน	- สนับสนุน ให้ค้นคว้าวิจัย	เพิ่มหลักสูตรปริญญาตรี
<u>เศรษฐกิจ</u>	บริการทางวิชาการแก่สังคม	ขยายการศึกษาสาขาวิชา
ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ	ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและ	วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์
แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 3 – 5	จัดระบบบริหารให้มี	2. <u>การวิจัย</u>
-ส่งเสริมการศึกษาวิชาลัยสาขา	ประสิทธิภาพ	ส่งเสริมการวิจัย โดยอุดหนุน
วิทยาศาสตร์ เร่งผลิตครูให้เพียงพอด้วยความต้องการ	- เร่งพัฒนาคุณภาพการผลิตครูให้วิทยาลัยครูเป็นศูนย์กลาง	ทุนวิจัย ตั้งศูนย์วิจัยและ บริการการศึกษา
-ปรับปรุงระบบการฝึกหัดครูให้มี	ฝึกอบรมครูประจำการ	3. <u>ส่งเสริมวิทยฐานะครู</u>
คุณภาพดีขึ้นโดยปรับหลักสูตร	<u>โครงสร้างการบริหารจัดการ</u>	ปรับจากอบรมวิชาชุดครูและ
เร่งอบรมครูประจำการ ลดผลิต	<u>และรูปแบบการทำงาน</u>	อบรมภาคฤดูร้อนเป็น
ครูภาคค่ำและการสอบวิชาชุด	- จัดตั้งวิทยาลัยครู 7 แห่ง	โครงการ อ.ค.ป. และ กศ.บป.
-ทบทุนการใช้สถานที่และ	- พ.ร.บ. วค. 2518 กำหนดเป็น	4. <u>บริการวิชาการแก่สังคม</u>
บุคลากรเพื่อการศึกษาอื่น	สถาบันอุดมศึกษา มี 5 ภารกิจ	- เพิ่มโครงการเพื่อพัฒนา
<u>สังคม</u>	- โครงการกลุ่มวิทยาลัยครู	ชนบท โดยส่งเสริมการสอน
ความต้องการการศึกษาทุกระดับ	- จัดตั้งวิทยาลัยชุมชน 4 แห่ง	ออกค่ายอาสา อบรมอาชีพ
การเพิ่มประชากร ความยากจน	ศักยภาพด้านบุคลากรและ	และการพัฒนาชุมชนให้
ในชนบท การติดยาเสพติด	<u>งบประมาณ</u>	ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด
<u>วัฒนธรรม</u>	เป็นข้อจำกัดและไม่สอดคล้องกับ	โดยศูนย์เวชศึกษา
การเปลี่ยนแปลงด้าน	การเพิ่มภาระหน้าที่	5. <u>ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม</u>
ศิลปวัฒนธรรม	<u>อุดมการณ์ประชาคม</u>	- เริ่มจัดตั้งหน่วยศูนย์ชุมนุม
<u>ระบบการศึกษา</u>	มุ่งสู่ท้องถิ่นและทุ่มเทในการ	ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
แผนการศึกษาแห่งชาติ 2520	ปฏิบัติภารกิจให้ครบถ้วน	- เริ่มวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตารางที่ 5 ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน	บทบาทที่ปรับเปลี่ยน
การเมือง	นโยบาย	ปรับเปลี่ยน 5 ภารกิจ
นโยบายรัฐ : จัดการศึกษา	- มุ่งพัฒนาสหวิทยาลัยเป็น	1. <u>จัดการศึกษา</u>
ระดับอุดมศึกษาสอดคล้องกับ	สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์	ขยายเพิ่มโปรแกรมวิชา
ทรัพยากรและสภาพท้องถิ่น	- ขยายการจัดการศึกษาให้	เพิ่มเป้าหมายการผลิต
- การฝึกหัดครูจะเน้นคุณภาพ	สอดคล้องกับความต้องการของ	บัณฑิตสาขาวิชาอื่น
- พัฒนากำลังคนด้าน	ท้องถิ่นและสังคม	2. <u>วิจัย</u>
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	- ส่งเสริมคุณภาพ และ	ขยายการวิจัย โดยมีแผนงาน
- สนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรร่วมกัน	คุณธรรมของบัณฑิต	วิจัย สนับสนุนการวิจัย เพื่อ
- ส่งเสริมความร่วมมือระหว่าง	คุณภาพทางวิชาการ	พัฒนาสถาบัน การศึกษา
สถาบันอุดมศึกษาให้พึ่งตนเอง	- ส่งเสริมการทำภารกิจหลัก	และสังคม
- เร่งขยายโอกาสและบริการทาง	<u>ศักยภาพด้านบุคลากรและ</u>	3. <u>ส่งเสริมวิทยฐานะครู และ</u>
การศึกษา	<u>งบประมาณ</u>	<u>บริการวิชาการ</u>
เศรษฐกิจ	มีข้อจำกัด อาจารย์ส่วนใหญ่	โครงการ กศ.บป.
ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ	มีวุฒิทางด้านการศึกษา	โครงการอบรมครูผู้สอน
แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 6	ขาดความเชี่ยวชาญทางวิชาการ	ในสังกัดต่าง ๆ
- ให้วิทยาลัยครูผลิตบุคลากร	เมื่อผลิตบัณฑิตหลากหลาย	โครงการเพื่อพัฒนาชนบท
สาขาวิชาชีพอื่น สอดคล้องกับ	มากขึ้น	ให้ความรู้ ส่งเสริมอาชีพการ
สภาพท้องถิ่นมากขึ้นในรูปแบบ	<u>อุดมการณ์ประชาคม</u>	สหกรณ์ และการปกครอง
ของวิทยาลัยชุมชน	มุ่งพัฒนาสหวิทยาลัยให้เป็น	แบบประชาธิปไตย
สังคมและวัฒนธรรม ปัญหาการ	สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการ	4. <u>ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม</u>
กระจายรายได้ โรคเอดส์ ยาเสพติด	พัฒนาท้องถิ่น	-ขยายงานด้านวัฒนธรรม
การปรับตัวของสังคมกับการ		ท้องถิ่น การเผยแพร่ทาง
เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และ		ศิลปวัฒนธรรม
วิถีชีวิต ความเสื่อมโทรมของ		-จัดสร้างอาคารเพื่อใช้ในการ
ทรัพยากรธรรมชาติ		บริการข้อมูล
<u>ระบบการศึกษา</u>		
ระบบราชการปรับตัวไม่ทัน		
มีข้อจำกัดด้านกำลังคน		

ตารางที่ 6 ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน	บทบาทที่ปรับเปลี่ยน
การเมือง	โครงสร้างการบริหารจัดการ	ปรับเพิ่มเป็น 6 ภารกิจ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	และรูปแบบการทำงาน	1. <u>จัดการศึกษา</u>
- บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทาง	- พ.ร.บ.สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538	- ขยายการศึกษาถึงระดับ
วิชาการ ประกอบอาชีพและการ	- การกระจายอำนาจมากขึ้น	บัณฑิตศึกษา
แข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม	- เตรียมการรองรับสภาพ	- ดำเนินงานการประกัน
- การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ	นิติบุคคล	คุณภาพการศึกษา
ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของ	ปรัชญาและพันธกิจ	- พัฒนาคูณภาพการเรียน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อ	การสอนวิทยาศาสตร์ และ
เศรษฐกิจ	การพัฒนาท้องถิ่น	วิทยาศาสตร์ประยุกต์
ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ	นโยบายและเป้าหมาย	2. <u>วิจัย</u>
แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 – 9	กำหนดแผนพัฒนาการศึกษา	-ปรับเพิ่มงานวิจัยธุรกิจชุมชน
- เร่งกระจายโอกาสและปรับปรุง	- มุ่งเน้นกระจายโอกาสทาง	3. <u>ผลิตครูและส่งเสริมวิทย์-</u>
คุณภาพการศึกษา	การศึกษาและพัฒนาคุณภาพ	<u>ฐานะครู</u>
- เพิ่มสัดส่วนการผลิตบัณฑิต	การศึกษา	- การปฏิรูปการฝึกหัดครู
สาขาวิทยาศาสตร์	- เร่งผลิตกำลังคนด้าน	โครงการผลิตครูแนวใหม่
- พัฒนาระบบการเรียนรู้อ	วิทยาศาสตร์	โครงการศูนย์ศึกษาการ
ของพระภิกษุ ครูอาจารย์	- ปรับปรุงโครงสร้างระบบ	พัฒนาครู
- เพิ่มความรู้ด้านสื่อ และ	บริหารโดยระดมทรัพยากรและ	- ศูนย์พัฒนาการเรียน
เทคโนโลยีสารสนเทศ	พัฒนาระบบเครือข่าย	การสอนในสถาบันราชภัฏ
- ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษา	- สนับสนุนการกระทำภารกิจ	4. <u>บริการวิชาการแก่สังคม</u>
ใช้ความรู้และศักยภาพเพื่อ	หลักเพื่อท้องถิ่น	- โครงการเสริมสร้างความ
พัฒนาท้องถิ่น	ศักยภาพของสถาบัน	เข้มแข็งของชุมชน และ
<u>สังคมวัฒนธรรม</u>	มีข้อจำกัด บุคลากรมีอายุเฉลี่ย	โครงการเพิ่มประสิทธิภาพ
ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการ	สูง และมีวุฒิปริญญาโทเป็น	การบริหารจัดการกองทุน
กระจายรายได้ ปัญหาทางจิตใจ	ส่วนใหญ่	หมู่บ้านและชุมชนเมือง
และศีลธรรม ความเสื่อมโทรม	- งบประมาณได้รับเพิ่มขึ้นใน	เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
ของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม	โครงการพัฒนาคุณภาพ	- โครงการส่งเสริมและพัฒนา
	การศึกษา	ประชาธิปไตย

ตารางที่ 6 (ต่อ) ปัจจัยและบทบาทที่ปรับเปลี่ยนในยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน	บทบาทที่ปรับเปลี่ยน
เทคโนโลยี	อุดมการณ์ประชาคม	5. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
เทคโนโลยีสารสนเทศ ผลักดัน	มีการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อ	- ปรับเพิ่มการศึกษาประเทศ
การจัดระเบียบใหม่ทาง	ท้องถิ่นแก่บุคลากรใหม่	เพื่อนบ้าน
การศึกษา สังคม และการเมือง		6. ปรับปรุง ถ่ายทอดและ
ระบบการศึกษา		พัฒนาเทคโนโลยี
เป็นระบบราชการ บริหารแบบ		- พัฒนา และถ่ายทอด
รวมศูนย์ไม่ทันการเปลี่ยนแปลง		เทคโนโลยีด้านการศึกษา
พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.		สารสนเทศ อุตสาหกรรม
2542 ส่งผลให้เกิดการปฏิรูป		สิ่งแวดล้อม การอาหาร และ
การศึกษา และกำหนดให้		สังคมวัฒนธรรม โดยให้
สถานศึกษาของรัฐที่จัด		ความรู้ อบรม ทดลอง
การศึกษาระดับปริญญาเป็น		การใช้เครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้น
นิติบุคคล		

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ

ยุค	การปรับเปลี่ยน		
	ทิศทาง	พัฒนาการ	บทบาท
วิทยาลัยครู (2501- 2528)	มุ่งประโยชน์ต่อ ชนบทและท้องถิ่น	เปลี่ยนสถานภาพจาก โรงเรียนฝึกหัดครูเป็น สถาบันอุดมศึกษา ในรูปของวิทยาลัยครู	5 ภารกิจ ขยายการจัดการศึกษา สาขาวิชาการศึกษาจาก ระดับประกาศนียบัตร ไปเป็นปริญญาตรี และ ขยายฐานวิชาการไปสู่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ ระดับ อนุปริญญาและปริญญาตรี รวม 77 โปรแกรม (แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5)
สหวิทยาลัย (2528 – 2535)	มุ่งพัฒนาไปสู่ สถาบันอุดมศึกษาที่ สมบูรณ์ และเป็นไป เพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น	เปลี่ยนจากวิทยาลัยครู ไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่ สมบูรณ์ขึ้นในรูปของการ รวมกลุ่มวิทยาลัยครูเป็น สหวิทยาลัย	5 ภารกิจ ขยายการจัดการศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์เพิ่มขึ้น รวม 88 โปรแกรม (2534)
สถาบันราชภัฏ (2535 – 2546)	มุ่งเป็น สถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น	เปลี่ยนจากวิทยาลัยครู เป็นสถาบันอุดมศึกษา ที่สมบูรณ์ขึ้นในรูปของ สถาบันและมีแนวโน้ม จะเป็นมหาวิทยาลัย	6 ภารกิจ เพิ่มภารกิจ การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนา เทคโนโลยี ขยายการจัดการศึกษาใน ระดับบัณฑิตศึกษา และ เพิ่มสาขาวิชาอีก 4 สาขา คือ นิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และการจัดการ เทคโนโลยี รวม 137 โปรแกรม (2546)

แผนภูมิที่ 11 การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ

แผนภูมิที่ 11 (ต่อ) การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ

1. ยุควิทยาลัยครู (พ.ศ. 2501-2528)

เนื่องจากยุควิทยาลัยครูมีระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501-2528 รวม 27 ปี จึงแยกวิเคราะห์เหตุการณ์เป็นช่วงเวลา 3 ช่วง โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเกณฑ์ คือ ในช่วงแรกปี พ.ศ. 2501-2504 ซึ่งเป็นระยะเวลาก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ในช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2504-2515 ซึ่งเป็นระยะเวลาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 และในช่วงที่ 3 ปี พ.ศ. 2515-2528 ซึ่งเป็นระยะเวลาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3-5 ทั้งนี้ พบการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยหลักโดยลำดับ คือ

1.1 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2501-2504

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2501-2504 ขึ้นกับปัจจัยทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยวิทยาลัยครูทำหน้าที่ผลิตครูและอบรมครูให้มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง รัฐจึงกำหนดนโยบายให้ยกระดับการศึกษาในส่วนภูมิภาค เร่งการผลิตครูและปรับปรุงหลักสูตร อีกทั้งภาวะทางเศรษฐกิจทำให้รัฐต้องใช้งบประมาณไปในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรม เสริมสร้างและแก้ไขฐานะทางเศรษฐกิจ รวมทั้งใช้นี้ต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้งบประมาณการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับจัดสรรไม่เพิ่มขึ้น โดยปรากฏว่าวิทยาลัยครูยังพบอุปสรรคด้านกำลังคนและงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถเร่งการผลิตครูให้ไปตามเป้าหมายในโครงการผลิตครูระยะยาวได้ รวมทั้งการอบรมครูก็ยังคงเป็นภาระหนักที่วิทยาลัยครูต้องผูกพันในระยะต่อไป แต่ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว กรมการฝึกหัดครูจึงปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการโดยยึดถืออุดมการณ์การทำงานเพื่อชนบท และหลักการใช้กำลังคนและงบประมาณที่มีอยู่เฉพาะจุดและโครงการ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพและผลิตครูในเชิงปริมาณได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ได้เร่งพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและต่างประเทศ ในการขอใช้ทรัพยากรด้านอาคารสถานที่ และขอรับสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้สมทบกับงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้สามารถลดข้อจำกัดได้ในระดับหนึ่ง และดำเนินภารกิจหน้าที่การจัดการศึกษาเพื่อผลิตครูได้ต่อไป อีกทั้งสามารถขยายการดำเนินงานโครงการฝึกหัดครูชนบทได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก คือจำนวน 14 แห่ง ทั้งนี้หากพิจารณาในทางปฏิบัติพบว่า วิทยาลัยครูได้เริ่มบทบาทการบริการวิชาการแก่สังคมแล้ว โดยผนวกการปฏิบัติงานไว้ในภารกิจสอนของนักเรียนฝึกสอนที่ทำหน้าที่ทั้งงานสอนและการทำงานในหมู่บ้านจนเกิดการพัฒนามูลฐานในแง่มุมต่างๆ ได้แก่ ด้านสาธารณสุขคือ การจัดที่อยู่อาศัย การทำสวนผสม ด้านการเกษตรคือ การแนะนำการเพาะปลูกพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และด้านการศึกษาคือ การจัดทำห้องอ่านหนังสือประชาชน หนังสือพิมพ์หมู่บ้าน และห้องสมุดเคลื่อนที่บนรถม้า เป็นต้น

โดยสรุป ในระยะพ.ศ. 2501-2504 นี้ วิทยาลัยครูได้มีพัฒนาการจากโรงเรียนฝึกหัดครูไปเป็นวิทยาลัยครูมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากได้พัฒนาความพร้อมให้สามารถเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงได้ถึงครึ่งหนึ่งของโรงเรียนฝึกหัดครูที่มีอยู่ คือ จำนวน 12 แห่ง ภายในระยะเวลา 4 ปี และยังคงทำหน้าที่การผลิตครูในระดับประกาศนียบัตร รวมทั้งให้การอบรมครูในลักษณะของวิชาชุดและการ

สอนทางไปรษณีย์ โดยที่ทิศทางเป็นไปภายใต้การกำกับของระบบราชการตามลำดับสายการบังคับบัญชา คือ กรมการฝึกหัดครูและกระทรวงศึกษาธิการ

1.2 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2504-2515

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2504-2515 ขึ้นกับปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเป็นหลัก โดยวิทยาลัยครูทำหน้าที่ผลิตครูและอบรมครูให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการ เนื่องด้วยการเพิ่มจำนวนประชากร และเกิดปัญหาการเคลื่อนย้ายประชากรจากชนบทเข้าสู่เมือง รัฐจึงกำหนดนโยบายในการให้ความสำคัญของการศึกษาแก่เยาวชน ขยายการศึกษามาถึงระดับทั่วประเทศ และขยายการศึกษาขั้นสูงไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น ทั้งนี้โดยผ่านทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเร่งพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับแผนการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้วิทยาลัยครูผลิตครูชนบทเพิ่มขึ้นและอบรมครูประจำการให้มีวุฒิสูงขึ้น ซึ่งพบว่าวิทยาลัยครูได้รับการผ่อนคลายทางด้านงบประมาณในระดับหนึ่งเนื่องจากการสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่ม แต่ยังคงมีปัญหาด้านกำลังคนอยู่ เนื่องจากต้องสูญเสียกำลังคนให้กับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่ได้แยกตัวออก วิทยาลัยครูได้ปรับบทบาทการผลิตครูให้สอดคล้องโดยดำเนินการต่อในโครงการผลิตครูระยะยาว ขยายโครงการฝึกหัดครูชนบทเพิ่มขึ้นอีก 12 แห่ง ปรับเพิ่มโครงการผลิตครูโดยรับด่วน และโครงการผลิตครูและยกมาตรฐานครูตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 รวมทั้งได้ขยายบทบาทการอบรมครูระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในท้องถิ่นและการอบรมครูด้านการศึกษาพิเศษ นอกจากนี้การดำเนินโครงการปรับปรุงการฝึกหัดครูและบริการการศึกษา ซึ่งมีสาเหตุจากอิทธิพลของชาวตะวันตกที่ยูเนสโกได้ประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการฝึกหัดครูชนบท ทำให้วิทยาลัยครูได้เริ่มบทบาทการบริการวิชาการในรูปแบบของการศึกษานอกโรงเรียนภายใต้โครงการ อาทิ วิทยาลัยทางอากาศ วิทยาลัยชาวบ้าน การศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จ และเริ่มบทบาทการวิจัยด้านการสอนร่วมกับครูในท้องถิ่นด้วย

โดยสรุป ในระยะพ.ศ. 2504-2515 วิทยาลัยครูได้มีพัฒนาการจากโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากสามารถพัฒนาคุณภาพและยกฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยครูเช่นเดียวกับที่ผ่านมาอีก 13 แห่ง รวมทั้ง สามารถขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มขึ้นอีก 4 แห่ง ทำให้วิทยาลัยครูมีศักยภาพสูงขึ้น โดยกระจายครอบคลุมทั่วประเทศรวม 29 แห่ง ซึ่งสามารถทำหน้าที่การผลิตครูและอบรมครูได้กว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ทั้งในลักษณะการเปิดนอกเวลา และขยายบทบาทไปสู่การจัดการศึกษาพิเศษ โดยที่ทิศทางยังคงเป็นไปภายใต้การกำกับของระบบราชการ และเริ่มปรากฏแนวคิดการพัฒนาองค์การไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษา โดยมีการเตรียมการร่างพระราชบัญญัติขึ้น ทั้งนี้สืบเนื่องจากปรากฏแรงผลักดันภายในองค์การที่ต้องการแยกตัวของวิทยาลัยวิชาการศึกษาออกจากกรมการฝึกหัดครู เพื่อจัดตั้งเป็นส่วนราชการต่างหากด้วย

1.3 วิทยาลัยครูในระยะ พ.ศ. 2515-2528

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2515-2528 ขึ้นกับปัจจัยทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีปัจจัยทางวัฒนธรรมและระบบการศึกษาเริ่มส่งผลร่วมด้วย วิทยาลัยครูได้

ปรับบทบาทจากการผลิตครูและอบรมครูมาสู่ภารกิจหลักเหมือนมหาวิทยาลัย และกำหนดนโยบายในแผนพัฒนาการศึกษา กรรมการฝึกหัดครูทั้ง 3 ฉบับ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ถึง 5 ปรับเพิ่มการดำเนินภารกิจหลักให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐที่กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ เน้นการพัฒนาการศึกษาในชนบท เร่งการผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ และสอดคล้องกับการเพิ่มของประชากร ตามที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ระบุ โดยวิทยาลัยครูขยายการรับนักศึกษาเพิ่มขึ้นทั้งภาคปกติและภาคค่ำตามแผนงานการผลิตครูโครงการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 รวมทั้งเร่งรัดโครงการฝึกหัดครูชนบท และเมื่อปริมาณครูเพียงพอจึงได้เน้นการพัฒนาเชิงคุณภาพให้เป็นไปตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 คือ ได้ลดการผลิตครูภาคค่ำลง ปรับลดการผลิตครูระดับ ป.กศ. และเพิ่มในระดับ ป.กศ.ชั้นสูงและระดับปริญญา ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งเสริมวิทยฐานะครูโดยเร่งอบรมครูประจำการเพิ่มขึ้นด้วยโครงการอบรมครูและบุคลากรประจำการ (อ.ค.ป.) โดยใช้ทรัพยากรร่วมกันและปรับเปลี่ยนให้ผลิตบัณฑิตสาขาวิชาอื่นนอกจากสาขาวิชาครูตามนโยบายของรัฐ ซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ที่ให้มีการทบทวนการใช้สถานที่และบุคลากรส่วนเกินเพื่อการศึกษาอื่น โดยวิทยาลัยครูได้ปรับรูปแบบการบริหารจัดการเป็นกลุ่มวิทยาลัยครู และปรับเป็นสหวิทยาลัยเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ ในส่วนของการจัดการศึกษาได้ปรับเพิ่มให้มีวิทยาลัยชุมชนขึ้นในวิทยาลัยครู 4 แห่งในเบื้องต้น และปรับเปลี่ยนเป็นการจัดการศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ในภายหลัง

ในส่วนบทบาทของการบริการทางวิชาการ วิทยาลัยครูได้ปรับเปลี่ยนให้สามารถดำเนินการสอดคล้องกับปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาความต้องการของสังคมในการศึกษาทุกระดับ ปัญหาความยากจนในชนบทและปัญหาการติดยาเสพติด โดยดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาชนบทหลายโครงการทั้งในลักษณะการส่งเสริมการสอน การออกค่ายอาสา การพัฒนาคุณภาพประชากรด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องอาชีพและการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดโดยศูนย์เวชศึกษา

สำหรับบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สืบเนื่องมาจากการเกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงศิลปวัฒนธรรมที่เพิ่มมากขึ้นตามความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคม และรัฐกำหนดเป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 โดยการริเริ่มของกรมการศาสนา วิทยาลัยครูจึงจัดตั้งหน่วยประจำศูนย์วัฒนธรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยขึ้นและปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด นับได้ว่าวิทยาลัยครูได้เน้นการดำเนินงานในบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นกรรมการฝึกหัดครูได้เล็งเห็นถึงความสำคัญด้านนี้ จึงพยายามจัดตั้งหน่วยงานภายในวิทยาลัยครูขึ้นคือ ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะด้วย

โดยสรุป ในระยะปี 2515-2528 นี้ วิทยาลัยครูได้มีพัฒนาการไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษา โดยกำหนดภารกิจหลักเหมือนมหาวิทยาลัย คือ จัดการศึกษา วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และเพิ่มเติมอีกหนึ่งภารกิจคือ การส่งเสริมวิทยฐานะครู รวมทั้งขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มขึ้นอีก 7 แห่ง รวมเป็น 36 แห่ง ทำให้ศักยภาพสูงขึ้น อีกทั้งขยายการจัดการศึกษากว้างขวางขึ้นโดย

เปิดสอนในสาขาวิชาอื่นนอกเหนือจากการผลิตครู ยิ่งไปกว่านั้นทิศทางของสถาบันได้ถูกกำหนดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ มุ่งสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป การปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2501-2528 คือ วิทยาลัยครูมีพัฒนาการการเปลี่ยนสถานภาพจากโรงเรียนฝึกหัดครูไปเป็นสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีภารกิจหลัก 5 ประการ และมีการขยายหลักสูตรในแขนงอน โดยการผลิตบัณฑิตได้ขยายการจัดการศึกษาในการผลิตครูระดับประกาศนียบัตรไปสู่การผลิตครูระดับปริญญาตรี และปรับขยายฐานวิชาชีพครูไปสู่สาขาวิชาชีพอื่นในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ด้วย อีกทั้ง ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจด้านการวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการวิชาการแก่สังคมมากขึ้นโดยลำดับ ในส่วนการบริหารจัดการ ปราบปรามการจัดโครงสร้างหน่วยงานรับผิดชอบภาระหน้าที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจสูงขึ้น เช่น การรวมกลุ่มวิทยาลัยครู การเพิ่มหน่วยงานเทียบเท่าคณะ และการเพิ่มตำแหน่งรองอธิการ นอกจากนี้วิทยาลัยครูยังคงมีแนวคิดการดำเนินงานเป็นไปเพื่อท้องถิ่น และสามารถกำหนดทิศทางขององค์กรด้วยตนเองได้มากขึ้นด้วย

2. ยุคสหวิทยาลัย (พ.ศ. 2528-2535)

บทบาทของวิทยาลัยครูที่ปรับเปลี่ยนในระยะพ.ศ. 2528-2535 ขึ้นกับปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระบบการศึกษา โดยที่นโยบายของรัฐและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มุ่งให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และกระจายโอกาสเพื่อความเสมอภาคโดยเฉพาะในชนบท พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบกับการเกิดภาวะเศรษฐกิจทำให้ต้องปรับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นเพราะความต้องการครูเพียงพอแล้ว วิทยาลัยครูจึงปรับรูปแบบการบริหารจัดการเป็นสหวิทยาลัย เพื่อระดมทรัพยากรที่มีมาใช้ในการพัฒนาไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์และการจัดการศึกษาสาขาอื่น โดยปรับจากการผลิตครูไปสู่สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์เพิ่มขึ้น และเพิ่มเป้าหมายการผลิตนักศึกษาทั้ง 2 สาขาวิชา ตามโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ แต่ด้วยสาเหตุที่วิทยาลัยครูอยู่ในระบบราชการจึงเกิดข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ ทำให้ต้องพัฒนาบุคลากรสายการศึกษาให้สามารถรองรับการจัดการศึกษาที่เพิ่มขึ้นและดำเนินภารกิจหลักด้วย จึงมีการกำหนดเป็นแผนงานเฉพาะภารกิจ ปรับเพิ่มแผนงานวิจัยเพื่อส่งเสริมการทำวิจัยให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาสถาบัน การศึกษา และสังคม และดำเนินภารกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและบริการวิชาการให้สอดคล้องกับปัญหาทางสังคมวัฒนธรรม โดยทำโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจากอาคารเดิมที่มีมาใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งโครงการเพื่อพัฒนาชนบททั้งในลักษณะการให้ความรู้ ส่งเสริมอาชีพ การสหกรณ์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทและสร้างความมั่นคงของประเทศ นอกจากนี้ได้ปรับเพิ่มการส่งเสริมวิทยฐานะครูให้ครอบคลุมโดยอบรมครูผู้สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในสังกัดต่างๆอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาที่เกิดประโยชน์กับท้องถิ่นโดยตรง

โดยสรุป ในระยะ พ.ศ. 2528-2535 วิทยาลัยครูมีพัฒนาการจากวิทยาลัยไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ด้วยรูปแบบการจัดการเป็นสหวิทยาลัย มีภารกิจหลัก 5 ประการ และเพิ่มการจัดการศึกษาสาขาวิชาอื่นนอกจากการผลิตครูได้หลากหลายสาขายิ่งขึ้น มีการขยายตัวทางแนวนอน คือ ปรับเพิ่มหลักสูตรในทั้ง 3 สาขาวิชา และมีแนวโน้มการบริหารจัดการและการจัดโครงสร้างให้เกิดการกระจายอำนาจมากขึ้น รวมทั้งมีความเคลื่อนไหวที่จะปรับขยายในทางแนวลึก คือ การจัดการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อีกทั้งมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการผลิตครูไปสู่สาขาวิชาอื่นมากขึ้นและขยายบทบาทในอีก 4 ภารกิจหลัก คือ การวิจัย การส่งเสริมวิทยฐานะครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีทิศทางการพัฒนาไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ด้วยแนวคิดการมุ่งประโยชน์ต่อท้องถิ่นและประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

3. ยุคสถาบันราชภัฏ (พ.ศ. 2535-2546)

บทบาทสถาบันราชภัฏที่ปรับเปลี่ยนในระยะ พ.ศ. 2535-2546 ขึ้นกับปัจจัยการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระบบการศึกษา โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ แรงการกระจายโอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา อีกทั้งแผนพัฒนาฯ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ มุ่งให้สถาบันอุดมศึกษาสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น ปฏิบัติภารกิจเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ลดปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ สถาบันราชภัฏจำเป็นต้องเร่งการแก้ไขพระราชบัญญัติเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และปฏิบัติตามภารกิจหลักได้คล่องตัวและเข้มแข็งขึ้น นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาโดยพัฒนาระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ดำเนินโครงการพัฒนาการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตได้มากขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น ส่งเสริมวิทยฐานะครูผ่านทางโครงการปฏิรูปการฝึกหัดครูและจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคือประกาศนียบัตรวิชาชีพครูและระดับปริญญาโททางการศึกษา ส่งเสริมให้มีการวิจัยและดำเนินการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากเงินรายได้เพื่อลดข้อจำกัดด้านงบประมาณ กำหนดทิศทางการวิจัยให้ลงสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่วนภารกิจบริการวิชาการแก่สังคม จัดให้มีโครงการถวายความรู้แก่พระสงฆ์เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวพระราชดำริ และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อแก้ไขปัญหาที่เนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจ รวมทั้งโครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงตามระบอบการปกครองประเทศ นอกจากนี้ สถาบันราชภัฏยังดำเนินการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยีในหลายด้าน ซึ่งส่งผลดีต่อชุมชนทั้งในแง่ของการเพิ่มคุณภาพการศึกษา การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้วย

เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาอาชีพ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยสรุป ในระยะปี 2535-2546 สถาบันราชภัฏมีพัฒนาการไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์มากขึ้นโดยลำดับ คือ ปรับเพิ่มการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา และขยายเพิ่มในสาขาวิชาอื่น ได้แก่ สาขาวิชานิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และการจัดการเทคโนโลยี สามารถกระจายโอกาสทางการศึกษาได้มากขึ้นเนื่องจากมีศักยภาพสูงขึ้น โดยมีการจัดตั้งสถาบันเพิ่มขึ้นอีก 5 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มการบริหารจัดการและการจัดโครงสร้างที่มีการกระจายอำนาจมากขึ้นกว่ายุคสหวิทยาลัย รวมทั้งมีความเคลื่อนไหวในการปรับเปลี่ยนสู่สภาพการเป็นนิติบุคคลชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีการเตรียมการรองรับทั้งการบริหารงานบุคคลและการจัดการงบประมาณ รวมทั้งได้ปรับเพิ่มอีก 1 ภารกิจ คือ การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งเป็นภารกิจเฉพาะของสถาบันราชภัฏที่ได้บูรณาการในทุกภารกิจหลักไว้ด้วยกัน โดยยังคงกระทำภารกิจหลัก คือ การวิจัย การผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการแก่สังคมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการขยายไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่นได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีทิศทางของการพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่มีแนวคิดมุ่งประโยชน์ต่อปวงชนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ สถาบันราชภัฏได้ปรับบทบาทไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยยังคงดำเนินการตามปรัชญาและภารกิจเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ อีกทั้งมีทิศทางมุ่งให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยนอย่างมาก คือ การปฏิรูประบบราชการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้น โดยใช้การจัดงบประมาณแบบมุ่งผลลัพธ์ และการจำกัดอัตรากำลังคนภาครัฐ อีกทั้งมีการจัดงบประมาณโดยลดค่าดำเนินการ และเพิ่มงบประมาณด้านยุทธศาสตร์ตามนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งเกิดสภาวะการแข่งขันในการจัดการศึกษา ทั้งกับมหาวิทยาลัยต่างชาติและสถาบันการศึกษาภายในประเทศเพิ่มขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้สถาบันราชภัฏต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานภายใต้สภาวะการณ์ที่มีข้อจำกัด ทั้งด้านศักยภาพของบุคลากรและงบประมาณ เพื่อให้สามารถรักษาปรัชญาการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และกระทำภารกิจได้อย่างครบถ้วน โดยสถาบันราชภัฏได้ปรับบทบาทการบริหารจัดการที่สำคัญ คือ สร้างความเข้าใจเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของอาจารย์และบุคลากร เร่งการพัฒนาบุคลากรในทุกระดับ บริหารจัดการโดยเพิ่มการกระจายอำนาจ พัฒนาระบบงบประมาณ และระดมทรัพยากรโดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ องค์กรส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยภายในประเทศและต่างประเทศ องค์กรเอกชน เป็นต้น รวมทั้งพึ่งพาตนเองด้วยการจัดหารายได้จากการบริการทางการศึกษาในรูปแบบของการจัดการศึกษาภาคพิเศษ ทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา โดยที่ยังคงพบการจัดการศึกษาเพื่อให้อีกโอกาสทางการศึกษาแก่บุคลากรในท้องถิ่นต่อไป เพิ่มภารกิจการวิจัยในบริบทของชุมชน และให้การบริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มขึ้นในรูปของการอบรมระยะสั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน และการเป็น

ที่ปรึกษาทางวิชาการ รวมทั้ง ได้ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน และในลักษณะของการทำเป็นโครงการศึกษาในรูปของความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

เป็นที่สังเกตว่า การปรับเปลี่ยนไปสู่มหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ ได้ชี้ให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีความแตกต่างไปจากสถาบันราชภัฏหลายประการ คือ

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เน้นการดำเนินงาน โดยเฉพาะการวิจัยและการจัดการศึกษา ที่มีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้ สืบเนื่องจากสาระสำคัญในมาตรา 8 ที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยมีภาระหน้าที่ในการแสวงหาความจริง เพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น ทั้งนี้ ในความหมายของท้องถิ่นมีความแตกต่างกันตามบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่ง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง นั้น มุ่งชุมชนเมืองเป็นจุดมุ่งหมายหลัก และมหาวิทยาลัยราชภัฏในส่วนภูมิภาคจะมุ่งชุมชนชนบทเป็นหลัก ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจเพื่อท้องถิ่น ได้มีการขยายขอบเขตของท้องถิ่นออกไปกว้างขวางกว่าในอดีตที่หมายถึงเฉพาะพื้นที่รับผิดชอบ 1-3 จังหวัด โดยที่ท้องถิ่น หมายถึง ประเทศไทย และบางกรณีหมายถึงต่างประเทศด้วย จึงส่งผลให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเกิดการขยายตัวและพัฒนาตนเองไปสู่ระดับนานาชาติได้กว้างขวางยิ่งขึ้น และนับว่าเป็นแนวคิดใหม่ของการบริหารจัดการที่ก้าวหน้า ซึ่งมีความแตกต่างไปจากอุดมการณ์ของสถาบันราชภัฏที่มุ่งเฉพาะพื้นที่ระดับจังหวัด

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏยังคงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ ในรูปแบบการทำงานแบบเครือข่ายไว้ อีกทั้งเร่งสร้างเครือข่ายให้กว้างขวางกับภายนอกในทุกระดับ โดยเฉพาะองค์การส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานราชการ และเอกชนในท้องถิ่น รวมทั้ง มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้เอื้อประโยชน์ในการดำเนินภารกิจหลัก และการระดมทรัพยากรทั้งงบประมาณและบุคลากร เพื่อการบริหารจัดการที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ โดยยังคงรักษาคุณภาพไว้ได้ในสภาวะที่มีการแข่งขันสูง เป็นที่สังเกตว่า ความเป็นเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนั้น ได้ปรับเปลี่ยนจากการรวมกลุ่มโดยแต่ละแห่งมีความเท่าเทียมกันในเชิงการบริหาร ไปสู่การรวมกลุ่มโดยอิงอาศัยการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะเครือข่ายแบบเป็นหุ้นส่วนในเชิงวิชาการ และการระดมความคิดเชิงยุทธศาสตร์เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสามารถลดข้อจำกัดบางประการ

4. มหาวิทยาลัยราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ ให้มีการพึ่งพาตนเองมากขึ้นในเชิงของงบประมาณ ทั้งนี้ ปรากฏชัดเจนในรูปของธุรกิจการศึกษา ซึ่งส่งผลให้เกิดการดำเนินงานในลักษณะของศูนย์การเรียนนอกสถาบันหรือวิทยาเขตจำนวนมาก ได้ทำให้วัฒนธรรมการทำงานเปลี่ยนแปลงจากการทำงานเพื่ออุดมการณ์ตามปรัชญาสถาบัน ไปสู่การทำงานที่ต้องการความก้าวหน้า และมีผลตอบแทนเป็นแรงจูงใจในการทำงาน รวมทั้ง พบช่องว่างของรอยต่ออายุระหว่างกลุ่มบุคลากร ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ ประสบการณ์ และแนวคิดขององค์การต่อไปได้ หากไม่มีการจัดการที่

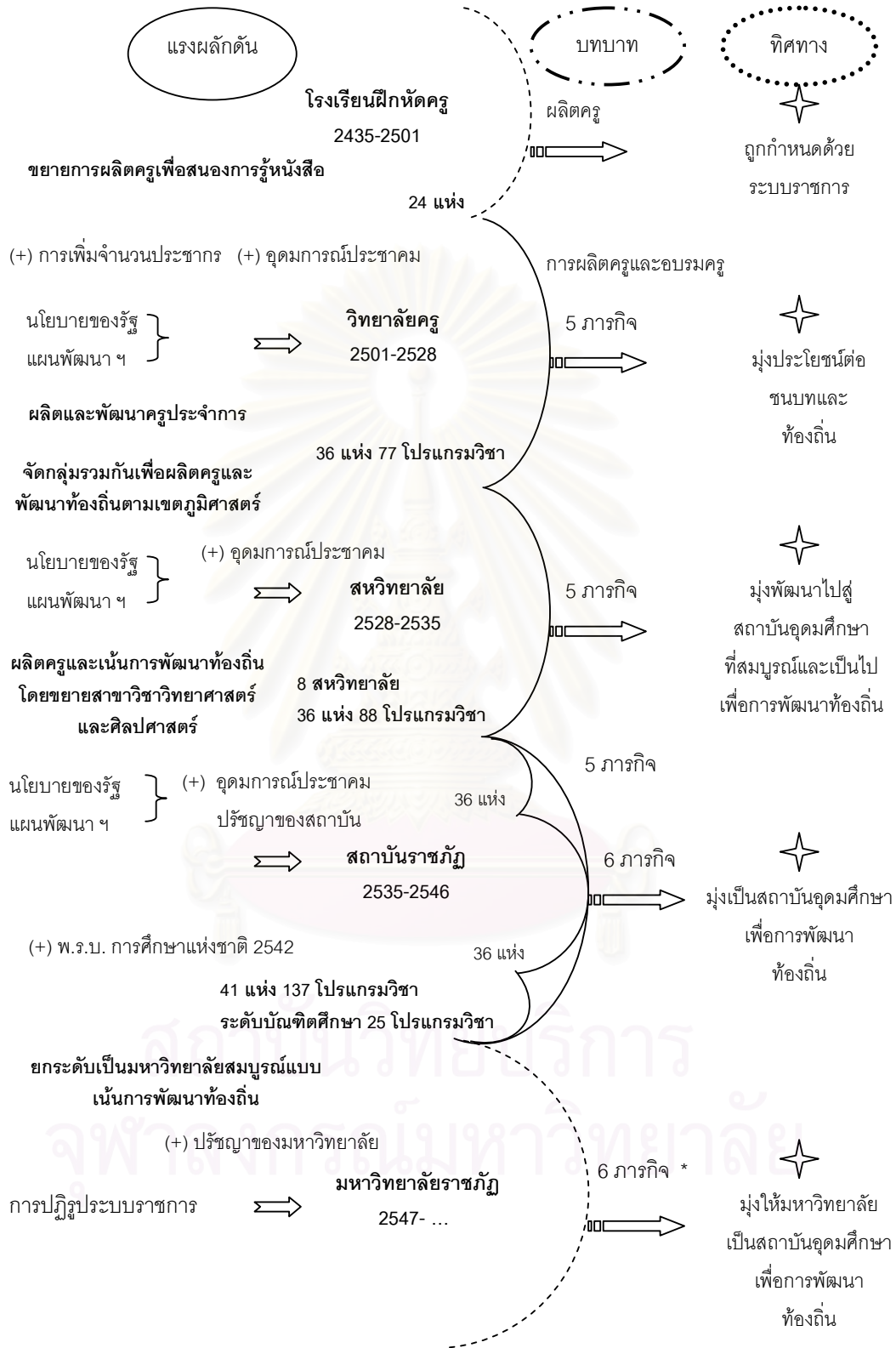
เหมาะสม ทั้งนี้ จะส่งผลต่อความจางคลายในภารกิจของมหาวิทยาลัยที่มุ่งสู่ท้องถิ่นเป็นหลัก และอาจมีรูปแบบแตกต่างไปจากลักษณะที่พึงประสงค์ได้

5. มหาวิทยาลัยราชภัฏจะมีพัฒนาการไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากสภาพการเป็นนิติบุคคล ทำให้ง่ายต่อการปรับเปลี่ยนบทบาท โดยมีทิศทางเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำองค์กร ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังที่พบได้จากการพัฒนาหลักสูตร เป็นเบื้องต้น

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในกับการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏนี้ แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการขององค์กรทางการศึกษาที่ได้พัฒนาสถานภาพจากโรงเรียนฝึกหัดครูไปเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นโดยลำดับ และสามารถปฏิบัติการกิจที่มีต่อสังคมน่านับประการ ทั้งนี้สืบเนื่องจากปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นตัวผลักดันเบื้องต้นให้เกิดกระแสของความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา และส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณภายใต้โครงสร้างที่เหมาะสมตามสภาวการณ์ให้เอื้อต่อการดำเนินงานในภารกิจสำคัญ ประกอบกับการใช้แนวคิดของผู้บริหารและประชาคมที่มีลักษณะพิเศษ คือ การมีอุดมการณ์ที่มุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่น จึงเกิดเป็นแรงผลักดันให้องค์กรพัฒนาไปในทิศทางที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ซึ่งนำเสนอภาพรวมกระแสการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ ดังแผนภูมิที่ 12

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 12 กระแสการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ

* เพิ่มภาระหน้าที่ในมาตรา 8 ของ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547

การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏจากยุควิทยาลัยครู ไปยังยุคสถาบันราชภัฏมีทิศทางที่ชัดเจนขึ้น โดยในยุควิทยาลัยครูมีทิศทางมุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่น จากนั้นปรับเปลี่ยนขึ้นในยุคสหวิทยาลัย เป็นการมุ่งพัฒนาไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ และเป็นไปเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ในที่สุดจึงระบุทิศทางอย่างชัดเจนในยุคสถาบันราชภัฏว่า มุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งพัฒนาการที่ปรับเปลี่ยนโดยลำดับคือในยุควิทยาลัยครูได้พัฒนาจากโรงเรียนฝึกหัดครู เป็นสถาบันอุดมศึกษาในรูปของวิทยาลัยครู จากนั้นวิทยาลัยครูได้รวมตัวกันในรูปของสหวิทยาลัย โดยมุ่งหวังพัฒนาให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ และในที่สุด จึงพัฒนาต่ออีกขั้นตอนหนึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ในรูปของสถาบันและมีแนวโน้มจะเป็นมหาวิทยาลัย ตลอดระยะเวลาของทั้ง 3 ยุค สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนบทบาทในการปฏิบัติจาก 1 ภารกิจ คือการผลิตครูและอบรมครู ไปสู่การกำหนดภารกิจเหมือนมหาวิทยาลัย โดยผนวกการอบรมครูและส่งเสริมวิทยฐานะเป็น 5 ภารกิจในยุควิทยาลัยครู และยุคสหวิทยาลัย จากนั้นจึงได้ปรับเปลี่ยนเป็น 6 ภารกิจ โดยผนวกการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยีไว้ด้วยในยุคสถาบันราชภัฏ ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก คือนโยบายของรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นสาเหตุหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของสถาบันที่ควบคุมให้เป็นไปเพื่อการพัฒนากำลังคน โดยในยุควิทยาลัยครูเป็นการผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการที่เนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร และปรับเพิ่มการจัดการศึกษาเป็นระดับปริญญาตรีที่เนื่องมาจากความต้องการของสังคม ซึ่งต้องการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นจากระดับประกาศนียบัตร จากนั้นได้ขยายการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องมาจากปริมาณครูเกินความต้องการ และความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจคือภาวะเศรษฐกิจของประเทศ และปัจจัยทางระบบการศึกษาที่สถาบันราชภัฏอยู่ในระบบราชการ จึงทำให้การจัดสรรงบประมาณผันแปรไปตามสภาวะทางการเงินของประเทศและทำให้ความสำคัญต่อภารกิจ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดทางด้านบุคลากรและงบประมาณซึ่งเป็นปัจจัยภายในหลักที่เอื้อต่อการดำเนินภารกิจ ทั้งนี้รัฐได้พยายามแก้ไขโดยการสนับสนุนให้เกิดการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถาบัน และเพิ่มการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ตลอดระยะเวลาของการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ อาจกล่าวได้ว่าบุคลากรและงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับไม่สอดคล้องกับบทบาทภารกิจที่เพิ่มขึ้นและเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลทางลบต่อการดำเนินงานทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวทำให้สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเริ่มจากการปรับโครงสร้างภายในของกรมการฝึกหัดครู และการเริ่มโครงการกลุ่มวิทยาลัยครูในยุควิทยาลัยครูระยะแรก จากนั้นจึงดำเนินการผ่านทางพระราชบัญญัติให้มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะ เพื่อรับผิดชอบภารกิจหลักด้านการวิจัยและงานวัฒนธรรมในตอนปลายยุควิทยาลัยครู ต่อมาดำเนินการปรับรูปแบบการบริหารโดยรวมวิทยาลัยครูเป็นสหวิทยาลัย เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาองค์การไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ และในที่สุดสถาบันราชภัฏจึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการดังกล่าวส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจจาก

กรมการฝึกหัดครู และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏไปสู่วิทยาลัยครูและสถาบันราชภัฏมากขึ้นโดยลำดับ เกิดความคล่องตัวและมีอิสระในการบริหารจัดการ มีความผ่อนคลายทางด้านงบประมาณโดยเฉพาะในยุคสถาบันราชภัฏที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยเริ่มมีการใช้งบประมาณเงินรายได้ผลักดันการวิจัย และพัฒนาอาคารสถานที่ของสถาบันในยุควิทยาลัยครู จากนั้นได้ขยายตัวมากขึ้นมีการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานของสหวิทยาลัย และเพิ่มขึ้นอย่างมากในยุคสถาบันราชภัฏ โดยมีการจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อพัฒนาอาจารย์และบุคลากร กองทุนบริหารงานวิจัยและสนับสนุนเพิ่มเติมในแผนงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการบริการวิชาการแก่สังคม

แม้ว่าการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏถูกกำหนดด้วยนโยบายของรัฐและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหลัก แต่สถาบันยังคงสามารถกำหนดทิศทางด้วยตนเองที่มีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้นในลักษณะของการมีอุดมการณ์จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทในยุควิทยาลัยครู จากนั้นพัฒนาเป็นการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในยุคสหวิทยาลัย ที่มุ่งพัฒนาให้สหวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ และในที่สุดได้กลายเป็นปรัชญาของสถาบันในยุคสถาบันราชภัฏที่มุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยปัจจัยภายใน 2 ประการ คือ อุดมการณ์ของประชาคม และปรัชญาของสถาบัน อาจนับได้ว่าเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ผลักดันให้การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏมีทิศทางมุ่งสู่ท้องถิ่นควบคู่ไปกับทิศทางที่ถูกกำหนดด้วยนโยบายรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เมื่อพิจารณากระแสการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏ อาจกล่าวได้ว่า ในยุควิทยาลัยครูนั้น ปัจจัยทางสังคมเป็นแรงผลักดันให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้วิทยาลัยครูได้พัฒนาสถานภาพขึ้นเป็นลำดับแรก กล่าวคือ การเพิ่มจำนวนประชากรเป็นประการที่หนึ่งที่ส่งผลให้วิทยาลัยครูต้องเร่งปรับปรุงทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีการเพิ่มระดับหลักสูตรจากระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง รวมทั้งได้ขยายการจัดตั้งวิทยาลัยครูเพิ่มขึ้นอีก 12 แห่ง นับจากปี 2501 ที่มีโรงเรียนฝึกหัดครูจำนวน 24 แห่ง อีกทั้งความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาตรีเป็นประการที่สอง ที่ผลักดันให้วิทยาลัยครูได้พัฒนาเป็นสถาบันอุดมศึกษาอย่างถูกต้องทางนิตินัยด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 จึงส่งผลให้วิทยาลัยครูมีภารกิจเหมือนมหาวิทยาลัย โดยได้จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาการศึกษาขึ้นเป็นเบื้องต้น

นอกจากปัจจัยทางสังคมแล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็เป็นแรงผลักดันสำคัญลำดับที่สองที่ทำให้วิทยาลัยครูต้องเร่งพัฒนาตนเองให้สามารถจัดการศึกษาสาขาวิชาอื่นได้ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้ระบุให้มีการทบทวนการใช้สถานที่และบุคลากรส่วนเกินของวิทยาลัยครูไปในการอื่นนอกจากการผลิตครู จึงทำให้วิทยาลัยครูได้ขยายการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 2 สาขา หรืออาจกล่าวได้ว่ามีการขยายตัวในทางแนวนอน คือมีหลักสูตรเพิ่มขึ้นในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ซึ่งในยุควิทยาลัยครูมีกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ต่างจากจุดกำเนิดคือ มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 24 แห่ง เป็น 36 แห่งและเพิ่มการจัดการศึกษาจาก 1 สาขาวิชา คือ สาขาการศึกษา

ในระดับประกาศนียบัตร เป็น 3 สาขาวิชาคือ สาขาวิชาการศึกษา วิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ โดยจัดเป็นโปรแกรมวิชาการรวมทั้งสิ้น 77 โปรแกรมวิชา ในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา

เป็นที่สังเกตว่า ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศและระบบราชการทำให้เกิดข้อจำกัดทางด้านบุคลากรและงบประมาณอย่างมาก แต่วิทยาลัยครูก็สามารถพัฒนาองค์กรจากโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นสถาบันอุดมศึกษาได้ แสดงให้เห็นว่า อุดมการณ์ประชาคมน่าจะเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ผู้บริหารและคณาจารย์ปฏิบัติภารกิจอย่างทุ่มเท เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชนบทและท้องถิ่น แม้ว่าศักยภาพด้านบุคลากรและงบประมาณเป็นปัจจัยเชิงลบอย่างชัดเจน เนื่องจากบุคลากรและงบประมาณมีจำกัดและไม่สอดคล้องกับภารกิจที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้วิทยาลัยครูได้ปรับให้มีการนำงบประมาณรายได้จากการจัดการศึกษามาใช้สนับสนุนการปฏิบัติภารกิจอื่น จึงทำให้เป็นปัจจัยเสริมเชิงบวกที่ช่วยให้วิทยาลัยครูสามารถพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับในยุคสหวิทยาลัย ไม่พบว่ามีแรงผลักดันอื่นใดเด่นชัด นอกจากนโยบายของรัฐและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกหลัก โดยยังคงปรากฏว่า อุดมการณ์ของประชาคมซึ่งเป็นปัจจัยภายในเชิงบวกนั้น ได้ส่งผลให้เกิดเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาวิทยาลัยครูไปสู่สถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ และเป็นไปเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ จึงอาจเป็นสาเหตุให้การพัฒนาสหวิทยาลัยไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์นั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร แม้ว่าได้มีการนำงบประมาณรายได้มาใช้เสริมเช่นเดียวกันก็ตาม ทั้งนี้ในยุคสหวิทยาลัยมีกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ต่างจากยุควิทยาลัยครูเพียงพบการขยายตัวของการจัดการศึกษาในแนวนอนคือ มีโปรแกรมวิชาเพิ่มขึ้นจากยุควิทยาลัยครูจำนวน 11 โปรแกรมวิชา

ส่วนในยุคสถาบันราชภัฏเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก สืบเนื่องมาจากปัจจัยทางระบบการศึกษาคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะสาระในมาตรา 36 ซึ่งส่งผลให้สถาบันราชภัฏต้องเร่งพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการมีสภาพเป็นนิติบุคคล และในขณะเดียวกันได้มีแรงผลักดันภายในองค์กรที่ดำเนินการปรับเปลี่ยนชื่อจากสถาบันเป็นมหาวิทยาลัยด้วย จึงปรากฏผลว่าสถาบันราชภัฏมีแนวโน้มที่จะเป็นมหาวิทยาลัยและมีสภาพเป็นนิติบุคคลไปพร้อมกัน และประการสำคัญก็คือ มีปัจจัยภายในเชิงบวกที่เอื้อต่อการดำเนินงานภารกิจหลัก กล่าวคือ พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏได้ส่งผลให้มีการกระจายอำนาจจากสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏลงสู่สถาบันราชภัฏมากขึ้น รวมทั้งสถาบันสามารถนำผลประโยชน์จากงบประมาณเงินรายได้มาใช้ในการสนับสนุนภารกิจเพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงทำให้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาสถาบัน และเร่งส่งเสริมภารกิจที่ต้องคำนึงถึงคือ การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคมให้เพิ่มมากขึ้น โดยมีปรัชญาของสถาบันคือ การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดทิศทางที่ชัดเจน ดังนั้น ในยุคสถาบันราชภัฏจึงเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างไปจากยุคสหวิทยาลัย คือ ได้มีการขยายตัวของการจัดการศึกษาทั้งแนวนอนและแนวตั้ง โดยสามารถเพิ่มการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจำนวน 25 โปรแกรมวิชา ขยายโปรแกรมวิชาการระดับปริญญาตรีได้เพิ่มขึ้นอีก 4 สาขาวิชา คือ นิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบัญชี และการจัดการเทคโนโลยี

ทั้งนี้ มีโปรแกรมวิชาที่จัดสอนรวม 137 โปรแกรมวิชา ซึ่งมีจำนวนมากกว่าที่มีในยุศสหวิทยาลัยถึง 50 โปรแกรมวิชา

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในตอนปลายยุคสถาบันราชภัฏ ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของการปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ยังคงรักษาปรัชญาเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ โดยมุ่งให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏน่าจะเป็นปัจจัยเชิงบวกที่สำคัญในการสนองตอบต่อปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่มีต่อท้องถิ่น ทั้งนี้ เนื่องจากสาระสำคัญในมาตรา 7 และมาตรา 8 ได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นกลไกที่จะดำเนินงานตามภารกิจหลัก 6 ประการเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ และมีความเกี่ยวข้องกันกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งพบได้จากกรกำหนดให้มหาวิทยาลัยมีภาระหน้าที่ชัดเจนถึง 8 ประการ คือ

1. แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล

2. ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ

3. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ

4. เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และนักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

5. เสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

6. ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

7. ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทาง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

8. ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

เป็นที่สังเกตว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏยังคงเชื้อโอกาสในการเข้ารับการศึกษาอย่างมากแก่ผู้สนใจ เนื่องจากสาระในมาตรา 9 ได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยไม่สามารถปฏิเสธการรับสมัครหรือยุติหรือชะลอการศึกษาของนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างแท้จริงได้

ในทางตรงกันข้าม พบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏอาจจะมีแนวโน้มที่ไม่สามารถรักษาทิศทางตามปรัชญาไว้ได้ เนื่องจากปัจจัยภายนอก คือ การปฏิรูประบบราชการทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องปรับการบริหารจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีสภาวะการแข่งขันในการจัดการศึกษาค่อนข้างสูงมาก ซึ่งอาจทำให้การจัดการศึกษาเปลี่ยนรูปแบบไปสู่ธุรกิจการศึกษามากขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการรักษาสถานภาพทางการเงินและงบประมาณ โดยอาจส่งผลต่อเนื้อหาให้มหาวิทยาลัยราชภัฏไม่สามารถปฏิบัติภารกิจตามปรัชญาเพื่อท้องถิ่นได้ตามที่มุ่งหวังไว้

เมื่อพิจารณาการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏในระยะ พ.ศ. 2501 – 2546 แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงที่จำแนกเป็น 3 แบบ คือ การเปลี่ยนแปลงโดยวิธีปฏิบัติ โดยวิธีวิวัฒนาการ และโดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า (สุนันทา เลาหพันธ์, 2544) อาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงองค์กรจากโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นสถาบันราชภัฏเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีปฏิบัติ เนื่องจากมีการผลักดันให้องค์การพัฒนาไปตามสภาพแวดล้อมคือ นโยบายของรัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการจัดสรรงบประมาณในการกำหนดเป้าหมายขององค์กร เพื่อการผลิตกำลังคนด้านครู และสาขาวิชาอื่น โดยจัดโครงสร้างองค์กร และปรับพฤติกรรมในการปฏิบัติภารกิจให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นตามลำดับ อีกประการหนึ่งเมื่อพิจารณาองค์การเชิงระบบเป็นปัจจัยนำเข้า กลไกการเปลี่ยนแปลงและผลผลิต ตามแนวคิดของ Nadler และ Tushman (Nadler and Tushman, 1992 อ้างถึงใน Waclawski and Church, 2002) พบว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาองค์การของสถาบันราชภัฏ โดยที่ปัจจัยนำเข้าคือสภาพแวดล้อม ทรัพยากร และประวัติของสถาบันเทียบเคียงได้กับปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่ส่งผลให้สถาบันราชภัฏปรับการบริหารจัดการทั้งในลักษณะที่เป็นการจัดองค์การเป็นทางการและโครงสร้างไม่เป็นทางการ เพื่อให้สามารถนำทรัพยากรมาใช้ในการปฏิบัติภารกิจจนเกิดเป็นผลผลิตที่แสดงสมรรถนะขององค์กรโดยรวม คือ การปรับเปลี่ยนทิศทางพัฒนาการและบทบาทของสถาบันที่มีความเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ และมุ่งสู่ท้องถิ่น

จากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของวิทยาลัยครู จากโรงเรียนฝึกหัดครูและเป็นมหาวิทยาลัย ทำให้ทราบถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นสถาบันที่มีวัตถุประสงค์เดียวคือ การผลิตครู เป็นสถาบันอเนกประสงค์ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงสถาบันการฝึกหัดครูในต่างประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูในลักษณะ normal school ก่อน จึงเปลี่ยนแปลงเป็นวิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัย (ชลอง บุญญานันต์ และคณะ, 2529 อ้างถึงใน สุรพันธ์ ยนต์ทอง, 2533: 68-86) ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตครูมีความเพียงพอแก่ความต้องการ ทำให้ต้องปรับหลักสูตรให้หลากหลายสนองตอบต่อความต้องการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ที่เนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการปรับเปลี่ยนของสถาบันราชภัฏ ยังคงขึ้นกับนโยบายรัฐที่เป็นตัวกำหนดหลักให้สถาบันดำเนินงานไปตามแผนพัฒนากำลังคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทยที่มหาวิทยาลัยต้องเร่งรัดพัฒนาการผลิตบัณฑิต ในสาขาที่เป็นไปตามความต้องการกำลังคน

ในสาขาวิชาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และครู (วารุณี ไอสถารมย์, 2533: 247–248)

ในการปรับบทบาทด้านการวิจัย สถาบันราชภัฏได้ปรับงานวิจัยให้ลงสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นการปฏิบัติภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาให้สมบูรณ์ขึ้นในระดับหนึ่ง โดยมีทิศทางการวิจัยสอดคล้องกับปรัชญาของสถาบัน และพบว่าเป็นทิศทางที่สอดคล้องกับการเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สังคมไทยพึงประสงค์ คือ สถาบันอุดมศึกษา ควรเข้าไปศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำงานวิจัยและพัฒนา โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมด้วยการใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติ (participatory action research : PAR) และแก้ไขปัญหของชาวชนบทที่ยากจนได้ด้วยการสร้างเครือข่ายการวิจัย และพัฒนา (อภิชัย พันธเสน, 2532 : 162–163) นอกจากนี้พบการวิจัยลักษณะดังกล่าวในยุควิทยาลัยครูตั้งกรณีของวิทยาลัยครูสุรินทร์ ที่ได้เริ่มดำเนินงานโครงการพัฒนาสถาบัน (TRED) เพื่อนำไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น และส่งเสริมให้คณาจารย์ได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานและสังคมภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานด้านการปกครอง จนเกิดความร่วมมือในการวิจัยเพื่อพัฒนาโครงการของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง (สัมมา รณิธย์, 2536:112) ทั้งนี้แนวคิดเพื่อพัฒนาวิทยาลัยครูไปสู่สถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น ได้เริ่มต้นจากการกำหนดบทบาทของอาจารย์ให้มีภารกิจ 4 ประการ คือ (กรมการฝึกหัดครู, 2535, อันดับ 5:187-188)

1. ถ่ายทอดความรู้สากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Transmission of international knowledge :T)
2. ค้นคว้า วิจัย ความรู้ท้องถิ่น (Recovering and research for local knowledge :R)
3. ทดลองสิ่งที่ยังค้นพบใหม่ในสถานการณ์จริงของท้องถิ่น เกิดความรู้จากเนื้อหาข้อเท็จจริง

(Experimentation knowledge in local situation : E)

4. เผยแพร่ความรู้ให้เหมาะสมกับผู้รับในท้องถิ่น ทั้งแก่นักศึกษาก่อนเริ่มงานทำ (นักศึกษาภาคปกติ)

นักศึกษาที่มีงานอยู่แล้ว และประชาชนทั่วไป (Distribution of knowledge : D)

ในการปรับบทบาทด้านการบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏได้ปฏิบัติภารกิจดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งประโยชน์ต่อท้องถิ่น แสดงถึงการให้ความสำคัญในการบริการและพัฒนาจุดเน้น บนฐานด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคที่สถาบันตั้งอยู่ โดยมีความสอดคล้องกับรูปแบบของมหาวิทยาลัยที่เหมาะสม ซึ่งเกิดจากการรวมลักษณะเฉพาะของมหาวิทยาลัย (Stauffer, 1990) อีกประการหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก จึงทำให้เกิดข้อจำกัดของงานวิจัย เนื่องจากข้อมูลที่ได้เป็นส่วนที่บอกเล่าเหตุการณ์ได้เพียงระดับหนึ่ง และเป็นส่วนที่ผ่านการตีความของผู้เขียนต่อเนื่องกันมา ดังนั้น การศึกษาจากบุคคลเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่าเพิ่มเติม

โดยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์หลายฝ่าย ทั้งระดับผู้บริหารและ ผู้ปฏิบัติ รวมทั้งนักศึกษาและศิษย์เก่า อาจทำให้ได้ข้อมูลสำคัญที่ลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อได้มีการ ตรวจสอบข้อมูลและยืนยันจากทั้งสองแหล่งประกอบกัน

1.2 จากข้อค้นพบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถาบันหลายประการ กล่าวคือ ทำให้ทราบถึงขั้นตอนการพัฒนากิจการทางการศึกษาและ ทราบถึงแนวคิดที่ใช้ในการบริหารจัดการ ได้แก่ แนวคิดในการพัฒนาความพร้อมโดยยึดหลักสูตรเป็น เกณฑ์เพื่อยกฐานะของสถาบัน แนวคิดในการบริหารจัดการภายในสภาวะของความขาดแคลน แนวคิด การบริหารบุคลากรภายใต้วัฒนธรรมองค์กรที่สร้างขึ้นตามสภาวะการณ์ของประเทศ เป็นต้น ดังนั้น การ นำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถาบันที่มีความใกล้เคียงกัน ในบริบททางสภาพแวดล้อม และปัจจัยภายในด้านบุคลากรและงบประมาณ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อความก้าวหน้าขององค์กรนั้นๆ ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถาบันราชภัฏเป็นแบบในฐานะกรณีศึกษาอีกกรณีหนึ่ง

1.3 ในการศึกษาบทบาทภารกิจของสถาบันราชภัฏทำให้ได้ฐานข้อมูลสำคัญ คือ ฐานข้อมูล งานวิจัย ฐานข้อมูลงานวัฒนธรรม และฐานข้อมูลงานบริการวิชาการ ซึ่งจากฐานข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็น ว่า สถาบันราชภัฏได้มีบทบาทสนองตอบต่อท้องถิ่นตลอดมา นับแต่ยุคแรกในรูปแบบที่แตกต่างกันตาม บริบท ถึงแม้ว่าสถาบันได้ปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัย ซึ่งยังคงบทบาทสำคัญคือ การเป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ฐานข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนา องค์กรในรูปแบบการบริหารใหม่

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการศึกษาทำให้พบข้อจำกัดของเอกสารข้อมูล และฐานข้อมูลได้ขาดความสมบูรณ์ใน รายสถาบันบางสถาบัน จึงทำให้การสรุปบทบาทในภาพรวมอาจไม่ครอบคลุมลักษณะงานทั้งหมด อาทิ การพิจารณาบทบาทการวิจัยจากบทความของงานวิจัยของบุคลากรที่รวบรวมเผยแพร่ นั้น สามารถบอกถึง ทิศทางและขอบเขตงานวิจัยได้ไม่ครบถ้วน เนื่องจากยังปรากฏงานวิจัยอีกจำนวนมากที่มีได้ตีพิมพ์ เผยแพร่ ดังนั้น เพื่อให้สามารถสรุปบทบาทในภาพรวมครบถ้วนยิ่งขึ้น จึงควรศึกษาเอกสารงานวิจัยใน ส่วนที่มีได้เผยแพร่รวมไว้ด้วย และควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเจาะเป็นประเด็นเฉพาะ อาทิ มีการประยุกต์ใช้ ข้อค้นพบจากงานวิจัยในการพัฒนาสถาบันและการปฏิบัติภารกิจหลักหรือไม่ อย่างไร

2.2 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้พบว่า แหล่งข้อมูลที่แสดงถึงความเป็นมาในช่วงจุดกำเนิด ของสถาบันราชภัฏยังขาดความสมบูรณ์ และสามารถบอกถึงความเปลี่ยนแปลงในบางประเด็นได้เพียง ระดับหนึ่ง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและการปรับเปลี่ยนบทบาทของโรงเรียนฝึกหัดครู จึงทำให้ไม่ สามารถเชื่อมโยงหาสาเหตุของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจน ดังนั้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไป จึงควร ทำการศึกษาในเชิงลึกโดยการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลอื่นทั้งในและต่างประเทศเพิ่มเติม จะทำให้ได้ภาพที่ ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3 ในการศึกษาพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการที่ผู้บริหารในอดีตและจนถึงปัจจุบันได้สืบทอดแนวคิดมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีทิศทางที่ชัดเจนและเป็นไปเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป จึงควรทำการศึกษาถึงแนวคิดของผู้บริหารระดับกรรมการฝึกหัดครูและสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏเป็นรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำประสบการณ์ในการบริหารจัดการมาเป็นต้นแบบ และสร้างเป็นแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาองค์กรทางศึกษาภายใต้สภาพการณ์ของประเทศไทยที่มีลักษณะเฉพาะ และใช้เป็นหลักการในการบริหารจัดการองค์กรทางการศึกษาอื่นต่อไป

2.4 จากการศึกษาบทบาทภารกิจของสถาบันราชภัฏ ทำให้พบว่ามีงานวิจัยที่มีคุณค่าจำนวนมาก ดังนั้น การรวบรวมผลงานวิจัยและทำการสังเคราะห์ข้อค้นพบเป็นหมวดหมู่ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เนื่องจากผลการสังเคราะห์งานวิจัยของสถาบันราชภัฏอาจใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ตรงกับปรัชญาของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการฝึกหัดครู. การประเมินผลโครงการการฝึกหัดครูและการบริการการศึกษาของ

กรมการฝึกหัดครูโดยความร่วมมือขององค์การยูนิเซฟ พ.ศ. 2519-2521.

กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2521.

กรมการฝึกหัดครู. ก. 100 ปี การฝึกหัดครูไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2535.

กรมการฝึกหัดครู. ข. **วิทยาลัยครู: สถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, 2535.

กรมการฝึกหัดครู. ค. **แนวคิดและผลงานของบุญถิ่น อัตถากร.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535.

กรมการฝึกหัดครู. ประวัติกรมการฝึกหัดครู. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ 4, 9 (กันยายน 2537): 1-34.**

กรมการฝึกหัดครู. **สถานภาพและบทบาทในอนาคตของสถาบันฝึกหัดครูในการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาประเทศ.** กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, 2530.

กรมการฝึกหัดครู. **นโยบายและเป้าหมาย ของแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่สาม (พ.ศ. 2515-2519).** กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, 2515.

กรมการฝึกหัดครู. **นโยบายและการจัดการฝึกหัดครู ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 (2520-2524).**

กรมการฝึกหัดครู. **แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 กรมการฝึกหัดครู (พ.ศ. 2525-2529).**

กรมการฝึกหัดครู. **แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 กรมการฝึกหัดครู (พ.ศ. 2530-2534).**

กรมการฝึกหัดครู. **แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 กรมการฝึกหัดครู (พ.ศ. 2535-2539).**

กรมการฝึกหัดครู. ก. **พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ข้อยบังคับ และระเบียบสภากาการฝึกหัดครู.** (ม.ป.ป.).

กรมการฝึกหัดครู. ข. **สรุปคำบรรยายของอธิบดีกรมการฝึกหัดครู ทิศทางการฝึกหัดครูตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527.** (ม.ป.ป.).

กระทรวงศึกษาธิการ. **200 ปี ของการศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ: คูรุสภาลาดพร้าว, 2526.

กรมการฝึกหัดครู. **คำชี้แจงของอธิบดีกรมการฝึกหัดครูเกี่ยวกับแนวการปฏิบัติงานของกรมการฝึกหัดครู.** เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 41. กรมการฝึกหัดครู, 2502.

กรมการฝึกหัดครู. ก. **ผลงานครบรอบ 16 ปี ของกรมการฝึกหัดครู.** กรุงเทพฯ: คูรุสภาลาดพร้าว, 2513.

กรมการฝึกหัดครู. ข. **เรื่องนำรู้ของกรมการฝึกหัดครู.** กรุงเทพฯ: คูรุสภาพระสุเมรุ, 2513.

- กรมการฝึกหัดครู. ค. **การฝึกหัดครูและชุมชนนุมน**. เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 106.
กรมการฝึกหัดครู, 2513.
- กรมการฝึกหัดครู. ก. **ประวัติกรมและประวัติวิทยาลัยครู**. (ม.ป.ท.), 2516.
- กรมการฝึกหัดครู. ข. **หน้าที่ งาน และโครงการของกรมการฝึกหัดครูในปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์การศาสนา, 2516.
- กรมการฝึกหัดครู. **บทบาทการฝึกหัดครูไทยกับการรับใช้มวลชนในรอบ 100 ปี อันดับ 3**
สหวิทยาลัยพุทธชินราช. กรุงเทพฯ: เม็ดทรายพรินต์ติ้ง, 2535.
- กรมการฝึกหัดครู. **บทบาทการฝึกหัดครูไทยกับการรับใช้มวลชนในรอบ 100 ปี อันดับ 5**
สหวิทยาลัยอีสานใต้. กรุงเทพฯ: ที.พี. พรินท์, 2535.
- กรมการฝึกหัดครู. **บทบาทการฝึกหัดครูไทยกับการรับใช้มวลชนในรอบ 100 ปี ลำดับที่ 6**
สหวิทยาลัยศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: เทียนวัฒนา, 2535.
- กรมการฝึกหัดครู. **บทบาทการฝึกหัดครูไทยกับการรับใช้มวลชนในรอบ 100 ปี อันดับ 8**
สหวิทยาลัยทักษิณ. กรุงเทพฯ: กุญสยามการพิมพ์, 2535.
- กรมการฝึกหัดครู. **บทบาทการฝึกหัดครูไทยกับการรับใช้มวลชนในรอบ 100 ปี อันดับที่ 9**
สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: วิศาลการพิมพ์, 2535.
- กรมการฝึกหัดครู และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **รายงานการวิจัย เรื่อง การติดตาม**
ผลการฝึกหัดครู. กรุงเทพฯ: เอราวัฒน์การพิมพ์, 2519.
- กรมการฝึกหัดครู. **วันคล้ายวันสถาปนากกรมการฝึกหัดครู 29 กันยายน 2529 ครบรอบ 32 ปี**.
กรุงเทพมหานคร: กรมการฝึกหัดครู, 2529.
- กรมการฝึกหัดครู. **กรมการฝึกหัดครู**. (ม.ป.ท.), 2537. (เอกสารอัดสำเนา)
- กรมการฝึกหัดครู. **ยี่สิบเจ็ดปีการสถาปนากกรมการฝึกหัดครู**. กรุงเทพฯ: เม็ดทราย, 2524.
- กรมการฝึกหัดครู. **รวบรวมบทความวิจัยและวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการศึกษา ของข้าราชการ**
กรมการฝึกหัดครู. กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2526.
- กรมการฝึกหัดครู. **เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา,
2527.
- กรมการฝึกหัดครู. 36 ปี สถาบันการฝึกหัดครู: สถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท. **คูปริทัศน์ 15**
(มกราคม 2533): 8-17.
- กรมการฝึกหัดครู. **สรุปงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2538 ของ**
กรมการฝึกหัดครู. (ม.ป.ป.).
- กรมการฝึกหัดครู. กรมการฝึกหัดครู. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ**
4, 10 (ตุลาคม 2537): 1-23.

- กรมการฝึกหัดครู. สรุปการดำเนินงานโครงการถวญความรู้แด่พระสงฆ์เพื่อพัฒนาสังคม การศึกษา
ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2537. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการ
ฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ** 4, 6 (มิถุนายน 2537): 1-8.
- กระทรวงศึกษาธิการ. **ระเบียบการโรงเรียนฝึกหัดครูมูลและหลักสูตรประโยคครูมูล
กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2468.** กระทรวงศึกษาธิการ, 2468.(เอกสารอัดสำเนา)
- กระทรวงศึกษาธิการ. แดงการณกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง สิทธิในการสมัครสอบวิชาชุดครู
กระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2495. **วิทยาคาร** 51, 9 (กันยายน 2495): 1231.
เกษม วัฒนชัย. แนวคิดในการประกันคุณภาพทางการของสถาบันอุดมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์.
วารสารวิชาการ-อุดมศึกษา 5, 1 (กันยายน-ธันวาคม 2539): 76-91.
- เกษม วัฒนชัย. **บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาประเทศ.** เอกสารประกอบการบรรยาย ณ
ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันศุกร์ที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2544.
คณะกรรมการวิจัย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. **การศึกษาความต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และ
แนวโน้มการให้บริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในชุมชนระบบเมืองช่วงปี 2545-
2549.** สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2544.
- คณะทำงานเพื่อพัฒนาสหวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น: ทิศทางที่พึงประสงค์ในการ
พัฒนาสหวิทยาลัย. **คุรุปริทัศน์** 13 (มีนาคม 2531): 24-30.
- จรัส สุวรรณเวลา. **อุดมศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- จรัส สุวรรณเวลา และคณะ. **บนเส้นทางอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2540.
- จรรยา ชูลาภ. ข้อคิดแก่ผู้บริหารสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ในโอกาสฉลอง 25 ปี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 7, 3
(มีนาคม 2540): 1-7.
- จรรยา มิลินทร์. แนวโน้มของการฝึกหัดครูในอนาคต สัมภาษณ์: อธิบดีกรมการฝึกหัดครู. **คุรุปริทัศน์**
4, 6 (มิถุนายน 2522): 15-23.
- จิตราภา กุณฑบุตร. การดำเนินงานวิจัยในวิทยาลัยครู. ใน **การดำเนินงานวิจัยในวิทยาลัยครูและ
สรุปผลงานวิจัยที่น่าสนใจในการจัดประชุมระดับนานาชาติ ฉลองครบ 100 ปี การ
ฝึกหัดครูไทย,** หน้า 3-12. กรุงเทพมหานคร: กรมการฝึกหัดครู, 2535.
- ชวน หลีกภัย. ภาพรวมทิศทางการศึกษาในสายตาของรัฐมนตรีกว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. **คุรุปริทัศน์**
8, 9 (กันยายน 2526): 22-29.
- ชิต ปุริไลตม. **การบริหารงานบุคคลของวิทยาลัยครูในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

- ศิริวัฒน์ นิจนตร. อธิการบดีสถาบันราชภัฏภูเก็ต. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2547.
- ชุติมา สัจจนันท์. กรมการฝึกหัดครูกับการส่งเสริมงานวิจัย. ใน **วันคล้ายวันสถาปนากรมการฝึกหัดครู 29 กันยายน 2529 ครบรอบ 32 ปี**, หน้า 74-83. กรุงเทพมหานคร: กรมการฝึกหัดครู, 2529.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 100 ปี **แห่งการปฏิรูประบอบราชการ: วัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง**. ชุด 100 ปี แห่งการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: พัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย ลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. **การพัฒนาประเทศไทย: แนวความคิดและทิศทาง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534.
- ดิเรก พรสีมา. สหวิทยาลัย: ก้าวใหม่ของวิทยาลัยครู. **ข่าวสารวิจัยการศึกษา** 9, 4 (เมษายน-พฤษภาคม 2529): 17-25.
- ดิลก บุญเรืองรอด. อธิการบดีสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา. สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2546.
- เดโช สนวนานนท์. สัมภาษณ์: เดโช สนวนานนท์ อธิบดีกรมการฝึกหัดครู. **ครูปริทัศน์** 9, 12 (ธันวาคม 2527): 18-26.
- ถนอม อินทรกำเนิด. **กระบวนทัศน์ใหม่ของราชภัฏ**. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544.
- แถมสุข นุ่มนนท์. **ประเด็นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย**. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน : ข้อเสนอใหม่เชิงเนื้อหาและระเบียบวิธี ณ ห้องประชุม ตึก 3 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 9-10 กุมภาพันธ์ 2545.
- ทวงงมหวิทยาลัย. เป้าหมายสำคัญของแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2543-2557. **อนุสารอุดมศึกษา** 26, 268 (ตุลาคม 2543): 3-7.
- ทองคุณ หงส์พันธุ์. วิทยากรเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ** 9, 8 (สิงหาคม 2542): 1-8.
- ทองคุณ หงส์พันธุ์. สถาบันราชภัฏกับพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับใหม่ พ.ศ. 2542. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ** 9, 9 (กันยายน 2542): 1-10.
- ทองหล่อ วงษอินทร์. อธิการบดีสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2547.
- ทองอยู่ แก้วไทรฮะ. ปีใหม่จากใจเลขาธิการ. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ** 8, 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2541): 1-5.

ทองอยู่ แก้วไทรฮะ. สถานการณ์บ้านเมืองกับการกอบกู้ปัญหาเศรษฐกิจของชาวสถาบันราชภัฏ.

สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ

8, 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2541): 1-7.

ทิพย์วัลย์ สมุทราช. การพัฒนาวิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษา. สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร์-

มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ธิดิมา พิทักษ์ไพโรจน์. การเข้าใจประวัติศาสตร์: มุขบทว่าด้วยระเบียบวิธีประวัติศาสตร์.

กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

ธงชัย มาศสุพงศ์. งานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครูภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต

แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

นพพร โขสิระโยธิน. อธิการบดีสถาบันราชภัฏอุดรธานี. สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2547.

น้อย สุปิงคลัด. งานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2518.

นงนารถ เดชณรงค์. รายงานผลการวิจัย เรื่อง แนวคิดทางการศึกษาของศาสตราจารย์

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. (ม.ป.ท.), 2525.

นิเชต สุนทรพิทักษ์. คำกล่าวรายงาน. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ**

3, 4 (เมษายน 2536): 2-7.

นิเชต สุนทรพิทักษ์. คำชี้แจง เรื่อง การยกฐานะวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏต่อคณะกรรมการ

การศึกษาสภาผู้แทนราษฎร. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ**

3, 7 (กรกฎาคม 2536): 1-7

นิเชต สุนทรพิทักษ์. สาระจากฉบับที่ 39 ปี กรมการฝึกหัดครู. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู**

กระทรวงศึกษาธิการ 3, 9 (กันยายน 2536): 1-6.

นิเชต สุนทรพิทักษ์. โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา. **สารประชาสัมพันธ์**

กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ 4, 3 (มีนาคม 2537): 1-7.

นิเชต สุนทรพิทักษ์. คำนำ. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ**

4, 5 (พฤษภาคม 2537): 1-2.

นิเชต สุนทรพิทักษ์. ปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ กรมการฝึกหัดครู. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัดครู**

กระทรวงศึกษาธิการ 4, 12 (ธันวาคม 2537): 6-11.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. คีฬมหาวิทยาลัยแก่ชุมชนอันหลากหลาย. **ศึกษาศาสตร์สาร** 15, 2 (เมษายน-กันยายน

2533): 10-28.

นิธิ เอียวศรีวงศ์และอาคม วัฒนียะ. **หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2525.

ณรงค์ พ่วงพิศ. การเมืองไทยสมัยใหม่ยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก. **วารสารประวัติศาสตร์**

3, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2521): 1-23.

ณรงค์ พุทธิชีวิน. อธิการบดีสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2547.

บุญชู โรจนเสถียร. บทบาทสถาบันราชภัฏกับการพัฒนาประเทศ. **สารประชาสัมพันธ์ กรมการฝึกหัด-**

ครู กระทรวงศึกษาธิการ 3, 4 (เมษายน 2536): 1-7.

บุญถิ่น ชัดตากร และสายหยุด จำปาทอง. **การผลิตครู**. โครงการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ,

2504.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: เจริญผล,

2540.

ประกอบ คูประติษฐ์. แนวทางการสร้างบัณฑิตในอนาคต. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ** 20, 4 (เมษายน-

พฤษภาคม 2529): 58-79.

ประจักษ์ บุญอารีย์. วิทยาลัยครูในสังคมอุดมศึกษาในอนาคต. **ครูปริทัศน์** 19 (มกราคม-มีนาคม

2537): 46-49.

ประชา พระแก้ว. งานทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของวิทยาลัยครูในทศวรรษที่ผ่านมา. ใน

บทบาท กรมการฝึกหัดครูและวิทยาลัยครูกับการส่งเสริมวัฒนธรรม, หน้า 30-32.

กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2535.

ปิยนาด นุนนาค. ระบบราชการแบบตะวันตกในบริบทของสังคมไทย: ผลกระทบต่อโลกทัศน์ และ

ภูมิปัญญาทางการเมืองของข้าราชการระดับผู้บริหารในสมัยปฏิรูป (พ.ศ. 2435-2453).

วารสารราชบัณฑิตยสถาน 25, 1 (ตุลาคม 2542-มกราคม 2543): 130-175.

ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูรย์ สีนลาร์รัตน์. การปฏิรูปอุดมศึกษาของโลกและข้อเสนอแนะ.

วารสารครูศาสตร์ 29, 1 (กรกฎาคม-ตุลาคม 2543): 1-7.

พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538.

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547.

พะยอม แก้วกำเนิด. โครงการกลุ่มวิทยาลัยครู. **ครูปริทัศน์** 2, 2 (กันยายน 2520): 7-10.

ไพฑูรย์ สีนลาร์รัตน์. **พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต

แผนกบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ไพฑูรย์ สีนลาร์รัตน์. มหาวิทยาลัยองค์การสำคัญชั้นนำสังคม. **จุฬาวัดวิจัย** 18, 2 (กุมภาพันธ์ 2542): 8-9.

ไพโรจน์ ดั่งวิเศษ. **การพัฒนาแผนกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทาง**

ครูศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ไพโรธ เลิศพิริยกุลม. 100 ปี การฝึกหัดครูไทย. **ครูปริทัศน์** 17 (มกราคม-มีนาคม 2535): 24-38.

- ไพโรด เลิศพิริยกุลมล. บันที่กประวัติศาสตรวิทยาลัยครู 36 แห่ง. **ครูปริทัศน์** 17 (เมษายน-มิถุนายน 2535): 16-21.
- ไพโรด เลิศพิริยกุลมล. สถาบันราชภัฏกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คุณภาพชีวิตของชาวชนบท. **ครูปริทัศน์** 19 (มกราคม-มีนาคม 2537): 8-17.
- ภากรดี มหัทธนนธ์. **คู่มือการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2531.
- มานพ ภาษิตวิไลธรรม. **ทัศนะและความคาดหวังของอาจารย์วิทยาลัยครูและผู้นำชุมชนชนบทต่องานพัฒนาชนบทของวิทยาลัยครูสกลนคร**. กรมการฝึกหัดครู, 2527.
- มังกร พรหมโยธี. โฉวาทของพลเอก มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ให้แก่นักเรียนฝึกหัดครูที่ได้รับประกาศนียบัตร เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2498 ณ โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย. **วิทยากร** 54, 4 (เมษายน 2498): 316-318.
- ยรรยงค์ ยรรยงเมธ. รองอธิการบดีสถาบันราชภัฏนครสวรรค์. **สัมภาษณ์**, 22 มกราคม 2547.
- ยุทธศักดิ์ สมแสน. **กระบวนการบริหารกลุ่มวิทยาลัยครู : ศึกษากรณีกลุ่มที่ 3 สหวิทยาลัยอีสานเหนือ**. กรมการฝึกหัดครู, 2529.
- เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์. **ราชภัฏ: มหาวิทยาลัยของประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.
- รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์. **นโยบายรัฐบาลไทย 2475-2519**. เอกสารประกอบการศึกษาของแผนกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ลำดับที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- ลิขิต ธีรเวคิน. **ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การปฏิรูปทางการเมือง และการปฏิรูปวัฒนธรรมและการศึกษา**. **วารสารธรรมศาสตร์** 23, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2540):1-29.
- วารุณี ไอสถารมย์. **มหาวิทยาลัยระหว่างความเป็นสถาบันฝึกอาชีพขั้นสูงกับการสร้างคนให้เป็นมนุษย์**. **จตุรัสไทยคดีศึกษา** 7, 1 (สิงหาคม 2533): 4-7.
- วารุณี ไอสถารมย์. **พัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์นโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต**. ทบวงมหาวิทยาลัย, 2533.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. **บทบาทและความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยที่มีต่อสังคม**. **อนุสารอุดมศึกษา** 26, 261 (มีนาคม 2543): 8-9.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาจารย์ในระดับอุดมศึกษา**. **ราชภัฏจะเชิงเทรา** 1, 2 (กรกฎาคม 2541): 1-10.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. **มหาวิทยาลัยในระบบรัฐวิสาหกิจ**. **ครูปริทัศน์** 11, 1 (มกราคม 2529): 45-52.
- วิชัย ต้นศิริ. **วิสัยทัศน์ของสังคมและการศึกษาไทยยุคโลกาภิวัตน์**. ใน **วิสัยทัศน์ประเทศไทยด้านการศึกษา สังคม วัฒนธรรม และศาสนา**, หน้า 75-110. สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย, 2540.

- วิทยาลัยครูเชียงใหม่. **ล้านนากับการศึกษาแบบใหม่**. วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2527.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **นโยบายด้านการศึกษาของคณะรัฐมนตรีคณะที่ 1-51**. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ์, 2536.
- ศรีวิการ์ เมฆธวัชชัยกุล. **กลยุทธ์ในการปรับตัวของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันราชภัฏ**. ภาคนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **ทัศนะนอกรีต: สังคม-วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2543.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **ทัศนะนอกรีต: สังคม-วัฒนธรรมปัจจุบันผันแปร**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2543.
- ศิริ ทิวะพันธุ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏ: มหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น. **ราชภัฏกรุงเทพฯ 7,14 (2544): 2-4**.
- ศุทธิณีย์ เกาทับนุ่น. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏนครปฐม**. สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2547.
- เสาวนิต เสดานานนท์. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏนครราชสีมา**. สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2547.
- สงบ ลักษณะ. **46 ปี สถาบันราชภัฏ...ความสำเร็จและภารกิจสืบเนื่อง**. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 10 (กันยายน 2543): 1-12**.
- สถาบันราชภัฏธนบุรี. **55 ปี ธนบุรี จากโรงเรียนฝึกหัดครูสู่มหาวิทยาลัยราชภัฏ**. (ม.ป.ท.), 2546.
- สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์ ดร. ถนอม อินทรกำเนิด เลขานุการสภาสถาบันราชภัฏ วันที่ 2 กรกฎาคม 2545. **ราชภัฏกรุงเทพฯ 9, 16 (2545): 126-137**.
- สถาบันราชภัฏมหาสารคาม. **รายงานประจำปี 2543**. ขอนแก่น: ศรีภักดิ์ ออฟเซ็ท, 2544.
- สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์. **รายงานประจำปี 2544**. กาฬสินธุ์: สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์, 2545.
- สถาบันราชภัฏนครพนม. **รายงานประจำปี 2545**. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, 2546.
- สถาบันราชภัฏสุรินทร์. **รายงานประจำปี 2544**. สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2545.
- สถาบันราชภัฏราชภัฏสุราษฎร์ธานี. **รายงานประจำปี 2545-2546**. สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2547.
- สถาบันราชภัฏสกลนคร. **รายงานประจำปี 2544**. สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2545.
- สถาบันราชภัฏเลย. **รายงานประจำปี 2544**. สถาบันราชภัฏเลย, 2545.
- สว่าง ภูพัฒน์วิบูลย์. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก**. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2547.
- สหส หาญสินธุ์. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์**. สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2547.
- สากล จริยวิทยานนท์. **บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาส่วนภูมิภาคในการพัฒนาชนบท: ศึกษากรณีวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2524.
- สายหยุด จำปาทอง. **โครงการฝึกหัดครูชนบท**. **วิทยาคจารย์**. 4 (มิถุนายน 2503): 245-257.

- สายหยุด จำปาทอง. **โครงการฝึกหัดครูชนบทเพื่อความมั่นคงของชาติ**. ตำรา-เอกสารวิชาการฉบับที่ 25. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2532.
- สายหยุด จำปาทอง. **หน้าที่และบทบาทของอาจารย์วิทยาลัยครู**. ใน **การฝึกหัดครูไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต**, หน้า 17-28. กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2532.
- สายหยุด จำปาทอง. **สัมภาษณ์**, 4 พฤษภาคม 2548.
- สิทธิชัย หาญสมบัติ. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์**. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2547.
- สุขุม เฉลยทรัพย์. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏสวนดุสิต**. สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2546.
- สุนันทา เลานั่นพันธ์. **การพัฒนาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ดี.ดี. บุ๊คส์ไตร์, 2544.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุรพล นิติไกรพจน์. **ทิศทางของสถาบันราชภัฏ**. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ** 10, 10 (ตุลาคม 2543): 11-23.
- สุรพันธ์ ยันต์ทอง. **แนวโน้มวิทยาลัยครูในประเทศไทย**. กรมการฝึกหัดครู, 2533.
- สุวรรณ นาคพนม. **สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏกับการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานตามทิศทางการปฏิรูปการศึกษา**. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ** 10, 2 (กุมภาพันธ์ 2543): 1-9.
- เสนห์ จามริก. **ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการวิถึทรรศน์, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **นโยบายด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมของอังกฤษ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**.
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)**. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **รวมนโยบายการศึกษาของรัฐ ปี 2475-2535**.
สำนักนายกรัฐมนตรี, 2535.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **100 ปี การประถมศึกษาเพื่อทวยราษฎร์**.
กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว, 2527.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. **สรุปผลงานวิจัยธุรกิจชุมชน 58 โครงการ**. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว, 2546.

- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และ
ทบวงมหาวิทยาลัย. **บทสรุปผลการดำเนินงานโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร
จัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภาลาดพร้าว, 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการ-
อุดมศึกษา. **สรุปการประชุมเชิงสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อนำเสนอผลการดำเนินงาน
โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อรัฐบาล**.
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
ชาติ ฉบับที่ 1-9**. [ซีดี-รอม]. กรุงเทพมหานคร: ส่วนงานพัฒนาระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยี
สารสนเทศ สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการวางแผน. แหล่งที่มา:
<http://www.nesdb.go.th>, (ม.ป.ป.).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2559**. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. **แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรมระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ**. สำนักงานปลัดกระทรวง
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **การเตรียมความพร้อมในการเป็นนิติบุคคลของสถาบันราชภัฏ :**
การดำเนินการถ่ายโอนงานจากสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏสู่สถาบันราชภัฏ.
เอกสารประกอบการประชุมอธิการบดีสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ ครั้งที่ 14 (13) / 2544
ณ โรงแรมโดมอนต์พลาซ่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **ข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปอุดมศึกษา**. สำนักงานสภา
สถาบันราชภัฏ, 2542.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่
การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2544.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏ**.
**สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 5, 3 (มีนาคม
2538): 1-22**.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ฉบับปรับปรุง**.

- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. แนวทางการปรับปรุงระบบบริหารงานของสถาบันราชภัฏที่มีฐานะเป็น
สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เป็นนิติบุคคลในสายการบังคับบัญชา. **สารประชาสัมพันธ์**
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 11, 5 (พฤษภาคม 2544): 1-23.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **ราชภัฏ มหาวิทยาลัยของปวงประชา.** รายงานประจำปี 2544.
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2545.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. รายงานการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9
ของสถาบันราชภัฏ. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **สถานภาพปัจจุบันและปัญหาของสถาบันราชภัฏ.** เอกสารประกอบการ
การประชุมคณะกรรมการสภาสถาบันราชภัฏ ครั้งที่ 2/2543 ณ ห้องประชุมกระทรวงศึกษาธิการ
วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2543.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **สรุปสาระสำคัญการปรับแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 8 ของ**
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2542.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **อุดมการณ์ราชภัฏมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไท.** **สารประชาสัมพันธ์**
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 12, 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2545): 18-
19.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 48 ปี แห่งการสถาปนากรมการฝึกหัดครู. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงาน**
สภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 12, 4 (กันยายน-ตุลาคม 2545): 1-3.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. สภาวิชาการ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **สารประชาสัมพันธ์**
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 6, 10 (ตุลาคม 2539): 1-3.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. สถาบันราชภัฏจะโตหรือไม่ เป็นนิติบุคคลหรือไม่. **สารประชาสัมพันธ์**
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 10, 6 (มิถุนายน 2543): 1-3.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **สรุปสาระสำคัญของประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.**
2540. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2539.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. (ร่าง) หลักการและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ.
สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 11, 9 (กันยายน
2544): 1-5.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. รายงานประเมินคุณภาพการศึกษาสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2545.
สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2545.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. การประเมินโครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และ
วิทยาศาสตร์ประยุกต์. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **ราชภัฏ: กระบวนทัศน์และวิสัยทัศน์ใหม่ในการจัดการฝึกหัดครูไทย.**

กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2542.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. สถาบันราชภัฏกับความสอดคล้องของแผนการดำเนินงานกับรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ**

กระทรวงศึกษาธิการ 10, 7 (กรกฎาคม 2543): 22-23.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. โครงการถวายเป็นความรู้แด่พระสงฆ์. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 7, 8-9 (สิงหาคม 2540): 11-12.**

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **สรุปผลการดำเนินงานการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของสถาบันราชภัฏ 41 แห่ง ประจำปี 2542.** สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. ย่างก้าวแห่งพันธกิจ. **สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 12, 4 (กันยายน-ตุลาคม 2545): 1-13.**

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. กศ.บป. **กับการพัฒนาคนทำงาน.** กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, 2538.

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **หลักสูตรสถาบันราชภัฏ.** [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<http://www.rajabhat.ac.th/curr.htm> [24 กันยายน 2546]

สำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี. **ความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทหน้าที่ของสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น.**

สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, 2543.

สัญญา สุรพันธ์. **งานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร ศึกษาศาสตร์บัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

สัมมา ธรณินธ์. **การวิเคราะห์การบริหารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลิตภาพการวิจัยของวิทยาลัยครู :**

กรณีศึกษาวิทยาลัยครูสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สุขวิช รังสิตพล. **คำบรรยายพิเศษ นายสุขวิช รังสิตพล. สารประชาสัมพันธ์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 6, 3 (มีนาคม 2539): 1-19.**

สุพล วุฒิวิทยากร. พ.ร.บ. สถาบันอุดมศึกษา. **สรุปปริทัศน์ 16 (ตุลาคม-ธันวาคม 2534): 10-30.**

สุชาดา รัตนวิจิตร. **งานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครูภาคกลาง.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

สุพร ตั้งทางธรรม. **คุณวุฒิของอาจารย์ในวิทยาลัยครู.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต แผนกวิชา ศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

อภิชาติ พันธุ์เสน และคณะ. **การเตรียมอุดมศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่พึงปรารถนา.**

โครงการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ทบวงมหาวิทยาลัย และสถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

อมร รักษาสัตย์. **การปฏิรูปโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษาไทย.** เอกสารประกอบการสัมมนา

ทางวิชาการ “ 5 ทศวรรษ สกศ. กับการพัฒนาการศึกษาไทย ” โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ณ ห้องประชุมเอสแคปฮอลล์ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ องค์การสหประชาชาติ วันเสาร์ที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

อมร รัตตากร และคณะ. **การศึกษาความต้องการของชุมชนด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และบริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสถาบันราชภัฏจันทรเกษมช่วงปี 2545-2549.**

สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, 2544.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. **อธิการบดีสถาบันราชภัฏสุรินทร์. สัมภาษณ์,** 28 ธันวาคม 2546.

อุทัย ดุลยเกษม. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา.** ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา เอกวิทย์ ณ ถลาง. ประเมินค่าบทบาทและผลงานของกรรมการฝึกหัดครูที่ผ่านมา. **ครูปริทัศน์** 8, 9 (กันยายน 2526): 34-43.

ภาษาอังกฤษ

Bogdan, R. C., and Biklen, S. K. **Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods.** Boston: Allyn and Bacon, 1992.

Brennan, J., Fredowiz, J., Huber, M., and Shah, T. **What Kind of University?** Buckingham: SRHE and Open University Press, 1999.

Counce, S. **Oral History and the Local Historian.** London and New York: Longman, 1994.

Coffield, F., and Williamson, B. **Repositioning Higher Education.** Buckingham: SRHE and Open University Press, 1997.

Cohen, L., Manion, L., and Morrison, K. **Research Methods in Education.** London: RoutledgeFalmer, 2000.

French, W. L., and Bell, C. H. **Organization Development.** New Jersey: Prentice Hall, 1999.

Hamlin, B., Keep, J., and Ash, K. **Organizational Change and Development.** Harlow, Essex: Pearson Education, 2001.

Harvey, L., and Knight, P. T. **Transforming Higher Education.** Buckingham: SRHE and Open University Press, 1996.

- Huberman, A. M., and Miles, M. B. **The Qualitative Researcher's Companion**. Thousand Oaks: Sage Publications, 2002.
- Sallis, E. **Total Quality Management in Education**. London: Kogan Page, 2002.
- Scott, P. **The Globalization of Higher Education**. Buckingham: SRHE and Open University Press, 1998.
- Stauffer, T. M. A University Model for the 1990s. **New Directions for Higher Education**. 70 (summer 1990): 19-24.
- Tosh, J. **The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in study of modern history**. London: Longman, 1984.
- Trowler, P. R. **Academics Responding to Change**. Buckingham: SRHE and Open University Press, 1998.
- Waclawski, J., and Church, A. H. **Organization Development**. San Francisco: Jossey-Bass, 2002.

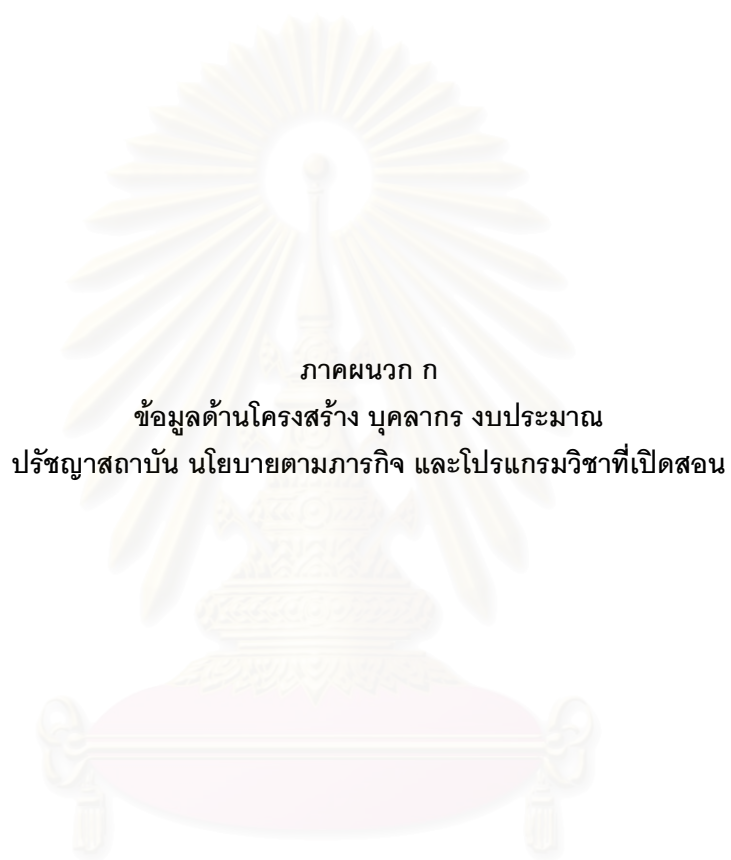

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ข้อมูลด้านโครงสร้าง บุคลากร งบประมาณ
ปรัชญาสถาบัน นโยบายตามภารกิจ และโปรแกรมวิชาที่เปิดสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 การแบ่งส่วนราชการกรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2497

การแบ่งส่วนราชการกรมการฝึกหัดครู	
1. สำนักงานเลขาธิการกรม	
2. กองส่งเสริมวิทยฐานะ แบ่งออกเป็น 5 แผนก คือ	
(1) แผนกอบรมครูชั้นประถม	
(2) แผนกอบรมครูชั้นมัธยม	
(3) แผนกส่งเสริมวิทยฐานะครูชั้นประถม	
(4) แผนกส่งเสริมวิทยฐานะครูชั้นมัธยม	
(5) แผนกทะเบียนและประกาศนียบัตร	
3. กองโรงเรียนฝึกหัดครู แบ่งออกเป็น 5 แผนก	
(1) แผนกฝึกหัดครูสามัญศึกษา	รับผิดชอบการผลิตครู คือ มีโรงเรียนฝึกหัดครูในส่วนภูมิภาคผลิตครูให้แก่กรมสามัญศึกษาในระดับประถมศึกษา
(2) แผนกฝึกหัดครูวิสามัญศึกษา	มีโรงเรียนฝึกหัดครูในส่วนกลางเป็นผู้ผลิตครูให้กรมวิสามัญศึกษาในระดับมัธยมศึกษา
(3) แผนกฝึกหัดครูอาชีวศึกษา	ผลิตครูระดับอาชีวศึกษา
(4) แผนกฝึกหัดครูพลานามัย	ผลิตครูพลศึกษา
(5) แผนกโรงเรียนสาธิต	มีโรงเรียนประถมและมัธยมที่สังกัดอยู่

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2516ข: 9-10, 20-21.

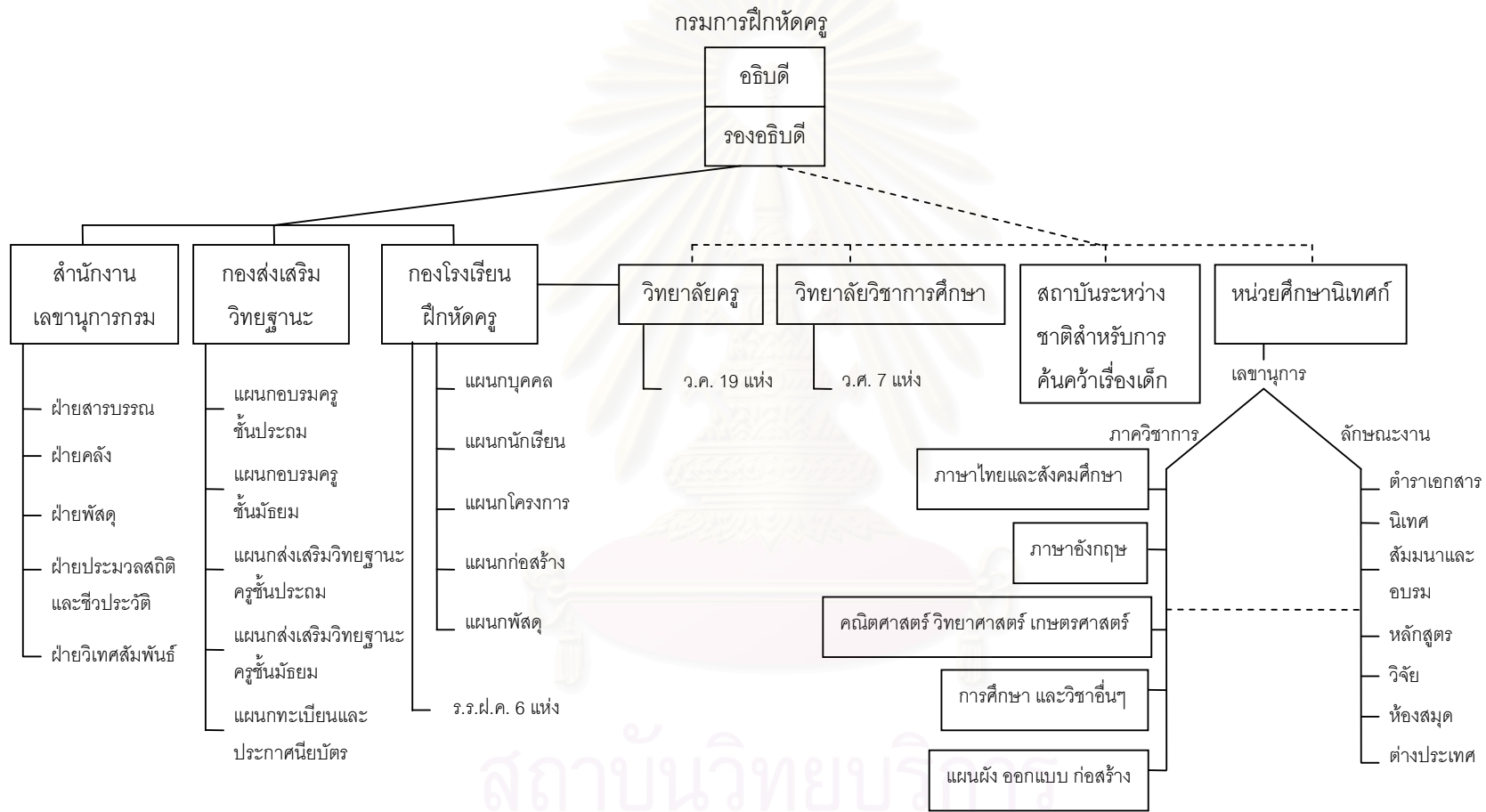
หมายเหตุ : การแบ่งส่วนราชการกรมการฝึกหัดครูตามพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมการฝึกหัดครูในกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2497

มาตรา 3 คัดจากราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 71 ตอนที่ 88 31 ธันวาคม 2497

ตารางที่ 9 บุคลากรกรมการฝึกหัดครูช่วงปี พ.ศ. 2499-2513

ปี พ.ศ.	ข้าราชการครู					รวม	ข้าราชการ ตุรกร
	ชั้นพิเศษ	ชั้นเอก	ชั้นโท	ชั้นตรี	ชั้นจัตวา		
2499	-	23	168	273	124	588	12
2500	-	24	167	445	147	783	13
2501	-	34	220	324	138	716	11
2502	-	50	343	978	200	1,601	12
2503	3	74	486	829	186	1,578	14
2504	6	102	899	624	164	1,795	12
2505	6	101	929	714	173	1,933	13
2506	8	142	1,112	483	135	1,900	11
2507	10	140	1,163	529	124	1,966	7
2508	13	254	1,117	380	100	1,864	8
2509	14	328	1,293	373	75	2,083	9
2510	25	359	1,350	497	68	2,299	12
2511	30	417	1,406	565	64	2,482	14
2512	36	365	1,407	778	66	2,652	24
2513	42	452	1,508	1,277	46	3,325	30

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 19-21.

แผนภูมิที่ 13 ส่วนราชการในระดับกรมตามที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ พ.ศ. 2512

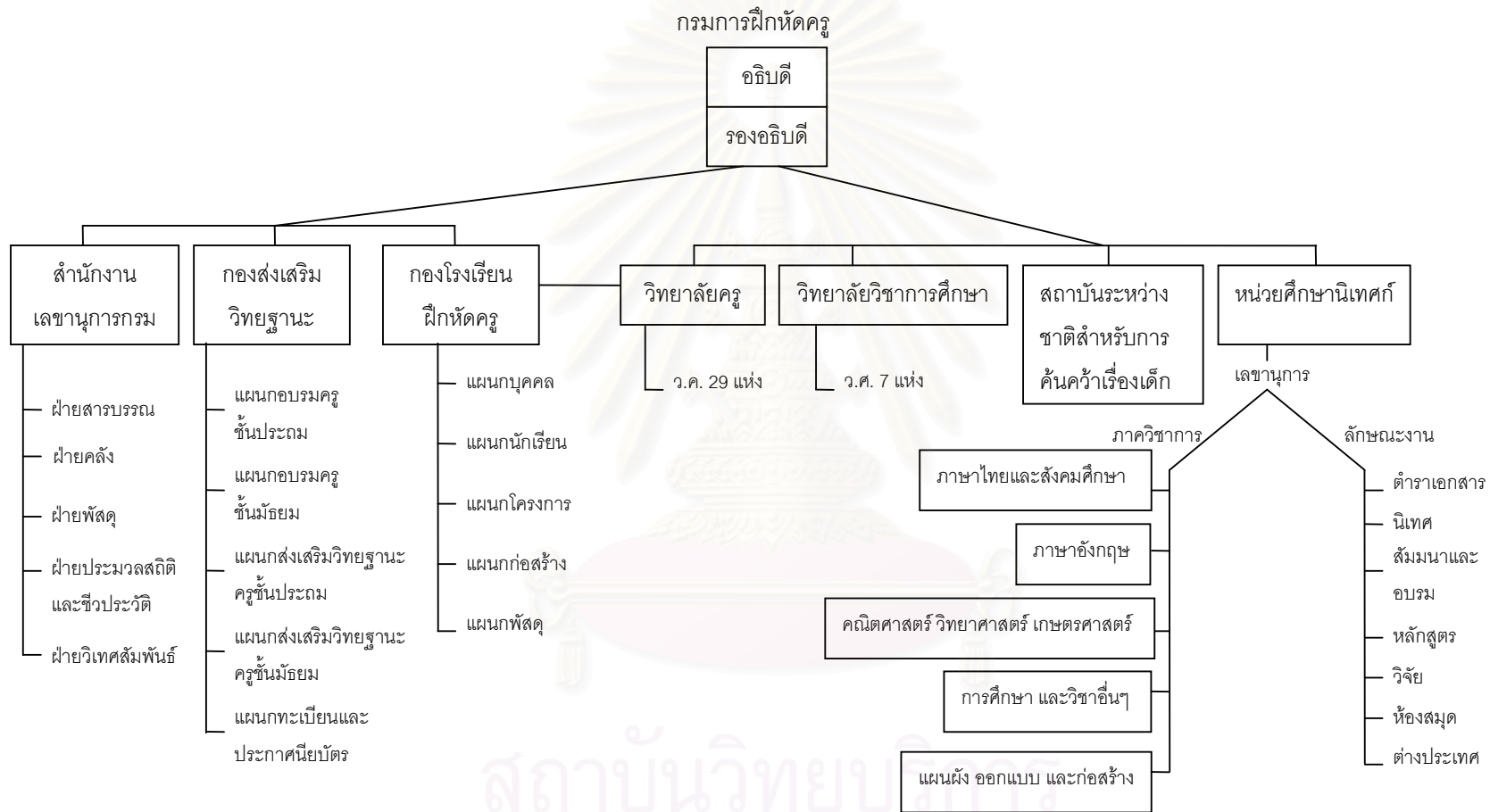
ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2513ก: 12.

หมายเหตุ : ร.ร.ร.ค. 6 แห่ง หมายถึง 1) ร.ค.ธนบุรี 2) ร.ร.เพชรบุรีวิทยาลัย 3) ร.ค.นครปฐม 4) วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี 5) ร.ค.ฉะเชิงเทรา และ 6) ร.ค.สกลนคร

ว.ค. 19 แห่ง หมายถึง 1) ว.ค.จันทเกษม 2) ว.ค.สวนสุนันทา 3) ว.ค.สวนดุสิต 4) ว.ค.พระนคร 5) ว.ค.บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา 6) ว.ค.เทพสตรี 7) ว.ค.พิบูลสงคราม พิษณุโลก 8) ว.ค.นครสวรรค์ 9) ว.ค.อุดรดิถี 10) ว.ค.พระนครศรีอยุธยา 11) ว.ค.เชียงใหม่ 12) ว.ค.อุบลราชธานี 13) ว.ค.อุดรธานี 14) ว.ค.นครราชสีมา 15) ว.ค.มหาสารคาม 16) ว.ค.เพชรบุรี 17) ว.ค.สงขลา 18) ว.ค.นครศรีธรรมราช และ 19) ว.ค.ยะลา

ว.ศ. 7 แห่ง หมายถึง 1) ว.ศ.ประสานมิตร 2) ว.ศ.ปทุมวัน 3) ว.ศ.บางแสน 4) ว.ศ.พิษณุโลก 5) ว.ศ.มหาสารคาม และ 6) ว.ศ.สงขลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

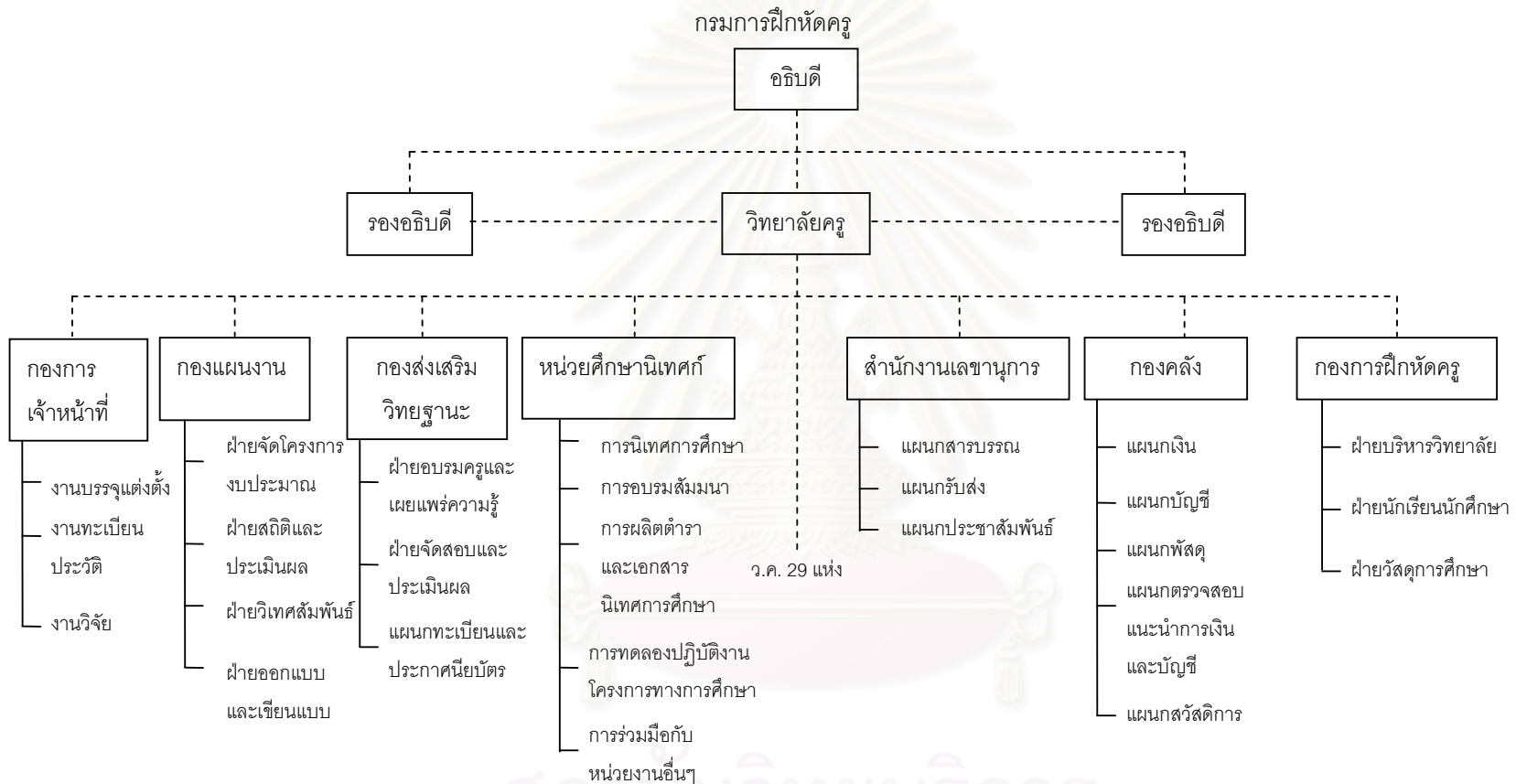

แผนภูมิที่ 14 ส่วนราชการกรมการฝึกหัดครู ก่อนการแบ่งส่วนราชการตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 265 พ.ศ. 2515
ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2516ข: 23.

หมายเหตุ : ว.ค. 29 แห่ง หมายถึง 1) ว.ค.จันทรกษม 2)ว.ค.สวนสุนันทา 3) ว.ค.สวนดุสิต 4) ว.ค.พระนคร 5) ว.ค.บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา 6) ว.ค.เทพสตรี
7) ว.ค.พิบูลสงคราม พิษณุโลก 8) ว.ค.นครสวรรค์ 9) ว.ค.อุดรดิตถ์ 10) ว.ค.พระนครศรีอยุธยา 11) ว.ค.เชียงใหม่
12) ว.ค.อุบลราชธานี 13) ว.ค.อุดรธานี 14) ว.ค.นครราชสีมา 15) ว.ค.มหาสารคาม 16) ว.ค.เพชรบุรี
17) ว.ค.สงขลา 18) ว.ค.นครศรีธรรมราช 19) ว.ค.ยะลา 20) ว.ค.ธนบุรี 21) ว.ค.เพชรบุรีวิทยาลัย
22) ว.ค.นครปฐม 23) ว.ค.หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี 24) ว.ค.ฉะเชิงเทรา 25) ว.ค.สกลนคร 26) ว.ค.บุรีรัมย์
27) ว.ค.ลำปาง 28) ว.ค.ภูเก็ต และ 29) ว.ค.จันทบุรี

ว.ศ. 7 แห่ง หมายถึง 1) ว.ศ.ประสานมิตร 2) ว.ศ.ปทุมวัน 3) ว.ศ.บางแสน 4) ว.ศ.พิษณุโลก 5) ว.ศ.มหาสารคาม และ 6) ว.ศ.สงขลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

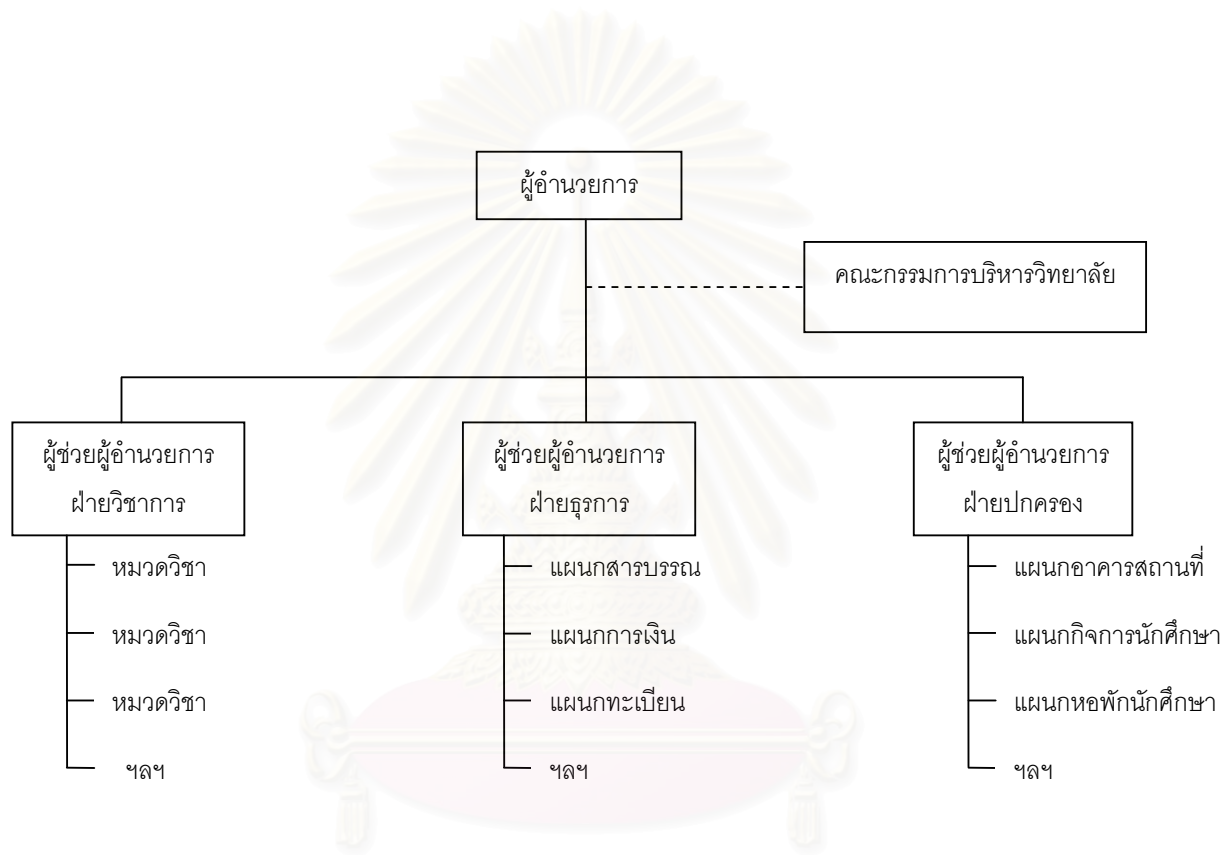

แผนภูมิที่ 15 ส่วนราชการกรมการฝึกหัดครูตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 265 พ.ศ. 2515

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2516ข: 39.

ตารางที่ 10 วิทยาลัยครูที่ได้รับการยกฐานะในปี พ.ศ. 2518-2520

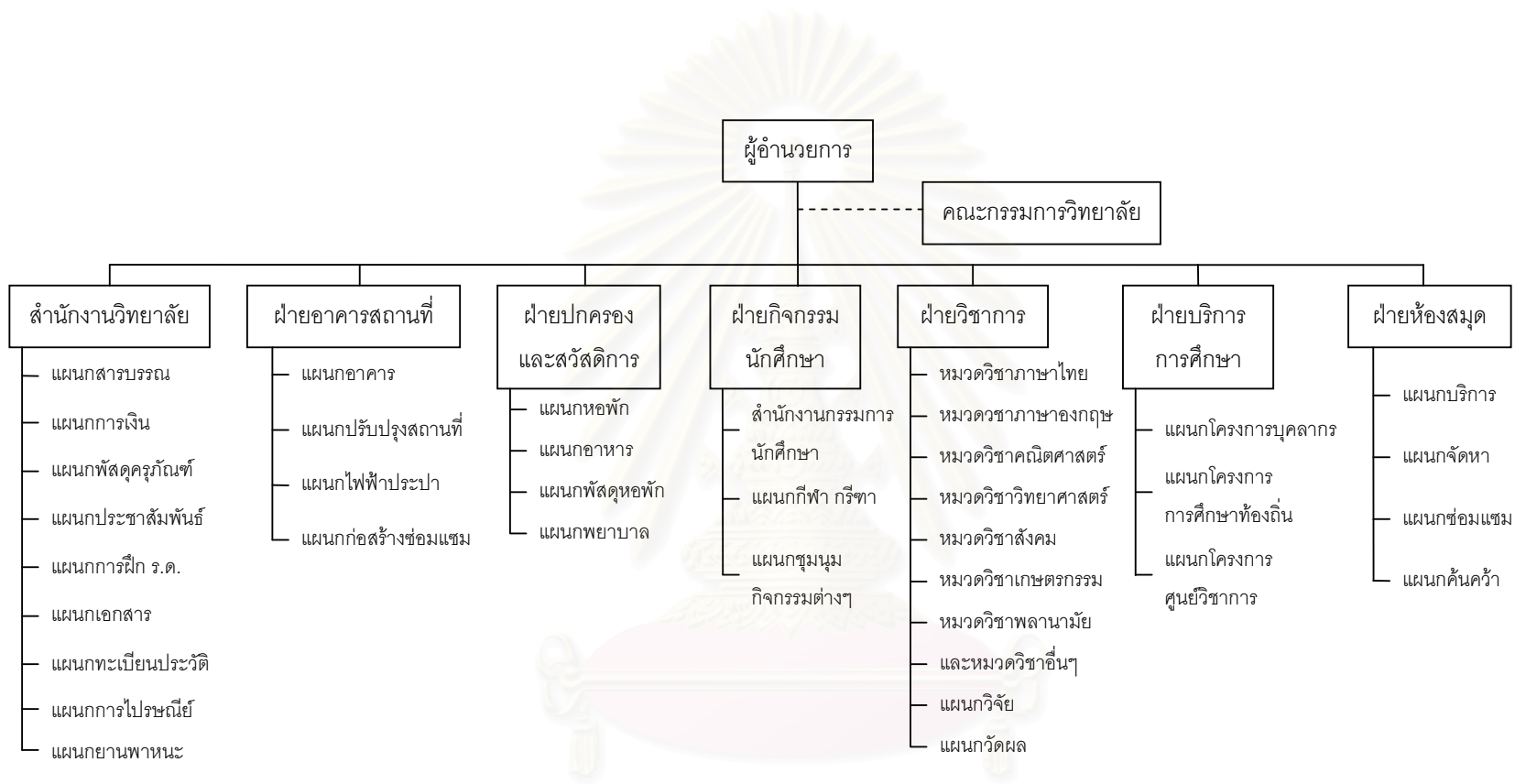
ปี พ.ศ.	วิทยาลัยครูที่ได้รับการยกฐานะ
2518	1. วิทยาลัยครูจันทระเกษม 2. วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 3. วิทยาลัยครูเทพสตรี จังหวัดลพบุรี 4. วิทยาลัยครูนครราชสีมา 5. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช 6. วิทยาลัยครูนครสวรรค์ 7. วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 8. วิทยาลัยครูพระนคร 9. วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา 10. วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก 11. วิทยาลัยครูมหาสารคาม 12. วิทยาลัยครูยะลา 13. วิทยาลัยครูสงขลา 14. วิทยาลัยครูสวนดุสิต 15. วิทยาลัยครูสวนสุนันทา 16. วิทยาลัยครูอุดรธานี 17. วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
2519	18. วิทยาลัยครูจันทบุรี 19. วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา 20. วิทยาลัยครูธนบุรี 21. วิทยาลัยครูนครปฐม 22. วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ 23. วิทยาลัยครูเพชรบุรี 24. วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาถลางกรณ จังหวัดปทุมธานี 25. วิทยาลัยครูภูเก็ต 26. วิทยาลัยครูลำปาง 27. วิทยาลัยครูสกลนคร 28. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี 29. วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์
2520	30. วิทยาลัยครูกาญจนบุรี 31. วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 32. วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 33. วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์ 34. วิทยาลัยครูเลย 35. วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี 36. วิทยาลัยครูสุรินทร์

แผนภูมิที่ 16 โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครุภาคกลาง

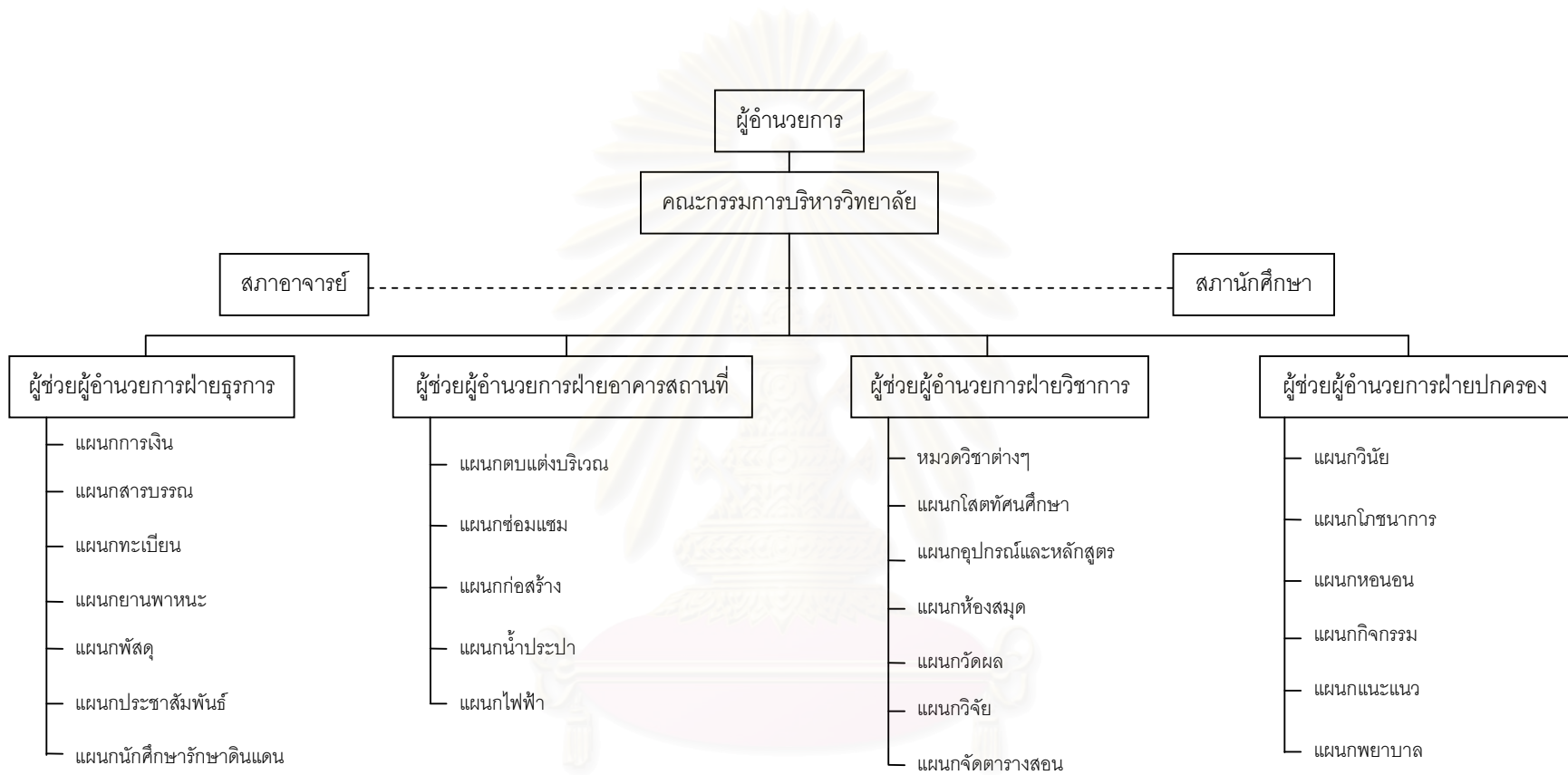
ที่มา : สัญญา สุรพันธุ์, 2518: 41.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

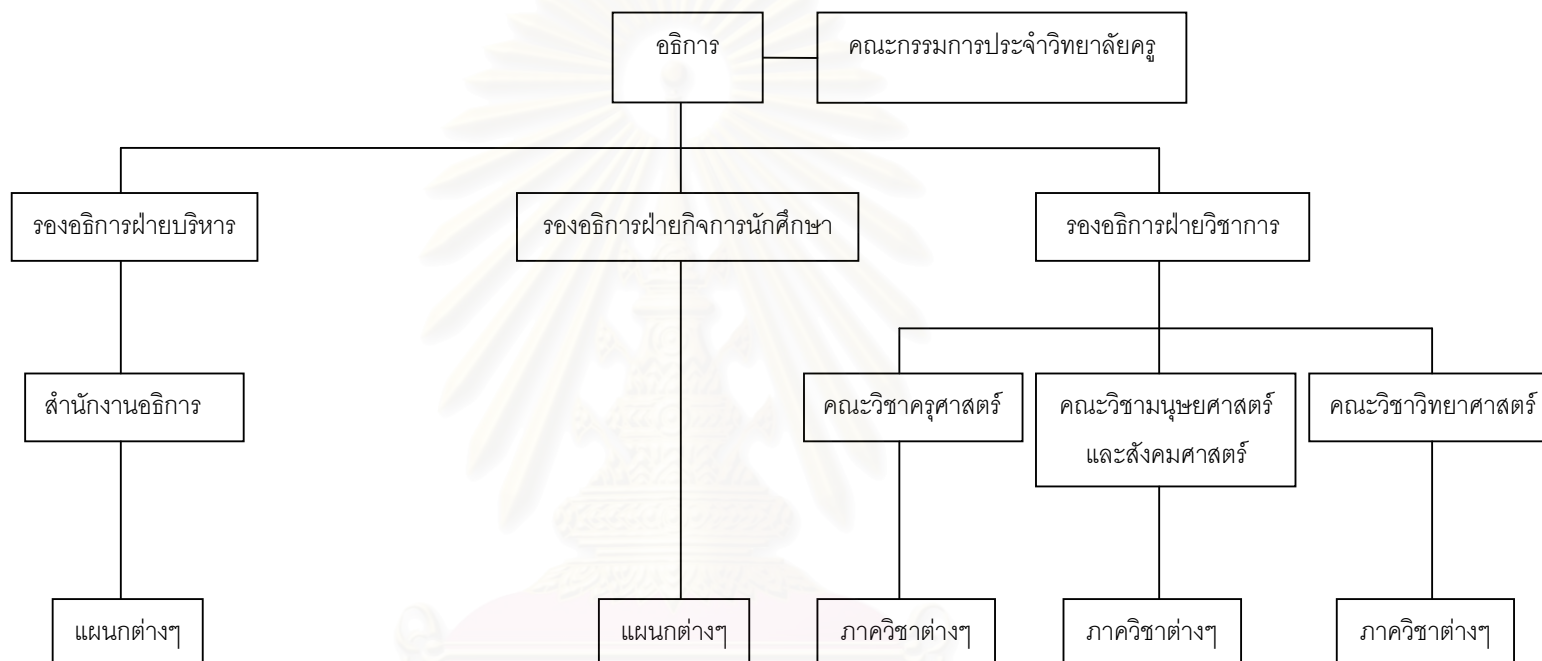

แผนภูมิที่ 17 โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา : น้อย สุปิงคลัด, 2518: 46.

แผนภูมิที่ 18 โครงสร้างระบบบริหารของวิทยาลัยครูภาคกลางที่ยึดระบบสายงานเดิมและประยุกต์หลักทฤษฎีการบริหารงาน
ที่มา : สุชาติ รัตนวิจิตร, 2518: 69.

แผนภูมิที่ 19 โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการในวิทยาลัยครูตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518

ที่มา : สัญญา สุรพันธุ์, 2518: 75.

ตารางที่ 11 การจัดกลุ่มวิทยาลัยครูตามโครงการกลุ่มวิทยาลัยครูควบคู่กับโครงสร้างหลักตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518

กลุ่มวิทยาลัยครู	วิทยาลัยครู
กลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ	1. วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 2. วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 3. วิทยาลัยครูลำปาง 4. วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์ 5. วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 6. วิทยาลัยครูนครสวรรค์ 7. วิทยาลัยครูพินุลสงคราม พิษณุโลก 8. วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์
กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1. วิทยาลัยครูมหาสารคาม 2. วิทยาลัยครูเลย 3. วิทยาลัยครูสกลนคร 4. วิทยาลัยครูอุดรธานี 5. วิทยาลัยครูนครราชสีมา 6. วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ 7. วิทยาลัยครูอุบลราชธานี 8. วิทยาลัยครูสุรินทร์
กลุ่มวิทยาลัยครูภาคกลาง	1. วิทยาลัยครูรำไพพรรณี จันทบุรี 2. วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา 3. วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี 4. วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา 5. วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลัยสงครณี
กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันตก	1. วิทยาลัยครูกาญจนบุรี 2. วิทยาลัยครูนครปฐม 3. วิทยาลัยครูเพชรบุรี 4. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้	1. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช 2. วิทยาลัยครูภูเก็ต 3. วิทยาลัยครูยะลา 4. วิทยาลัยครูสงขลา 5. วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี
กลุ่มวิทยาลัยครูนครหลวง	1. วิทยาลัยครูจันทร์เกษม 2. วิทยาลัยครูธนบุรี 3. วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 4. วิทยาลัยครูพระนคร 5. วิทยาลัยครูสวนดุสิต 6. วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

ที่มา : ชิต ปุริโสดม, 2523: 5-7.

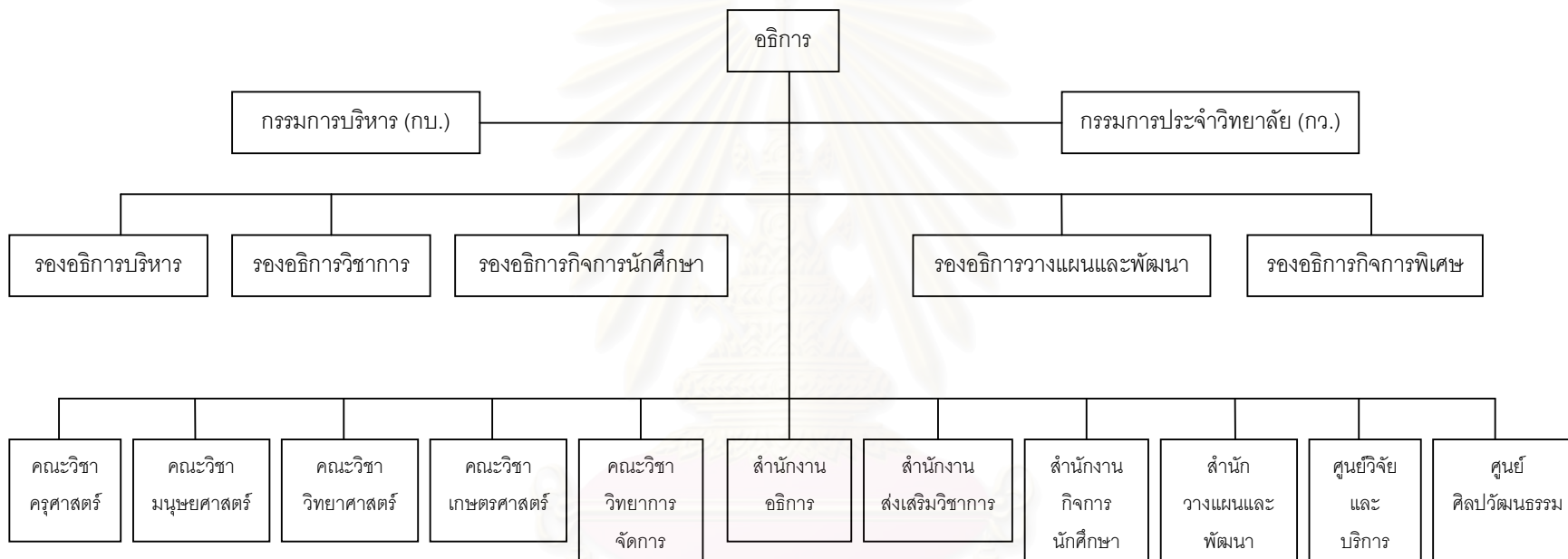
ตารางที่ 12 สหวิทยาลัยและวิทยาลัยครูตามข้อบังคับสภาการฝึกหัดครูว่าด้วยกลุ่มวิทยาลัยครู พ.ศ. 2528

สหวิทยาลัย	วิทยาลัยครู
สหวิทยาลัยล้านนา	1. วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 2. วิทยาลัยครูเชียงราย 3. วิทยาลัยครูลำปาง 4. วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์
สหวิทยาลัยพุทธชินราช	1. วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 2. วิทยาลัยครูนครสวรรค์ 3. วิทยาลัยครูพิจิตรสงคราม พิษณุโลก 4. วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์
สหวิทยาลัยอีสาน - เหนือ	1. วิทยาลัยครูมหาสารคาม 2. วิทยาลัยครูเลย 3. วิทยาลัยครูสกลนคร 4. วิทยาลัยครูอุดรธานี
สหวิทยาลัยอีสาน - ใต้	1. วิทยาลัยครูนครราชสีมา 2. วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ 3. วิทยาลัยครูอุบลราชธานี 4. วิทยาลัยครูสุรินทร์
สหวิทยาลัยศรีอยุธยา	1. วิทยาลัยครูรำไพพรรณี จันทบุรี 2. วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา 3. วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี 4. วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา 5. วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลัยการณ
สหวิทยาลัยทวารวดี	1. วิทยาลัยครูกาญจนบุรี 2. วิทยาลัยครูนครปฐม 3. วิทยาลัยครูเพชรบุรี 4. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
สหวิทยาลัยครูทักษิณ	1. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช 2. วิทยาลัยครูภูเก็ต 3. วิทยาลัยครูยะลา 4. วิทยาลัยครูสงขลา 5. วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี
สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์	1. วิทยาลัยครูจันทระเกษม 2. วิทยาลัยครูธนบุรี 3. วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 4. วิทยาลัยครูพระนคร 5. วิทยาลัยครูสวนดุสิต 6. วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

ตารางที่ 13 งบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในปีงบประมาณ 2515-2528

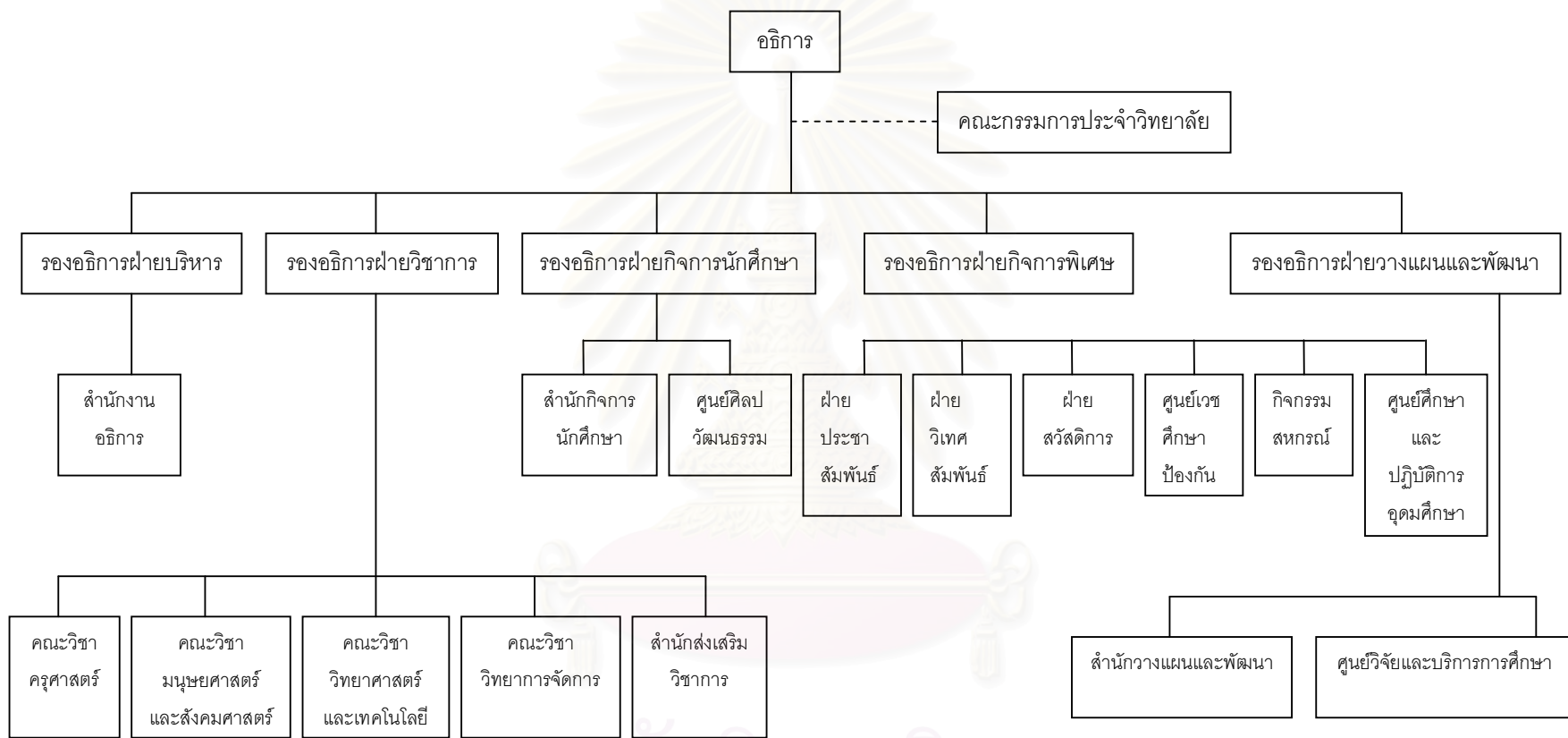
ปี พ.ศ.	งบประมาณ (ล้านบาท)	เพิ่ม/ลด จากที่ผ่านมา	%เพิ่ม/ลด
2515	327.85	41.35	14.43
2516	286.98	-40.87	-12.47
2517	368.14	81.16	28.28
2518	497.25	129.11	35.07
2519	494.52	-2.73	-0.55
2520	499.39	4.87	0.98
2521	435.67	-63.72	-12.76
2522	374.70	-60.97	-13.99
2523	439.11	64.41	17.19
2524	535.98	96.87	22.06
2525	552.84	16.86	3.15
2526	647.01	94.17	17.03
2527	671.96	24.95	3.86
2528	688.02	16.06	2.39

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2537: 8-9.

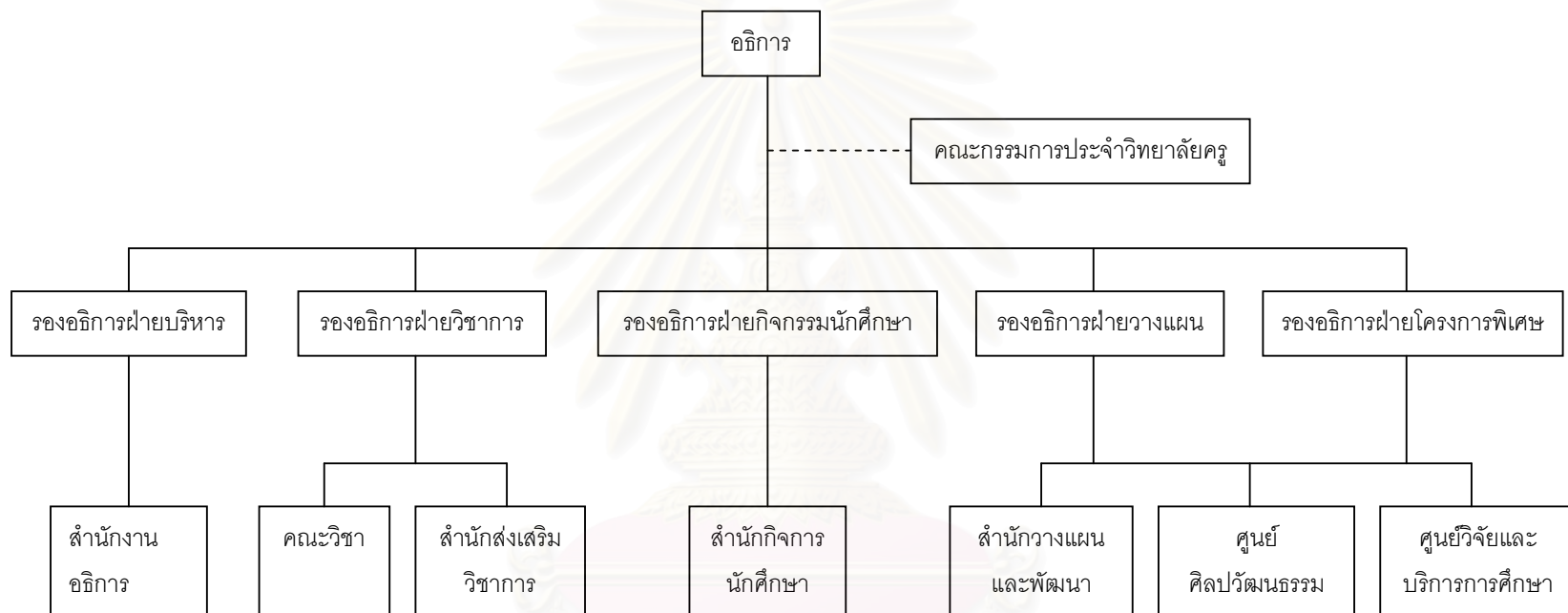
แผนภูมิที่ 20 โครงสร้างการบริหารวิทยาลัยครุอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2535

ที่มา : กรรมการฝึกหัดครู, อันดับ 5, 2535: 270.

แผนภูมิที่ 21 แผนผังการบริหารงานของวิทยาลัยครูธนบุรี

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, อันดับที่ 9, 2535: 112.

แผนภูมิที่ 22 โครงสร้างการบริหารของวิทยาลัยครูสุรินทร์

ที่มา : วิทยาลัยครูสุรินทร์, 2535 อ้างถึงใน สัมมา ธรณี, 2536: 49.

ตารางที่ 14 จำนวนครูอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในวิทยาลัยครู ปีการศึกษา 2530-2536

ปีการศึกษา	ระดับคุณวุฒิ					รวม
	ปริญญาเอก	ปริญญาโท	ป.เฉพาะ	ปริญญาตรี	ต่ำกว่าปริญญาตรี	
2530	199	3,377	96	2,121	55	5,848
2531	222	3,465	87	2,039	42	5,855
2532	249	3,579	87	1,996	38	5,949
2533	258	3,648	70	1,967	37	5,980
2534	299	3,881	72	2,176	40	6,468
2535	315	3,920	66	2,112	36	6,449
2536	304	3,992	56	2,125	28	6,505

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2537: 23.

ตารางที่ 15 การบรรจุบุคลากรกรมการฝึกหัดครู ปีงบประมาณ 2521-2537

ปีงบประมาณ	อาจารย์	ข้าราชการพลเรือน	ลูกจ้างประจำ	รวม
2521	-	25	91	116
2522	51	-	51	102
2523	60	6	67	133
2524	50	17	22	89
2525	50	15	23	88
2526	30	11	20	61
2527	-	-	-	-
2528	50	-	30	80
2529	-	-	-	-
2530	-	17	1	18
2531	52	54	39	145
2532	-	97	-	97
2533	-	55	33	88
2534	60	122	-	182
2535	102	-	-	102
2536	53	-	-	53
2537	-	50	-	50

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2537: 24.

ตารางที่ 16 งบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในปีงบประมาณ 2528-2535

ปี พ.ศ.	งบประมาณ (ล้านบาท)	เพิ่ม/ลด จากที่ผ่านมา	%เพิ่ม/ลด
2528	688.02	16.06	2.39
2529	688.70	0.68	0.10
2530	730.86	42.16	6.12
2531	796.58	65.72	8.99
2532	872.61	76.03	9.54
2533	1,051.02	178.41	20.45
2534	1,414.00	362.98	34.54
2535	1,708.98	294.98	20.86

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2537: 9-10.

ตารางที่ 17 โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในวิทยาลัยครู ปี พ.ศ. 2534

สาขาวิชา	โปรแกรมวิชา
การศึกษา	1. การศึกษาปฐมวัย 2. การประถมศึกษา 3. ภาษาไทย 4. ภาษาอังกฤษ 5. คณิตศาสตร์ 6. วิทยาศาสตร์ทั่วไป 7. เคมี 8. ชีววิทยา 9. ฟิสิกส์ 10. สังคมวิทยา 11. ภูมิศาสตร์ 12. ประวัติศาสตร์ 13. เกษตรกรรม 14. คหกรรมศาสตร์ 15. ศิลปหัตถกรรม 16. ช่างอุตสาหกรรม 17. อุตสาหกรรมศิลป์ 18. นาฏศิลป์ 19. สุขศึกษา 20. พลศึกษา 21. ดนตรี 22. ศิลปศึกษา 23. ธุรกิจศึกษา 24. การศึกษาพิเศษ 25. การวัดผลการศึกษา 26. เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา 27. การบริหารการศึกษา 28. การศึกษานอกระบบ 29. จิตวิทยาและการแนะแนว 30. บรรณารักษศาสตร์ 31. คอมพิวเตอร์ศึกษา
วิทยาศาสตร์	1. เกษตรศาสตร์ 2. พืชศาสตร์ 3. สัตวบาล 4. เทคโนโลยีการเกษตร 5. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 6. การส่งเสริมและการสื่อสารการเกษตร 7. คหกรรมศาสตร์ทั่วไป 8. การอาหาร 9. ศิลปประดิษฐ์ 10. ผ้าและเครื่องแต่งกาย 11. สิ่งทอ 12. สถิติประยุกต์ 13. เคมีปฏิบัติ 14. เทคโนโลยีการยาง 15. เทคโนโลยีการอาหาร 16. สุขศึกษา 17. คอมพิวเตอร์ 18. วิทยาการคอมพิวเตอร์ 19. วิทยาศาสตร์สุขภาพ 20. วิทยาศาสตร์การกีฬา 21. เคมี 22. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร 23. ชีววิทยาและเทคโนโลยี 24. อิเลกทรอนิกส์ 25. ไฟฟ้า 26. โลหะ 27. เครื่องกล 28. เซรามิกส์ 29. เทคโนโลยีเซรามิกส์ 30. ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 31. ก่อสร้าง 32. ภาพพิมพ์ 33. เทคโนโลยีอุตสาหกรรม
ศิลปศาสตร์	1. วัฒนธรรมศึกษา 2. ภาษาอังกฤษ 3. บรรณารักษศาสตร์ 4. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 5. ภาษาญี่ปุ่น 6. วารสารศาสตร์และการประชาสัมพันธ์ 7. ศิลปะการสื่อสารและโฆษณา 8. นิเทศศาสตร์ 9. พัฒนาชุมชน 10. ออกแบบและประยุกต์ศิลป์ 11. ออกแบบนิเทศศิลป์ 12. ศิลปะการพิมพ์ 13. ศิลปกรรม 14. ออกแบบพานิชศิลป์ 15. การพิมพ์ 16. การบริหารธุรกิจ 17. การจัดการสำนักงาน 18. การจัดการทั่วไป 19. เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ 20. ดนตรี 21. นาฏศิลป์และการละคร 22. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 23. ธุรกิจท่องเที่ยว 24. ภาษาอังกฤษธุรกิจ

ที่มา : สุพล วุฒิวิทยากร, 2534: 15-17.

ตารางที่ 18 สหวิทยาลัยที่เป็นสถานที่ทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาที่ตอบแบบสอบถามและมึงานทำเป็นงานสอน
จำแนกตามสหวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2529

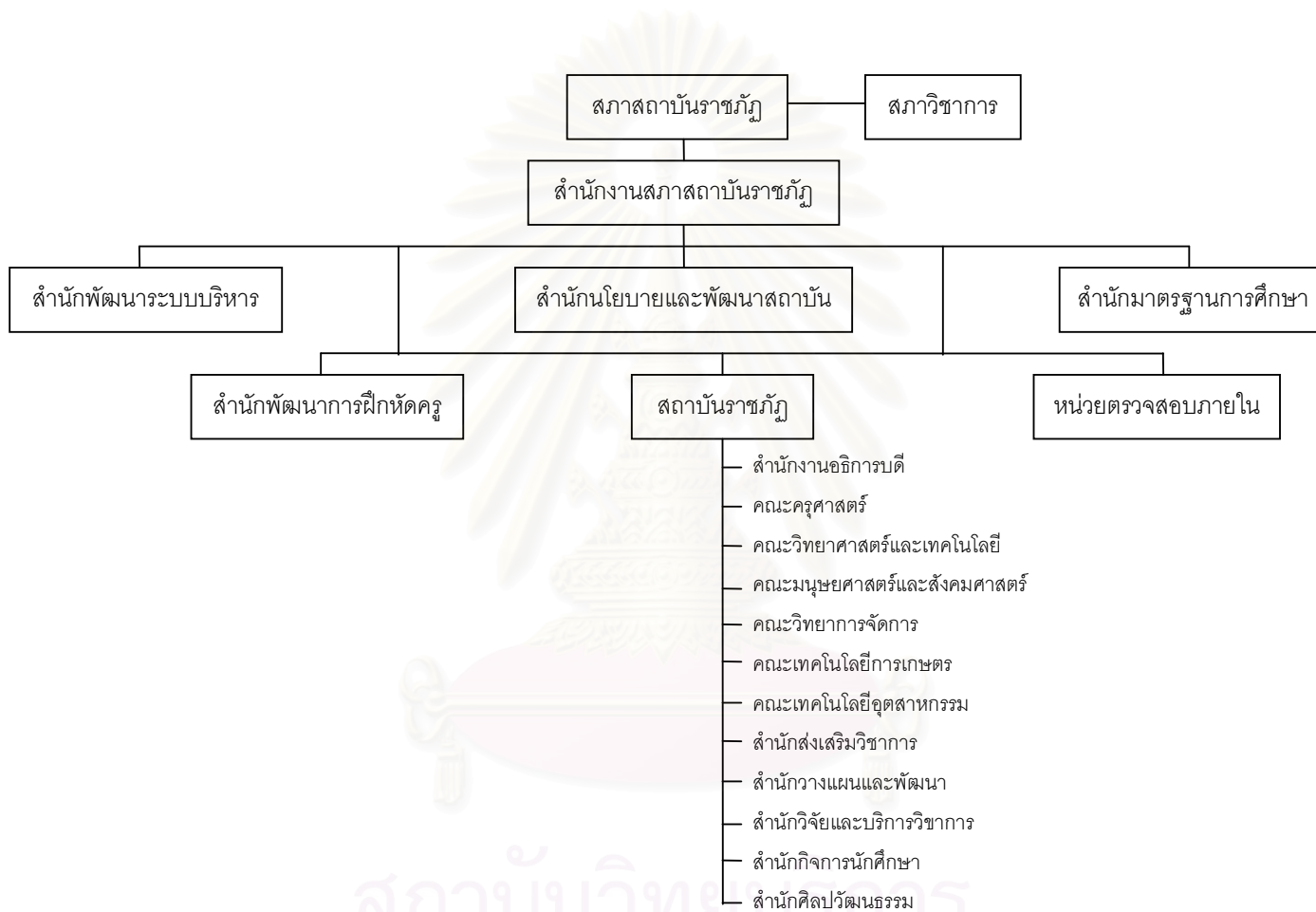
สหวิทยาลัยที่ทำงาน (เฉพาะผู้ทำงานสอน)	ในสหวิทยาลัยที่ศึกษา		นอกสหวิทยาลัยที่ศึกษา		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ล้านนา	1,561	96.0	65	4.0	1,626
พุทธชินราช	1,157	95.8	51	4.2	1,208
อีสาน-เหนือ	1,574	95.5	74	4.5	1,648
อีสาน-ใต้	2,605	98.9	30	1.1	2,635
ศรีอยุธยา	1,980	93.3	143	6.7	2,123
ทวารวดี	713	86.7	109	13.3	822
ทักษิณ	1,706	99.2	13	0.8	1,719
รัตนโกสินทร์	2,091	93.7	140	6.3	2,231
รวม	13,387	95.5	625	4.5	14,012

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2535: 45.

ตารางที่ 19 สหวิทยาลัยที่เป็นสถานที่ทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาที่ตอบแบบสอบถามและมึงานทำเป็นงานสอน
จำแนกตามสหวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2531

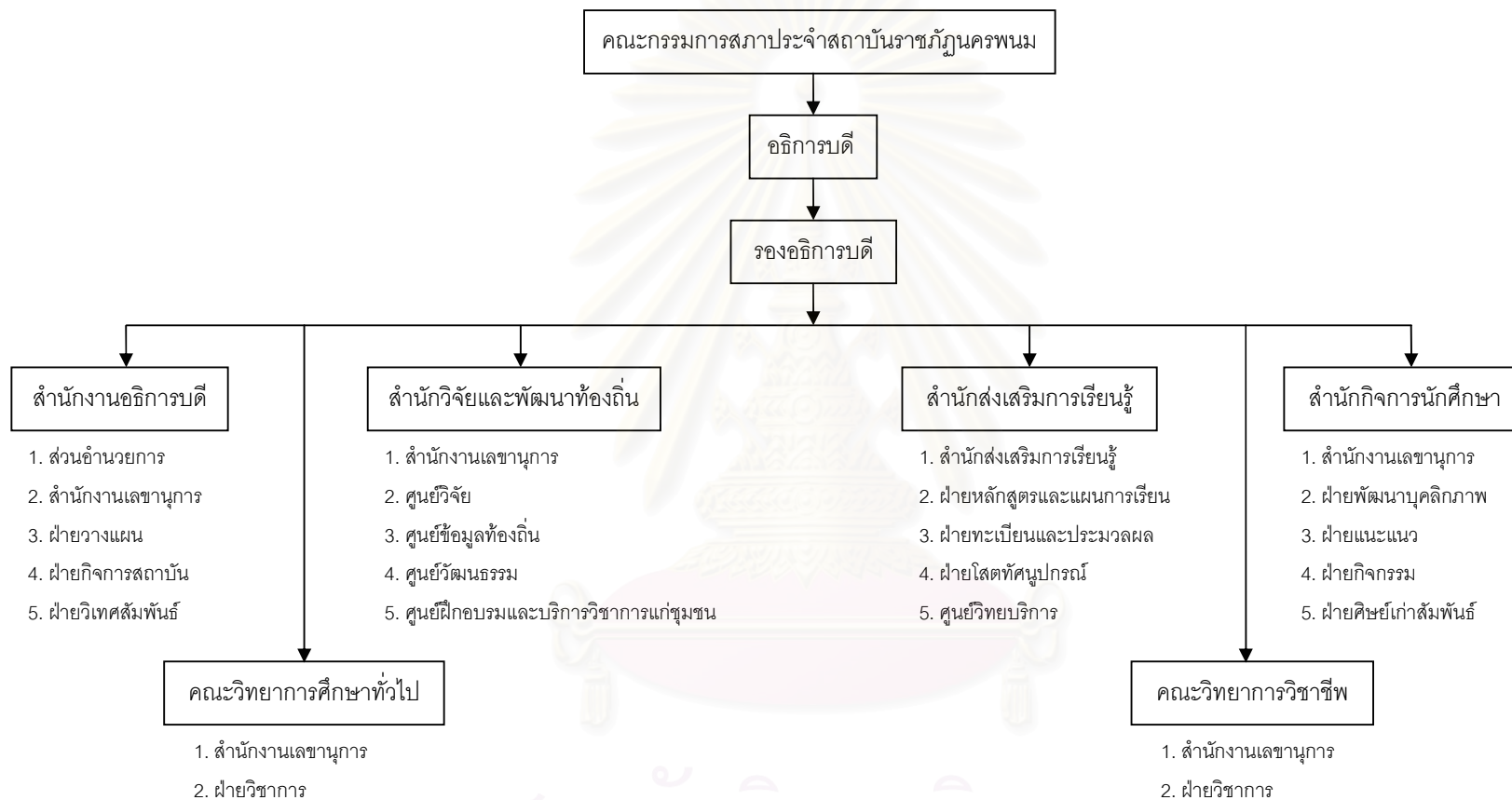
สหวิทยาลัยที่ทำงาน (เฉพาะผู้ทำงานสอน)	ในสหวิทยาลัยที่ศึกษา		นอกสหวิทยาลัยที่ศึกษา		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ล้านนา	1,407	92.3	117	7.8	1,524
พุทธชินราช	1,304	90.1	143	9.9	1,447
อีสาน-เหนือ	1,762	90.7	180	9.3	1,942
อีสาน-ใต้	1,751	93.3	125	6.7	1,876
ศรีอยุธยา	2,845	92.7	225	7.3	3,070
ทวารวดี	1,260	88.2	168	11.8	1,428
ทักษิณ	1,182	94.6	68	5.4	1,250
รัตนโกสินทร์	4,372	96.0	184	4.0	4,556
รวม	15,883	92.9	1,210	7.1	17,093

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2535: 46.

แผนภูมิที่ 23 โครงสร้างการบริหารส่วนราชการ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ

ที่มา : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2543: 7.

แผนภูมิที่ 24 โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการสถาบันราชภัฏนครพนม

ที่มา : สถาบันราชภัฏนครพนม, 2546: 19.

ตารางที่ 20 ปรัชญา ปณิธาน และวิสัยทัศน์ ของสถาบันราชภัฏ

* หมายเหตุ จากกลุ่มตัวอย่างของสถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏ	ปรัชญา	ปณิธาน/วิสัยทัศน์
ธนบุรี	บ่มเพาะความรู้ เชิดชูคุณธรรม ชี้นำคุณภาพ	สถาบันราชภัฏธนบุรีจะเป็นมหาวิทยาลัยที่ได้มาตรฐานสากลเชื่อมโยงการวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่น
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา	วิชาการก้าวไกล วิจัยเด่นเป็นสากล นำชุมชนและสังคมพัฒนา	สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มุ่งมั่นที่จะเป็นแหล่งค้นคว้า สะสม พัฒนาองค์ความรู้ ทะนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม เพื่อผลิตบัณฑิตให้เพียบพร้อมด้วยสติปัญญา มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
จันทระเกษม	ความรู้ดี มีคุณธรรม นำชุมชนพัฒนา	มุ่งผลิตบัณฑิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและคุณธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นการวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ความเป็นเลิศทางวิชาการและเทคโนโลยีให้มีมาตรฐานที่เป็นสากล
พระนคร	สร้างคนดี มีปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น	สถาบันราชภัฏพระนครเป็นมหาวิทยาลัยท้องถิ่นที่มุ่งเสริมสร้างคุณธรรม นำเทคโนโลยีสู่การพัฒนาให้เป็นที่ ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป
เชียงใหม่	สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	สถาบันราชภัฏเชียงใหม่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของสังคมและเป็นที่พึ่งของ ท้องถิ่น
อุดรดิตถ์	สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น	สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำที่ทันสมัยเป็นสากลเพื่อปวงชน บริหารจัดการด้วย มาตรฐานที่ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของไทย มีบทบาทและคุณค่าในการที่นำร่วมมือและพัฒนาอย่าง กลมกลืนกับท้องถิ่น
ลำปาง	สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและสังคม	สถาบันราชภัฏลำปางจะเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศ มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถเป็นที่พึ่งทางปัญญาของท้องถิ่น สังคม ร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรภายนอกในการผลิตบัณฑิตที่มี ความรู้คู่คุณธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่น สังคมและประเทศ มุ่งวิจัยและสร้าง ผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย
เพชรบูรณ์	ปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐสุด	สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ เพิ่มพูนคุณธรรม เลิศล้ำปัญญา อุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ตารางที่ 20 (ต่อ) ปรัชญา ปณิธาน และวิสัยทัศน์ ของสถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏ	ปรัชญา	ปณิธาน/วิสัยทัศน์
กำแพงเพชร	สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร มุ่งเน้นให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน สร้างศักยภาพให้เป็นชุมพลังแห่งปัญญา พัฒนาท้องถิ่น ผลิตกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม โดยเน้นที่จิตสำนึกในการรับใช้ท้องถิ่นและประเทศชาติ	สถาบันราชภัฏกำแพงเพชรเป็นชุมชนวิชาการที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อปวงชน เป็นศูนย์กลางในการวิจัย และให้บริการทางวิชาการแก่ท้องถิ่นและภูมิภาค
พิจิตรสงคราม	สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น	สถาบันราชภัฏพิจิตรสงครามเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการ มีการกระจายโอกาสทางการศึกษา มีการสร้างเอกภาพในการบริหารและการจัดการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน
นครสวรรค์	เป็นมหาวิทยาลัยของชาวบ้าน นำวิชาการสู่ชุมชน	สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยพัฒนาสถาบันให้มีความพร้อมในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้และจริยธรรมคุณธรรม มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถสร้างองค์ความรู้และประยุกต์เทคโนโลยีทั้งระดับสากลและท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาท้องถิ่นและทรัพยากรให้มีคุณค่าเพิ่มอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต
เพชรบุรีวิทยา- ลกรกรณ์ ในพระ บรมราชูปถัมภ์	วิชาการเด่น เน้นคุณธรรม นำท้องถิ่นพัฒนา ก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี	สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลกรกรณ์เป็นสถาบันที่มีความเป็นเลิศในด้านการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นจุดเด่นในด้านความสามารถทางภาษาและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น การวิจัยเพื่อการศึกษา และการมุ่งอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ตารางที่ 20 (ต่อ) ปรัชญา ปณิธาน และวิสัยทัศน์ ของสถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏ	ปรัชญา	ปณิธาน/วิสัยทัศน์
จำไพพรรณี	เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นสถาบันอุดมศึกษาของปวงชน ที่กระจายโอกาสแก่ปวงชนให้เข้าถึงการศึกษาที่หลากหลายได้ 2. เป็นเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนและท้องถิ่น 3. มีการพัฒนาองค์ความรู้ การวิจัย และภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น 4. เป็นสถาบันที่มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต
เลย	อุดมศึกษาเพื่อปวงชน เพื่อประสิทธิผลการพัฒนาท้องถิ่น	สถาบันราชภัฏเลยเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มุ่งจัดการศึกษาและผลิตบัณฑิตที่เป็นเลิศทางวิชาการ มีความรู้คู่คุณธรรม และเป็นผู้นำพัฒนากระจายโอกาสอุดมศึกษาสู่ปวงชน ศึกษา ค้นคว้า และเชื่อมโยงศาสตร์สากลสู่การพัฒนา เป็นผู้นำและเป็นพี่ทางวิชาการแก่ท้องถิ่น ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่น อนุรักษ์ ส่งเสริม และเชิดชูศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ให้บริการวิชาการ และประสานเครือข่ายสร้างความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ นำชุมชนพัฒนา พัททษรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สกลนคร	สถาบันราชภัฏสกลนครเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ร่วมชี้นำการพัฒนาท้องถิ่นและสังคม	สถาบันราชภัฏสกลนครเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นที่เป็นศูนย์กลางบริการทางวิชาการแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เป็นผู้นำและชี้นำในการจัดการศึกษาอย่างหลากหลายและมีคุณภาพ พัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี สร้างเครือข่ายในการทำงาน ในบริการทางวิชาการแก่ชุมชน และทะนุบำรุงศาสนา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสรรค์ประชาสังคมที่ดี
มหาสารคาม	วิชาการเป็นเลิศ ประเสริฐคุณธรรม นำชุมชนพัฒนา	เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและการศึกษาในประเทศเพื่อนบ้าน มีความเชี่ยวชาญในวิชาการด้านต่างๆ ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและคุณธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคม มีเอกลักษณ์ของตนเอง ผสมผสานวิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ปลูกฝังจิตสำนึกในการทำนุบำรุง อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 20 (ต่อ) ปรัชญา ปณิธาน และวิสัยทัศน์ ของสถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏ	ปรัชญา	ปณิธาน/วิสัยทัศน์
นครราชสีมา	แหล่งวิชาการ สร้างสรรค์คนดี ชี้นำสังคม	สถาบันราชภัฏนครราชสีมามุ่งพัฒนาเป็นแหล่งวิชาการเพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาคนให้เหมาะสมทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และการประกอบอาชีพ มีความสำนึกเพื่อบ้านเมือง มีคุณธรรมชั้นนำชีวิต เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาองค์ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน
สุรินทร์	เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดการศึกษาทุกระดับในวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างมีมาตรฐาน มีอิสระในการบริหารจัดการ เน้นการวิจัย และสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นและสากล เป็นแหล่งวิทยบริการและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สังคมเพื่อพัฒนาสู่คุณภาพชีวิตที่ดี
ศรีสะเกษ	แหล่งศึกษาของปวงชน มุ่งสู่ผลงานวิจัย เทิดไทยภูมิปัญญา ก้าวหน้าด้านวิทยาการ สืบสานศิลปวัฒนธรรม นำพาชุมชนให้เข้มแข็ง	สถาบันราชภัฏศรีสะเกษจะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดการศึกษาทุกระดับในสาขาวิชาการต่างๆ ที่ได้มาตรฐานสากล เชื่อมโยงการวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่น มุ่งถ่ายทอดสืบสานศิลปวัฒนธรรม เชิดชูภูมิปัญญาและเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง
นครศรีธรรมราช	สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืน
สุราษฎร์ธานี	องค์การความรู้ เชิดชูคุณธรรม นำสังคมพัฒนา	สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มุ่งให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและวิชาชีพชั้นสูงในรูปแบบที่หลากหลาย ศึกษาริวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นผู้นำทางวิชาการที่ผสมผสานวิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
ภูเก็ต	สถาบันราชภัฏภูเก็ตเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อ พัฒนาท้องถิ่นบนพื้นฐานแห่งความรับผิดชอบ ต่อสังคม	สถาบันราชภัฏภูเก็ตจะมีฐานะเป็นนิติบุคคล จัดบริการการศึกษาที่หลากหลายอย่างมีคุณภาพ มุ่งปฏิบัติภารกิจด้านต่างๆตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคม เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ตารางที่ 21 นโยบายตามภารกิจในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 ของกรมการฝึกหัดครู

ภารกิจ	นโยบาย
การจัดการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> ผลิตกำลังคนระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญาทุกสาขาวิชาให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ความรู้ความสามารถ ทักษะกระบวนการคิดที่สร้างสรรค์และสมเหตุสมผล สามารถพัฒนาตนเองและท้องถิ่น ศรัทธาในอาชีพ สามารถสร้างงานและประกอบอาชีพอิสระได้ มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และนำการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผลิตกำลังคนระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญาในสาขาวิชาชีพต่างๆ ให้ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น เร่งรัดพัฒนากำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม มุ่งขยายโอกาสในการได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ไปสู่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้มากขึ้น ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยครูด้วยกัน และวิทยาลัยครูกับสถานประกอบการเอกชน สมาคมอาชีพในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี มุ่งเน้นให้วิทยาลัยครูปรับปรุงกลไก สาระและรูปแบบของกิจการนักศึกษา เพื่อให้บัณฑิตได้พัฒนาครบทุกด้าน สามารถบูรณาการกิจการนักศึกษาเข้ากับการจัดการศึกษา การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ตลอดจนการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในระบอบประชาธิปไตย
การผลิตและพัฒนาวิชาชีพครู	<ol style="list-style-type: none"> ผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสมสอดคล้องตามความจำเป็นในการใช้ครู การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นและประเทศ ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมครูประจำการ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะตามช่วงเวลาที่กำหนด
การวิจัย	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนากลไกและปัจจัยสำหรับการให้บริการวิชาการตามศักยภาพและความพร้อมที่จะสนองความต้องการของท้องถิ่น สนับสนุนให้มีการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ เพื่อใช้ในการวิจัยนอกจากการเพิ่มงบประมาณแผ่นดิน สนับสนุนให้ใช้การวิจัยของวิทยาลัยครู เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนการสอน พัฒนาองค์กร พัฒนาระบบการเรียนรู้อ พัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีการพึ่งพาตนเองและพัฒนาท้องถิ่น

ตารางที่ 22 นโยบายตามภารกิจในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8 ของสำนักงานสภานโยบายการศึกษาระดับชาตินโยบาย

ภารกิจ	นโยบาย	มาตรการ
การวิจัย	<p>1. ส่งเสริมให้สถาบันแต่ละแห่งมีเป้าหมายทิศทางการวิจัยที่ชัดเจน และดำเนินการวิจัยเชิงสหวิทยาการร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง และเพื่อให้บุคลากรของสถาบันได้พัฒนาการเรียนรู้ท่ามกลางกระบวนการวิจัยร่วมกัน</p> <p>2. ส่งเสริมให้ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาภารกิจทุกด้านของสถาบัน</p>	<p>1. ให้สถาบันแต่ละแห่งร่วมกันกำหนดปัญหาและแนวทางการทำวิจัย เพื่อพัฒนาสถาบันและท้องถิ่นและสนับสนุนให้มีโครงการวิจัยเชิงสหวิทยาการที่ต่อเนื่อง และเกี่ยวข้องกับงานตามภารกิจที่สามารถเจาะลึกเฉพาะสาขาได้ พร้อมทั้ง กำหนดกระบวนการวิจัยให้เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรควบคู่กันไป</p> <p>2. ให้สถาบันใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือพัฒนาสถาบันและท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน พัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ดำเนินการวิจัยทุกด้านด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนา และโดยบูรณาการวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี</p> <p>3. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อรวบรวมเอกสาร ผลงานวิจัย และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถาบัน เพื่อพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลสำหรับการบริการสืบค้นแก่คณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจ</p> <p>4. ใช้บัณฑิตศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาการวิจัยของสถาบัน ทั้งการวิจัย เพื่อพัฒนาสถาบัน พัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนาท้องถิ่น</p>
การปรับปรุง ถ่ายทอด และ พัฒนา เทคโนโลยี	<p>มุ่งเน้นให้สถาบันบูรณาการ การปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริหารจัดการสถาบันเพื่อพัฒนาสถาบัน และตอบสนองปัญหาความต้องการของท้องถิ่น</p>	<p>1. กระตุ้นให้อาจารย์และนักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าและวิจัย เพื่อสร้างผลผลิตทางเทคโนโลยีที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม</p> <p>2. ใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสม เพื่อนำความรู้เทคโนโลยีสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ปรับปรุง และพัฒนาเทคโนโลยี</p> <p>3. ใช้ระบบเครือข่ายที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดเทคโนโลยี</p>

ตารางที่ 23 โครงการสำคัญที่สถาบันราชภัฏดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2535-2546

แผนงาน	โครงการ	ปี พ.ศ.
ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา	โครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ 13 แห่ง	2535-2539
	โครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ 17 แห่ง	2540-2544
บริการวิชาการแก่สังคม	โครงการศูนย์ศึกษาและปฏิบัติการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น	2536-2538
บริการวิชาการแก่สังคม/จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา	โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน	2536-2546
บริการวิชาการแก่สังคม	โครงการอบรมครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.)	2536-2538
บริการวิชาการแก่สังคม	โครงการอบรมครูในสังกัดกรมสามัญศึกษา	2536-2538
บริการวิชาการแก่สังคม	โครงการอบรมครูในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.)	2536-2538
บริการวิชาการแก่สังคม	โครงการความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างกรมการฝึกหัดครู กรมการศาสนา และคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น	2536-2538
จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา/กิจการนักศึกษา	โครงการครูทายาท	2536-2545
บริการวิชาการแก่สังคม/จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา	โครงการพัฒนาการศึกษาพิเศษ	2536-2546
บริการวิชาการแก่สังคม	โครงการให้ความรู้เพื่อป้องกันยาเสพติดและโรคเอดส์	2536-(2539)
ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด	โครงการป้องกันการติดยาและสารเสพติด	2540-2544
ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์	โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์	2540-2543
ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา	โครงการปฏิรูปการฝึกหัดครู	2540-2545
ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา	โครงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษา	2540-2544
จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา	โครงการจัดตั้งสถาบันราชภัฏแห่งใหม่	2540-2546

ตารางที่ 24 โครงการก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ และสิ่งก่อสร้างอื่นในปี พ.ศ. 2538-2546

โครงการ	งบประมาณ (ล้านบาท)	จำนวนอาคาร	ประเภท
2538-2540	441.15	10	6
2539-2541	749.57	16	7
2540	4.8	1	1
2540-2541	112	4	2
2540-2542	2,272.61	40	10
2541-2542	192	8	1
2541-2543	298.59	8	1
2542	25.52	15	3
2543	20.19	11	9
2543-2545	910.72	18	8
2544	22.24	8	7
2544-2546	525.11	9	4
2545	117.65	26	19
2545-2547	266.62	5	2
2546	33.5	3	3
2546-2548	557.96	9	3
รวม	6,550.23	191	

ตารางที่ 25 อายุของบุคลากรของสำนักงานสภาพัฒนาการศึษา วันที่ 20 เมษายน 2543

ช่วงอายุ	ข้าราชการครู	ข้าราชการพลเรือน	รวม
20-25	159	19	178
26-30	805	92	897
31-35	656	145	801
36-40	869	114	983
41-45	903	38	941
46-50	1,602	14	1,616
51-55	1,831	5	1,836
56-60	693	1	694
ไม่ระบุ	312	10	322
รวม	7,839	438	8,268

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา, 2543: 16.

ตารางที่ 26 งบประมาณที่วิทยาลัยครูได้รับในปีงบประมาณ 2528-2535

ปี พ.ศ.	งบประมาณ (ล้านบาท)	เพิ่ม/ลด จากที่ผ่านมา	%เพิ่ม/ลด
2535	1,708.98	294.98	20.86
2536	1,980.07	271.09	15.86
2537	2,342.52	362.45	18.30
2538	2,714.31	371.79	15.87
2539	3,530.90	816.59	30.08
2540	5,318.49	1787.59	50.62
2541	4,988.65	-329.84	-6.20
2542	4,892.20	-96.45	-1.93
2543	4,670.84	-221.36	-4.52
2544	4,587.93	-82.91	-1.77
2545	4,429.81	-158.12	-3.44
2546	4,412.21	-17.6	-0.39

ตารางที่ 27 โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในวิทยาลัยครู ปีการศึกษา 2536

สาขาวิชา	โปรแกรมวิชา
การศึกษา	1. การศึกษาปฐมวัย 2. การประถมศึกษา 3. ภาษาไทย 4. ภาษาอังกฤษ 5. คณิตศาสตร์ 6. วิทยาศาสตร์ทั่วไป 7. เคมี 8. ชีววิทยา 9. ฟิสิกส์ 10. สังคมศึกษา 11. ภูมิศาสตร์ 12. ประวัติศาสตร์ 13. เกษตรกรรม 14. คหกรรมศาสตร์ 15. ศิลปหัตถกรรม 16. ช่างอุตสาหกรรม 17. อุตสาหกรรมศิลป์ 18. นาฏศิลป์ 19. สุขศึกษา 20. พลศึกษา 21. ดนตรีศึกษา 22. ศิลปศึกษา 23. ธุรกิจศึกษา 24. การศึกษาพิเศษ 25. การวัดผลการศึกษา 26. เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา 27. การบริหารการศึกษา 28. การศึกษานอกระบบ 29. จิตวิทยาและการแนะแนว 30. บรรณารักษศาสตร์ 31. คอมพิวเตอร์ศึกษา 32. ภาษาจีน
วิทยาศาสตร์	1. เกษตรศาสตร์ 2. พืชศาสตร์ 3. สัตวบาล 4. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 5. เทคโนโลยีการเกษตร 6. การส่งเสริมและสื่อสารการเกษตร 7. สัตวรักษ์ 8. คหกรรมศาสตร์ทั่วไป 9. การอาหาร 10. ผ้าและเครื่องแต่งกาย 11. ศิลปประดิษฐ์ 12. สิ่งทอ 13. สุขศึกษา 14. เคมีปฏิบัติ 15. เทคโนโลยีการยาง 16. เทคโนโลยีการอาหาร 17. คอมพิวเตอร์ 18. วิทยาการคอมพิวเตอร์ 19. วิทยาศาสตร์สุขภาพ 20. วิทยาศาสตร์การกีฬา 21. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร 22. เคมี 23. ชีววิทยาประยุกต์ 24. สถิติประยุกต์ 25. อิเล็กทรอนิกส์ 26. ไฟฟ้า 27. ก่อสร้าง 28. เซรามิกส์ 29. ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 30. เครื่องกล 31. การพิมพ์ 32. โลหะ 33. เทคโนโลยีเซรามิกส์ 34. เทคโนโลยีอุตสาหกรรม 35. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม 36. วิทยาศาสตร์ความปลอดภัย
ศิลปศาสตร์	1. ภาษาอังกฤษ 2. วัฒนธรรมศึกษา 3. บรรณารักษศาสตร์ 4. ภาษาญี่ปุ่น 5. ภาษาไทย 6. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 7. การพัฒนาชุมชน 8. ดนตรี 9. นาฏศิลป์และการละคร 10. ภาพพิมพ์ 11. ออกแบบนิเทศศิลป์ 12. ออกแบบประยุกต์ศิลป์ 13. ออกแบบพาณิชย์ศิลป์ 14. ศิลปการพิมพ์ 15. ศิลปกรรม 16. วารสารศาสตร์และการประชาสัมพันธ์ 17. ศิลปะการสื่อสารและการโฆษณา 18. นิเทศศาสตร์ 19. การบริหารธุรกิจ 20. การจัดการทั่วไป 21. การจัดการสำนักงาน 22. เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ 23. ภาษาอังกฤษธุรกิจ 24. ธุรกิจการท่องเที่ยว 25. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว 26. ภาษาฝรั่งเศสธุรกิจ

ที่มา : กรมการฝึกหัดครู, 2537: 13-17.

ตารางที่ 28 โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในสถาบันราชภัฏ ปีการศึกษา 2546

สาขาวิชา	โปรแกรมวิชา
การศึกษา	1. การศึกษาปฐมวัย 2. การประถมศึกษา 3. ภาษาไทย 4. ภาษาอังกฤษ 5. คณิตศาสตร์ 6. วิทยาศาสตร์ทั่วไป 7. เคมี 8. ชีววิทยา 9. ฟิสิกส์ 10. สังคมศึกษา 11. ภูมิศาสตร์ 12. ประวัติศาสตร์ 13. เกษตรกรรม 14. คหกรรมศาสตร์ 15. ศิลปหัตถกรรม 16. ช่างอุตสาหกรรม 17. อุตสาหกรรมศิลป์ 18. นาฏศิลป์ 19. สุขศึกษา 20. พลศึกษา 21. ดนตรีศึกษา 22. ศิลปศึกษา 23. ธุรกิจศึกษา 24. ภาษาจีน 25. ภาษาฝรั่งเศส 26. บรรณารักษศาสตร์ 27. คอมพิวเตอร์ศึกษา 28. พระพุทธศาสนา 29. การศึกษาพิเศษ 30. การวัดผลการศึกษา 31. เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา 32. การบริหารการศึกษา 33. การศึกษานอกระบบ 34. จิตวิทยาและการแนะแนว 35. วิชาชีพครู 36. ไทยศึกษา 37. เทคโนโลยีอุตสาหกรรม 38. วิจัยและประเมินผลการศึกษา 39. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน 40. คณิตศาสตร์ศึกษา 41. เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา 42. การจัดการคุณภาพ 43. หลักสูตรและการสอน 44. วิทยาศาสตร์ศึกษา 45. การส่งเสริมคุณภาพ
วิทยาศาสตร์	1. เกษตรศาสตร์ 2. พืชศาสตร์ 3. สัตวบาล 4. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 5. เทคโนโลยีการเกษตร 6. การส่งเสริมและสื่อสารการเกษตร 7. สัตวรักษ์ 8. วิทยาศาสตร์สุขภาพสัตว์ 9. คหกรรมศาสตร์ทั่วไป 10. การอาหาร 11. ผ้าและเครื่องแต่งกาย 12. ศิลปประดิษฐ์ 13. สิ่งทอ 14. สถิติประยุกต์ 15. เคมีปฏิบัติ 16. เทคโนโลยีการยาง 17. เทคโนโลยีการอาหาร 18. สุขศึกษา 19. คอมพิวเตอร์ 20. วิทยาการคอมพิวเตอร์ 21. วิทยาศาสตร์ สุขภาพ 22. วิทยาศาสตร์การกีฬา 23. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร 24. เคมี 25. ชีววิทยาประยุกต์ 26. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม 27. วิทยาศาสตร์ความปลอดภัย 28. เทคโนโลยียางและพอลิเมอร์ 29. ฟิสิกส์ 30. สาธารณสุขชุมชน 31. คณิตศาสตร์ 32. เทคโนโลยีสารสนเทศ 33. อิเล็กทรอนิกส์ 34. ไฟฟ้า 35. โลหะ 36. เครื่องกล 37. เซรามิกส์ 38. เทคโนโลยีเซรามิกส์ 39. ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 40. ก่อสร้าง 41. การพิมพ์ 42. เทคโนโลยีอุตสาหกรรม 43. เทคโนโลยีการพิมพ์ 44. สิ่งแวดล้อมศึกษา 45. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ 46. วิทยาศาสตร์ศึกษา

ตารางที่ 28 (ต่อ) โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในสถาบันราชภัฏ ปีการศึกษา 2546

สาขาวิชา	โปรแกรมวิชา
ศิลปศาสตร์	1. ภาษาอังกฤษ 2. วัฒนธรรมศึกษา 3. บรรณารักษศาสตร์ 4. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 5. ภาษาญี่ปุ่น 6. ภาษาไทย 7. ภาษาจีน 8. การพัฒนาชุมชน 9. รัฐประศาสนศาสตร์ 10. จิตวิทยาองค์การ 11. จิตวิทยา 12. ออกแบบประยุกต์ศิลป์ 13. ออกแบบนิเทศศิลป์ 14. ศิลปะการพิมพ์ 15. ศิลปกรรม 16. ออกแบบพาณิชยศิลป์ 17. ภาพพิมพ์ 18. ดนตรี 19. นาฏศิลป์และการละคร 20. วารสารศาสตร์และการประชาสัมพันธ์ 21. ศิลปะการสื่อสารและการโฆษณา 22. นิเทศศาสตร์ 23. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว 24. ธุรกิจการท่องเที่ยว 25. ภาษาอังกฤษธุรกิจ 26. ภาษาฝรั่งเศสธุรกิจ 27. ธุรกิจการโรงแรม 28. การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น 29. สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา 30. ไทยคดีศึกษา 31. ไทยศึกษา 32. ไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา 33. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 34. ยุทธศาสตร์การพัฒนา 35. วิจัยและพัฒนาสังคม 36. การจัดการและประเมินโครงการ
อื่น ๆ	1. นิติศาสตร์ 2. การบริหารธุรกิจ 3. การจัดการสำนักงาน 4. การจัดการทั่วไป 5. เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ 6. เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ 7. การบัญชี 8. พัฒนาชุมชน 9. รัฐประศาสนศาสตร์ 10. การจัดการเทคโนโลยี

ที่มา : <http://www.rajabhat.ac.th/curr.htm>

ภาคผนวก ข
ข้อมูลปริมาณงานวิจัย รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
โครงการสำคัญและงานหลักด้านวัฒนธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 29 ปริมาณงานวิจัยที่รวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2526-2535 จำแนกตาม
ความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางการศึกษา สถาบัน และท้องถิ่น

สาขาวิชา	ความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ			
	การศึกษา	สถาบัน	ท้องถิ่น	มากกว่า 1 องค์ประกอบ
การศึกษา				
2526	29	9	6	2
2527	52	16	5	1
2535	242	38	39	9
รวม	323	63	50	12
วิทยาศาสตร์				
2527	1	-	2	-
2535	21	-	47	4
รวม	22	-	49	4
ศิลปศาสตร์				
2527	-	-	6	-
2535	42	1	31	1
รวม	42	1	37	1
รวมทั้งสิ้น	387	64	136	17
ร้อยละ	64.07	10.59	22.51	2.81

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 30 ปริมาณงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจำแนกตามภารกิจ
ซึ่งรวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2526-2535

สาขาวิชา	ความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามภารกิจ					
	บริหาร จัดการ	บริการ วิชาการ	ทำนุบำรุง ศิลป- วัฒนธรรม	บริหาร จัดการ/ บริการ วิชาการ	ทำนุบำรุง ศิลป- วัฒนธรรม/ บริการ วิชาการ	อื่นๆ
การศึกษา						
2526	-	6	-	-	-	-
2527	1	4	-	-	-	-
2535	-	29	1	5	2	2
รวม	1	39	1	5	2	2
วิทยาศาสตร์						
2527	-	2	-	-	-	-
2535	-	45	1	-	-	1
รวม	-	47	1	-	-	1
ศิลปศาสตร์						
2527	-	-	6	-	-	-
2535	-	19	2	-	9	1
รวม	-	19	8	-	9	1
รวมทั้งสิ้น	1	105	10	5	11	4
ร้อยละ	0.73	77.20	7.35	3.67	8.09	2.94

อื่นๆ : หมายถึง ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม/จัดการศึกษา, จัดการศึกษา/บริการวิชาการ
และบริหารจัดการ/จัดการศึกษา

ตารางที่ 31 ปริมาณงานวิจัยที่รวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2546 จำแนกตาม
ความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางการศึกษา สถาบัน และท้องถิ่น

สาขาวิชา	ความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ			
	การศึกษา	สถาบัน	ท้องถิ่น	มากกว่า 1 องค์ประกอบ
การศึกษา				
2542	16	5	5	3
2543	3	-	-	-
2544	45	9	6	1
2545	23	-	3	4
รวม	87	14	14	8
วิทยาศาสตร์				
2542	19	-	14	8
2543	-	-	4	-
2544	63	2	55	8
2545	25	2	24	1
รวม	107	4	97	17
ศิลปศาสตร์				
2542	5	-	24	1
2543	-	-	3	-
2544	9	2	34	-
2545	3	-	13	-
2546	-	-	58	-
รวม	17	2	132	1
รวมทั้งสิ้น	211	20	243	26
ร้อยละ	42.20	4.00	48.60	5.20

ตารางที่ 32 ปริมาณงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นจำแนกตามภารกิจ
ซึ่งรวบรวมเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2546

สาขาวิชา	ความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามภารกิจ			
	บริการวิชาการ	ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม	จัดการศึกษา/ บริการวิชาการ	ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม/ บริการวิชาการ
การศึกษา				
2542	3	-	-	2
2544	6	-	-	-
2545	2	-	-	2
รวม	11	-	-	4
วิทยาศาสตร์				
2542	11	-	10	1
2543	4	-	-	-
2544	55	-	8	-
2545	22	1	1	1
รวม	92	1	19	2
ศิลปศาสตร์				
2542	11	8	1	5
2543	-	2	1	-
2544	21	12	-	1
2545	6	7	-	-
2546	28	-	-	30
รวม	66	29	2	36
รวมทั้งสิ้น	169	30	21	42
ร้อยละ	64.50	11.45	8.01	16.03

ตารางที่ 33 รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในหลักสูตรของสภาการฝึกหัดครู พ.ศ. 2519

ระดับการศึกษา	รายวิชา
ประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง	วิชาบังคับเลือกในวิชาพื้นฐานทั่วไป ดนตรี 101 สังคีตนิยม นาฏ 101 สุนทรียะของดนตรีไทย ศิลปะ 101 ความเข้าใจศิลปะ
ปริญญาตรี	วิชาบังคับเลือกในวิชาพื้นฐานทั่วไป ปรัชญา 103 พุทธศาสตร์ สังคม 101 ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย วิชาเฉพาะและวิชาเลือกในวิชาเอก คติชนวิทยา วรรณกรรมท้องถิ่น ภาษาถิ่น ในวิชาเอกภาษาไทย นาฏศิลป์พื้นเมือง ในวิชาเอกอนุบาลและนาฏศิลป์ ดนตรีพื้นเมืองของไทย ในวิชาเอกดนตรีศึกษา ศิลปะพื้นบ้าน ในวิชาเอกศิลปศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในวิชาเอกประวัติศาสตร์

ที่มา : พยงค์ เขี่ยมสำอางค์, 2527:115-116.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 34 รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในหลักสูตรสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2543

หลักสูตร ระดับปริญญาตรี	รายวิชา
หมวดวิชา ครุศาสตร์	ประวัติศาสตร์การศึกษาไทย การศึกษากับการปรับปรนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาศึกษา
หมวดวิชา มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์	จริยศาสตร์ พุทธปรัชญา พุทธศาสน์ ความจริงของชีวิต คำและสำนวนไทย กวีนิพนธ์ไทย วรรณกรรมศึกษา คติชนวิทยา ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม วรรณกรรมลายลักษณ์ วรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมมุขปาฐะ ไทยศึกษา ไทยคดีศึกษา วัฒนธรรมไทยศึกษา ข้อมูลท้องถิ่น โบราณคดี ประวัติศาสตร์ไทย การจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย นาฏศิลป์ไทย เพลงไทย เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน พื้นฐานดนตรีไทย ดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านไทย การประพันธ์เพลงไทย
หมวดวิชา ศิลปกรรมศาสตร์	ศิลปะไทย ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปกรรมพื้นเมือง ศิลปกรรมศาสตร์ ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น จิตรกรรมไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 35 โครงการสำคัญและงานหลักด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการในช่วง พ.ศ. 2518-2535

ประเภท	โครงการ/งาน	หมวดงานวัฒนธรรม	ข่ายงานวัฒนธรรม
1. โครงการ ร่วมกับ หน่วยงาน ระดับชาติ และ นานาชาติ	การร่วมงานมหกรรม	การละเล่นและการพักผ่อน	ฟื้นฟู / ถ่ายทอด /
	วัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ	หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
	การร่วมงานมหกรรม	การละเล่นและการพักผ่อน	ฟื้นฟู / ถ่ายทอด /
	วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย	หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
	การร่วมงานวัฒนธรรม	การละเล่นและการพักผ่อน	ฟื้นฟู / ถ่ายทอด /
	สัมพันธ์จังหวัดสงขลา	หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
	งานหอวัฒนธรรม	5 หมวด	วิจัย / อนุรักษ์ / พัฒนา / ส่งเสริมกิจกรรม / เสริมสร้างอัตลักษณ์
	โครงการสำรวจ และจัดทำ ระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม	ศิลปกรรมและโบราณคดี	วิจัย / อนุรักษ์ / ถ่ายทอด / ส่งเสริม
2. โครงการ ราย สถาบัน	โครงการน้ำพระทัย	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ	อนุรักษ์ / ฟื้นฟู /
	จากในหลวง	ศาสนา/การละเล่นและการพักผ่อน	ถ่ายทอด / ส่งเสริม
	(โครงการอีสานเขียว)	หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	กิจกรรม
	โครงการสัมมนาทางวิชาการ ด้านวัฒนธรรม	ภาษาและวรรณกรรม / ศิลปกรรม และโบราณคดี / การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	วิจัย / อนุรักษ์ / พัฒนา / ส่งเสริมกิจกรรม
	โครงการวัฒนธรรมสัญจร	การละเล่นและการพักผ่อน หย่อนใจ	ฟื้นฟู / พัฒนา / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยน
	งานรวบรวมและปริวรรต เอกสารโบราณ	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ ศาสนา / ภาษาและวรรณกรรม / ศิลปกรรมและโบราณคดี	วิจัย / อนุรักษ์ / ถ่ายทอด
	งานจัดตั้งกลุ่มบุคคล เครือข่ายทางวัฒนธรรม	5 หมวด	8 ข่ายงาน
	งานค้นคว้าและฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ ศาสนา / การละเล่นและการ พักผ่อนหย่อนใจ	วิจัย / อนุรักษ์ / ฟื้นฟู / พัฒนา / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยน
	งานผลิตและเผยแพร่สนเทศ ทางวัฒนธรรม	5 หมวด	8 ข่ายงาน
	งานพัฒนานุเคราะห์ทาง วัฒนธรรม	ศิลปกรรมและโบราณคดี / การ ละเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจ	อนุรักษ์ / ถ่ายทอด

ตารางที่ 36 โครงการสำคัญที่เป็นผลงานเด่นของสถาบันราชภัฏระหว่างปี พ.ศ. 2535-2538

โครงการ	หมวดงานวัฒนธรรม	สถาบันราชภัฏ
1. โครงการส่งเสริมและถ่ายทอดผลงานศิลปินแห่งชาติ (สาขาหุ่นกระบอก)	การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	สวนสุนันทา
2. โครงการเทศน์มหาชาติเฉลิมพระเกียรติ	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา	บ้านสมเด็จ เจ้าพระยา
3. โครงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในประเทศอิตาลี	การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	พระนครศรีอยุธยา
4. โครงการสืบสานผลงานศิลปินแห่งชาติ (ลำตัดหวังเต๊ะ)	การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	เพชรบุรีวิทยาลัยการณ
5. โครงการสืบสานอาหารพื้นเมืองภูเก็ต	ชีวิตความเป็นอยู่	ภูเก็ต
6. โครงการเผยแพร่วัฒนธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์	5 สาขา	ลำปาง
7. โครงการศึกษาศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เวียดนามตอนกลาง	ศิลปกรรมและโบราณคดี	สกลนคร
8. โครงการผลิตหนังสือชุดของดีโคราช	5 สาขา	นครราชสีมา
9. โครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมแต่งกายเข้าวัดและ สวดสรภัญญะ	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา	อุดรธานี
10. โครงการสร้างพิพิธภัณฑ์หุ่นฟางคนชนเผ่าไทย (ฉบับแม่บท)	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา / ชีวิตความเป็นอยู่	จันทระเกษม
11. โครงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านศิลปประดิษฐ์	ศิลปกรรมและโบราณคดี	สวนดุสิต
12. โครงการจัดงานราชภัฏรักษ์วัฒนธรรมไทย	ศิลปกรรมและโบราณคดี / การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	พระนคร
13. โครงการศึกษาวังและวัดสมัยกรุงธนบุรี	ศิลปกรรมและโบราณคดี	ธนบุรี
14. โครงการทอดนตรีพื้นบ้านล้านนา	การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	เชียงใหม่
15. โครงการสัมมนาศิลปวัฒนธรรม 5 เชียง	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา	เชียงราย

ตารางที่ 36 (ต่อ) โครงการสำคัญที่เป็นผลงานเด่นของสถาบันราชภัฏระหว่างปี พ.ศ. 2535-2538

โครงการ	หมวดงานวัฒนธรรม	สถาบันราชภัฏ
16. โครงการสนับสนุนประเพณีท้องถิ่น	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา	กำแพงเพชร
17. โครงการวิจัยหมู่บ้านอีสานในจังหวัดนครสวรรค์	ศิลปกรรมและโบราณคดี	นครสวรรค์
18. โครงการกาญจนภิเษก	ศิลปกรรมและโบราณคดี / การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	เพชรบูรณ์
19. โครงการส่งเสริมดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน	การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	มหาสารคาม
20. โครงการอนุรักษ์และปริวรรตหนังสือผูกโบราณ	ภาษาและวรรณกรรม	มหาสารคาม
21. โครงการหอศิลป์วัฒนธรรม	ศิลปกรรมและโบราณคดี	มหาสารคาม
22. โครงการชุดแต่งเมืองโบราณและปูชนียสถานโบราณ	ศิลปกรรมและโบราณคดี	มหาสารคาม
23. โครงการสัมมนาเผยแพร่ความรู้การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ศิลปกรรมและโบราณคดี	เลย
24. โครงการพัฒนาศูนย์ศิลปวัฒนธรรม	5 สาขา	บุรีรัมย์
25. โครงการจัดงานสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา	อุบลราชธานี
26. โครงการศึกษาโลกเมืองลพบุรี	การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	เทพสตรี
27. โครงการเทศกาลประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา / ศิลปกรรมและโบราณคดี / การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	เพชรบุรี
28. โครงการประกวดเรียงความ	ภาษาและวรรณกรรม	หมู่บ้านจอมบึง
29. โครงการศึกษา เรื่อง กริช จากศิลปวัตถุสู่การผลิต เพื่อเศรษฐกิจของชาวบ้าน	ศิลปกรรมและโบราณคดี	ยะลา
31. โครงการวิจัยการสร้างรูปแบบหม้อดินสทิงหม้อ	ศิลปกรรมและโบราณคดี	สงขลา
32. โครงการนครศรีธรรมราชคดีศึกษา	5 สาขา	นครศรีธรรมราช

ตารางที่ 37 โครงการสำคัญและงานหลักด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการในช่วง พ.ศ. 2538-2546

ประเภท	โครงการ/งาน	หมวดงานวัฒนธรรม	ข่ายงานวัฒนธรรม	
1. โครงการ ร่วมกับ หน่วยงาน ระดับชาติ และ นานาชาติ	การร่วมงานมหกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้าน นานาชาติ	การละเล่นและการพักผ่อน หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	ฟื้นฟู / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม	
	การร่วมงานมหกรรม วัฒนธรรมแห่งชาติ	การละเล่นและการพักผ่อน หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	ฟื้นฟู / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม	
	การร่วมงานวัฒนธรรม สัมพันธ์จังหวัดสงขลา	การละเล่นและการพักผ่อน หย่อนใจ / ชีวิตความเป็นอยู่	ฟื้นฟู / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม	
	งานหอวัฒนธรรม	5 หมวด	วิจัย / อนุรักษ์ / พัฒนา / ส่งเสริมกิจกรรม / เสริมสร้างอัตลักษณ์	
	โครงการสำรวจ และจัดทำ ระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม	5 หมวด	วิจัย / อนุรักษ์ / ถ่ายทอด / ส่งเสริม กิจกรรม / แลกเปลี่ยน	
	2. โครงการ รายสถาบัน	โครงการสัมมนาทางวิชาการ ด้านวัฒนธรรม	5 หมวด	วิจัย / อนุรักษ์ / พัฒนา / ส่งเสริมกิจกรรม
		โครงการวัฒนธรรมสัญจร	การละเล่นและการพักผ่อน หย่อนใจ	ฟื้นฟู / พัฒนา / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยน
		งานรวบรวมและปริวรรต เอกสารโบราณ	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ ศาสนา / ภาษาและวรรณกรรม / ศิลปกรรมและโบราณคดี	วิจัย / อนุรักษ์ / ถ่ายทอด
		งานจัดตั้งกลุ่มบุคคล เครือข่ายทางวัฒนธรรม	5 หมวด	8 ข่ายงาน
		งานค้นคว้าและฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน	ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา / การละเล่นและ การพักผ่อนหย่อนใจ	วิจัย / อนุรักษ์ / ฟื้นฟู / พัฒนา / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยน
งานผลิตและเผยแพร่ ทางวัฒนธรรม		5 หมวด	8 ข่ายงาน	
งานพัฒนาบุคลากร ทางวัฒนธรรม		ศิลปกรรมและโบราณคดี / การ ละเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจ	อนุรักษ์ / ถ่ายทอด	
โครงการศึกษา ด้านชาติพันธุ์วิทยา	5 หมวด	วิจัย / อนุรักษ์ / ถ่ายทอด / แลกเปลี่ยน		

ตารางที่ 38 โครงการสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมช่วงปี พ.ศ. 2521-2534

เรื่อง	เวลา	วิทยาลัยครู
การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 1 “ ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ”	25-28 ม.ค. 2521	นครศรีธรรมราช
การสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก ครั้งที่ 1	25-27 ม.ค. 2522	พิบูลสงคราม
การสัมมนา : ประวัติศาสตร์ลพบุรี	6-8 ส.ค. 2522	เทพสตรี
การประชุมทางวิชาการ “ เพลงพื้นบ้านลานนาไทย ”	21-23 ม.ค. 2524	เชียงใหม่
โครงการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองเพชรบูรณ์	ก.ค. 2524	เพชรบูรณ์
การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ 2 “ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช ”	25-27 ม.ค. 2525	นครศรีธรรมราช
การสัมมนา “ ประวัติศาสตร์อีสานใต้ ”	2525	บุรีรัมย์
การสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก ครั้งที่ 2	11-13 ก.พ. 2525	พิบูลสงคราม
สัมมนา “ เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ ”	18-21 ม.ค. 2526	สุรินทร์
การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 3 “ ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชจากภาษาและวรรณกรรม ”	14-18 ส.ค. 2526	นครศรีธรรมราช
การสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น “ นครสวรรค์ : รัฐกึ่งกลาง ”	10-13 ก.ย. 2527	นครสวรรค์
การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ ประวัติศาสตร์เมืองกลาง ”	2527	ภูเก็ต
สัมมนา “ ล้านนาคดีศึกษา : ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ”	28-31 ม.ค. 2528	เชียงใหม่
การสัมมนา : ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี ครั้งที่ 2	2-4 ก.พ. 2528	เทพสตรี
การสัมมนาเรื่อง “ ประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร ”	7-9 ก.พ. 2528	กำแพงเพชร
การสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก ครั้งที่ 3	2529	พิบูลสงคราม
การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ ยุคก่อนประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีสาน ”	19-22 ส.ค. 2530	อุดรธานี
ประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย ”	22 ธ.ค. 2530	เลย
สัมมนา “ วัฒนธรรมกลุ่มน้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย สุรินทร์ ”	18-21 ม.ค. 2533	สุรินทร์
การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ กรุงศรีอยุธยา : อู่อารยธรรมไทย ”	22-25 ส.ค. 2533	พระนครศรีอยุธยา
การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ กำแพงเพชร : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ”	27-30 ส.ค. 2533	กำแพงเพชร
การประชุมทางวิชาการเนื่องในงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช เรื่อง “ มิติใหม่ทางวรรณกรรมสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ”	18 ก.พ. 2534	เทพสตรี

ตารางที่ 39 โครงการสัมมนาทางวิชาการด้านวัฒนธรรมช่วงปี พ.ศ. 2539-2545

เรื่อง	ปี	สถาบันราชภัฏ
สัมมนา “ อยุธยา ณ ขอบฟ้ากว้าง ”	2539	พระนครศรีอยุธยา
ประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ พระราชวังจันทร์ อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองพิษณุโลก ”	2540	พิษณุโลก
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ ไม้ : คุณค่าที่ถูกลืม ”	2541	เทพสตรี
สัมมนา เรื่อง “ การจัดทรัพยากรทางวัฒนธรรม : กรณีมรดกโลกบ้านเชียง ”	2541	อุดรธานี
สัมมนา “ เชียงรายศึกษา : สังคมและวัฒนธรรม ”	2543	เชียงใหม่
สัมมนา “ ชุมชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น ”	2543	
จัดเสวนา “ คนเก่าเล่าเรื่องเมืองนครสวรรค์ ”	2543	นครสวรรค์
สัมมนา เรื่อง “ วัฒนธรรมในชุมชนชนบทกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ”	2543	ธนบุรี
สัมมนาทางวิชาการ “ ความเป็นสากลบนรากฐานภูมิปัญญาไทย ”	2543	
ประชุมเสวนา “ สืบสานงานศิลป์คนท้องถิ่นกรุงเก่า ”	2543	พระนครศรีอยุธยา
สัมมนา “ ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมนักศึกษา ”	2543	เทพสตรี
ประชุม เรื่อง “ การอนุรักษ์เมืองเสมา ”	2543	นครราชสีมา
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ การศึกษาเพื่อสันติภาพ : วิถีชาวพุทธที่ควรจะเป็นในสังคมไทยปัจจุบัน ”	2543	อุดรธานี
สัมมนา เรื่อง “ ศิลปินพื้นบ้านกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นครศรีธรรมราช ”	2543	นครศรีธรรมราช
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ คนพิการกับการสืบสานภูมิปัญญาไทย ”	2544	เชียงใหม่
ประชุมปฏิบัติการระดมความคิด เรื่อง “ การอนุรักษ์ต้นยางสองข้างทางถนนสายสารภี ”	2544	
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ อดีต ปัจจุบัน ผ้าทอเมืองอุดรดิถี ”	2544	อุดรดิถี
สัมมนา “ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ความเป็นเลิศภูมิปัญญาไทย ”	2544	เพชรบุรี
อภิปรายทางวิชาการ เรื่อง “ ภูมิปัญญาไทยกับตุ๊กตาโพธาราม ”	2544	หมู่บ้านจอมบึง
ประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ ตามรอยประวัติศาสตร์นครศรีโพธิ์ ”	2544	สุราษฎร์ธานี
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ อดีต ปัจจุบัน ของผ้าทอเมืองแพร่ ”	2545	อุดรดิถี
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ วัฒนธรรมไทยกับการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย ”	2545	บ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ประชุมสัมมนา “ วิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจากเวียดนามสู่นครพนม ”	2545	นครพนม
สัมมนาทางวิชาการ พนมดงรักศึกษา (ไทย กัมพูชา ลาว) “ 50 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ ”	2545	สุรินทร์

ตารางที่ 40 กลุ่มบุคคลเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่จัดตั้งโดยการมีส่วนร่วมของสถาบันราชภัฏ

กลุ่มบุคคลเครือข่ายทางวัฒนธรรม	สถาบันราชภัฏ
เครือข่ายศิลปินชอ:คำผายนุ้บึง คณะศิลปินชอเชียงใหม่ ดนตรีพื้นบ้านจากวัด ลอยเคราะห์ และนาฏศิลป์จากโรงเรียนแมริมวิทาศคม	เชียงใหม่
เครือข่ายศูนย์ศึกษาการนวดบำบัดแผนไทยสำหรับพระสงฆ์	
โครงการราชภัฏโพธิศัทธา	
ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (ดำเนินการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตำบลทุ่งศรีทอง และดำเนินโครงการจ้อมหอมของเก่าตำบลทุ่งศรีทอง)	อุดรดิตถ์
กลุ่มคนรักเมืองเพชร เครือข่ายประชาคมจังหวัด (โดยได้รับเลือกจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)	เพชรบุรี
กรมการอนุรักษ์ฝืนป่าตะวันตก จังหวัดกาญจนบุรี	กาญจนบุรี (สำนักวิจัย และบริการวิชาการ)
ชมรมสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นภูเก็ต	ภูเก็ต
ชมรมอนุรักษ์บ้านไม้ขาว	ภูเก็ต (ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี)
เครือข่ายชุมชนจันทบุรี ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออกจันทบุรี	รำไพพรรณี
สถาบันการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น (ระบุเตรียมการจัดตั้งปี 2545)	นครศรีธรรมราช
ชมรมวัฒนธรรมไทย	นครปฐม
ชมรมนางแซว (เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน)	กาญจนบุรี
ชมรมรักษ์กาญจน์ (เพื่อปลูกจิตสำนึกและความห่วงใยในทรัพยากรทาง วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมในจังหวัดกาญจนบุรี)	(สำนักกิจการนักศึกษา)
ชมรม Ecotourism (เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติโบราณสถาน)	
ชมรมตักแตนยอดหญ้า (เพื่อพัฒนาชุมชน)	
ชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน	
ชมรมภาษาและวรรณศิลป์ ชมรมดนตรีไทย ชมรมพุทธศาสตร์ ชมรมเรารัก สิ่งแวดล้อม ชมรมประชาธิปไตย	เพชรบุรีวิทยาลัยการณ ในพระบรมราชูปถัมภ์
องค์กรเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ	ศรีสะเกษ (สำนักกิจการนักศึกษา)

ตารางที่ 41 ผลงานการประดิษฐ์ชุดการแสดงและเพลงประกอบที่สะท้อนเอกลักษณ์
ทางวัฒนธรรม

ลักษณะของผลงานการประดิษฐ์	ชื่อการแสดง	วิทยาลัยครู
การแสดงที่พัฒนาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและสถาบัน	ระบำสดุดีเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ ระบำปทุมมาลา ระบำปทุมรำลึก ระบำปทุมบันเทิง	เพชรบุรีวิทยา - ลงกรณ์ ฯ
การแสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นอยู่ของชาวกำแพงเพชร	ระบำกล้วยไข่ ระบำชาวเขา ระบำซากังจาว	กำแพงเพชร
การแสดงที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ อาชีพ พิธีกรรม วิถีชีวิตของผู้คน	ระบำสไบแพรว ระบำร่อนทอง ระบำปาเต๊ะ ระบำยะลาเมืองขวัญ ระบำตารีเกอร์กาเวน ระบำมิตรสัมพันธ์ ระบำตารีเบอร์ซาตูปาตู	ยะลา
การแสดงที่ถ่ายทอดถึงการประกอบอาชีพ ธรรมชาติวิทยา วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ และค่านิยม ศิลปะ การละเล่นในภาคใต้	ระบำสทิงกุมภานารี ระบำसानจูดเมืองลุง ระบำย่านลิภา ระบำทักษิณนารี ระบำนกเขาเล็ก ระบำจินตปาตี ระบำรวมไทยทักษิณ ระบำชนไก่ ระบำนกน้ำคูซูด ระบำขึ้นนอนร่อนรำ ระบำนัญพัตรทักษิณ ระบำอาสนั้นะโยคะ	สงขลา
การแสดงที่สร้างสรรค์จากอาชีพ	การแสดงการทำกล้วยตาก การทำหมี่ซั่ว การทอผ้า	พินุลสงคราม
การแสดงถึงชนชาติและอาชีพ	ระบำโคราชประยุกต์ รวมเผ่าไทยโคราช รำบ้านประโดก รำสาวไหม รำไทยตีหม้อ	นครราชสีมา
การแสดงที่สะท้อนถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี พื้นบ้านสุรินทร์	เรือมแฮฮอมจะลอมเป่าะ เรือมอัสตรา เรือมศิขรภูมิ เรือมอัสสารคิ้ว เรือมแกลมอ เรือมเทอชนะนัง (บั้นหม้อ)	สุรินทร์
การแสดงที่ได้จากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวกัมพูชาที่ศูนย์อพยพ อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์	เรือมต้นยู (ระบำร่ม) เรือมอันรู้อ (ระบำสุ่ม) เรือมตะล้อก (ระบำกะลา)	สุรินทร์
การแสดงที่สะท้อนถึงความเชื่อด้านศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี	ระบำช้อนขวัญ ระบำแห่ดอกไม้ ระบำเขบลาน ระบำแม่นางก้านหญ้า	เพชรบูรณ์
การประกอบอาชีพของชาวบ้าน	ระบำเก็บฝ้ายไล่นก ระบำเก็บใบยา ระบำกะลอ	
วัฒนธรรมทางด้านดนตรี	ระบำตีเบ็ง	
วัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์	ระบำศรีเทพ ระบำนครเดิด	
การแสดงการเล่นของเด็กไทยภาคกลาง	โพงพาง ช่วงซัย มอญช้อนผ้า งูกินหาง วีรี ข้าวสาร ชุ่มชุ่มมรดี	สวนดุสิต

ตารางที่ 42 การฟื้นฟูการแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน

ลักษณะของผลงานการฟื้นฟู	ชื่อการแสดงและการละเล่น	วิทยาลัยครู
การแสดงพื้นบ้าน	หนังตะลุง (บ้านกม่ง ตำบลบางโคลน อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก) ดนตรีม้งคละ	พิบูลสงคราม
การแสดงละครไทย	ละครร้อง ละครนอก ละครใน ละครพื้นทาง	สวนสุนันทา
การแสดงและการละเล่นพื้นเมือง ของชาวไทยรามัญ	การเล่นทะเลมอญ รำมอญ สะบ้าศึก ประเพณีมอญคั่ง	เพชรบุรีวิทยา - ลงกรณ์ในพระ
การแสดงและการละเล่นพื้นเมือง ของท้องถิ่นปทุมธานี	ประเพณีส่งข้าวแช่ ประเพณีเล่นลูกหนู เพลงระบำ รำพาช้าวสาร มอญซ่อนผ้า โขน อีจู้ เข้าแม่ศรี ทำขวัญข้าว หลุมเมือง	บรมราชูปถัมภ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 43 การสืบสานประเพณีและการละเล่นพื้นบ้านที่ฟื้นฟูโดยสถาบันราชภัฏ

ประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน	สถาบันราชภัฏ
1. การสืบสานประเพณี	
ประเพณีตั้งธรรมหลวงล้านนา พิธีไหว้ครูศิลปินพื้นบ้านล้านนา (การกินอ้อยผญา)	เชียงใหม่
งานแห่เรือองค์ (ประเพณีแห่งองค์กั้งหรือผ้าป่าทางน้ำ) พิธีห่มน้ำลงสู่แม่น้ำเพชร (คืนชีวิตให้แก่แม่น้ำเพชร)	เพชรบุรี
ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุและพิธีสมโภชผ้าพระกฐนในวันมาฆบูชา งานแห่หมรับในงานเทศกาลสารทเดือนสิบ ประเพณีให้ทานไฟในวันสถาปนาสถาบันและวันราชภัฏวิชาการ	นครศรีธรรมราช
งานแข่งเรือยาวประเพณี วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก	พินุลสงคราม
งานประเพณีลงแขกดำนา	มหาสารคาม (คณะเทคโนโลยีการเกษตร)
ประเพณีการสวดสรภัญญะ	อุดรธานี
2. การค้นคว้าประดิษฐ์ชุดการแสดงนาฏศิลป์	
ระบำโบราณคดีเมืองจันทเสน	นครสวรรค์
ชุดการแสดงเซ็งห่อม-กระเทียม ระบำดอกคำดวน	ศรีสะเกษ
ระบำราชบุรีศรีปฐมินทร์ ระบำโบราณคดีชัยบุรี	หมู่บ้านจอมบึง
ระบำ 8 เชื้อสาย-ชาวไทยภาคกลางพื้นถิ่น	
ระบำมด้อย่อม ระบำกนิฐศรีมหาชัย ระบำนานาชาติ	นครศรีธรรมราช
3. การละเล่นพื้นบ้าน	
สำนักดาบพิชัยรณยุทธ (ฟันดาบสองมือ ดาราพระยาพิชัย)	อุดรดิตถ์
วงซอซางโค (วงเครื่องสายไทยเครื่องเดียว)	บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา
วงลูกสุริยะ (วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่)	
วงมรดกอีสาน	อุดรธานี
วงดนตรีไทย ราชภัฏเลย วงดนตรีคนอีสาน	เลย
วงกันตรึมพื้นบ้าน วงโปงลาง วงดนตรีไทย วงกลองยาว	สุรินทร์
วงดนตรีท้องถิ่นอีสานใต้	ศรีสะเกษ
วงดนตรีไทย ราชภัฏนันทบุรี	นครศรีธรรมราช
วงดนตรีลูกทุ่ง มรภ.สงขลา	สงขลา

ตารางที่ 44 การผลิตสารสนเทศและเผยแพร่วัฒนธรรมบางส่วนในช่วงปี พ.ศ. 2521-2535

การผลิตสารสนเทศทางวัฒนธรรม	วิทยาลัยครู
<p>เทปโทรทัศน์ เรื่อง</p> <p>“ การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของชาวบ้านดงมัน ” (โทรทัศน์ช่อง 11 กทม.)</p> <p>“ ควายไทย ” “ การทำเครื่องเงินประเพณีของชาวบ้านเขวาสินรินทร์ ”</p> <p>“ ผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมของปราสาทศีขรภูมิ ”</p> <p>“ สังคมวัฒนธรรมของชาวส่วยกับข่า ” (โทรทัศน์ช่อง 7)</p>	สุรินทร์
<p>เทปเสียงและเทปโทรทัศน์ออกเผยแพร่กระจายเสียงและภาพทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์</p> <p>ในจังหวัดสุรินทร์และขอนแก่น</p>	
<p>เทปดนตรีพื้นบ้านกว่า 300 หัวเรื่อง</p>	มหาสารคาม
<p>เอกสาร จุลสารให้ความรู้เรื่องจริยธรรม คุณธรรม และสาระน่ารู้ในโอกาสวันสำคัญ</p> <p>ทางพระพุทธศาสนา</p>	พิบูลสงคราม
<p>บทความเกี่ยวกับวัฒนธรรมเผยแพร่ในวารสารเสริมปัญญาและวารสารกัลยาณมิตร</p> <p>จัดรายการวิทยุ “ คลายกังวล ” ออกอากาศวิทยุกรมประชาสัมพันธ์</p>	จันทร์เกษม
<p>สไลด์ชุด “ ธนบุรีถิ่นของเรา ” (2521) “ จิตรกรรมฝาผนังของวัดในธนบุรี ” (2524)</p> <p>ภาพชุด “ สมุดข่อยวัดศรีกระบือ ” (2524) “ พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์ ” (2525)</p> <p>สไลด์และวีดิทัศน์ชุด “ มอญบางกระบือ ” (2531)</p>	ธนบุรี
<p>นิทรรศการเคลื่อนที่ภาพเขียนสีน้ำฝีมือช่างหลวงในพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาถ</p> <p>ที่เขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. 2463 จำนวน 177 ภาพ</p> <p>ซึ่งทำการรักษาสภาพและใส่กรอบไม้สักไว้</p>	สวนสุนันทา
<p>วีดิทัศน์บันทึกภาพการแสดงละครแบบต่างๆ</p>	
<p>สไลด์ เรื่อง “ โบราณสถานและโบราณวัตถุในเขตเมือง ”</p>	รำไพพรรณี
<p>สไลด์ประกอบคำบรรยาย เรื่อง “ แหล่งศิลปกรรมจังหวัดลพบุรี ” (1 ชุด 80 ภาพ 20 นาที)</p>	เทพสตรี
<p>เทปโทรทัศน์ เรื่อง “ การสลักหยวก-สลักไม้ ” (2534) “ คนทำตาล ” (2535)</p>	เพชรบุรี
<p>เทปโทรทัศน์ทางวัฒนธรรมเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ในภาคใต้ 3 สถานี คือ</p> <p>สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 (ภูเก็ต) ช่อง 7 (สุราษฎร์ธานี) และช่อง 10 (หาดใหญ่)</p> <p>ในรายการ “ วัฒนธรรมภาคใต้ ”</p>	นครศรีธรรมราช
<p>วีดิทัศน์ “ ประเพณีกินเจ ” (2529) “ ประเพณีสารทเดือนสิบ ” (2529)</p> <p>“ ประเพณีลอยเรือชาวเล ” (2529) “ ภาษาไดโนเสาร์ ” (2533)</p>	ภูเก็ต
<p>แถบบันทึกภาพ เรื่อง “ การอนุรักษ์มรดกไทย ” (2533)</p>	
<p>บทความ คอลัมน์ “ ปริศนาคำทาย ” ในหนังสือพิมพ์เสียงใต้</p> <p>“ ที่สุดของที่สุด ” “ ปราชญ์ชาวบ้าน ” “ ธรรมวัฒนธรรม ” ในหนังสือพิมพ์เมืองธุรกิจ</p>	

ตารางที่ 45 กิจกรรมในงานพัฒนาบุคลากรทางวัฒนธรรม

กิจกรรม	วิทยาลัยครู
<p>อบรมการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดบุรีรัมย์แก่ครูโรงเรียนประถมและมัธยมในบุรีรัมย์ (2529-30)</p> <p>อบรมหมอสู่ขวัญ (2527, 2534)</p> <p>อบรมผู้นำท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาในโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง (2533)</p> <p>อบรมผู้นำชาวบ้าน</p>	บุรีรัมย์
<p>อบรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้ความรู้วัฒนธรรมแก่ชาวบ้าน อปพ. (2532)</p>	สุรินทร์
<p>สัมมนาผู้นำในการพิทักษ์รักษาวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (2533-34)</p> <p>เสวนาผู้มีผลงานดีเด่นและผู้เป็นเอตทัคคะด้านต่างๆ ได้แก่ การเสวนา หมอลำ วัด ประเพณีเมืองอุบล การอนุรักษ์มรดกไทย</p>	อุบลราชธานี
<p>ประชุมแกนนำอาสาพิทักษ์วัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 1, 2 (2528, 2532)</p> <p>ประชุมวิทยากรท้องถิ่นเพื่อประสานงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2533)</p> <p>ประชุมสัมมนาบุคลากรแกนนำในการพิทักษ์รักษาวัฒนธรรมไทย จ. พิษณุโลก (2534)</p>	พิษณุโลก
<p>อบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมระดับอำเภอ 30 คน (2523)</p> <p>อบรมกลุ่มหมู่บ้านร่วมกับคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์เวลากลางคืน มากกว่า 50 กลุ่ม</p>	เพชรบูรณ์
<p>อบรม “ ทำนองเสนาะและเพลงพื้นบ้าน ” สำหรับผู้สอนภาษาไทยระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (2531-2534)</p> <p>อบรมการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ระดับประถมศึกษา (2525-2528)</p>	ธนบุรี
<p>ถวายความรู้เรื่อง “ มารยาทไทย ” แก่พระนวกะในกรุงเทพมหานครระหว่างเข้าพรรษา</p> <p>ฝึกอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน</p> <p>“ โครงการสร้างบุคลากรที่จะเป็นแกนนำในการพิทักษ์รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ” (2534)</p>	สวนดุสิต
<p>อบรมเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมไทย แก่นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน</p> <p>อบรมมารยาทแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา</p> <p>ให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไทยแก่เยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลจากตัวเมือง</p>	ฉะเชิงเทรา
<p>สัมมนาบุคลากรแกนนำในการพิทักษ์รักษาวัฒนธรรมไทยในจังหวัดลพบุรี (2534)</p>	เทพสตรี
<p>ประชุมสัมมนาส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณวัตถุโบราณสถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>อบรมวิทยากรท้องถิ่น เรื่อง “ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในจังหวัดอยุธยา ”</p> <p>สัมมนาวิทยากรพื้นบ้าน (ภูมิปัญญาชาวบ้าน)</p>	พระนครศรีอยุธยา
<p>ประชุมอบรมอาจารย์ผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม</p>	ภูเก็ต

ตารางที่ 46 งานพัฒนาบุคลากรทางวัฒนธรรมช่วงปี พ.ศ.2539-2546

กิจกรรม	สถาบัน ราชภัฏ	กลุ่มเป้าหมาย
โครงการสืบสานวัฒนธรรมทักษิณ กองทุนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเพื่อส่งเสริมการแสดงโนรา (2539-2541)	สงขลา	ครูผู้สอน นักเรียน นักศึกษา
โครงการส่งเสริมและสร้างสรรคศิลปะเด็ก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2544)	มหาสารคาม	นักเรียน ป.1-6
โครงการจัดอบรมดนตรีพื้นเมืองอีสาน (2541-2544)	อุดรธานี	ครู นักเรียน
โครงการอบรมนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้าน (2545)	กาญจนบุรี	ผู้สนใจ
อบรมเชิงปฏิบัติการ “ การตีกรับขับเสภา ” (2545)	บ้านสมเด็จพระ ๗	ผู้สนใจ
โครงการจัดสอนและอบรม การแกะสลักเทียน การฝึกหัดหมอลำ ดนตรีอีสาน อาทิ แคน และพิณ (2544)	อุบลราชธานี	นักศึกษา
อบรมเชิงปฏิบัติการ การทำเครื่องประดับลงรักปิดทองประดับกระจก การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2544)	เพชรบุรี	ผู้สนใจ
ฝึกอบรมให้ความรู้เรื่อง มัคคุเทศก์ทางวัฒนธรรม (2538-2539)	พิจิตรสงคราม	ผู้สนใจ
ประชุมสัมมนาผู้นำวัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอนครไทย (2538-39)	พิจิตรสงคราม	เครือข่ายวัฒนธรรม
อบรมเยาวชนเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และระเบียบวินัย (2539)	พระนครศรี - อยุธยา	เยาวชน
อบรมการพัฒนาคุณค่าแห่งตน มารยาท และขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย (2541)	เพชรบุรีวิทยา ลกรณณ์ ๗	นักศึกษา
โครงการพ่อใหญ่ แม่ใหญ่ สอนลูกหลาน : ทำมาหากินที่บ้านเกิด (2541)	นครราชสีมา	เยาวชน
โครงการอบรมสติสมาธิภาวนา เนื่องในวันพระโพธิญาณเถร (2541)	อุบลราชธานี	นักศึกษา
สัมมนา เรื่อง วัฒนธรรมกับวิถีชีวิตชุมชน (2541)	เพชรบุรีวิทยา ลกรณณ์ ๗	นักศึกษาผู้ใหญ่
เสวนาเวทีชาวบ้าน “ดงเวียงแก่นกับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน” (2543)	เชียงราย	ประชาชน
อบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง อนุรักษ์ปราสาทพนมวัน (2544)	นครราชสีมา	ประชาชน
อบรมอาสาสมัครอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น (2544)	อุดรธานี	ผู้ประกอบการ อบต. นักศึกษา
โครงการอบรมอาสาสมัครพิทักษ์โบราณสถานครั้งที่ 1 (2544)	มหาสารคาม	อบต. พระสงฆ์ ชาวบ้าน

ตารางที่ 47 หน่วยงานในโครงการศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณนาที่สถาบันราชภัฏดำเนินการ

หน่วยงาน/โครงการ	สถาบันราชภัฏ
ศูนย์จีนศึกษา	เชียงใหม่
ศูนย์เมียนมาร์ศึกษา	เชียงราย
ศูนย์จีนศึกษา	ลำปาง
ศูนย์เวียดนามศึกษา	สกลนคร
ศูนย์เขมรศึกษา	บุรีรัมย์
ศูนย์กัมพูชาศึกษา ศูนย์ลาวศึกษา	อุบลราชธานี
สถาบันเศรษฐศาสตร์การเมืองลุ่มน้ำโขง	
ศูนย์อินโดจีนศึกษา	นครพนม
ศูนย์ประเทศเพื่อนบ้านศึกษา	สุรินทร์
โครงการพนมดงรักศึกษา (ไทย กัมพูชา ลาว)	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 48 สารสนเทศทางวัฒนธรรมที่เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2499-2546 จำแนกตามหมวดงาน
วัฒนธรรม

หมวดงานวัฒนธรรม	ช่วงปี พ.ศ.			รวม
	2499-2534	2535-2537	2538-2546	
ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา	154	16	116	286
ภาษาและวรรณกรรม	344	13	124	481
ศิลปกรรมและโบราณคดี	155	16	140	311
การเล่นและการ พักผ่อนหย่อนใจ	82	10	89	181
ชีวิตความเป็นอยู่	102	10	104	216
มากกว่า 1 หมวด	49	3	33	85
5 หมวด	23	5	24	52
รวม	909	73	630	1612

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 49 ปริมาณโครงการวิจัยด้านวัฒนธรรมที่คณาจารย์และนักศึกษาสถาบันราชภัฏ
ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2540-2546

สถาบันราชภัฏ	ปี พ.ศ.	ปริมาณโครงการวิจัยด้านวัฒนธรรม (เรื่อง)		รวม
		คณาจารย์	นักศึกษา	
มหาสารคาม	2543	10	15	25
	2544	5	4	9
	2545	5	11	16
นครราชสีมา	2541	3	2	5
	2542	3	14	17
	2543	4	5	9
	2544	6	7	13
สุรินทร์	2542	2	-	2
จันทบุรี	2544	13	23	36
พระนครศรีอยุธยา	2545	8	-	8
กาญจนบุรี	2543	9	6	15
	2544	4	6	10
เพชรบุรี	2540-2541	3	-	3
	2544	5	-	5
หมู่บ้านจอมบึง	2543	10	-	10
สุราษฎร์ธานี	2543	4	-	4
	2544	4	-	4
	2545-2546	13	2	15
นครศรีธรรมราช	2543	17	-	17
	2544	17	-	17
	2545	8	-	8
ภูเก็ต	2543	9	-	9
	2544	12	-	12
	2545	1	-	1
รวมทั้งสิ้น		175	95	270

ตารางที่ 50 โครงการวิจัยด้านวัฒนธรรมของนักศึกษาศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2541-2546

โครงการวิจัย

สถาบันราชภัฏมหาสารคาม

1. ความภาคภูมิใจในความเป็นคนภาคอีสานของนักศึกษาศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
2. ศึกษาสำรวจชนิดของดอกไม้ป่าในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ในเขตตำบลกุดหว้า อำเภอภูพานายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. การศึกษาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นสื่อประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตตำบลดงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
4. ทักษะคิดของนักศึกษาศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่อประเพณีฮีตสิบสอง
5. ศึกษาบทบาทของภาษาเพลงลูกทุ่งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสาน
6. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยญ้อ บ้านท่าขอนยาง
7. วิถีชีวิตชาวชนบทกับป่าไม้: กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์
8. การสืบทอดการจักสานของเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านหนองแสน ตำบลหนองแสน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
9. ศึกษาประวัติโนนบ้านเก่าของบ้านตุมและการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบัน

สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

1. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอยู่รอดของป่าชุมชนบ้านวังท่าไทร ตำบลวังหมี กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. ศึกษาชีวิตวิทยาของพรรณพืชในพิธีกรรมของกลุ่มวัฒนธรรมโคราช ลาว เขมร
3. การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดนครราชสีมา
4. การศึกษาประเพณีพื้นบ้านของตำบลหนองบุญนาค อำเภอหนองบุญนาค จังหวัดนครราชสีมา
5. การศึกษาวิเคราะห์หมอลำในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ
6. การศึกษาสภาพจำหลักเขมรที่หน้าบันและทับหลังในเขตจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์
7. การศึกษาเปรียบเทียบวงคำศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันระหว่างภาษาเขมรเหนือและภาษาไทย
8. รูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า : กรณีศึกษากระทิง บริเวณเขาแผงม้า อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
9. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินเค็มในอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี

1. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ศิลปะการประผ้าของชาวลาวโซ่ง
2. การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้ในบริเวณคลองพระยาบันลือ ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

1. การพัฒนาชุดการเรียนรู้บูรณาการตามแนวคิดทางการศึกษาของท่านพุทธทาสเพื่อพัฒนาสังคม (ปริญญาโท)

ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
ดร. สายหยุด จำปาทอง	4 พฤษภาคม 2548
ผศ. กวี ศิริโกคาภิรมย์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏเทพสตรี 8 มกราคม 2547
รศ. ดร. ชีรวัดมน์ นิจนตร	อธิการบดี สถาบันราชภัฏภูเก็ต 19 มกราคม 2547
ผศ. ดร.ณรงค์ พุทธิชีวิน	อธิการบดี สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี 14 มกราคม 2547
รศ. ดิลก บุญเรืองรอด	อธิการบดี สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา 4 ธันวาคม 2546
ผศ. ดร. ทองหล่อ วงษ์อินทร์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ 23 มกราคม 2547
ผศ. นพพร ไชยระโยธิน	อธิการบดี สถาบันราชภัฏอุดรธานี 2 กุมภาพันธ์ 2547
ผศ. ศุภดิษฐ์ เกาทัณฑ์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏนครปฐม 5 มกราคม 2547
ผศ. ดร.เศาวนิต เสดานานนท์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏนครราชสีมา 9 มกราคม 2547
รศ. ดร.สมเจตน์ ภูศรี	อธิการบดี สถาบันราชภัฏมหาสารคาม 17 กุมภาพันธ์ 2547
ดร. สว่าง ภูพัฒน์วิบูลย์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม 8 กุมภาพันธ์ 2547
อาจารย์สหัส หาญสินธุ์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ 18 กุมภาพันธ์ 2547
ผศ. สิทธิชัย หาญสมบัติ	อธิการบดี สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ 12 กุมภาพันธ์ 2547
ผศ. สุขุม เฉลยทรัพย์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏสวนดุสิต 11 ธันวาคม 2546
ผศ. สุวิทย์ เทียรทอง	อธิการบดี สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 21 ตุลาคม 2546
ผศ. ดร.อัจฉรา ภานุรัตน์	อธิการบดี สถาบันราชภัฏสุรินทร์ 28 ธันวาคม 2546
ผศ. อารีย์ วชิรวรรการ	อธิการบดี สถาบันราชภัฏธนบุรี 1 ธันวาคม 2546
ผศ. ดร. เอกศักดิ์ บุตรลับ	อธิการบดี สถาบันราชภัฏเพชรบุรี 18 ธันวาคม 2546
ผศ. ยรรยงค์ ยรรยงเมธ	รองอธิการบดี สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ 22 มกราคม 2547
รศ. ลี้อชา ธรรมวินัยสถิต	รองอธิการบดี สถาบันราชภัฏเพชรบุรี 23 ธันวาคม 2546
ผศ. วัฒนา เบ็ญนบางยาง	ผู้อำนวยการสำนักประกันคุณภาพ สถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา 25 พฤศจิกายน 2546
รศ. โกสุม สายใจ	อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต 22 ธันวาคม 2546

	รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
ผศ. ฉลอง สุนทรนนท์	รองผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	29 ตุลาคม 2546
ผศ.ดร. ธวัช สุทธิกุลสมบัติ	ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏอุตรธานี	2 กุมภาพันธ์ 2547
ผศ. นิเวศน์ คำรัตน์	ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์	22 มกราคม 2547
ผศ. สมศักดิ์ ขอบตรง	ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี	13 มกราคม 2547
อาจารย์ประพัฒน์ กุสุมานนท์	ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์ และที่ปรึกษาสมัชชาองค์กรอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ 17 จังหวัดภาคเหนือ	12 กุมภาพันธ์ 2547
ผศ. ปรางณี สกุลพิพัฒน์	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏภูเก็ต	19 มกราคม 2547
อาจารย์พันทิพา มาลา	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	31 ตุลาคม 2546
ผศ. พีรพงษ์ พลเวียงธรรม	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม	19 กุมภาพันธ์ 2547
ผศ. วิณา วงศ์วิสิทธิ์	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครปฐม	5 มกราคม 2547
ผศ. สุธรรม ชาติะสิงห์	(อดีต) ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	1 พฤศจิกายน 2546
ผศ. สุนันท์ อุดมเวช	ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเพชรบุรี	23 ธันวาคม 2546

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนิตยา พรหมวนิช เกิดเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2503 ที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำเร็จการศึกษาวิทยาศาสตรบัณฑิต จากคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2524 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยมหิดลในปีการศึกษา 2527 เข้าศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543 ปัจจุบันรับราชการเป็นอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย